

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MEKANSAL ARA DURUMLAR ÜZERİNDEN
MİMARİDE MELEZLİK KAVRAMI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Gökçe Nazan GÜNDÜZ**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARİ TASARIM

HAZİRAN 2007

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MEKANSAL ARA DURUMLAR ÜZERİNDEN MİMARİDE
MELEZLİK KAVRAMI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Gökçe Nazan GÜNDÜZ
(502041018)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 7 Mayıs 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 12 Haziran 2007**

**Tez Danışmanı : Prof.Dr. Ayşe ŞENTÜRER
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Semra AYDINLI
Doç.Dr. Murat SOYGENİŞ**

HAZİRAN 2007

ÖNSÖZ

“Mekansal Ara Durumlar Üzerinden Mimaride Melezlik Kavramı” isimli tez çalışmasını, başından itibaren, konunun gelişmesi ve yönlendirilmesi açısından fikirleri, önerileri ile destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Şentürer’e; İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Anabilim Dalı’na; sağladıkları zengin kaynaklardan dolayı İTÜ Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi çalışanlarına; hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen aileme ve araştırmada katkıları olan tüm arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2007

Gökçe Nazan GÜNDÜZ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı, Yöntemi	1
2. MELEZLİK KAVRAMI	4
2.1. Kavram Olarak Melezlik	4
2.2. Mimaride Melezlik Kavramı	6
2.2.1. Farklı Bakış Açıları Üzerinden Mimaride Melezlik	7
2.2.2. Araştırma Kapsamında Mimaride Melezlik	10
3. MİMARİDE MELEZLİK SÜRECİ	15
3.1. Oluşma (Ortaya Çıkış)	17
3.1.1. Bir Araya Gelme	18
3.1.1.1. Birleşme	18
3.1.1.2. Ayrışma	20
3.1.2. Sıralama	22
3.1.3. Tesadüfilik (Olağanlık-Zorlama)	26
3.2. Oluşum (Var Olma)	29
3.2.1. Bir Arada Olma	30
3.2.1.1. İçsel Birliktelik	33
3.2.1.2. Dışsal Birliktelik	42
3.2.2. Tanımlama	49
3.2.2.1. Aynılık, Ayrılık, Benzerlik	51
3.2.2.2. Ait Olma	53
3.3. Varlığın Sürdürülebilirliği, Devamlılığı	55
3.3.1. Kalıcılık	56
3.3.2. Başkalaşım	58
3.4. Bölüm Sonucu	61
4. MELEZLİK SÜRECİNİ ETKİLEYEN KUVVETLER, DİNAMİKLER	63
4.1. Fiziksel Boyut (Algı Boyutu Üzerinden Maddesellik Durumu)	64
4.1.1. Ölçek-Oran	66

4.1.2. Yoğunluk	69
4.1.3. Doku	71
4.1.4. Hareket	72
4.2. İşlevsel Boyut (Kullanım)	79
4.2.1. Paylaşım (İşlevsel Birliktelikler)	81
4.3. Fiziksel-İşlevsel Boyut (Dinamiklerin Birlikteliği)	83
4.4. Bölüm Sonucu	84
5. MEKANSAL ARA DURUMLARIN MELEZLİK SÜRECİ BAĞLAMINDA, MEVCUT ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ (SİRKÜLASYON ALANLARI)	85
5.1. Mimaride Melezlik Sürecinin Tasarlama Aralıkları ile Tek Boyutta Eşleşen Ara Durum Yaklaşımları (Tekil Tasarlama Aralıklarına Bağlılık)	88
5.1.1. İzole Etme	89
5.1.1.1. Gizleme	91
Örnek 1: Figge Sanat Müzesi	92
5.1.1.2. Güçlendirme	94
Örnek 2: Mirador Konut Bloğu	95
Örnek 3: Selfridges Alışveriş Merkezi	98
5.1.2. Ekleme	102
Örnek 4: Seattle Merkez Kütüphanesi	103
Örnek 5: WIPO Merkez Ofisi	105
Örnek 6: Support and Infill	108
5.1.3. Karıştırma	110
Örnek 7: Hybrid: The Superimposion of Two Pure(s)	113
Örnek 8: The Fun Tower	115
5.1.4. Çarpıştırma	117
Örnek 9: Mediapark Blok 4	119
Örnek 10: Hücre Ev	122
Örnek 11: Tsunami Anıtsal Peyzajı	124
5.2. Mimaride Melezlik Sürecinin Tasarlama Aralıkları ile Çok Boyutta Eşleşen Ara Durum Yaklaşımları (Çoklu Tasarlama Aralıklarının Aralıkları)	127
Örnek 1: Habitable Bridge	128
Örnek 2: Eyebeam Dijital Sanat Müzesi	130
Örnek 3: Prototip Müşteri Deneyim Merkezi	132
Örnek 4: Mercedes-Benz Müzesi	134
5.3. Bölüm Sonucu	138
6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA: MELEZLİK BAĞLAMINDA MİMARİ ÖNERİLER GELİŞTİRME	142
KAYNAKLAR	148

EKLER	159
ÖZGEÇMİŞ	160

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Melezlik üzerine bir grafik çalışması	5
Şekil 2.2 : İkili olma durumları	6
Şekil 2.3 : Kavram olarak melezliğin mimariye yansıması	7
Şekil 2.4 : Melez yapılaşma örnekleri, Arnavutluk	8
Şekil 2.5 : Kamusal ve özel mekanların birlikteliği	9
Şekil 2.6 : Mimari stillerin birlikteliği üzerinden melez mekan.....	9
Şekil 2.7 : Sanal ve gerçek mekan arasında olma.....	10
Şekil 2.8 : Mimaride melezlik-süreç ilişkisi	11
Şekil 2.9 : Boşluk kavramı üzerinden ara duruma yaklaşım	13
Şekil 2.10 : Mekansal ara durumun ön plana çıkartılması, Cincinnati.....	14
Şekil 3.1 : Mimaride melezlik süreci.....	16
Şekil 3.2 : Oluşma durumu.....	17
Şekil 3.3 : Birleşim şeması örnekleri	19
Şekil 3.4 : Ara durum bağlamında ayrışma.....	21
Şekil 3.5 : Hiyerarşik bir sıralama ile mekanın ortaya çıkışı.....	23
Şekil 3.6 : Ardışık dizinde bir mekansal oluşum şeması.....	27
Şekil 3.7 : Le Parc de la Villette.....	28
Şekil 3.8 : Birliktelik üzerinden örnek şemalar.....	31
Şekil 3.9 : Mekansal birlikteliklerin nitelikleri.....	33
Şekil 3.10 : Mekansal anlamda ilişki şemaları örneği.....	35
Şekil 3.11 : Heterojen oluşum.....	36
Şekil 3.12 : Homojen oluşum	36
Şekil 3.13 : Mekanın alt sistemlere ayrılma yöntemi ile oluşumu.....	38
Şekil 3.14 : Ağ üzerinden bir şema tasarımı.....	39
Şekil 3.15 : Farklı dağılım analizleri üzerinden bir mekansal oluşum.....	40
Şekil 3.16 : Kiasma binası sirkülasyon alanları	41
Şekil 3.17 : Mekansal anlamda bağlam kavramının farklı boyutları.....	43
Şekil 3.18 : Kapalı bir merdiven sistemi tanımı, St. Joseph Kilisesi	44
Şekil 3.19 : Bir asansörün farklı boyutlardaki sınırları.....	45
Şekil 3.20 : Sınır ve sınırsızlığın ara durumu.....	47
Şekil 3.21 : Transborderline projesi.....	48
Şekil 3.22 : Sınır etkileşimleri.....	49
Şekil 3.23 : Melezlik kimliğinin oluşumu.....	50
Şekil 3.24 : Mekansal bağlamda farklı ve benzer ara durumlar.....	52
Şekil 3.25 : Galerinin merdivenleri.....	54
Şekil 3.26 : Rampa aracılığıyla sınır kavramına yaklaşım.....	55
Şekil 3.27 : Mekansal bağlamda ara durumun yok oluşu.....	57
Şekil 3.28 : Dock Caddesi, Philedelphia.....	59
Şekil 4.1 : Süreç bağlamında kuvvet ve dinamikler.....	63
Şekil 4.2 : Farklı ölçeklerde ara ve ana mekan tanımlamaları.....	67

Şekil 4.3	: Büyük ölçekli bir sirkülasyon alanı tasarımı	68
Şekil 4.4	: Mekansal bağlamda ara durum ölçeği, Murcia Katedrali.....	68
Şekil 4.5	: Sirkülasyonda yoğunluk artışı.....	70
Şekil 4.6	: Bir mekanın hareket şeması.....	73
Şekil 4.7	: Yol-mekan ilişkileri.....	75
Şekil 4.8	: Kolay ulaşılabilir sirkülasyon alanları.....	76
Şekil 4.9	: Ulaşımı güçleştiren bir alışveriş merkezi tasarımı	77
Şekil 4.10	: Askı-geçit sistemleri, ABD	78
Şekil 4.11	: Louis Kahn'ın galeri tasarımı	80
Şekil 4.12	: Alexanderplatz projesi, Berlin	82
Şekil 4.13	: İşlevsel süreklilikte bir mekan örneği	82
Şekil 5.1	: Sirkülasyon-ara durum.....	87
Şekil 5.2	: Tümdengelimci bir mekansal biçimlendirme yaklaşımı.....	88
Şekil 5.3	: Zonlamaya dayalı bir mekansal organizasyon şeması.....	90
Şekil 5.4	: Bir merdivenin volümetrik kütle olarak ele alınması.....	91
Şekil 5.5	: Genel görünüş	92
Şekil 5.6	: Yerleşim planı.....	93
Şekil 5.7	: Bina kesiti.....	93
Şekil 5.8	: Merdiven tasarımı.....	94
Şekil 5.9	: Güçlendirme üzerinden bir merdiven tasarımı.....	95
Şekil 5.10	: Genel görünüş.....	95
Şekil 5.11	: Organizasyon şemaları.....	96
Şekil 5.12	: Sirkülasyonun kurgusu	97
Şekil 5.13	: Malzemeye dayalı güçlendirme	98
Şekil 5.14	: Yerleşim planı	99
Şekil 5.15	: Bina kesiti	99
Şekil 5.16	: Genel görünüşler.....	99
Şekil 5.17	: Galeri ve sirkülasyon alanları	100
Şekil 5.18	: Sirkülasyonun güçlendirilmesi	101
Şekil 5.19	: Sirkülasyonun eklemlenmesi.....	101
Şekil 5.20	: Bir konut yerleşiminin alt bölümlere ayrılma şeması.....	102
Şekil 5.21	: İç ve dış görünüş	103
Şekil 5.22	: Platform şemaları	103
Şekil 5.23	: Sirkülasyonun eklenti şeklinde konumlanması.....	104
Şekil 5.24	: Genel perspektif	105
Şekil 5.25	: Genel perspektif	106
Şekil 5.26	: Avlu-bina ilişkileri.....	107
Şekil 5.27	: İşlevsel elemanların gruplara ayrılması.....	107
Şekil 5.28	: Eklenererek oluşan organizasyon şemaları	108
Şekil 5.29	: Eskiz çalışmaları.....	109
Şekil 5.30	: İki boyutta ara ve ana durumların ifadesi.....	109
Şekil 5.31	: Ana-melez mekan kesiti.....	110
Şekil 5.32	: Melez kent tasarımı	111
Şekil 5.33	: Koolhaas'ın melezleşme kavramı.....	111
Şekil 5.34	: Melez mekan adı altında bir çeşit karıştırma şeması.....	112
Şekil 5.35	: Poplar Caddesi Projesi, Georgia.....	113
Şekil 5.36	: Genel kesit ve perspektifler.....	114
Şekil 5.37	: Mekan genelinde sirkülasyonun organizasyonu.....	114
Şekil 5.38	: Perspektif	115
Şekil 5.39	: Giriş alanı	116

Şekil 5.40 : Yukarı çıkış yolu	116
Şekil 5.41 : İç mekan sirkülasyon alanlarından bir görünüş	117
Şekil 5.42 : Çarpışma aralığında bir koridor.....	118
Şekil 5.43 : Genel perspektif	119
Şekil 5.44 : Çarpışma aralığı.....	119
Şekil 5.45 : Avlu yerleşimi.....	120
Şekil 5.46 : Çarpışma alanı analizleri	120
Şekil 5.47 : Çarpışma üzerinden mekansal organizasyon analizleri	121
Şekil 5.48 : Genel görünüş	122
Şekil 5.49 : İç mekanın hücresel yapılaşması.....	122
Şekil 5.50 : Yerleşim planları	123
Şekil 5.51 : Sirkülasyon alanının konumlanması.....	123
Şekil 5.52 : Vaziyet planı	124
Şekil 5.53 : Organizasyon şemaları	125
Şekil 5.54 : Modellemeler	125
Şekil 5.55 : Farklı kesitler üzerinden analizler.....	126
Şekil 5.56 : Genel perspektifler	126
Şekil 5.57 : Çarpışma durumundan farklı perspektifler.....	127
Şekil 5.58 : Modellemeler üzerinden köprünün konumlanması	128
Şekil 5.59 : Farklı fonksiyonların birlikteliği	129
Şekil 5.60 : Yatayda ve düşeyde çalışan bir geçiş modeli.....	129
Şekil 5.61 : Genel kesit ve perspektif	130
Şekil 5.62 : Sürekliliğe dayalı iç mekan düzenlemeleri.....	130
Şekil 5.63 : Farklı mekansal oluşumların birliktelikleri.....	131
Şekil 5.64 : Kesit ve yerleşim planları.....	132
Şekil 5.65 : Model üzerinden kesitler.....	133
Şekil 5.66 : Uzak ve yakın ölçekte kesitler.....	133
Şekil 5.67 : Farklı boyutlardan kesitler	133
Şekil 5.68 : Genel perspektifler	134
Şekil 5.69 : Yerleşim planlarında sirkülasyonun konumlanması.....	134
Şekil 5.70 : Bina program şemaları.....	135
Şekil 5.71 : Binanın kesit olarak çalışması.....	136
Şekil 5.72 : Sirkülasyon alanları üzerinden iç içe geçmeler.....	136
Şekil 5.73 : Galeri boşluğundan perspektifler.....	137
Şekil 5.74 : Hareket üzerinden mekanın kurgulanışı.....	137

MEKANSAL ARA DURUMLAR ÜZERİNDEN MİMARİDE MELEZLİK KAVRAMI

ÖZET

Genel anlamda mimaride melezliğin konumlanışına bakmak için, öncelikle melezliğin kendine özgü farklı kavramsal açılımları ve onların yardımıyla mimaride melezliğin karşılıkları gözden geçirilir. Araştırmada ise, mekansal ara durumlar üzerinden, mimaride melezliğin bir süreç aracılığıyla tarifi yapılır.

Mekansal ara durumlar ölçeğinde melezliğin ortaya çıkışı, var oluşu ve varlığını sürdürebilmesi durumları söz konusu sürecin temel kavramlarıdır. Bu kavramların alt başlıklarında ise, aynı sürecin aralıklarını oluşturan farklı ilişkilerde yapılaşma karakteristikleri belirlenir. Bu arada, mimarinin tetikleyicileri durumundaki kuvvet ve dinamiklerin fiziksel ve işlevsel temelde baskın nitelikte olanları, süreç aralıklarındaki etkileşimlere, dolayısıyla bu noktada ortaya konan mimari yaklaşımlara işaret ederler.

Farklı boyutlarıyla tasviri yapılan melezlik sürecinin, mimarideki etkinliğini değerlendirebilmek için, bu içerikte tasarlanmış mevcut örneklerle eşleşme, çakışma ya da çelişme aralıklarının karşılaştırmalı analizleriyle bazı sınıflandırmalara gidilir. Bu örneklerin ortak temelini ise, sirkülasyon alanları üzerinden incelemelere imkan veren, mekansal ara durum yaklaşımları oluşturur.

Yapılan incelemeler üzerinden, çeşitli mekansal ara durum yaklaşımlarının kendi süreçleri ile, tarifi yapılan mimaride melezlik ve melezlik süreci arasındaki değişken eşleşme dinamikleri sorgulanır. Bu bağlamda örnek gösterilen sirkülasyon alanlarının ele alınış yöntemlerinin, farklı farkındalık seviyelerine rağmen, genellikle melezliğin potansiyel durumlarından uzak noktalarda konumlandığı yönündeki öngörüğü ortaya koyabilmek üzere, karşılıklı ilişki değerlendirmeleri yapılır.

Mimarlık gündeminde tanımlamalarla ifade edilip, tasarım süreçlerinde de karşılıklarını bulmaya başladığından beri, melezliğin bu anlamda amaç ya da araç olarak ele alınması, çok geçmişe dayanmasa da kabul edilir bir durumdur. Ancak melezlik bağlamında değerlendirilebilecek, mekansal ara durum potansiyellerine olan farkındalığı arttırabilmek gereklidir. Bu bağlamda, mimaride yeni olarak görülebilecek arada olma duruşları, belki de yaşayışları tarifleyebilmek için, daha kapsamlı çalışmalara hala ihtiyaç olduğu da yadsınamaz bir gerçektir.

THE CONCEPT OF HYBRIDITY IN ARCHITECTURE OVER SPATIAL IN-BETWEEN SITUATIONS

SUMMARY

Like any other scientific discipline, the concept of hybridity is met with many different approaches in architecture, due to the variety of its conceptual definition. The research content will evaluate the situation and position of this concept in the architectural agenda. This evaluation consists of identification of its own structure and the analysis of relevant reflections.

In order to understand the position of hybridity in architecture, its varying definitions are examined through both conceptual and architectural fields. The research, defines the architectural hybridity over spatial in-between situations with the help of a process.

At the scale of spatial in-between situations, becoming, being and continuity of hybridity are the basic concepts of the process. These concepts include structuring characteristics with different relations that form the process interspaces. Moreover, physically and functionally dominant forces and dynamics of architecture, refer to interaction in these interspaces and related architectural approaches.

After defining different dimensions of hybridity process, some classifications of relations between existing design samples and the process interspaces are made to evaluate its effectiveness in architecture. Collective basis of the samples creates spatial in-between approaches related to situations, which lets research over circulation spaces.

Over the research, matching dynamics of defined approaches and the hybridity process are examined. Then, evaluations of reciprocal relations are presented, in order to justify that the architectural method samples, used for designing circulation spaces, are situated far from the potential conditions of hybridity.

It can be admitted that, hybridity is discussed, since being defined in architectural agenda and evaluated in design processes. But, awareness for hybridity potentials of spatial in-between situations should be increased. It can be a fact that, more extensive research is still needed, in order to define new in-between situations and manner of living in architecture.

1.GİRİŞ

1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı, Yöntemi

Bilim alanında meydana gelen hızlı gelişimler ve bunların da özellikle teknolojiye yansıyor olması, içinde bulunulan çağı hız kavramı üzerinden tanımlamaya başlar. Bu gelişimlerin kendini iletişim alanında da göstermesi, çok büyük ölçekli çalışmaların dahi, bir nevi etkileşim temelli ağ sistemleri ile kurgulanmasına yol açar. Birçok farklı disiplinde sıklıkla karşılıklarını bulan, bu bağlantı sistemleri üzerinden düşüncüler, iletişimin yanısıra, ilişki ve etkileşim kavramlarını da günümüzün kavramları haline getirir. Bu kavramlar, sözü edilen çalışma alanlarında olduğu gibi, mimarlıkta da etkin bir öneme sahip olarak, kendine özgü nitelikleri ile bağlantılardan doğan ilişkiler üzerinden mekansal karşılıklar bulurlar.

Mimari anlamda bağlantıların bu denli önemli olmaya başlaması, birliktelik durumlarının yeniden sorgulanmasına neden olur. Bu noktada ilişki ve etkileşimler, genellikle mekansal anlamda birlikteliklerle açıklanmaya çalışılır. Günümüz mimarisinin hem sözlü ve yazılı, hem de ürüne yönelik gündeminde yer edinen “melezlik” kavramı, bu tip açıklamalar sonucunda önem kazanır. Her ne kadar farklı ele alışlarla farklı tespitler sunuyor olsa da, bu kavram, özellikle mimari anlamda, mekansal ana durumların yanısıra, ara durum tanımlamalarını da etkinleştiren bir pozisyon alır.

Melezliğin mimaride devreye girdiği aralıkta, potansiyelini daha fazla sergileyebilen mekansal ara durum olgusunun, mimari oluşumların karakteristik dinamiklerinden olduğu, kabul edilebilir bir durumdur. Bu yüzden, mekansal ara durumların melezlik bağlamında değerlendirilmesi, araştırmanın ana kapsamını oluşturur. Böyle bir yaklaşım aracılığıyla, mimaride melezlik kavramının nerede durduğunu görmeye çalışmak gereklidir. Bunu sağlamak için, melezliğin mimaride ne gibi açılımlarla sıradanın veya yeninin işaretine ne kadar imkan verebildiğini deneyimlemek

amacıyla, gerçek yaşamda karşılıklarını bulabildiği mimari önermeler üzerinde ne derece etkinlik gösterebildiği tartışılmalıdır.

Melezliğin mekansal ara durumlar ile ilişkilerinin farklı boyutlarda değerlendirmelerini sunan araştırma, ilk olarak melezliğin kavramsal açıdan ne gibi anlamlarla özdeşleştiğini tartışır. Buna bağlı olarak, mimarlık kapsamında ne gibi anlamsal karşılıklara denk geldiğinin analizini yapar. Ayrıca birçok farklı bakış açısının içinde, melezlik açılımlarının ne şekilde yönelmelere sahne olduğunu, farklı şemalar üzerinden özetler. Daha sonra, mimaride melezliğin yerini tarif eder.

İkinci bölümde ise, tanımı yapılan mimaride melezlik kavramı, mekansal ara durum tasarımlarında değerlendirmeler yapabilmek üzere, bir süreç üzerinden ifade edilir. Bu süreç mimaride melezliğin sürecidir ve genel anlamda oluşma, oluşum ve sürdürülme aralıklarını kapsar. Öte yandan, bu aralıkların hem kendi içlerinde, hem de bulundukları bağlamdaki ilişki ve etkileşimlerin varlığı da bu süreç tanımının bir parçasıdır. Bu sayede, diğer mimari tasarım süreçlerinin yanısıra, melezliğin de mekansal ara durum bağlamında bir süreçle ifade edilmesi söz konusu olur.

Böyle bir kapsamda tanımlanmaya başlayan mimaride melezlik sürecinin, onun kuvvet ve dinamikleri olarak da kabul edilebilecek, farklı boyutlarda bir takım temel durumlarla etkileşimi kaçınılmazdır. Bu etkileşim, sürecin de mimari anlamını destekleyen bir durum olabilir. Çünkü, süreç aralıkları ile bu temel durumların birlikteliklerinden, tasarlama aralıkları olarak da ifade edilebilecek, melezlik bağlamında mekansal ara durum yaklaşımlarını niteleyebilmek mümkün olur. Söz konusu kuvvet ve dinamikler ise, genel anlamda daha maddesel alana yönelen fiziksellik, sistemin işlerliğine yönelik işlevsellik ve her ikisinin de birlikteliğinden doğan insan, mekan, zaman vb. kavramlarla ilintili boyutlar üzerinden açıklanır.

Süreç aralıkları ve dinamiklerin yardımıyla tasvir edilen, mekansal ara durumların mimari tasarımda buldukları yaklaşımları, melezlik bağlamında gözden geçirmek için, tasarımda ara durum ele alış yöntemleri, farklı tutumlarına göre analiz edilir. Bu bağlamda, hem mekansal bağlayıcı, ayırıcı, aktarıcı, iletici, aracı olma gibi baskın özelliklerinin, hem de mekansal organizasyonlarda ana mekanlar arası ulaşımın temel durumlarıyla eşleştirilmeleri gibi nedenlerden ötürü, sirkülasyon alanları, mekansal ara durumlara potansiyel örnek teşkil ederler. Bu yüzden, araştırma

kapsamında gerek sürecin ifade edilmesi, gerekse dinamiklerin ve etkileşimlerinin tanımlanması ve mevcut örneklerin karşılaştırılması bağlamında yapılacak değerlendirmelerde, sirkülasyon alanları üzerinden incelemeler yapmak uygundur.

Bir sonraki bölümde, mevcut sirkülasyon alanlarının farklı ele alınışlarıyla tasarlanmış örneklerin, melezlik sürecinin sunduğu aralıklarla karşılaştırılması söz konusudur. Bu karşılaştırmalarla, önermelerin melezlikten ne derece izler taşıdığı, ya da bu potansiyeli gizlediği, hatta yok ettiği gibi durumlar değerlendirilir. Böylelikle, melezlik adı altında tanımlanan mekansal olguların ne gibi tanımlamalara sahip, ne gibi etkileşim seviyelerinden geçerek, ne gibi karşılıklar kazandığı ya da kazandırdığı konusu tartışılır.

Tüm bu değerlendirmelerle, melezlik bağlamında mimari öneriler geliştirebilmenin, ne kadar farklı karakterlerinin olabileceği konusu üzerinde durulur. Sistemin yaşamın gerçekliğiyle uyumlu olabilmesi veya yeniyi ifade edebilmesi durumları tartışılır. Bu bağlamda izlenebilecek yolların neler olduğu ve olabileceği konuları gözden geçirilerek, ara durum olgusunun mimari bağlamdaki güçleri ve potansiyelleri sorgulanır. Bu noktada, mevcut mekansal ara durum önermeleri ile mimaride melezlik süreci arasındaki ilişkinin gelişimi önemli olmaya başlar. Bu yüzden, melez olan ya da olabilecek mimari tasarımların, yaşantının kendisiyle yüzleştğinde ne gibi karşılıklar bulabileceği ve bu karşılıklarda benzer ilişkide çözümler önermenin önüne nasıl geçilebileceği gibi sorulara cevaplar arama yoluna gidilir.

2. MELEZLİK KAVRAMI

2.1. Kavram Olarak Melezlik

Melezlik kavramı, birbirine benzer ya da birbirinden tamamen farklı disiplinlerin kapsamında sıklıkla kullanıldığı gibi, aynı hızla mimari tasarım ortamında da kendine yer edinmektedir. Aslında bu kavramın, tüm bu kategorileşmelerin dışında, öncelikle kelime anlamı olarak ne tür yaklaşımları bünyesinde barındırdığı durumu saptanmalıdır. Bu durum, ne tür alanlarda, ne gibi yansımalarla neden olabileceğinin etüd edilebilmesi amacıyla, mümkün olduğunca açık bir şekilde tanımlandığında anlam kazanır. Böylelikle, hem farklı yaklaşımlar arası karşılaştırmalar yapabilmek, hem de içeriği gereği sahip olduğu anlamsal zenginlikleri ortaya çıkarıp, bunları herhangi bir mimari tasarım sürecine uyarlayabilme potansiyelini ön plana çıkarmak, daha olasıdır.

Literatür taramaları üzerinden yapılabilecek bir değerlendirmeye göre, melezlik kavramının iki ana kapsamda tariflemek mümkün olabilir. Bunlardan ilki, melezlik kavramının bir tür karışım olarak tanımlanması durumudur. Latin kökenli bir kelime olarak ifade edildiği bir tanıma göre melez, “karıştırılmış bir şey”, melezlik de basit anlamıyla bir “karışım”dır (www.encyclopedia.com/SearchResults.aspx?Q=hybrid, 2007).

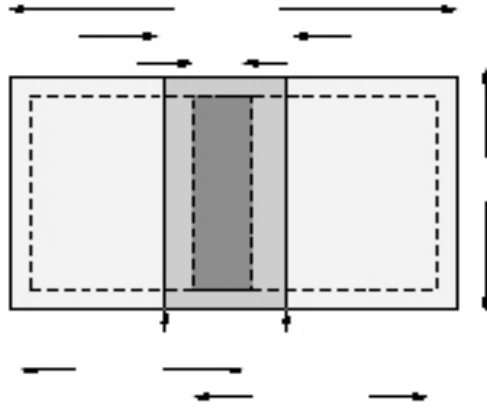
İkinci genelleme ise melezliği, “parçaların bir araya getirilmesi ile oluşan bir çeşit kompozit sistem” olarak tanımlar. Bu düşünceye göre melezlik, “...heterojen elemanlarca kompozisyonu oluşan, biçimlenen bir kompozit oluşumdur” (Sargın, 2004). Yine bu başlık altında sınıflandırılacak diğer bir tanıma göre, melezliğin “parçaların ve katmanların bir bütünü oluşturmak için bir araya gelmesi” durumu önemlidir (Caples ve Jefferson, 2005a). Bu tanım, birçok çalışma alanında melezliğin edindiği rolü özetlemede etkin bir nitelik sergiler.

Şekil 2.1 : Melezlik üzerine bir grafik çalışması (www.ufr-anglais.univ-paris7.fr/COLLOC_CHV/METISSAGES-2/Affiche-27-oct.htm, 2006)

Benzer nitelikteki, tek düze olarak nitelendirilebilecek, yaygın tanımlamaların dışında melezliğin, Stam (1998)’e göre, “asimetrik” ya da Silva (2006)’ya göre “uzakla yakın arasındaki sınırların net bir şekilde tanımlamadığı bir durum” olarak ifade edilmesi söz konusudur.

Tüm bu yaklaşımların dışında melezlik kavramı, bir çeşit karışım ya da kompozit olmanın, iç içe geçmenin, bulanıklığın ötesinde birçok potansiyeli içinde barındıran bir kavramdır. Dolayısıyla melezlik, yalnızca parçaların bir araya gelmesi gibi salt bir açıklama ile netleştirilemeyecek kadar yoğun bir kavramsal içeriğe sahiptir. Melezlik, parçaların bir araya gelmesi, birbirinden ayrılması ya da başkalaşması ile oluşmuş olabilir. Aslında onu oluşturanlar üzerinden tanımlandığında, onlardan hem biri hem öteki, hem hepsi aynı zamanda da hiçbiridir. Bu yüzden melezliğin, sıklıkla karşılaşılan tariflerden fazlasını ifade ettiği göz ardı edilmemelidir. Kavramsal boyutundaki bu zenginlik, onu herhangi bir disiplin çerçevesinde bir konuma yerleştirmeden önce, eleştirel bir bakış açısından gözden geçirilmelidir. Bu bağlama uygun bir yaklaşıma göre, bu durum bazı kriterlerin birbirinden ayrılması, ifadenmesi ya da sınırların yersizliği gibi bir takım açıklamaların ötesinde, isimlendirilemeyen melezlerin keşfedilebilmesi ile ilgilidir (Angélil ve Klingmann, 2000). Yine bu yaklaşıma yakın bir tanımlamada “Melezlik ikilidir, tamamlayıcı görüşleri içerir. İkili olma durumu, ayrılık ve birlikteliğin uyumlu birlikteliği şeklinde tasvir edilebilir” (Kokinov, 2005a).

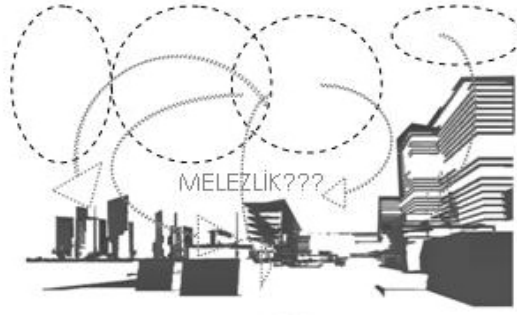

Şekil 2.2 : İkili olma durumları (Chakrabarti ve Mehrotra, 2006)

2.2. Mimaride Melezlik Kavramı

Melezlik kavramı geçmişten günümüze, içeriği gereği farklı sıfatlarla nitelendirilebilecek esneklikte, göreceli tanımlamaların kapsamında yer alabilecek bir yapıya sahip olmuştur. Dolayısıyla, bazı alanlarda birbirine benzer ya da birbirinden tamamen farklı karakterdeki nitelendirmelerle tasvir edilmiş ve karşılıkları birçok sistem dahilinde sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle biyoloji, antropoloji gibi sosyal veya kültürel araştırma alanlarının literatüründe kayda değer bir önemle kendine yer edinen melezlik, mimarlık alanında da yapılan ara durum açılımlarının bir parçası olmaktadır.

Yine birçok kavramsal çerçevede irdelenebilecek bir yapısının olması nedeni ile, melezlik kavramı, mimari alanda da birbirine benzer tanımlamalarla ifade edilir. Öte yandan, farklı noktalarda dahi mimarlıkla çakıştığı ve birbirinden çok farklı kapsamlar dahilinde ürünlerini sunduğu durumlarla yüzleşmesi de söz konusudur. Örneğin, melezlik kavramının gündeme gelmesinde etkin olduğu düşünülen akışkanlık olgusu, aslında mimari bir akışkanlığın ötesinde bir noktada konumlanmaktadır. Lars'ın da belirttiği gibi, “dünyanın akışkanlığının deneyimlendiği noktada dil, cinsiyet, bedenin dahi akışkanlaştığı, herşeyin arada olduğu bir durum” tanımı yapılabilir (Spuybroek, 1998). Bu farklı kesitlerdeki dinamiklerle beslenen ara durumun karakterindeki çeşitlilik, melezlik kavramının mimaride farklı karşılıklar sunmasına neden olur.

Şekil 2.3 : Kavram olarak melezliğin mimariye yansıması

Bu arada, araştırmanın ana çerçevesini karakterize eden mimaride melezlik kavramı ile ilgili kapsamlı bir incelemeye yer vermeden önce, melezlik kavramının mimarideki potansiyelli konumunu göz ardı etmemek üzere, farklı dinamiklerle buldukları karşılıklara da kısaca değinmek gerekir.

2.2.1. Farklı Bakış Açıları Üzerinden Mimaride Melezlik

Melezlik, tanım gereği ilk akla gelen anlamıyla olduğu gibi daha çok insan, onun nitelikleri ve ilişkileri bağlamında nitelendirilebildiğinden, mimari kapsamda da daha çok sosyal ve kültürel bağlamların devreye girdiği örneklerle karşılıkları aranan bir kavramdır. Bu bakış açısı ile şekillenen melez mimarlık da, farklı nitelikteki toplumsal yapılaşmaların, kültürel ya da sosyal oluşumların, birçok nedenden ötürü bir arada olmaları ile şekillenen bir mimarlık olarak ele alınmaktadır.

Sosyal ya da kültürel boyutuyla ele alınan melez mimarlığın temel nedenlerini, yine insan kaynaklı gelişme ve etkileşimlerin oluşturduğu savunulur. Bu kapsamda, daha çok toplumsal ölçekteki politik ve ekonomik gelişmelerin yansımalarından söz edilir. Gelişmeler, ilk başlarda daha çok savaşlar, ekonomik krizler ve etkileri çerçevesinde şekillense de, günümüzde yerelleşme, küreselleşme vb. kavramların sonucu olabilecek, mekansal kitleleşmeler, dağınıklıklar, dağılımlar ve hareketlenmelere dayalı olarak şekillenir. Örneğin Sargın (2004)’ın tanımlamaya çalıştığı “Melez mekan kavramı, postendüstriyel durumların doğasını karakterize eden zıtlıklar arası kutuplaşma, mutasyon, akış veya belirsizliklere bağlı hareketlere dayalıdır”. Bu sayede, “yer değiştirmiş politika ve ideoloji sistemleri gibi durumların yanyanalığı” ile melezliğin doğuşu savunulur.

Şekil 2.4 : Melez yapılaşma örnekleri, Arnavutluk (Yazgan ve Yazgan, 2004)

Toplumsal ölçekte ele alınışının baskınlığı ile dikkat çeken melez mimari, Hegel ve Marx'ın şekillendirdiği dialektik düşüncenin postmodern, poststrüktüralist, postkolonyal vb. kritiklerle gelişimi ile açıklanıp, bir takım yaklaşım ve karşıtlıkların da kaynağı olan ikiliklerin bir sonucu olarak tanımlanır. Özellikle Postmodernizmin sınıf, ırk, cinsiyetler arası sınırları geçen duyumlara dikkat çekmesi ve bireysellik ile koalisyonun temeli olarak hizmet edebilmesi, mimaride melezlik tanımının sosyal ve kültürel boyutunu güçlendirme amaçlı sınıflandırmalara kaynak olarak gösterilebilir (Soja, 2000).

Daha katı sınırlarla karakterize edilen başka bir tanıma göre, mimaride melezliğin içeriğini kültürün ta kendisinin üretmesi söz konusudur. Bu üretim süreci, “yer değiştirme, bozulma, yerinden çıkma ve tekrarın üretim süreci” olarak nitelendirilir (Lim, 2006).

Sosyal boyutuyla baskın olan mimaride melezliğin değiştiği bir diğer konu, günümüzde de sıklıkla deneyimlenmeye çalışılan, sosyal ilişki ve etkileşim temelli yaklaşımlardır. Bu bağlamda, daha çok özel ve kamusal mekan kavramları üzerinden karşılaştırmalar yapılmakta ve arada olma durumları yine bu keskin sınırlarla tanımlı, sosyal birer oluşum niteliğindeki karakterler üzerinden çözümlenmektedir. Bu iki ayrı uçta yer alan mekansal düzenlemelerin birlikteliklerindeki çeşitlenmeler de, melez mekan oluşumunun ta kendisi olarak görülmektedir.

Daha çok sosyal konut kavramının doğuşu ile eş zamanlı olarak değerlendirilen, kamusal ve özel alanın birlikteliği ile oluşan, melez adı altında nitelendirilen mekanlar, genelde birçok farklı sosyal aktivite programları ile yüklü konut alanları içeriklidir. Bu yaklaşım, her ne kadar melezlik olgusu bağlamında tanımlanmaya çalışılsa da, daha çok bireysellik ve sosyalliğin birbiri içine geçmeden, yığınlar ya da katmanlar şeklinde var olduğu, bir çeşit karmaşıklığın ötesine geçememektedir.

Yine de, bu anlamda sorgulanmadan değerlendirilen, benzer nitelikteki örneklerin sayısı her geçen gün arttığı için, melez mekan açılımları çerçevesinde bu etkin boyutun da var olduğu gerçeği hatırlatılmalıdır.

Şekil 2.5 : Kamusal ve özel mekanların birlikteliği

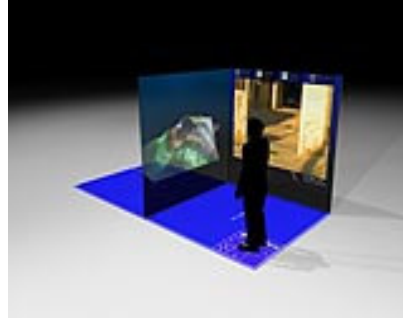
Sosyal ya da kültürel özellikler ile olduğu gibi, mimari stillerin ve onların öngördükleri biçimlerin birlikteliği ile doğan mimari oluşumların da, melezlik çerçevesinde ele alındığı durumlarla karşılaşmak mümkündür. Örneğin, “füzyon mimarisi” adı altında, farklı üslupların, aynı yapıda bir araya gelmesi ile tanımlanan mimari davranışın, Post-modern akım ile kabul ve itibar gördüğü savunulmakta ve bu davranışın melez olarak nitelendirildiği görüşü önem kazanmaktadır (Etcheberry, 2004).

Şekil 2.6 : Mimari stillerin birlikteliği üzerinden melez mekan (Etcheberry, 2004)

Öte yandan, sosyal, kültürel birliktelikler ya da mimari stiller üzerinden tek düzeye indirgenmiş bir melezlik kavramının dışında, günümüz mimarlığında güncel bir öneme sahip, bambaşka boyutta bir melez mekan kavramının varlığı da yadsınamaz. Bugünün tasarımlarındaki mekaniklikten elektronikliğe doğru gerçekleşen sıçrama, aynı zamanda aracı olma durumuna doğru bir sıçramadır (Eisenman, 2003a). Bu

bağlamda ön plana çıkan melezlik kavramı, özellikle teknoloji ve ona dayalı bilgisayar sistemleri ve iletişim ağlarında meydana gelen hızlı ve akıcı gelişmelerle oluşan arayüzler ile ilgilidir. Bu arayüzlere melezlik kimliğini kazandıran durum, aynı anda sanal ve gerçek olma hali ile açıklanır. Bu kesitte gerçekleşen yaygın bir modelleme ağının melez mimari adı altında toplanması ile, zaman ve mekan kavramı da yeniden tanımlanmış olur.

Şekil 2.7 : Sanal ve gerçek mekan arasında olma (www.electronicshadow.com/v-med2/EN/hybridcube.htm, 2006)

2.2.2. Araştırma Kapsamında Mimaride Melezlik

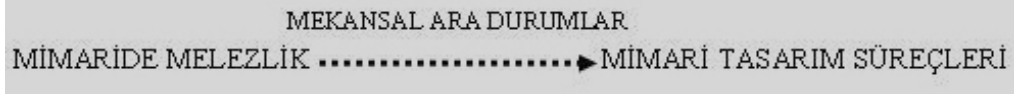
Belirli bir durumun temelinde şekillenen tanımlamalarının ötesindeki boyutuyla, mimaride melezlik olgusunun mekansal bir oluşum süreci bağlamında, farklı boyutları ve dinamikleri ile irdelenmesi, bu araştırmanın ana kapsamını oluşturmaktadır.

İçinde bulunulan zaman aralığı, akışkanlık ve hareketin kuralları ile tanımlanan bir nesile aittir. Bu bağlamda sürecin kendisi de, devamında ulaşılan hedefler kadar önemlidir. Öte yandan değişimin kuvvetleri ile de şekillenme durumu, yine önemli bir konu olarak görülmektedir (Foy, 2004). Bu sebeple, günümüz mimarlığının da bir getirisi olan melezlik kavramı, mekansal boyutları ile belirli bir oluşum süreci çerçevesinde incelenirken, ana hatlarıyla süreç, dinamikler ve önermeler başlıkları altında değerlendirilecektir.

Özellikle hareket, hız ve iletişim çağının bir getirisi olan katı, statik (durağan) ve bağımsız sistemlerin yerini sürekli, akışkan sistemlerin alması durumu, bağlantılar ve ilişkiler kavramlarının ön plana çıkartıldığı durumla özdeşleştirilebilir. Bu durum, Şentürer (2004)'in "XX. yy. parçalanmanın, atomize olmanın yüzyılıyken; XXI. yy.

ölçek, boyut, hız ve bağlı sorunlara karşılık tekrar-birleştirmenin, bütünlemenin, bağlantıları kurmanın-aradaki bağ dokusunu tesis etmenin yüzyılı olacaktır” görüşü ile uygun düşen bir öngörü içerir. Böylelikle, çağın da getirisi olan, ilişki ve etkileşim kavramlarının özenle vurgulanması gerekliliğine işaret edilir.

Mimari alanda ilişkiler, etkileşimler söz konusu olduğunda dönüşüm, değişkenlik, tekillik, çoğulluk gibi kavramlar ve bu kavramlar ile özdeşleştirilebilecek mekansal ara durumlar önemli olmaya başlar. Ara durum olarak adlandırılan oluşumlar, melez oluşum potansiyelini içinde barındıran durumlardır ve melez mekan terimi ile nitelendirilmeleri mümkün olabilir. Bu çerçevede ele alınan melezlik bağlamında, mekansal ara durumları ele alış yöntemlerinin yansımalarını ise, özellikle günümüz mimari tasarım süreçlerinin belirli bir kısmında görmek mümkündür.

Şekil 2.8 : Mimaride melezlik-süreç ilişkisi

Günümüz mimari örnekleri mekansal ara durumlar açısından incelendiğinde, iki uç noktada beliren yaklaşımlar dikkati çeker. Bu yaklaşımlardan ilki, ara durum ve melez mekan oluşum bilincinin yeterince somutlaştırılmadığı durumlarda, varlıklarının göz ardı edilmesi ya da tamamen olumsuz sorunsallar olarak ele alınmaları ile ilgilidir. Bu kapsamdaki örnekler, genelde mevcut durumların iyileştirmesi adı altında yapılan düzenlemelerle ilişkilendirilir. Potansiyel ara durumlar, mevcut durumun genellikle belirsiz, yersiz, tanımsız, boş veya durum dışı olan kısmını oluşturdukları düşünceleri ile ele alınırlar. Bu yüzden, üstüne basma, eritme ya da bozma gibi yöntemlerle yok edilmeleri mümkündür.

Başlangıç olarak, daha kentsel ölçekte bir örnek üzerinden bakıldığında, enformasyon akışları ve melez kimliklerle küreselleşme imajı oluşturan Los Angeles’ın, aynı anda sınırlı ve akıcı, tekil ve çoğul olmanın karşıtlığı ile belirsiz bir dünya tanımlayan coğrafyalardan oluştuğuna inanılması dikkat çeker (Cruz, 1999). Esasında dinamik bir sentez oluşturan yapılaşmanın, belirsizlik kavramı ile açıklandığında, bir çeşit karışıklığın ötesine geçememesi gibi olumsuz bir ifadeyi çağrıştırması söz konusudur.

Venturi (2005a)'nin “Arıştırmacılık akımının ortak kurucularından olan Le Corbusier de, aynı şekilde açık olan ve anlam belirsizliği bulunmayan önemli temel biçimlerden söz ediyordu. Birkaç ayrılıkçının dışında tüm mimarlar anlam belirsizliği kavramını fırlatıp attılar” açıklamasında da olduğu gibi, açık olmama durumunun, belirsizlik kavramı ile çakıştırılarak olumsuzlaştırılmaktadır.

Aynı durum, aslında melez bir karakter olma potansiyeli olan, herhangi bir mekansal ara durumun yersiz terimi ile açıklandığı karşılaştırmalar için de geçerlidir. Günümüzde tüm sirkülasyon, enformasyon ve iletişim mekanlarının yersiz olarak düşünölebileceği görüşü, bu tip mekanların karşılaşma mekanı olarak hizmet verememesi yüzünden, yetersiz bir dile sahip olmaları ile temellendirilir (Auge, 2000). Halbuki, bu tek yönlü yersizlik saptamasının dışında, yersiz olarak görölen mekanlar, objektif olduğu kadar subjektif boyutuyla da görölmesi olası mekanlardır. Daha çok kullanıcılarının içindeyken onu tanıyamadıkları ya da kendilerini tanımlayamadıkları mekansal oluşumlar üzerinden somutlaştırılabilirler (Auge, 2000). Yani yersizlik kavramının, yeri olmama durumunun ötesinde anlamlar barındıran, bir takım potansiyellerin sorgulanması gerekliliğini doğuran bir durum olarak ele alınması, ara durum üzerinden melezliği tartışabilmek üzere, daha uygun bir yaklaşım olabilir.

Yersiz nitelendirilmesi ile eş nitelikte sayılabilecek ya da daha olumsuz eleştirilere açılacak yabancılaştırma yaklaşımı da önemli bir değerlendirme biçimidir. Bu başlık altında ele alınabilecek örnekler, genellikle sistemin genelinden uzak kalmış, herhangi bir bütönsel kompozisyonla bağdaşamayan, bağımsız, tekil, ayrınt sistemlerin sayıca çoğalmasına neden olurlar. Mimari tasarım süreci kapsamında düşünölmüş bir örnek için, genellikle ortaya çıkan ürünün sistem dışı olarak ifade edilmesi ya da algılanması olasıdır. Bu olasılık ile mekansal ara durumlar düşünöldüğönde, ilişki ve etkileşimlerin zayıfladığı, hatta tamamen yok olduğu örnekler çoğalacağı için, mekansal bağlantıların da bu noktada eleştirilmesi gerekliliği doğar. Bağlantılar kavramı mekansal anlamda da çok önemlidir. Bu yüzden, “Bağlantı denilen şey, bir mekanın çevresiyle uyuştđu derecedir” şeklinde ifadelerle desteklenir. Aynı ifadenin devamında, bağlantılarla kurulan ilişkilerin koptuğu noktada, mekan dışı olma durumunun ortaya çıkması üzerinden, bağlam olgusunun da bu anlamda etkinliğinden bahsedilir. Bu açıklamanın sonuç kısmını ise, bir mekanın yalnızca bağlamına bağlı ya da ondan tamamen bağımsız olması yerine,

aynı anda hem bağlamının bir parçası, hem de ondan ayrı olma olasılığının ve geriliminin sorgulanması oluşturur (Harrison ve Dourish, 1996). Bu sorgulayıcı tutumu ağır basan tanımın da desteğiyle, ara durumların melez oluşum çerçevesinde varlıklarını ortaya koyma potansiyeli açığa çıkar.

Mekansal bir ara durumun tanımsız bir mekan olarak açıklanıp, üzerinden hemen yeni tanımlamalara gidilmeye çalışılması durumu da, etkinliği tartışılır bir diğer yaklaşımdır. Melezlik kavramı tanımsız olma kavramı ile basite indirgenecek ya da olumsuzlaştırılacak bir yöntemle ele alınmamalıdır. Çünkü o, daha çok arada olma halinin tanımı ve bu tanımın kendi içinde ve bulunduğu bağlamda sorgulanması ile ilgili bir durumdur.

Yanılsama payını içinde barındıran ara mekan yaklaşımlarının en yaygını ise, “boş mekan” kavramı altına sığınarak problemlerin temellendirilmesi durumudur. Mevcut bir sisteme sahip mekansal kurgular üzerinden yapılan mimari çalışmalar, hem mevcut ara durumların değerlendirilmesi, hem de yeni ara durumlar yaratılabilmesi kapsamında daha sağlıklı veriler elde edebilmek açısından önemlidir. Bunun için de, boş mekan tanımının dolu mekana çevrilmesi yönünde gelişen tutumlardan uzaklaşmak gerekir. Çünkü, her ara durum bir boş mekan değildir ya da her boş mekan bir ara durum olarak nitelendirilemez. Boşluk olarak ifade edilen mekan, aslında doldurulması gerekli bir tanımsızlıktan çok, içeriğindeki potansiyel enerjinin dışa vurumu ile etkinliğinin de sorgulanması gerekli bir mekandır. Örneğin, her ne kadar fiziksel, elektronik mekanın melezliğiyle uğraşan bir araştırma konusunun parçası olsa da, medya bağlantılarının fiziksel mekanların arasındaki boşluklar olarak nitelendirildiği ve onun üzerinden yeninin yaratılacağını iddia eden bir tanımla, “ara durumun, ana durumların aralarını doldurma görevini üstlenmesi” dikkat çekicidir (Watts ve Dubois, 1999).

Şekil 2.9 : Boşluk kavramı üzerinden ara duruma yaklaşım

Söz konusu ara durumlar, tüm bu nitelermeler doğrultusunda, tek düze yaklaşımların dışına çıkabildiğinde, melezlik kavramının mekansal denemeler üzerinden karşılıklarını bulmalarına izin verirler. Bunu sağlamak için, “belirsiz, yersiz, tanımsız ya da yabancı olma durumu”, sahip oldukları anlamların gizli dinamizmi ile, mekansal ara durumun oluşumunda etkin roller edinmelidir.

Diğer uç noktada ise, bu tip oluşumların gereğinden fazla, belki de saptırılmış bir önem verme duygusu ile, ön plana çıkartılmaları durumu yer alır. Böyle bir durumda, meydana gelebilecek herhangi bir boyuttaki abartılı değişim, mekanın ara durum olma kimliğini tehdit edebilecek güçte olabilir. Çünkü ön plana çıkartma, ya sistemin geneli üzerinden bir izolasyonla ya da yeniden bir ana durum olarak tanımlanma ile sonuçlanabilir ki, her iki durumda da ara durumun kendi potansiyellerinden uzaklaşma ihtimali vardır.

Şekil 2.10 : Mekansal ara durumun ön plana çıkartılması, Cincinnati
(www.bluffton.edu/~sullivanm/ohio/cincy/hadid/cac.html, 2003)

Başlangıçta çok olumlu ya da çok olumsuz olarak ele alınan melez olma durumları, hedeflenenin dışında olsun ya da olmasın, melez olma durumundan uzaklaşarak genelde yapay, sık, sıradan, etkinliği yetersiz pasif sonuçlar doğururlar. Esasında, hiçbir tasarım sürecinde, herhangi bir ara durum olgusu bu kadar kesin bir önyargı ile ele alınmamalı, arada olma durumunu ele almanın da ara durumları olma gerçeği göz ardı edilmemeli, ara kesitlerin de ara kesitleri alınabilmelidir. Bunu sağlayabilmek için ise, mekansal ara durumlar, mimaride melezliğin nitelediği bir süreç tarifi üzerinden değerlendirilecektir.

3. MİMARİDE MELEZLİK SURECİ

Herhangi bir bilimsel disiplin çerçevesinde, oluşumun zaman kavramı üzerinden tanımlanması ya da değerlendirilmesi yaygın bir durumdur. Zamanın devreye girdiği alanlar, aslında bir bakıma süreç kavramının oluşum üzerindeki etkinliğine işaret ederler. Bu etkinlik, farklı bakış açıları üzerinden farklı açılımlara sebep olan yaklaşımlarla şekillenir. Örneğin, ürün üretme ya da geliştirmeye dayalı sistemlerde, girdi ve çıktılarla tanımlanan süreçler söz konusudur. Bu yaklaşım, özellikle endüstriyel alanlarda geçerlidir. Öte yandan, oluşum kavramının belki de en temel durumunu açıklayabilecek evrim süreci de, "...birkaç tane yasa, kural ve ilkeyle sıkı sıkıya bağlantılı bir gelişme" gibi görünmektedir (Düzgören, 2007). Halbuki, bu anlamda bir oluşum, katı kurallı bir kuramla tanımlanmamalıdır. Yıldırım (1998)'ın da belirttiği gibi, evrim düşüncesinin temel tezi, canlılar dünyasındaki türlerin donuk ve değişmez olmadığını gösterir. Bu durum da, kapalı düzende işleyen sistemlerin yerine, düzeltilmeye, gelişmeye açık olanlarına olan eğilimi vurgular.

Bu anlamda, mimari tasarımda da zaman kavramı üzerinden farklı ele alışıların değerlendirilmesi mümkündür. Birçok mekansal oluşum, izlediği yolun niteliği ne olursa olsun, yalnızca bir sebep ya da sonuç olmanın ötesindedir. Böyle bir konumlanma, o mekansal oluşumun, hem varlığını, hem de zaman içindeki anlamını tetikleyen, süreç kavramını niteleyen bir konumlanmadır.

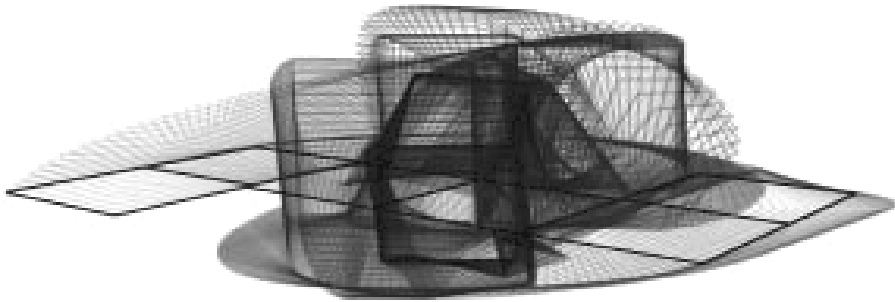
Süreç kavramının tanımını veya belirli niteliklerini tartışmak bir yana, asıl önemli olan, oluşum esnasında tanımlanabilecek girdi ve çıktıları olduğu kadar, ilişkilerden doğan etki ve etkileşimlerdir. Herhangi mimari bir düzenlemenin, bu gibi birlikteliklerle temellendirildiği veya değerlendirildiği sürece, etkin süreç tarifleri sunabileceği kabul edilebilir. Güney ve Yürekli (2004)'nin "Düzenler süreç olarak tanımlandığında mimarlık yeniye açılır" iddialarında da olduğu gibi, süreç kavramı, mimari bir oluşum için, birçok dinamiği içinde barındırır niteliktedir.

Ötekinin farkındalığı ile yeni-den ve yeniden okunarak yaratılır. Bu durum mimarlık gerçekliğinin öteki ile varolmasıdır ve ötekini talep etmesidir. Mimarlığın açık uçlu olabilme özelliği kendini öteki aracılığı ile yeniden tanımlaması ve üretmesidir” ki, burada “süreç mimarlığın yönünü belirler” (Güney ve Yürekli, 2004). Tüm bu tanımlamalar, melezlik sürecinin oluşma, oluşum ve varlığın sürdürülebilirliği, devamlılığı aralıklarında analiz edileceğinin işaretidir. Böylelikle, tez kapsamında, melez mekan yorumları üzerinde tekrar düşünerek, süreç bağlamında daha net açılımların yapılabilmesi öngörülmektedir.

3.1. Oluşma (Ortaya Çıkış)

Oluşma, bir nevi ortaya çıkış şeklinde ele alınan bir süreç aralığı olarak kabul edildiğinde, mimari anlamda bir melezlik sürecinin irdelenmesi gerekli bir potansiyelidir. Herhangi bir melez mekan üretimi ya da mevcut bir mekansal ara durumun melez nitelikler taşıyıp taşımadığının değerlendirilebilmesi için, öncelikli durumlardan birisi, o mekanın nasıl oluştuğunun sorgulanmasıdır. Çünkü ortaya çıkış, birçok nedenselliğin temellerini içinde barındıran, söz konusu sürecin tamamı üzerinde etkinliği ağır basan bir aralıktır.

Melez mekanın doğuşuna işaret eden oluşma durumu, bir bakıma çok yönlü değişkenlerin farklı boyutları ile bir araya gelmelerinin bir dizgisi olarak yorumlanabilir. Tıpkı Eisenman (2003b)’ın, formalize etme veya mekansallaştırma arasında bir ayrım yapmadan, her ikisini de oluşmanın eşit süreçleri olarak ele alması gibi, bir araya gelme tek boyutlu bir duruma sıkıştırılacak kadar basit bir kavram değildir.

Şekil 3.2 : Oluşma durumu (www.electronicshadow.com/v-med2/EN/hybridcube.htm, 2006)

Öte yandan, bir araya gelmenin nitelik ve dinamikleri kadar, olayın gerçekleşmesinin zamansallığı da önemlidir. Bir zamansal sürecin içinde tanımlanabilecek oluşma hali, ister anlık, isterse daha periyodik bir süreklilik durumunda olsun, kendi içinde de beliren bir süreci niteler. Bu süreç, genelde “yokluktan varlığın doğuşu” gibi tek düzelikte varsayımlarla eşleştirilir. Kimi zaman da, “yokluktan varlığa geçişin bir öncekinin sonu olması” gibi, daha lineer sıralamalarla tariflenir (Silva, 2004).

Aslında melez bir mekanın oluşma durumu, katı tarifler altında ve katı bir zaman diliminde yapılan betimlemelerle sorgulanmamalıdır. Bu aralıkta, bir araya gelmenin çeşitlemelerini ve onu sağlayan sıralama olgusunun evresel devinimlerini içinde barındıran betimlemeler devreye girmelidir. Çünkü, Felix Guattari’nin de söylediği gibi, “Oluşma, güçler ve akışlarla karşılaşabilen bir yön ve enerjiye sahiptir. Lineer ve dönüşümsel olmanın dışında çok yönlü, tersine çevirilebilir ve biçimsiz olabilir” (Eisenman, 2003b). Farklı güçlere sahip oluşma sürecinin nasıl ele alındığını gözden geçirmek için, bir araya gelmenin kendisi ve sıralaması gibi, durumun tesadüfiliğine de bu süreç aralığında değinilecektir.

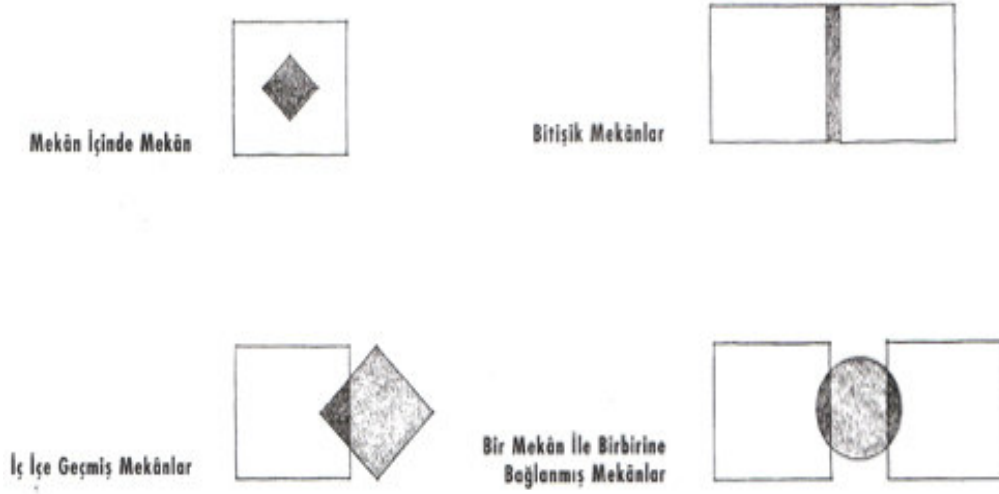
3.1.1. Bir Araya Gelme

Melez bir oluşum için bir araya gelme kavramı, her zaman onu oluşturan parçaların birleşmesi anlamına gelmez. Bir araya gelme, iç içe geçme, üst üste basma veya sadece yan yana gelme şeklinde bir oluşma süreci tasvir edilebileceği gibi, herhangi bir sistemin parçalarına ayrışması ile de açıklanabilir. Ayrışma ise dağılma, parçalanma, deformasyon vs. gibi dönüşümsel aşamaları kapsar. Her iki durumda da ortaya melez oluşumlar çıkma olasılığı söz konusudur.

3.1.1.1. Birleşme

Bir araya gelme durumu, özellikle melez oluşum kavramı söz konusu olduğunda, genellikle farklı mekansal olguların birleştirilmesi şeklinde ele alınır. Birçok örnekte de karşılıklarını bulduğu üzere, “Entegre bir arayüz, farklı ölçeklerin karışımına işaret eder. Ayrı elemanlar ve birimler, uyumlu ve ilişkili bir bütünü sağlamak adına birleşir” (Bobic, 2004b). Halbuki melezliğin temsil ettiği birleşme, karışmanın ötesinde bir birleşme, belki de basit anlamda bir çeşit kaynaşmaya daha yakındır. Birden fazla mekansal boyutun veya etkenin bir araya gelişi, her zaman parçaların

birbiri içine girip kaynaşması ya da kaynaşmaması ile de ölçülemez. Kimi zaman bir çeşit yanyanalık ya da üst üste olma durumu da bir melez durumun oluşumuna işaret edebilir. Bu çok yönlü oluşma potansiyelleri şeklindeki düşünüş, sıradan örnekler üretmenin önüne geçebilecek bir soru işareti olması bakımından etkin bir uyarıcıdır.

Şekil 3.3 : Birleşim şeması örnekleri (Ching, 2002b)

Ara durum, farklı durumdaki parçaların birleşmesi veya birleştirilmesinin ötesinde olduğundan, herhangi bir mekansal ara durum da, bir takım mekansal oluşumların bir araya gelmesinin ötesindedir. Örneğin, çok işlevli ya da çok farklı ölçekte mekansal elemanları içinde barındıran bir mekansal oluşum, bu elemanların tek tek birbirine karışması ya da karıştırılması ile ortaya çıkmış olarak düşünüldüğünde, melezlikten söz etmek tartışılır bir noktadadır. Çünkü melez oluşum, parça bütün anlayışı çerçevesinde incelenebilecek salt netlikten çok daha fazlasıdır. Dolayısıyla, iki ayrı mekanı birbirine bağlayan bir geçit, örneğin bir köprü, bu iki mekanın bir araya getirilmesi sonucu oluşan bir ikincil mekan olarak görülmektense, onların ara durumunda kendi oluşumunu gösterebilmelidir. Mesela, mekanlar arası bağlantı sağlamanın dışında, başka fonksiyonların servisini de yapıyorsa, ona melezlik niteliğini kazandıran, bu fonksiyonların sadece tek bir mekansal oluşumda birleştirilmiş olması ile ilgili değildir.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, bir araya gelme ile kast edilen birleşme, herhangi bir mekansal nitelikçe çoğalma olarak görülmesi üzerinden mekansal karşılıklar bulabilir. Ancak, bu yaklaşımın ötesinde bir ara durum tariflenebildiğinde, melezlik

potansiyelinden bahsetmek olasıdır. Aksi takdirde, toplama veya çarpımlar üzerinden yapılan mekansal ilişkilerle eşleştirilen melez mekanın etkinliği tartışma konusu olarak kalacaktır.

3.1.1.2. Ayrışma

Daha genel bir tanımlamada da belirtildiği gibi, mekansal bir oluşumda melezliği ortaya çıkarmak için, bir araya gelme kavramı, yalnızca birleşme kavramı ve onun eksik ya da potansiyel karşılıkları ile özetlenmemelidir. Melez bir mekanın ortaya çıkışı, her zaman iyi ya da kötü bir takım birleşmelere açıklanamaz. Kimi zaman tam tersi olan bir durum, yani ayrışma durumu, bir ortaya çıkışın kaynağını oluşturabilir.

Mekansal bir oluşum söz konusu olduğunda, ayrışma ile kast edilen, yalnızca parça ve bütün ilişkisi üzerinden anlamlandırmalar değildir. Melezlik ilişkiselliği etkisinde tasarlanan veya yorumlanan bir mekanın ortaya çıkış aralığında bir takım ayrışmalar söz konusu olabilir. Fakat bundan, bir bütünün kendi içeriğini tarifleyen parçalarına ayrılması anlamı çıkarılamaz. Bu yüzden, bir çeşit ıslah adı altında ele alınan mekansal parçalanma ya da ayıklanma modelleri üzerinde durmak gereklidir. Çünkü, “Aynı eleman ya da alt sistem, farklı yaklaşımların ya da daha üst sistemlerin de bir parçası olabilir. Bu noktada, bu tip farklı organizasyon veya mimarlıkların yalnızca birbirinden ayrılması uygun değildir” (Heylighen, 1989a). Öte yandan, bu parçaların parçalanması şeklindeki ayrışma tanımlamalarının ötesinde, bir dağılma ya da bir çeşit deformasyon da, bu doğrultuda düşünülmesi gerekli kavramlar olarak baskın hale gelmelidir.

Kimi zaman, anlam kaynaşması ya da karmaşıklığı içinde yoğunlaşmış bir mekansal bütün, zaman içinde içeriğindeki yapılaşmaları daha belirgin kılacak değişimlere uğrayabilir. Bu durum, mevcut bir mekansal oluşum üzerinden yapılan çözümlemelerle yeniden anlamlandırmalar sunabileceği gibi, bazen yalnızca gereksiz birlikteliklerin ayıklanması, hatta zararlı görülen eklerin ortadan kaldırılmasına sebep olabilir. Bu tip bir mekansal bütünde meydana gelecek ayrışmalar, belki de bulanıklığın kalkması ile birlikte, yapısında barındırdığı aralıklarda, melezliği ortaya çıkarabilir. Tek düze ayrışma yaklaşımına sahip mimari örneklerle bakıldığında, ara durumun, ayrılan parçalardan biri olarak izole edilmeye çalışıldığı ya da tamamen deforme edilerek anlamını kaybetmeye başladığı gözlemlenir. Çünkü mekansal bir

ara durum, bağlamı ile beraber işlemek yerine, ondan kopartılırsa, ortaya çıkmak eyleminin yerini, ortadan kalkmak eylemi almaya başlar. Ama bu durum, yalnızca kendi içinde uyumlu ya da çevresiyle etkin anlamda ilişkili mekansal oluşumlar için geçerlidir.

Şekil 3.4 : Ara durum bağlamında ayrışma
(www.newcastle.gov.uk/tlt/photo/018361.htm, 2003)

Öte yandan, mekansal boyutta bir ayrışma, melezlik bağlamında her zaman olumsuz sonuçlar doğurmaz. Böylelikle uyumlu bütünlerin dışında, sayısız çoklukta uyumsuz mekansal birlikteliklerin varlığı da unutulmamış olur. Onlar üzerinden yapılacak analizlerle, ara durumların potansiyelleri, dolayısıyla da melezliğin ortaya çıkış süreci tetiklenebilir.

Bu iki uç noktada sayılabilecek, ayrışmanın melezlik kavramı üzerindeki etkinliği tartışmaları, daha çok söz konusu mekanın bağlamı ile işleyen söylemlerdir. Melez mekanın kendisinde meydana gelebilecek ayrışmalar, oluşmadan çok, oluşumu tanımlı bir kavram üzerinden değerlendirilecek başkalaşım kavramı ile ilgilidir.

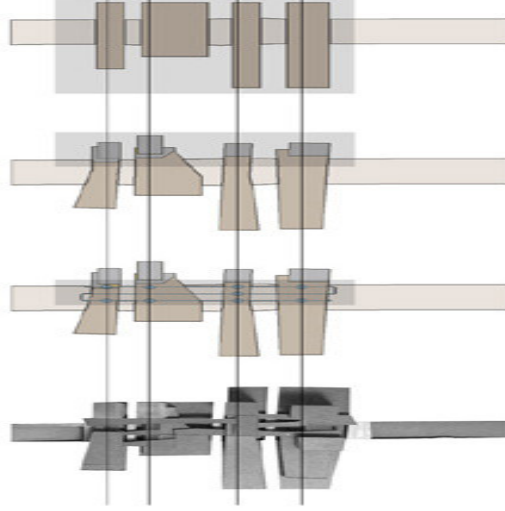
Melez mekanın doğuşu, bir araya gelmenin farklı durumlarını, değişkenlerini, karşılıklarını, nedenlerini ya da sonuçlarını analiz etmek durumundadır. Ayrıca, sürecin bütünü dışında, kendi içinde de bir sürece gönderme yaptığı için, sürecin kendisinin de bu noktada ele alınması uygun olacaktır.

3.1.2. Sıralama

Melezlik sürecinde oluşma aralığının kendi sürecini ele almak söz konusu olduğunda, bir araya gelme kavramı üzerinden zaman kavramı devreye girmeye başlar. Oluşmanın gereği olarak görülebilecek, zamanlama üzerinden yapılacak değerlendirmeler, sürecin dizgisinin, bir başka deyişle bir araya gelmenin bir çeşit sıralaması ile ilgilidir.

Herhangi bir mekansal oluşumun meydana gelmesinde sıralama kavramı devreye girdiğinde ilk akla gelen, birlikteliklerin yapı taşlarını oluşturan mekansal durumların bir araya gelmelerindeki öncelik sonralık durumlarıdır. Bu kapsamdaki yapılaşma yaklaşımları, önceki, sonraki veya ardındaki olma durumlarının hangi dizinde birbirine eklemleneceği soruları etrafında yoğunlaşır. Aynı yaklaşımlar, hiyerarşik düzen kavramına kazandırılan baskın role verilen cevaplarla son bulurlar. Doğal evrimin varyasyon ve seçime dayalı olduğunu savunan görüşe göre, doğal etkileşimlerle bağlanan ve birleşen elemanlar birçok çeşitte montaj yaratırlar. Bu montajlardan yalnızca stabil olanları ayakta kalırken, diğerleri dağılır ve bir sonraki başka bir evrimin parçası olurlar. Doğal olarak seçilmiş bütünleri formalize eden stabil montajlar, daha sonra, daha yüksek düzendeki montajlarla birleşebilmek için, yeniden işlevlenir. Bu süreç, kendini hep bir üst seviyeye göre tekrar eden, hiyerarşik bir düzende devam eder. Yine bu görüşün devamında, süreçte modüllerin hiçbir ara katmana ihtiyacı olmadığı savunularak, stabil düzenin doğuşu etkileyici olarak düşünülür. Bu düzenin gücü üzerinden, ona yakın olanların stabil olma durumuna da yakın oldukları yargısıyla, süreçte hiyerarşinin liderliği vurgulanır (Heylighen, 1989b).

Oluşma sürecinde hiyerarşi kavramına bağlı sıralamalar yapma durumu, genellikle mekanın fiziksel ya da işlevsel niteliği üzerinden açıklanır. Ana durumların öncelikli, ara durumların ise ikincil planda ortaya çıkarıldığı mekansal karşılıklarda, bu mekanların sahip olduğu ara durumların çelişkisel yanı ağır basar. Bir örnek üzerinden gidilecek olursa, avlu düzenlemesinin mekanın ana karakterini nitelediği düşünülen bir yapıda, asıl öncelikli olan avlunun kendi tasarımıdır. Ona yakınlığı ile dikkat çeken, ikincil önemdeki mekanlarla bağlantılar kurmak amaçlı, ara mekanların tasarımı, sürecin tamamlayıcısı niteliğindedir.

Şekil 3.5 : Hiyerarşik bir sıralama ile mekanın ortaya çıkışı
(www.lukez.com/teaching/thesis/fausto/fausto_images.htm, 2000)

Tam tersi bir sıralama ilişkisi düşünüldüğünde, ara durumun öncelikli olma hali söz konusu olabilir. Yolların, koridorların mekanlar arasında bağlantı sağlamaları sebebiyle, mekanın nasıl konuşacağına karar veren anahtar elemanlar olarak betimlendiği bir analize göre, yol seçimi, yaratmaya ve böylece mekanın keşfine doğru atılan ilk adımdır. Bir yol seçerek ardışıklığın, mekanların dağılımının seçildiği, mekanın dilinin taslağının organize edildiği düşüncesiyle de, ilk olarak oluşanın, mekansal bağlayıcılar olduğu iddiası desteklenir (Franck ve Lepori, 2000a). Bu tip yapılaşmalarda, kimi zaman ara durumun kendisi, sistemin bir bakıma herşeyi gibi görülerek, farklı boyutlardaki vurgulamalarla gereğinden fazla ön plana çıkarılır. Mekanın geri kalan kısmı, ona göre ve ondan sonra şekillendirilir. Böylelikle, ara durum diğer durumların da üstüne basacak bir güce sahip olur. Ayrıca, ana karakterindeki baskınlık sebebiyle, arada olma durumu ile sahip olacağı gücü kaybeder, genellikle yapı genelinde sivrilir, katılaşır ve sıradan bir yapaylığa ulaşır.

Daha çok dizgisel bir düzenleme yapmak adına, sıralamada seçimlere gitme tutumu, özellikle hiyerarşi gibi bir anlayışla sınırlandırılıp temellendirilmiş mekansal oluşma analizleri, ardışıklığın düzenlenmesi ile meşgullerdir. Bu kapsamdaki çalışmalar, mekansal oluşumlarda melezlik yolunda ilerlerken, onun önceliği ya da sonralığının olup olmadığını bile sorgulamaktan çok uzakta oldukları için, birbirini takip eden benzer karakterdeki örneklerle mimariye dönmeye mahkumdurlar. “Bir mimari kompozisyonda, birden çok baskın eleman yer alabilir. Birincil odak noktasından

daha önemsiz ikincil vurgu noktaları, görsel eksenler yaratır. Bu ayırt edici fakat ikincil önemdeki elemanlar, hem çeşitlilik meydana getirebilir, hem de görsel bir ilgi kaynağı ve genel kompozisyonda bir gerilim ve ritim yaratabilir. Ancak aşırıya götürüldüğünde bu noktalar karmaşa ile yer değiştirebilir. Bir kompozisyondaki her parça vurgulandığında, aslında hiçbirşey vurgulanmamıştır” (Ching, 2002a). Görüldüğü üzere, bu tip ele alışların yalnızca ara durumun kendisi için değil, mekanın tamamı için de bir tehdit unsuru olduğunun altı çizilebilir.

Bu aralıkta asıl kritiği yapılması gereken, ara durumun oluşumu esnasında neyin öncelikli ya da sonlandırıcı nitelikte olduğuna karar verebilme olasılığıdır. Eisenman (2003b)’ın da ifade ettiği gibi, sabit bir durumdan stabil olmayan bir duruma doğru bir yıkılışa neden olan, kumun son tanesi değil, ilk kum tanelerinin yığını oluşturmaya başladığı zaman başlayan şeydir. Yani sürecin kendi sıralamasının niteliği ne olursa olsun, öncelikle unutulmaması gereken şey, ortaya çıkışın ilk anından itibaren kararların dikkatli verilmesidir. Çünkü sonucu ne olursa olsun, ortaya çıkışın çıkış noktası, aynı zamanda birçok yargının da temelini oluşturur. Bir mekan tasarımı, hangi durumun ilk önce şekilleneceğine karar vermek, o kadar kolay bir aşama olarak görülmemelidir. Bu yüzden, söz konusu süreç aralıkları ile oluşumlar arası ilişkiler, daha detaylı analizlere malzeme teşkil etmelidir.

Önceki-sonraki olma durumu, süreç bağlamında düşünülmesi gerekli bir durumdur. Ama bu durum, bir tariflemeyi betimlemekten çok, sonuca olan etkileri deneyimlendiğinde etkinlik gösterir. Örneğin, toplamda iki ayrı yapı bloğunun ve onları birbirine bağlayan bir çeşit pasajın birlikteliğinden oluşan bir mekan ele alınabilir. Bu mekan tasarımı gereği, yalnızca bloklardan hangisinin önce oluşacağı ve ara durum oluşturmaya beklenen pasajın ne aşamada devreye gireceğinin belirlenmesi gibi yüzeysel tarifleme tutumları sergilememelidir. Asıl tartışılması ya da sorgulanması gereken durum, değişkenlerden herhangi birinin sıralamasında meydana gelebilecek değişimlerin, sonuca ne gibi etkilerinin olduğudur. Bu etkiler, aynı yapı içinde yapı bloklarından hangisinin ilk önce var olduğu durumu, pasajın oluşmasında onun niteliğini değiştirebilecek sonuçlar doğurabilir mi? Ya da bir ara durum ana durumlarla eş zamanlı oluşmanın yanısıra, onlardan da önce oluşabilir mi? gibi sorularla sorgulandığı derecede anlamlıdır.

Aslında bu başlık altında ele alınan sıralama, başı sonu kesinlikle belirli bir lineerliğe sahip bir bir araya gelmenin ötesinde bir devinimlikten söz eder. İlk olarak, Deleuze ve Guattari'nin de tanımladığı ilişkisel boyutuyla oluş kavramı, “birisinin başka biriyle olan ilişkisinde girilmesi mümkün olan, yani biri değişirken diğerini de oluşa sokan bir hareket” olarak tasvir edilir. Bu sayede, hareketin kollektif olduğu gerçeği vurgulanmış olur. (Akay, 2006).

Öte yandan, bir fabrika ürününün ortaya çıkış sürecinde olduğu gibi tıkr tıkr işleyen bir sürecin salt netliğinden, açıkça tariflenişinden bahsetmek yerine, gerçekte bu sürecin nasıl işlemesi gerektiği ile ilgilenmek de önemlidir. Massumi (1998)'nin “Süreçsel mimarlığın hedefi hiçbir sonla bitmez. Herşeyi ortadan tekrar ele alır. Ürün yeniden süreçtir” ifadesi sürecin döngüsel yapısını güçlendirici niteliktedir. Aynı ifadeyi destekleyen farklı boyuttaki bir süreç tanımına göre de, “Deformasyonel çeşitliliğin devamlılığı herhangi bir noktada ve herhangi bir zamanda kesilebilir. Zıtlıklar ise, formal ayrılımların yeni serilerini üretmek adına ters çevrilebilir ve yeniden harekete katılabilirler” (Massumi, 1998).

Görüldüğü üzere sıralama kavramı, ister bir lineer dizini, isterse de daha devinimsel bir süreci nitelemiş olsun, sonuçta her iki boyutta ortaya çıkacak olan mekansal karşılığı, melezlik kapsamında değerlendirebilmek için göz ardı edilmemelidir. Burada sözü edilen, yalnızca devinimsel, kendi içinde değişken, dinamik bir süreci savunup, onun dışında kalan lineer, sınırlı dizgide bir süreci reddeden tek yönlü bir yaklaşım değildir. Başında, ortasında, sonunda, başa döndüğü, sonu atladığı ya da ortada son bulduğu noktada oluşabilme potansiyelini içinde barındıran bir sürecin etkisindeki mekansal ara durumun, melezlik bağlamında değerlendirilmesi olasıdır. Aynı şekilde katı tariflemelere sahip bir sürecin genellikle sonunda ortaya çıkartılan ara durumun, çarpıtılan tariflemelerle yeniden sınanması da melezliğin doğuşunu tartışabilmek açısından önemlidir. Böylelikle, sürecin genel tutumunda izlenen yol her ne olursa olsun, yapılan sorgulamalarla ara durumun esasları, daha anlamlı bir biçimde, belki de daha yüksek bir farkındalıkla ifade edilme olasılığını yakalamış olur. Deleuze'un de belirttiği gibi “...başlangıçlar ve sonlar değil, arada olma halleri vardır. İki potansiyel arasından çıkan şimşek budur” (Akay, 2006).

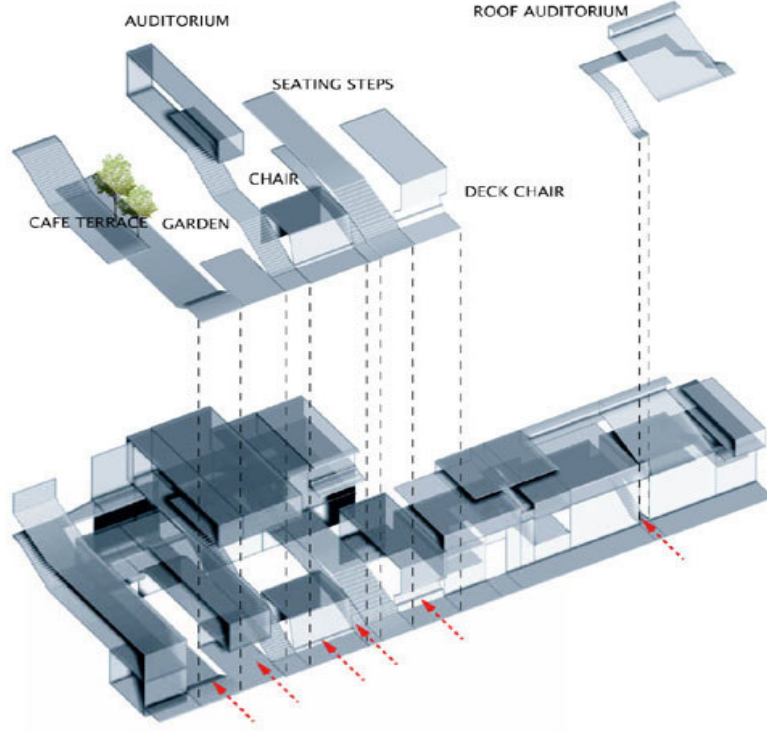
3.1.3. Tesadüfilik (Olağanlık-Zorlama)

Bir araya gelme ve sıralama kavramları ile okunan melezliğin mekansal anlamda ortaya çıkışı, tüm bu sürecin yapaylık ya da doğallık olgularıyla da nitelenmesi gerekliliğini hatırlatır. Sürecin içeriği ya da zamansal anlamdaki niteliği kadar oluşumunun rastlantısallığı, diğer bir deyişle tesadüfi olma durumu da önemlidir. Bu başlık altında ise, sürecin zorlayıcılığı ya da olağanlığı ile ele alındığı, zıt kutuplarda yer alan yaklaşımlar göze çarpar.

Çoğunlukla mekansal oluşumların, hem bir araya gelme durumlarında, hem de zamanında, rastlantısallığa hiç fırsat verilmeden, sistemin aşamalar dizgisi şeklinde düzenlenmesi söz konusudur. Bu tanım, zorlayıcı bir yapılaşmanın birçok tasarım sürecinde ne derece yaygın bir karaktere sahip olduğunu anlatmak içindir. Bu tip bir yapılaşma, genel anlamda tesadüfilikten uzak, daha yaptırımsal sınırlarla ve kurallarla şekillenmiş bir tasarım sürecinin sonucudur. Sürecin tanımı, en başından belirgin girdi ve çıktılarla tespit edilir ve sonucunun da nasıl bir noktaya varılacağı aşağı yukarı kestirilebilir niteliktedir. Amaç, başlangıç aşamasında karar verilen ya da hedeflenen yapısal bir bütüne ulaşmak olduğundan, yöntem belirli bir ardışıklıkta ve şekilde birliktelikleri sağlamak, böylelikle öngörüldüğü iddia edilen sonuca ulaşmak üzerinden kurgulanır. Halbuki bu iddia, öngörülerin hayat bulmasından çok, beklenenin gerçekleşmesidir. Bu yüzden, bir probleme çözüm getirme mantığında olduğu kadar matematikseldir. Bu formülize etmeye dayalı süreç oluşumu, ister istemez belirli formullerden faydalanmak üzere, birçok mekansal boyutu kalıplar içine sokmaya çalışır. Böylelikle, birçok açıdan durağan veya sıradan olma durumuyla yüzleşmesi de kaçınılmazdır.

Modele yön vermeye çalışan sistemlerin asıl problemi, kontrol strüktürünü belirlemek ile ilgilidir. Çünkü hangi modulün hangi modüle mesaj ileteceğini ya da hangisinden mesaj alması gerektiğine karar veren bir dizi kural setleriyle hareket etmektedirler (Heylighen, 1989c). Bu aralıkta, belirli bir düzenlemeye takılı kalma fikri, ya aşırı düzenliliğin getirdiği monotonluk ya da çok fazla detaycı düşünülmüştüğün getirdiği bir karmaşa ile son bulabilir. Böyle bir sıralama sisteminin sonucunda oluşan mimari ürünün, arada olma durumlarındaki yapaylık da dikkat çekicidir. Öte yandan, bu tip sistemlerin son aşamasında hedeflenen bir melez

oluşum yaklaşımıyla ilerlemek de tartışılması gerekli bir sıralama şeklidir. Bu tip bir ilerleme metodu, daha çok bitmiş bir sisteme sonradan eklemelenmeye çalışmak gibi, etkinliği problemlili sonuçlar doğurabilir.

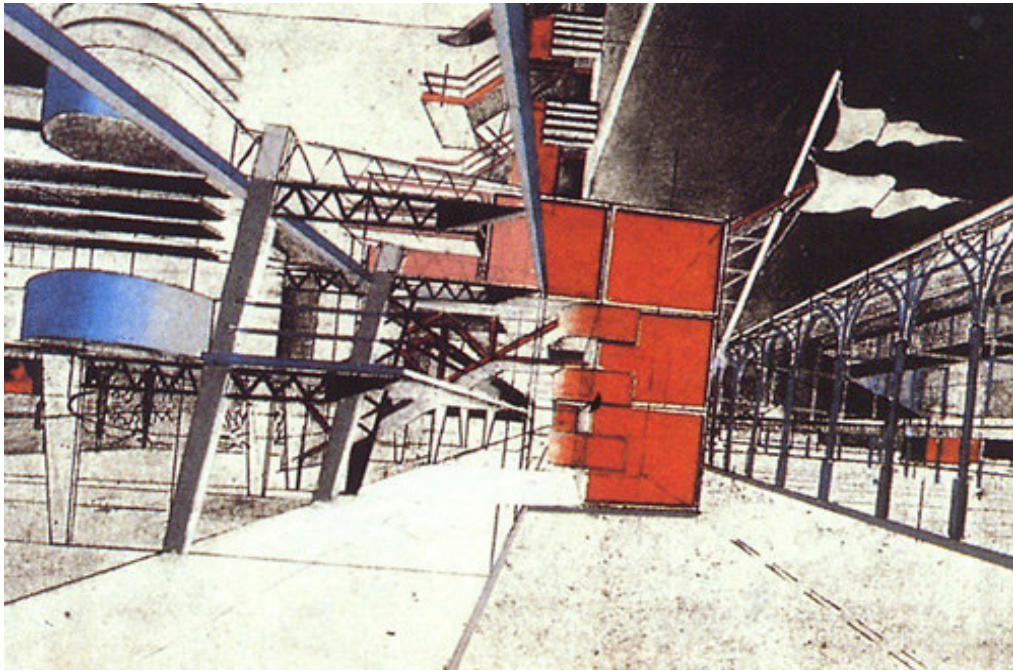

Şekil 3.6 : Ardışık dizinde bir mekansal oluşum şeması (www.arkitera.com, 2007)

Başka bir açıdan bakıldığında, ortaya çıkış sürecinin üzerindeki kuralcı ya da zorlayıcı tutumun karşısında, tesadüfi olma yanlısı bir yaklaşım gözlemlenebilir. Mekansal oluşum, belirli iskeletlere giydirmeler yaparak yığınlaşmaya doğru gitmenin ötesinde, süreç boyunca değişken nitelikler sergileyebilecek girdi ve çıktılarının etkileşimi ile sentezlenebilmelidir. Böylelikle, zamanın herhangi bir aralığında ortaya çıkabilecek rastlantılar karşısında da geçirgen olabilir. Bu tutumda ortaya çıkan mekanın, süreci bağlamında olağanlıkları içinde barındırması ya da onlarla beslenmesi ile daha doğal, hatta daha gerçeğe yakın anlamda bir mimarlık ürününe yönelmesi olasıdır. Tesadüfilik yaklaşımı, Heylighen (1989b)'in "Mekana düşen eleman setleri ne kadar küçükse tesadüfi kombinasyonlarla meydana gelmelerindeki olasılık da o kadar yüksektir" ifadesinde olduğu gibi, tesadüfiliğe bile kurallar koyan tek yönlü bir açılımla ilişkilendirilemez. Burada söz konusu olan, hem sistemin kendisi, hem geneli, hem de aracı durumlarla ilgili bir tesadüfiliktir ki, bu

ele alış biçimi de zaten sürecin olağanlığına işaret eder. Dolayısıyla, yine Heylighen (1989b)'in “Organize bir bütünün etkileşimli parçalar koleksiyonunun düzensizliği üzerinden yaratılışı, dinamik bir doğuşun temel parçasıdır” görüşü bu noktada daha anlamlıdır.

Bu aşamada, süreç esnasındaki olağan ya da dayatmacı tutumun, melez mekanın ortaya çıkışı açısından sorgulanması gereklidir. Her iki uç noktadaki yaklaşımın sonucunda elde edilebilecek farklı ya da tamamen zıt karakterli ürünlerden, hangisinin gerçekte melez bir oluşuma sebep olduğu aslında açıktır. İçinde birçok rastlantısallığın potansiyelini barındıran melez bir mekanı, daha sistematize yollarla yaratabilmek pek olası değildir. Kendi içinde ya da bulunduğu mimari bağlamda taşıyabileceği belirsizlikler, onun arada olma durumunu güçlendirici özelliklerdir. Bu özelliklere yer verilmeden, her şeyin açık ve net bir şekilde öne sürülmesi, yaratılması durumu, bu anlamda zayıflatıcı bir etki olabilir. Unutulmaması gereken, tesadüfi metotların her zaman olumsuz anlamda bir karışıklık veya belirsizliğin garantisi olarak ele alınamayacakları gerçeğidir ki, Bernard Tschumi'nin Le Parc de la Villette projesi bu aşamada sunulabilecek iyi bir örnek olarak gösterilmektedir (Abel, 2000).

Şekil 3.7 : Le Parc de la Villette (www.fba.fh-darmstadt.de, 2002)

Olağanlığı, kendi dinamiği içinde, belirli belirsiz bir sıralamanın herhangi bir aşamasında ortaya çıkan ara durum, sistemin tamamı ile birbirini destekler nitelikte olabilir. O zaman, melez bir oluşum olarak ortaya çıkışı da netlik kazanabilir. “Tesadüfilik, karar verme aşamasındaki heterojen tercihlerin çeşitliliğine işaret ettiği noktada, bu sürece bir ses ekler. Bu aşamayı takip eden modellerde, herhangi bir ilk olma durumuna karar vermeksizin, sonuç üründe çeşitliliğe ihtiyaç duyulduğunda, kesin karar vermeyi bulanıklaştırmak için kullanılıyor olsa da, bu tesadüfi başlangıçlar iyidir ” (Batty, 2005a).

Diğer bir açıdan, keyfilik ya da özgürlüğün zıtlıklar arası etkileşimin doğuşuyla yola girdiği ifadesine göre, sonuç formun bu etkileşimden nasıl çıkartıldığının arada ne olduğu sorusu ile bağlantılı olduğu savunulur (Massumi, 1998). Bu da, ara durumun ortaya çıkış aralığı üzerindeki gücünü, bir kez daha ortaya koyar.

3.2. Oluşum (Var Olma)

Melezlik sürecinin mekansal açılımları üzerinden incelenmesi, yalnızca ortaya çıkışın tamamlanması ile tanımlanan bir kapalılıkta değildir. Bir diğer önemli durum, ortaya çıkan, meydana gelen oluşumun, oluşum olarak değerlendirilmesi durumudur ki, bu da en az oluşma süreci kadar, sürecin tamamı üzerinde aktif bir rol edinmektedir.

Mekansal bir düzenlemenin melez bir oluşum olarak varlığını gösterebilmesi durumu, öncelikle oluşum olgusunun kendisini niteleyen bir durumdur. Oluşum kavramı, mimarlık tarihinde çok kereler kendisine yer edinmiştir. Farklı noktalara temas eden tanımlamalarla desteklenen bu kavram, günümüzde kesin yargılarla ele alınmak yerine, daha açık uçlu bir noktadadır.

“Aristo gibi Leibniz de, çıkartılmış potansiyel keyfilik ve yaratma tanımına rağmen, oluşumun kendi oluşum potansiyelini içerdiği noktada, onun potansiyel durumları üzerinde durur. Onun gözündeki yaratma hareketi, her zaman meydana çıkmaya ve tekrar tekrar olmaya hazırdır” (Silva, 2004). Bu noktada tanımlanan oluş, belirgin bir sınırlanmışlıktan çok, daha evrimsel bir oluşum süreci tanımına uygun olmakta ve oluşumun kendi dinamiklerini, kendisinin getirebildiğini gözler önüne sermektedir.

Öte yandan, “Eisenman mimari varoluşsal gerçekliği, varlığın yokluğunun bilincine varma aracılığı ile kendi özünün yaratılması olarak tanımlar” (Güney ve Yürekli, 2004). Bu tanımlama, daha çok varlığın yoklukla birlikte anlam kazandığı eşlemesinden doğan bir gerçekliği savunur. Dahası, “19. ve 20. yüzyılda, varoluş kavramı metafiziğin etkisinden kurtularak canlı, yaşan-mış bir gerçeklik anlamı kazanır. Descartes’ın, varlığın tanımı ile ilgili olarak açıkladığı bilinç-lilik durumu, Husserl tarafından aynı çizgide araştırılır ve nesneleri bilen öznelere aracılığı ile varlığın kavranabilmesinde geline son nokta olarak görülür” (Güney ve Yürekli, 2004).

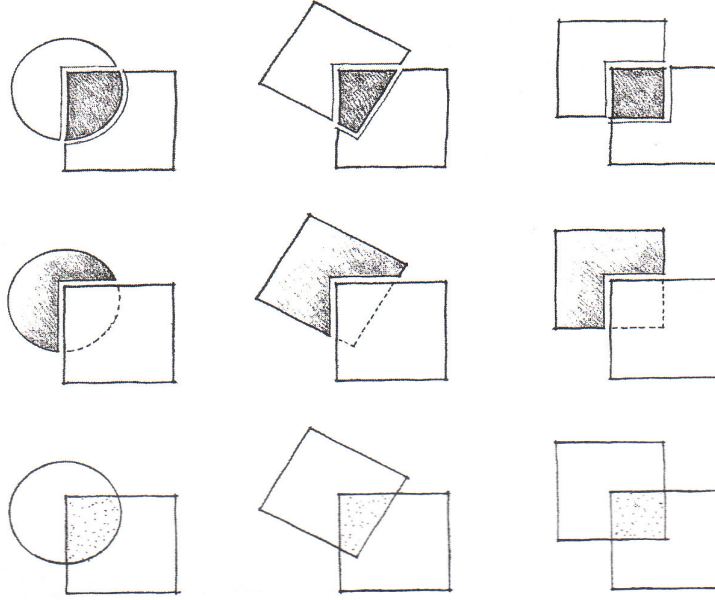
“Bu bağlamda, günün mimarlığının varoluşsal gerçekliği, yaşanan dünyanın içinde olmak ile koşut olan varoluş bilinci ile mimarlık yaratımına yansıtılarak, mimarlığın varlık olma çabalarına karşılık gelir” (Güney ve Yürekli, 2004). Farklı boyutta birçok tanımlamada olduğu gibi, mekansal varoluş, mimarlığın gerçek anlamda varoluşuna ışık tutacak güce sahip bir yaklaşımla ele alındığında, melezlik süreci bağlamında da önem kazanır. Araştırma kapsamında melez oluşum, taşıdığı güçlerin birlikteliği, onların nitelediği ilişkiler ve etkileşimlerin çeşitlilik ve değişkenleri ile tanımlanır. Böylelikle, arada olma kimliğinin var olması bağlamında, bir süreç aralığının tarifi yapılır.

3.2.1. Bir Arada Olma

Var olma, melez oluşumun hem kendi içinde bir var olma, hem de bulunduğu bütünlük içinde bir var olma olarak değerlendirildiğinde, her iki açıdan varlık ve birliktelikler durumlarının tartışılması söz konusudur. Varlığın tanımlanması kadar, yapısal anlamdaki bir arada olma durumları da önemlidir. Çünkü, tanımlamayı esas anlamda tetikleyen, bu durumlardır. Bir mekansal oluşumun ara durum olarak var olmasının eleştirisi üzerinden, bağlantılar, ilişkiler, etkiler, tepkiler vs. gibi kavramlar baskın karakterlere dönüşebilirler. Genel anlamda bağlantıların varlığı, bir arada olmanın bir sonucu ya da başlangıcı ile ilişkilendirilebilir. Bu da, melezliğin bir oluş olarak varlığını etkileyen faktörlerdendir.

Bir arada olma hali, yalnızca ilk akla gelebilecek nitelikteki karışım olmanın dışında, bir iç içe geçmeyi, yan yana olmayı veya sadece karşılaşmayı temsil ediyor olabilir. Aslında “Söz konusu olan sabitlenmiş uzaklıklar, alanlar veya yön verici açılar değil,

yanında olma, uzağında durma, içinde veya dışında olma, sürekli olma veya duraksama, hatta tekrar etmedir” (Spens, 1998). Çünkü, mekansal bir oluşum olarak kanıksanabilecek herhangi bir yapı, kendi başına bir son demek değildir, o çerçeveler, eklemler, önem verir, ilişki kurar, ayırır, birleştirir, kolaylaştırır ve yasaklar (Franck, 1998). Dolayısıyla, bir araya gelmesinin tüm dinamikleri, bir arada olma durumundaki çeşitlemelere de yön verir.

Şekil 3.8 : Birliktelik üzerinden örnek şemalar (Ching, 2002b)

Birliktelik çeşitlemeleri ile varlığını destekleyen mimari oluşum, ister belirli bir düzeni ya da düzensizliği, isterse bir çeşit karmaşıklık ya da açıklığı işaret ediyor olsun, melez oluşumlar tanımlamak ya da yorumlamak üzere, süreç çerçevesinde önemsenmelidir.

Bu aralıkta karmaşıklık ve düzen arasında bir tarifleme yapmak uygun olabilir. Öyleki, çeşitliliğe yer vermeyen bir düzenin monotonluk ve sıkıntıya, düzene yer vermeyen bir çeşitliliğin de kaosa yol açtığı ayrım noktasının deneyimi, mekanın söylemi ne olursa olsun, tartışılması gerekli bir eşiktir (Ching, 2002b).

Esasında, karmaşıklık olgusu, mekansal oluşum üzerinden değerlendirildiğinde, sadece olumsuz nitelemelerle önüne geçilmesi gerekli bir olgu olmanın ötesindedir. Mühim olan, bir düzen ve düzensizlik arasında bir dengede ya da uyumda birçok

farklı veya benzer mekansal boyut arasında birliktelikler sağlayabilmektir. Bu yüzden, bir arada olma halinde, mutlaka bir düzene gitme çabasındaki yaklaşımların yerini, karmaşıklığın ve her iki uç noktanın ara kesitinde bir yerlerde var olabilmenin sorgusu alabilmelidir. Venturi (2005a)'nin "Karmaşıklık yok olunca sadelik yavanlığa dönüşür" görüşünü, yaşamın canlı karışıklığını apaçık bir bütünlüğe yeğlemesi, sürekliliğin zaman zaman kesintiye uğramasını benimsemesi ve ikiciliği (düalizm) tüm benliğiyle savunması takip eder. Bu durum, karmaşık bir birlikteliğin arada olma durumuna hizmet edebilecek potansiyelleri olabileceğini vurgular.

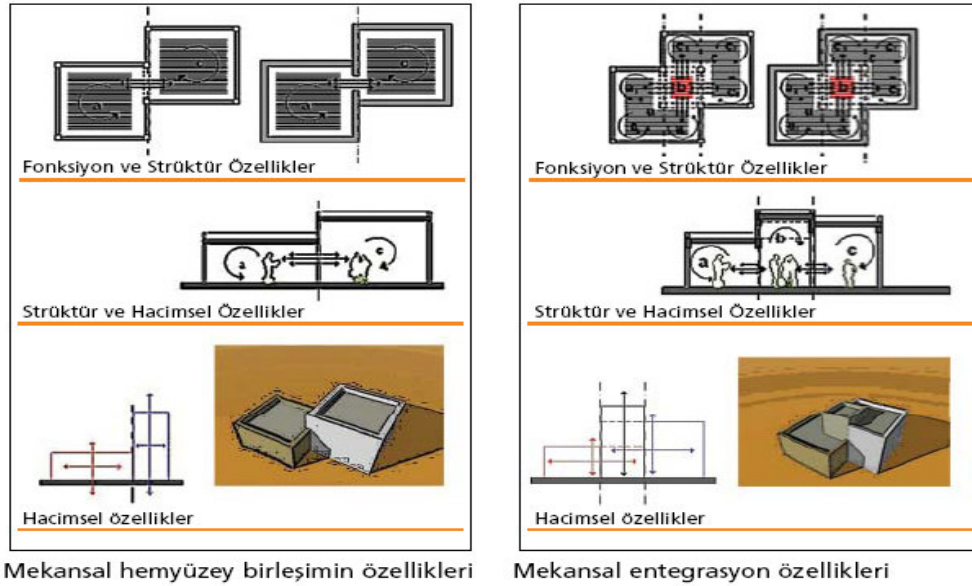
Sözü edilen denge durumu, mutlaka varılması gereken bir aşama veya aşılması gerekli bir eşik olarak görülmenin ötesinde tanımlanmalıdır. Denge fikrinin, dinamiklerin merkezi olduğunu savunan görüş, dengede olma halini, değişkenlerin belirli bir rutinde, tekrar tekrar döngüselleştiği yer olarak tanımlar (Batty, 2005b).

Wise (2004)'ın "bir strüktür içinde, birden fazla denge durumunun, farklı modlar ve direnç seviyelerinin varlığı ile var olacağı" ifadesi, tek ve mutlak bir denge kavramı anlayışına şeffaflık getirir. Dengede olmama durumu ise, elemanları farklı oranlarda değişen ve farklı mekansal ölçeklerde ve zaman aralıklarında değişken etkiler gösteren bir oluş olarak ifade edilir (Batty, 2005b).

Karmaşıklık, düzen veya ikisi arasında yer alabilecek denge kavramları ile tanımlanan bir mekansal var oluşun, daha yüzeysel yaklaşımlarla ele alındığı noktada, mekanın ilişkisel boyutu devreye girmelidir. Bağlantının bu yaklaşımlar üzerindeki gücünü en iyi şekilde betimleyen açıklamaya göre, çeşitliliğin artması süreci farklılık olarak tanımlarken, bağlantıların sayı ya da gücünün artması, süreçte entegrasyon kavramını niteler (Castle, 2004).

Bağlantı temelli mekansal ilişki ve etkileşimler, mekansal birliktelikler bağlamında içsel ve dışsal başlıkları altında ele alınır. Burada asıl amaçlanan içeride veya dışarıda olma halleri arasında ayırım yaparak, farklı farklı kanılara varmak değildir. Söz konusu bağlantı kavramı, hem sistemin kendi içindeki birlikteliklerinin, hem sistemin bağlamı ile olan ilişkilerinin, hem de bu iki durumun da bir arada olmasının tanımını yapmak için kullanıldığı sürece etkindir. Çünkü, her ne kadar genetik disiplini kapsamında bir kuramın parçası olmuş olsa da, bir bakış noktasından bakıldığında dışsal olan şeyin, başka bir taraftan bakıldığında içsel sayılabileceği

gerçeği, bir arada olma halinin ilişkisel potansiyelini vurgular. Aynı açıklamanın devamında, yalnızca bir sistem ve onun çevresinin olmadığı, eş zamanlı, kısmen özerk ve etkileşimde meydana çıkan birçok sistem olduğu anlatılır. Bu evrimsel süreçlerin sahip olduğu ağ strüktürünün içsel, dışsal olma halleri üzerinden, bir süreç için sistem olan şeyin, başka bir süreç için çevre olacağı yargısına varılır (Heylighen, 1989d). Böyle bir yargı, özellikle mekanın melez oluşumunun kritiğini yapabilmek için, her türlü iç-dış ilişkileri ve birlikteliklerinin etkilerine de yön vermek açısından, bir çeşit tersine düşünebilme hissini tetikleyebildiği ölçüde başarılı olabilir. “Çoklu sistemlerin dışında, sadece bir tek durumun tüm düzenin kontrolünü elinde tuttuğu durumlarda bile, kontrolün seviyesi her zaman o veya bu şekilde diğer durumlara bağımlıdır” (Bobic, 2004c). Bu yüzden, melez oluşum kapsamında bir arada olma kavramı, kendi içinde ve bağlamında sağladığı bağlantılarla şekillendiği çerçevede ele alınmalıdır.

Şekil 3.9 : Mekansal birlikteliklerin nitelikleri (Dinçer, 2005)

3.2.1.1. İçsel Birliktelik

Herhangi bir mekansal düzenlemenin melez bir oluşum olarak etkinliğinin yargılanabilmesi veya yaratılabilmesi, öncelikle melez oluşumun kendi yapısal çerçevesi içinde gözden geçirilmektedir. Bir çeşit yapısal analiz olarak da isimlendirilebilecek bu süreç, daha çok oluşumun kendisi ile ilgilidir. Bu yüzden,

melez oluşumun içsel yapısında ne gibi varyasyonlar olabileceği ve bu varyasyonların ne gibi sonuçlar doğurabileceği sorgulanmalıdır. Ayrıca bu kapsamda, oluşumun daha eylemsel boyutunu oluşturan, içsel birlikteliklerin hareketliliğine, bir başka deyişle, ilişkilerin etkileşime geçtiği süreç aralığına da değinmek gereklidir.

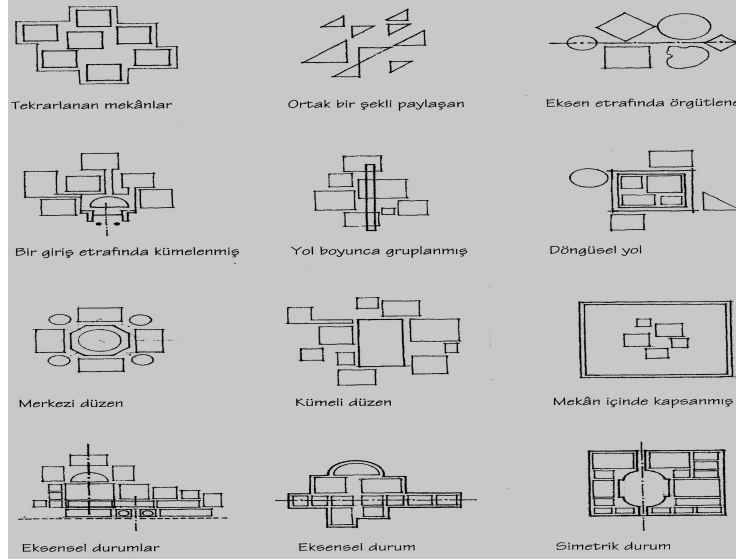
Mevcut sistemlerin veya sistem önerilerinin mekansal yapılarında içsel birlikteliklere dair bir takım tespitlerin, genellikle belirli bir düzen çerçevesinde dönüp dolaştığı gözlemlenir. Kimi zaman, ardışık yanyana olma, üst üste yığılarak katmanlaşma veya kümeleşmelerden, kimi zaman ise daha katı sınırlarla ayrılıkların dikkati çektiği hücreleşmelerden söz edilebilir. Bu çeşitlemelere, Castle (1999)’ın, sisteme uyum sağlamanın yolunu hücre ve organizma mantığı arasındaki biyolojik şekillenme mantığıyla ele alması ve bina elemanlarını, yaşamın içine girdiği yaşayan oluşumlar olarak değerlendirmesi, örnek teşkil eder.

Öte yandan, bir başka mekansal şema modeline göre, “Kümeli organizasyonun parçalarının örüntüsü, katı ve geometrik bir kavramdan ortaya çıkmadığı için, kümeli organizasyonun biçimi esnektir; dolayısıyla büyüme ve değişimi, kendi karakterinde herhangi bir etki olmaksızın kolayca kabul eder” (Ching, 2002c).

Aynı modelleme yargısı, mekansal ilişkiler içinde en yaygın olanını bitişiklik olarak görür. Ching (2002d)’in “Bitişiklik, her mekanın kesin bir şekilde tanımlanmasına ve her birinin kendi işlevsel ya da simgesel gereklerine kendi tarzında cevap vermesine olanak tanır. İki bitişik mekan arasındaki görsel ve mekansal süreklilik, bunları birbirinden ayıran ve birbirine bağlayan düzlemin özelliklerine bağlıdır” açıklaması ile de, ilişki şemalarının varlığına atıfta bulunur.

Mekansal yapılaşmanın sahip olduğu biçim veya organizasyon şemaları, özellikle melez oluşumlar açısından incelendiğinde, durağan, kendi içinde bitmiş veya katılmış şekillenmelerin yerine, evresel boyutları da içinde barındıran dinamik bir oluşum sürecinden bahsedilmelidir. Bu dinamizmi harekete geçiren, düzenlemenin içeriğindeki ilişki şemaları olduğu için, ne tip oluşumların ne gibi yapılaşmalara gidebileceği ile ilgili önermelerle, içsel bağlamdaki analizi derinleştirmek mümkündür. Bu kurguda şekillenmiş bir analize göre, etkileşimlerin şiddeti koalisyon olarak tanımlanan ilişkilerin, sıkı ya da esnek olarak sınıflandırılmasıyla

açıklanır. Sıkı olanlar yoğun bağlantılara, tam tersi esnek olanlar ise genellikle geçici olan, zayıf bağlantılara işaret ederler. Bu iki uç nokta arasında, bütün bir dizi yer alır. Ayrıca bu koalisyonların keskin hatlarla ayrılmış sınırları da yoktur. Bir durum tek seferde birçok durum içinde yer alabilir ve farklı açılımlara gidebilir. Bununla birlikte, yeni elemanları veya durumları da kendi bünyesine geçici veya kalıcı süreyle alabilir, var olanları paylaşabilir ve giderek birinden diğerine akabilir (Kokinov, 2005b).

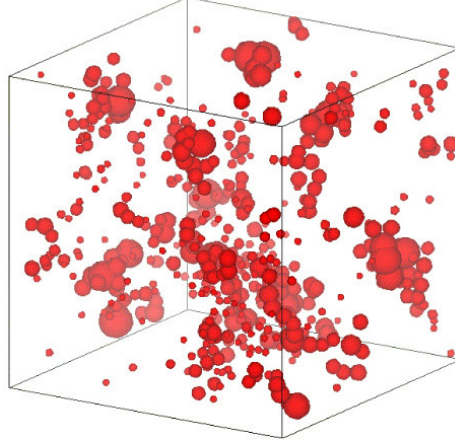
Şekil 3.10 : Mekansal anlamda ilişki şemaları örneği (Ching, 2002d)

Bu ve buna benzer nitelikteki analizlerin, içsel birliktelik durumuna getirdiklerinde olduğu gibi asıl önemli olan nokta, yalnızca mekanın içsel yapılaşmasını tanımlayan birliktelik biçimleri ve etkilerinin araştırılması değildir. Önemli olan, onların sayesinde melezlik karakterinin bu durumda ne noktada konumlandığı ve hangi bağlamda çözümlendiğinin eleştirisini yapabilmektir.

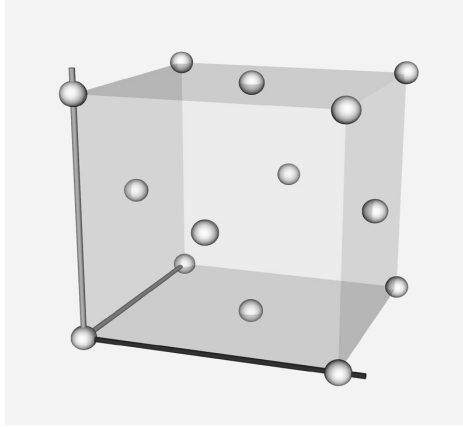
Heterojenlik-homojenlik

Melez oluşumun kendi içselliği bağlamında ne tip konumlar sergileyebileceğinin sorgulamasını yapmak üzere, ilk olarak yapısallığın homojenlik ve heterojenlik durumu irdelenebilir. Çünkü bu oluşum biçimleri, aynı zamanda melezlik üzerinden yapısal çözümlemelere gidebilmenin anahtarı olabilecek kadar, yaygın ve etkin bir kullanım çevresine sahiptirler.

Melez oluşumlar, bugüne kadar hep heterojen oluşlar olarak tanımlandığından, hem mevcut sistemler üzerinden değerlendirilmesi, hem de yeni yapılaşma önerilerinin geliştirilmesi açısından, bu kavram içinde gidip gelen aralıklarda şekillenmektedirler.

Şekil 3.11 : Heterojen oluşum (www.stat.scphys.kyoto-u.ac.jp/research.html, 2005)

Şekil 3.12 : Homojen oluşum (www.stat.scphys.kyoto-u.ac.jp/research.html, 2005)

Castle (2004)'ın ifadesiyle heterojenlik kavramı, aralarında çoklu bağlantılara sahip, çok sayıda değişik parçalarla tanımlanan bir çeşit karışıklık olarak nitelenmekte; bu temelde oluşan bir yapılaşmada, farklı parçaların tamamen özgür olmamalarına rağmen, farklı davrandığı öne sürülmektedir. Bu karışıklık, doğal olarak parçaların çeşitlilik ve bağımsızlığı arttıkça artan yönde ilerlemektedir. Halbuki, heterojenlik kavramı, sadece karışıklık kavramı ile eşleştirilecek basitlikte olmadığından, melez bir oluşum da, bu bağlamda nitelenmiş bir heterojenlikle açıklanamayabilir. Çünkü melez oluşum, yalnızca karışık olmanın getirileri ile değerlendirilmek yerine, yapısal potansiyelleri ile ön plana çıkabilmelidir.

Melezlik bağlamında sözü edilmesi gerekli olan heterojenlik, farklı tanımlamalara sahip durumların, birbiri içine yeterince geçemediği noktada şekillenecek karışımlar olarak görülebilir. Bu birbiri içinde bağlantısal kopukluklar veya ilişkisel aralıklar olması nedeniyle karışamayan karışımlar, melez oluşum kavramını daha çok bir araya gelme aralığında desteklerler. Temel anlamda, benzeşmeyen veya farklı içerik ve öğelerden oluşan heterojenliğin, melezliğin kökeninde ve kompozisyonunda yer aldığını savunan görüşe göre, heterojenlik daha çok melezliğin oluşma anı ile ilgili bir durumdur (Yazgan ve Yazgan, 2004). Bu sebepten, melezlik, oluşum olarak varlığını ortaya koyabildiği noktada, ayırt edilebilecek baskınlık ve çekinik karakterler ve onlar arasındaki çelişkiler yerine, homojenliğin beraberinde getirdiği bağlantılar arasındaki akıcı ilişkiler ve uyumlu birlikteliklerle tanımlanabilmelidir.

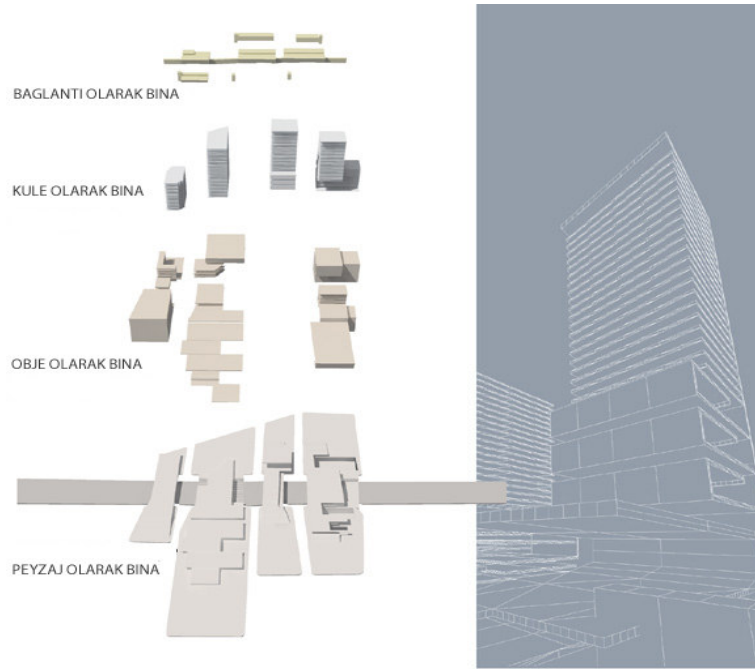
Sonuç olarak, heterojen veya homojen bir sistemin melezlik bağlamında yorumlanabilmesi mümkündür. Fakat, melez bir oluşum elde edebilmenin yolu, homojen birliktelikler üzerinden, başka bir oluşum, hatta daha da ötesi “yeni” bir oluşum tarifleyebilmekten geçer. Çünkü heterojen bir oluşum, kendisini oluşturan diğer oluşumların sadece hepsinin birlikteliğidir. Halbuki, homojen oluşum, tıpkı melezliğin tanımında da olduğu gibi, kendisini oluşturan unsurların ne hepsi, ne hiçbirisi, hem biri, hem de öteki olma durumlarının devreye girmesi ile, artık bambaşka bir oluşumu tarifler.

Zonlama-Dağılım

Heterojenlik ve homojenlik üzerinden değerlendirilen melezliğin, içsel anlamda analizini daha yüzeysel bir noktadan derinlere taşıyabilmek için, ona bu isimleri kazandıran yapılaşma yöntemlerini de incelenmek gereklidir. Bu bağlamda ön plana çıkan durum, melez oluşumların yapısal birliktelikleri içinde, belirli kategorilere ya da sınıflandırmalara göre zonlamalar yapabilme veya dağılımlar öne sürebilme olasılıklarının tartışılmasıdır.

Zonlama, bir bakıma gruplaşma ya da kümeleşme yöntemleriyle doğan, hücresel bir organizasyon biçimi olarak görülürse, daha çok heterojenliğe yakın bir çizgide ilerlediği öne sürülebilir. Bu da yine bir araya gelme aralığına hitap ettiği sürece, melezlik oluşumunu temellendirici nitelikte bir durumdur. Daha açık bir dille ifade edilecek olursa, herhangi bir mekansal durumun zonlama yöntemi kullanılarak ortaya

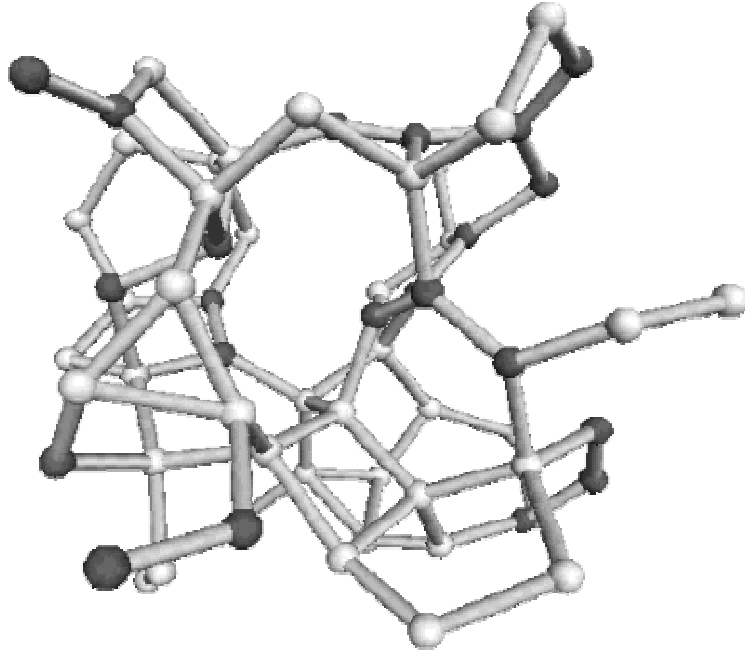
çıkartılması, melez bir mekan için de söz konusu olabilir. Fakat burada asıl önemli olan, zonlamanın var olma sürecindeki durumudur. Her alt sistemin bireysel bir fonksiyon performansı gösterdiğini ve her birinin elemanlarının tutarlı bir kapalı tavırla ilişkilendirildiğini savunan görüşün amacı, herhangi bir alt sistemin diğer alt sistemlerden belirgin bir şekilde ayrılmasını sağlamaktır (Heylighen, 1989a). Bu şekilde oluşturulan zonlar, birbirlerinden ayrı mekansal şemalar olarak kodlarını korudukça, melez oluşum kendi içinde parçalara ayrılmış, sınırlanmış sistemler üzerinden tanımlanma durumu ile çelişmeye başlar. Böyle bir mekansal içerik çerçevesinde, zonlamanın en azından belirli düzeyde iletişimi sağlayabilmek için, bir takım geçirgenliklere sahip olması gerekliliği doğmalıdır. Aksi takdirde, sistem kendi iç sınırlarını daha da katılaştırdıkça, bağlantılar da o derece azalır. Dahası, öngörülen yapılaşma, birbirinden ve sistemin iç bünyesinden de kolaylıkla ayrılabilir parçalar üzerinden tanımlanmaya başlar.

Şekil 3.13 : Mekanın alt sistemlere ayrılma yöntemi ile oluşumu
(www.lukez.com/teaching/thesis/fausto/fausto_images.htm, 2000)

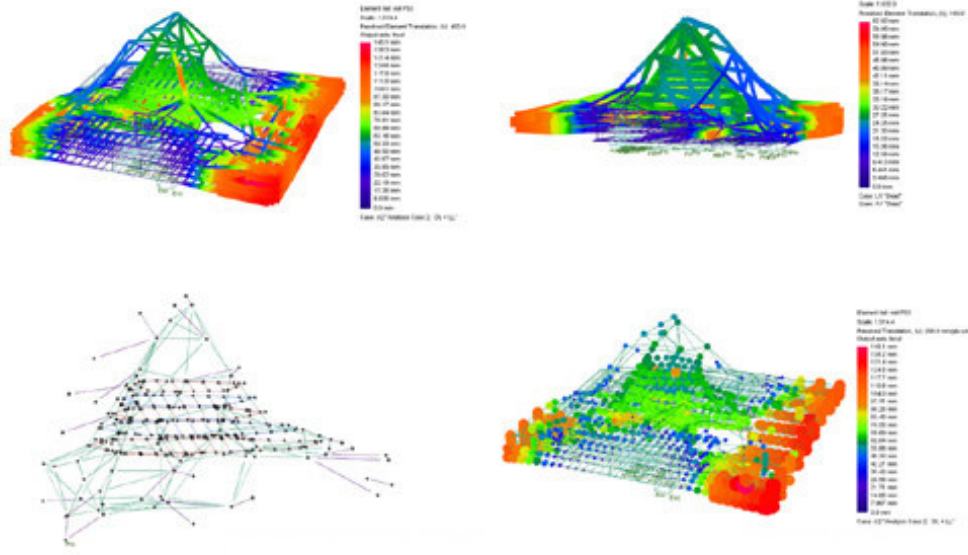
Daha üst bir ölçekten bakıldığında, çağımızın da bir getirisi olan ağların, öncelikli olarak uzaklık kavramı ile ilişkiye girmek için meydana çıktıkları dikkat çeker. Her nokta en yakınındaki komşusu ile bağlanır, dolayısıyla her alt grup en yakınındaki komşu alt gruplarla bağlar oluşturur. Bu bağlamda yaygınlaşan ifadeler, tüm alt

grupların, tüm noktaları bağlayan tek bir ağ kurana kadar kendini tekrar eden bir sürecin varlığını savunurlar (Frazer ve Frazer, 1998). Ağ ve bağlantı kavramının bu derece önemli ve etkin olduğu bir mimarlık çerçevesinden bakıldığında, sadece sınırlı zonlamalar üzerinden mekansal oluşumlar kurgulamanın ne kadar sağlıklı olacağı şüpheli bir durumdur.

Şekil 3.14 : Ağ üzerinden bir şema tasarımı (www.rsc.org, 2006)

Zonlamanın ağ sistemlerinin geçirgenliği ve bağlantılarına taşınması gerektiği düşüncesi, melezlik bağlamında daha çok dağılımlara işaret etmek amaçlıdır. Mekansal niteliklerin hangi boyutunda olursa olsun, dağılımlar bağlantıları, iletişim ve etkileşimleri beslerler. Bu yaklaşımı destekleyen bir ifade, tüm sistemi kontrol eden, kaynak sağlayan, sorunları çözen tek bir yöneticinin olmadığını öne sürerek, daha küçük ölçekli ikilikler ve onlar arasındaki bağlantıların varlığını dile getirir. Aynı bağlamda, sistemin global davranışının, bu modellerin etkileşiminden çıktığı savunulur (Kokinov, 2005a). Yine bu anlamda, daha homojen yapılaşmalardan söz etmek mümkün olabilir. Çünkü melez oluşum, bir takım mekansal olguların birbiri içinde dağılımı ile ortaya çıkmış olabilir. Bu dağılımların varlığını sürdürürken, bağlantılar oluşturduğu ve ilişkileri desteklediğinde, melez oluşumun var olma sürecinin aktif hale gelebileceği düşünülebilir.

Şekil 3.15 : Farklı dağılım analizleri üzerinden bir mekansal oluşum
(www.emergentarchitecture.com/projects.php?id=13, 2007)

Mimarlıkta yolların, mekanlar ve olayların ardışıklığını ve bir çeşit düzenlemesini yarattığını ileri süren örnek, onların strüktüre uzanarak bir dağılım diyagramı tanımı ile binanın da kendi iskeletine işaret ettiklerini belirtir (Franck ve Lepori, 2000a). Aslında bu ifade, melez oluşum olarak yorumlanabilecek mekansal ara durumların dağılımını, bulunduğu bağlam çerçevesinde değerlendirme potansiyelini açığa çıkarır. Aynı örnek üzerinden yapılan açıklamanın devamında, yolların mekana düzen veya düzensizlik getirebileceği de hatırlatılırken, bu dağılımların en beklenmedik durumlarda bile kaza sonucu veya keyfi olarak gerçekleşmemesi gerekliliği savunulur (Franck ve Lepori, 2000a). Böylelikle, dağılım kavramının mekansal ara durumlar üzerindeki güçlü karakteri bir kez daha yinelemiş olur.

Zonlama ve dağılım ile gerçekleştirilen analizler, melez oluşum sürecinin tam tersi bir noktadan da tekrarlanabilir. Bu nokta, mevcut melez ya da melez olarak kabul edilen sistemler üzerinden yapılan analizler sonucu, oluşum olasılıklarını tartışmak ile ilgilidir.

Heterojen yapıya sahip bir melez sistem bünyesinde, belirli nitelik gruplarına göre zonlamalar yapmak, bir başka deyişle, toplamda tek bir lekeyi oluşturan sistemi, renklerine ayırmak mümkün olabilir. Halbuki, artık homojen bir yapı kazanmış bir mekansal melez oluşum için, aynı şekilde net bir zonlama veya dağılım yapabilmek

kolay değildir. Sonuçta melez bir mekanı oluşturan parçaların neler olduğu ayrı ayrı biliniyor olsa da, birbiri içine dağılarak kendi içinde ergiyen bir yapıya kavuşmuş sistem için, yeniden o parçaları belirleyebilmek, sınırlarını çizebilmek veya katmanlarına ayırabilmek, kısacası yapısı kendi içinde bitmiş bir sistem üzerinden yeniden çözümlemeler yapmak, pek olası görünmemektedir. Örneğin, Kiasma projesinin değerlendirilmesinin yapıldığı bir sunuşta, merkezi bir rampanın 25 galeriyi birbirine bağlayan bir harekete sahip olduğu, merdiven ve asansörlerin ise alternatif rotalar ve kestirme yollar sağladığı üzerinden bir açıklamaya gidilir (Franck ve Lepori, 2000b). Mekanın gerçekte neyi hedeflediği ve neye sahip olduğunu tartışmak bir yana, bu analizle her ne kadar bağlantı kavramına değinilmiş olsa da, asıl dikkati çeken durum, bağlantıyı sağlayan mekanların dahi zonlanarak okuyucuya aktarılmasıdır.

Şekil 3.16 : Kiasma binası sirkülasyon alanları (www.kiasma.fi, 2007)

Neticede, ister başlangıçtan yaratılan bir sistem, isterse mevcut bir sistem üzerinden olsun, zonlama ve dağılım kavramları, melez oluşumun içsel yapı ve organizasyonunun hem kurgulanabilmesi, hem de var olan kurguların yorumlanabilmesi açısından, dikkatle üzerinde durulması gerekli kavramlardır. Bu aşamada önemli olan, bir melez oluşum değerlendirmesi yapabilmek için, doğru aralıkta uygun yöntemi kullanarak, sebep-sonuç ilişkisi içinde süreci tekrar tekrar değerlendirebilmektir. Çünkü, içsel yapının sahip olduğu kurgu, aynı zamanda dışsal yapılaşmanın da bir ögesi olabildiğinden, mekansal oluşumun tamamına atıfta bulunacak potansiyelleri bünyesinde barındırabilecek güçtedir.

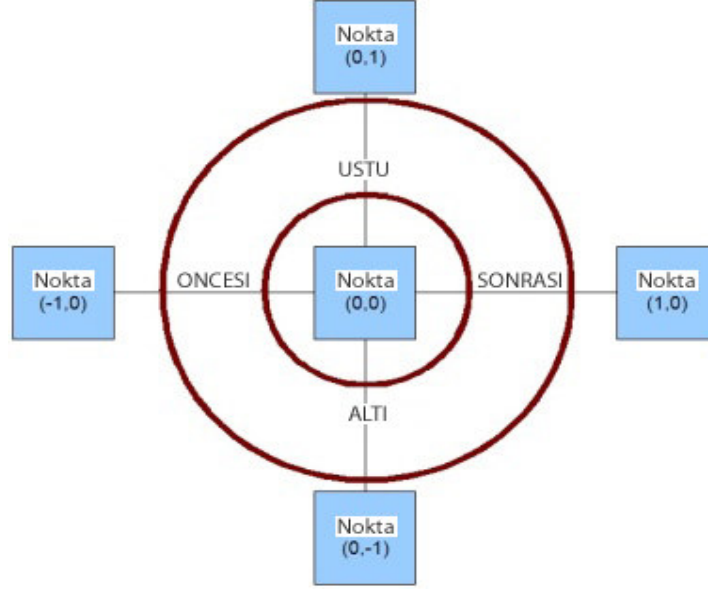
3.2.1.2. Dışsal Birliktelik

Mekansal bir oluşumun melezliği kapsamında, içsel birliktelikler dışında, dışsal birlikteliklerin de ele alınması gereklidir. Bu iki yapısal karakter arasında kesin bir ayırma gidilmemesi gerekliliğine daha üst ölçekte de değinilmesine rağmen, dışsal birlikteliklerin nitelik ve etkinliklerinden söz etmeden önce, içsellikle olan ilişkilerinden bağımsız bir alanda ele alınmayacağını hatırlatmak gerekir.

Melez bir mekan tasarımı sunabilmek, o mekanın içsel birliktelik ve ilişkilerinin düzenlenmesi ile tamamlandığı sürece, dış çevresinden kopuk bir çeper içinde tanımlanmaya mahkumdur. Bunun sonucunda oluşan mekan ise, kendi içinde melez olarak nitelense bile, dışa kapalı ve izole bir sistem tanımlamaya başlayacağından, önerilen arada olma durumu da, çelişkili bir hal almaya başlar. Halbuki söz konusu ara durum, yalnızca kendisi ile var olmadığı gerçeğinin bir hatırlatmasını yaparak, bulunduğu mekansal bağlam içinde bir tariflemeye gidebilmeli ve onunla birlikte var olabilmelidir.

Sözü edilen dışsal birliktelikler, organizasyon biçimleri açısından en az içsel birliktelikler kadar çeşit sunabilirler. Yani, bu birlikteliklerde de ayrılmalar, parçalanmalar, bağlanmalar vs. deneyimlenebilecek eylemlere dönüşebilirler. Fakat, burada asıl tarifiyen durum, melez bir mekanın kendi mekansal bütünlüğünün, mekanın genelinde nasıl konumlandığı ve aralarındaki ilişki bütünlüklerinin nasıl kurgulanacağı ile ilgilidir. Bu yaklaşımdaki bir mekansal kurgu, örneğin bir merdivenin bir sanat galerisi için ne olduğu, bir sokağın onun kenarında yer alan konut blokları için ne anlama geldiği, bir fuaye salonunun bir kültür merkezi binası ölçeğinde nasıl şekillenebileceği gibi soruları süreç boyunca kendine tekrar tekrar sorabilmelidir.

Mevcutta var olan ya da var olduğu iddia edilen melez karakterdeki bir mekanı değerlendirebilmek için, yine onu konumlandığı bağlam içinde, başka bir deyişle, parçası olduğu sistem veya sistemlerin bütünü içinde ele almak gerekir. Bu bağlamda, çevre kavramı önemli olmaya başlar. Çünkü, kendi var oluşunda meydana gelebilecek herhangi bir durum, yine bu yakın veya uzak çevresi ile kurduğu ilişkilerin sonucunda meydana gelebilecek etkileşimlerin niteliklerine bağlıdır.

Şekil 3.17 : Mekansal anlamda bağlam kavramının farklı boyutları

Mekansal oluşumun dışsal birlikteliklerinden doğan ilişki ve etkileşimlerin, içsel olanlarla karşılaştırmalarını sunmak, aslında bir ara durum tanımlaması yapmak ile eş değerdedir. Bu ara durumda rol alan sınır kavramıdır ki, bu kavram söz konusu ilişki ve etkileşimlerin tarifinin bir nevi çıkış noktası olarak, melezliğin oluşum sürecine hizmet eder.

Sınırlar

Melez bir mekan ele aldığında, kendi iç yapısında olduğu gibi, dış yapısında da belirgin olsun ya da olmasın, bir sınırlama kavramı tanımlamak mümkündür. Bu kavramı gündeme getiren, o mekanın sahip olduğu biçimsel veya işlevsel konumlanmaların dışında, deneyimlediği bağlantılardan doğan ilişki ve etkileşimlerin varlığıdır.

Melezlik bağlamında, mekansal bir oluşum üzerinden tanımlamalara gidebilmek için, öncelikle ilişkilere kimi zaman aracılık eden, kimi zaman da onları kontrol eden, serbest bırakan, benimseyen, eşlik eden hatta dışlayan, sınır kavramı üzerinde durulması gereklidir. Burada söz konusu olan sınır kavramı, herhangi bir mekansal modelin sadece maddesel boyutlarında aranabilecek bir sürece hitap etmemelidir. Sınır diye tarif edilen şey, kimi zaman sosyal bir oluşum, bilimsel bir gerçek olabilir ki, işin bu boyutu da mekansal niteliği etkileme açısından en az fiziksel boyutu kadar

önemlidir. Çünkü, tarihin, psikolojinin, hukukun veya politikanın yapılmasında, sınırlar hep geçişi sağlayan bir sembolik anlamla yüklenmiş olsalar da, bir sınıra ulaşmak aslında kültürel bir engeli aşmak ya da öteki ile karşılaşmak gibi konularla da yüzleştirilmektedir (Corfu ve Epirus, 2005).

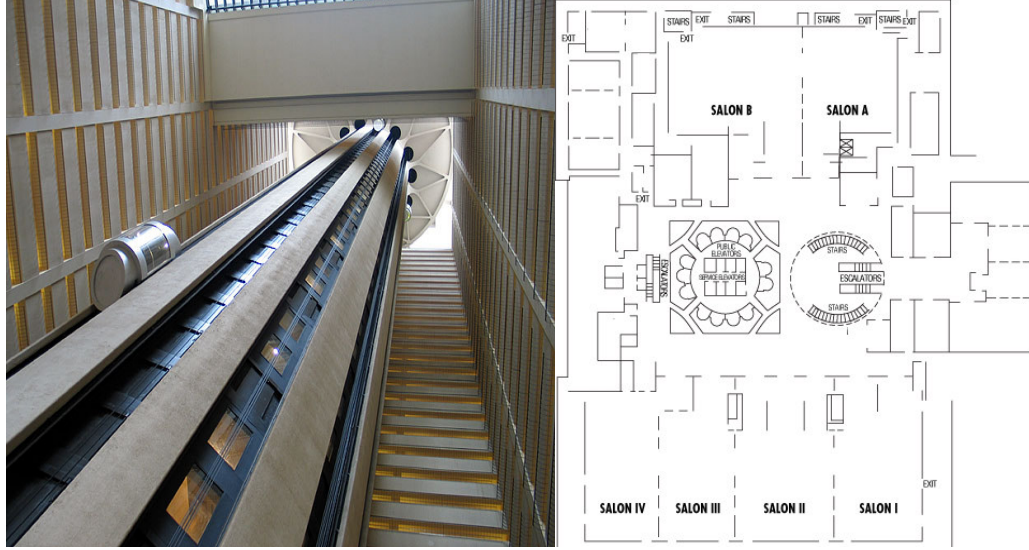
Bu tip sosyokültürel olguların devreye girmesi ile şekillenen sınırlamalar, mekansal oluşum sürecinin sonucunu doğrudan etkileyebilecek kadar güçlü olabilirler. Biraz daha mekansal açıdan bakıldığında, bu güçlerin, örneğin bir kütüphane binası için bir merdiven tasarlarken, basamakları ses çıkartan bir malzeme kullanılamayacağı, ibadet mekanlarında yer alan sirkülasyon mekanlarının tamamen dışa açık bir şeffaflıkta tasarlanamayacağı, statik açıdan taşıyıcılığı sorunlu olan bir galeri köprüsünün uzun vadede var olamayacağı gerçeği gibi ciddi sonuçlar doğurabileceği dikkat çekicidir.

Şekil 3.18 : Kapalı bir merdiven sistemi tanımı, St. Joseph Kilisesi
(www.answers.com/topic/auguste-perret, 2007)

İşin farklı disiplinlerle ilintili olan boyutları bir yana, araştırma kapsamında sözü edilen sınırlar, daha çok maddeselliği ile ön planda olan, fiziksel nitelikteki mekansal sınırlamalardır. Yalnız bu tanımlama ile kastedilen, yalnızca iki boyutlu lekesel bir çizgi olarak sınır değildir. Sınır denildiği zaman, o mekanın üçüncü boyutuyla da düşünülmesi gerekli bir durumunun olduğu unutulmamalıdır. Katlama fikri, geleneksel sınır kavramına yeni bir boyut kazandırır. Bu boyut, aniden görülen bir

çizgi olmaksızın, durumların hem arabuluculuğu hem de yeniden şekillenmesini sağlayabilecek, hacimsel bir durum tarifler (Eisenman, 2003a). Örneğin, herhangi bir yapıda yer alacak olan asansörün plan düzleminde sahip olduğu boşluğun nitelikleri ne kadar önemli ise, üçüncü boyutuyla bağladığı katlar arasında edindiği ya da tariflediği sınırların nitelikleri de en az o kadar önemlidir.

Şekil 3.19 : Bir asansörün farklı boyutlardaki sınırları
(www.icip2006.org/local_info.asp, 2006)

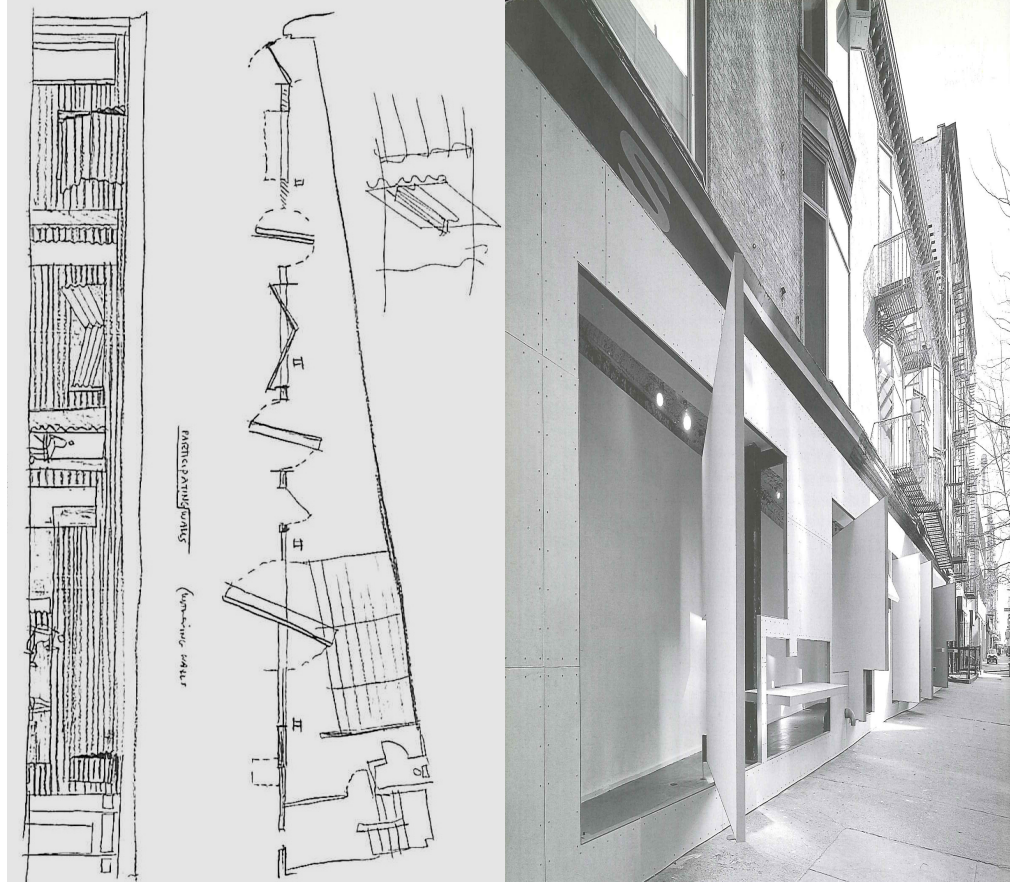
Sınır kavramının içerik ya da ölçekle ilgili boyutlarının da dışında, hem konumlanması, hem de biçimlenişi itibari ile sentezlenen, yapısal yönüyle ele alınması gerekli bir boyutu vardır. Konumlanması açısından sınır, yalnızca içle dış olma halleri arasındaki bir yerde olmak durumunda değildir. İçsel birlikteliklerin kendi içsel sınırları olduğu gibi, dışsal birlikteliklerin de kendilerine özgü sınırlarının olabileceği yadsınamaz. Sınırın kendi biçimlenişi de mekansal oluşumun niteliği üzerinde söz sahibidir. Bazı durumlarda mekanlar, çok kesin sınırlarla çevresinden ayrılarak, izole bir oluşum haline dönüşebilirler. Aynı mekanların sınırları daha geçirgen hale getirilerek ya da tamamen ortadan kaldırılarak, var olduğu mekansal bütünlüğün içinde eritilmeleri de olasıdır.

Sınırların varlığının kabulü, sınırsızlığa oranla daha yaygın bir durumdur. Onların her yerde olduğu fikri ile hareket eden bir görüşe göre, olmamaları durumunda dünyanın yalnızca karışmış, nevrotik, korku ve öfke ile baskın hale geleceği düşünülmekte ve sınırsızlık tamamen reddedilmektedir (Andreu, 1999). Tschumi de

“...pluralizmi ve tam bir kaos durumunu reddederek, mimarlığın her yeni tanımında limitlerinin belirlenmesini gerekli görmektedir; bu durumda Tschumi’nin de belirttiği gibi limitlerdeki mimarlığın “yeni” olduğu kabul edilebilir. Tschumi’nin buradaki endişesi, bu tanım yapılmayıp limitler yani sınırlar belirlenemezse mimarlığın akıp gideceği ve yok olacağıdır” (Yürekli ve Yürekli, 2004).

Sınırların konum ya da biçimleri üzerinden yapılan bu tip yaklaşımlar, elbette sınırlı olma halinin mutlak var oluşunun kabulü, sınırsızlığın ise üzerinde düşünülmeden reddedilmesi ile özetlenmemelidir. Tam tersi açıdan değinilmesi gereken diğer bir kavram, sınırsızlıktır ki, bu iki zıt kutup süreklilik ve süreksizlik tanımlamaları üzerinden melezliği sorgulamaya yardımcı olurlar. Genel anlamda, Watts ve Dubois (1999)’in “...insanlar mekansal mesafelere karşı duyarlıdırlar ve özellikle kişisel düzeydeki mekansal sınırların belirsizleştirilmesinden rahatsızlık duyarlar” görüşü sınırsızlığın önünü tıkayan bir alanda konumlanır. Öte yandan, sınırsızlığın deneyime açık olduğunu, süreksizliğin karşıtlığında, hayal gücünün sonsuzluğunu arttırdığını savunan görüş, olaya başka bir açıdan bakar (Andreu, 1999). Bir diğer açıklamaya göre, “bir sınır yok olduğunda, yerini hemen onun altında yer alan yeni bir sınır alır. Çünkü, tek bir alanda birçok farklı tip sınır üst üste biner” ki, bu da sınırlı ve sınırsız olma halleri arasında bir geçişin varlığını tarifler (Andreu, 1999).

Sınırlı ve sınırsız olma durumları arasında bir geçişi niteleyen diğer bir kavram, sınırların geçirgenliği ile ilgilidir. Geçirgen bir mekansal sınırın, melez oluşumu niteleyebilecek potansiyel bir duruma işaret etmesi mümkündür. Çünkü mekansal bir sınırın sahip olduğu geçirgenlik, hem sınırlı hem de sınırsız olma hallerini aynı anda içinde taşıyan, değişken durumlara esnek cevaplar oluşturabilen ve birçok karşılığa hizmet edebilen bir geçirgenliktir. “Düzlemlerin kenarları boyunca yerleştirilen açıklıklar, görsel olarak mekan köşe sınırlarını zayıflatır. Mekanın genel biçimi aşınır, bitişik mekanlarla görsel sürekliliği ve ilişkisi artar. Mekanı çevreleyen düzlemler arasına yerleştirilen açıklıklar, düzlemleri görsel olarak ayırır, tek başına belirginlik verir. Arttıkça kapalılık hissi kaybolur. Bitişik mekanlarla içiçe geçmeye başlar” (Eğrekçi, 2006). Sınır ve sınırsızlığın bu ara durumu, mekansal anlamda birçok yapılaşmaya yön verecek kontrolü elinde tutabilecek değişkenlikte kullanılabilir.

Şekil 3.20 : Sınır ve sınırsızlığın ara durumu (www.storefrontnews.org/, 2007)

Tüm bu sebepler yüzünden, sınır kavramının varlığı ve nitelikleri, melez mekan oluşumunun tanımlanmasında, önemli bir etken olarak rol oynar. Bu durumda asıl önemli olan, melez mekanın sınırlarının olup olmadığı, ya da nasıl olduğu sorularının da dışında, kendisinin bulunduğu bağlam çerçevesinde başlı başına bir sınır olup olmadığı sorusuna cevap aramaktır. Bu sorunun çıkış noktası ise, Anuradha Mathur'un Mississippi nehri üzerinden, sınırın kendisi olma ve olmama kimliği ile ilgili sorgulamalarıdır (Mathur, 1999). Bir melez mekan, bağlayıcılığı ile melezlik tanımını bütünsel ölçekte güçlendirebileceği gibi, sınırlayıcı yönü ile de aynı etkiyi gösterebilir. Kendisi başlı başına bir sınır olarak tasarlanan Transborderline projesi, eski sınırların yerine geçerek, kamusal alan için yeni bir oluşum tanımlar. Çeşitliliğin bulunduğu, alışverişe girdiği ideal bir esnek mekan yaratması, aynı zamanda etkileşim ve karşılaşma esaslı strüktürün potansiyelini keşfetmesi ile bu aralıkta ele alınabilecek bir örnektir (Castle, 2001). Yine bu bağlamda daha tipolojik bir örnek vermek gerekirse, havaalanları en uygun mekansal oluşumlar olarak görülebilir.

Çünkü onlar, hem ayrılmaların, hem de yeniden birleşmelerin yeri olduğu kadar, ortadan kaybolma ve yeniden görünmenin de mekanı olarak bir sınırın taşıdığı karakteristikleri kendi oluşumunda taşırlar (Andreu, 1999).

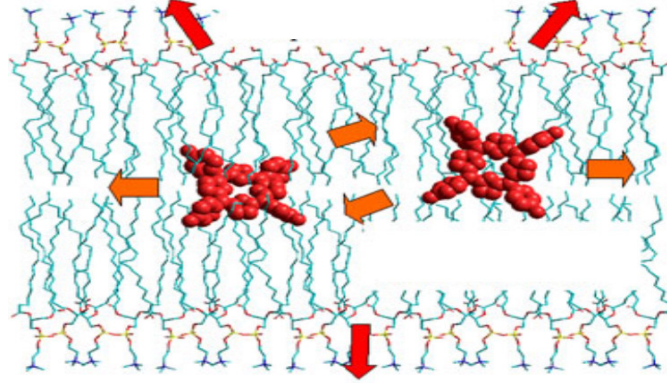
Şekil 3.21 : Transborderline projesi

(www.digilander.libero.it/stalkerlab/tarkovsky/transbord/index.html, 2000)

Mekansal bir oluşumun sınırı olması ya da kendisinin bir sınır olması durumu, onun melezliğini etkileyebilecek sonuçlar ortaya koyabilir. Birbiri arasında köprü olan karşılıklı iki yapılaşma düşünüldüğünde, söz konusu köprünün mekanlar arasında bir bağlantı, bir geçiş, yani bir ara durum oluşturması dolayısıyla, melez olarak nitelenmesi olasıdır. Aynı zamanda bu köprü, her iki tarafı da birbirinden ayıran bir durum niteliği gösterir ve bu ara durum, aslında bir sınıra işaret eder. Bu durumda sınırların hem bağlayıcılığı, hem de ayırıcılığı önemli olmaya başlar. Ayırıcı ve bağlayıcı olma durumları, eş zamanlı tanımlayıcı durumlara işaret ettiğinde, o mekanın melez olma kimliği güçlenmeye başlar.

Ayrışma, birleşme, gelişme, büyüme, azalma, deformasyon, mutasyon vb. gibi farklı ilişkilerden doğan eylem veya etkileşimler, gerçekleşebilmek için, söz konusu melez mekanın sınırlarından geçmek ya da geçmemek durumundadırlar. Bu sebeple, sınırları yalnızca birer ayırıcı olarak görmek yerine, etkileşimlerin ve çeşitli dönüşümlerin meydana geldiği dinamik membranlar olarak tanımlamak daha akılcıdır. Ekoloji ile ilgili araştırma sahalarında bile “Çeper, eylem ve güçlerin karşılaşp iletişime girmesi ile, her zaman en canlı ve en zengin yerdir. Bu noktada, hem çekişme, hem çoğulluk, hem takas hem de melezlik vardır” (Corner, 1999). Bir başka deyişle, ne tür bir mimari modellemenin yapılacağına dair verilen karar ne olursa olsun, melez bir oluşumun tanımlanabilmesine giden yol, sınırlarının

niceliksel veya niteliksel varoluşunun kurgusu üzerinden geçer. Dolayısıyla, mekan üzerinde belirli bir tanımlamaya gidilmeden önce, bu sınır kavramı tüm boyutları ile analiz edilebilmelidir.

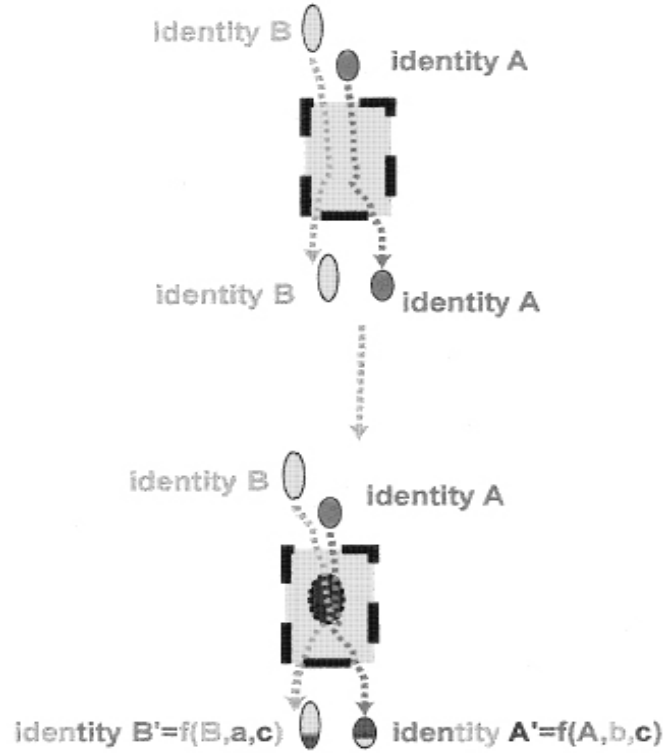

Şekil 3.22 : Sınır etkileşimleri (www.people.vcu.edu/~dkuciauskas/research.htm, 2007)

3.2.2. Tanımlama

Tanımlama, var oluşun isimlendirilmesinden çok, bir karakter ya da bir kimlik kazanması ile ilgili bir durumdur. Dolayısıyla, melez mekanın oluşumu sürecinde de, kritik bir aralıkta yer alır. Melez bir mekan tanımlaması yapabilmek, yani ona bir kimlik kazandırabilmek, onun var oluşunun en büyük açıklamasıdır. Bu tanımlamayı yapabilmek için, oluşumun hem içsel, hem de dışsal yapılaşma kriterlerinin ayrı ayrı ve birlikte düşünülmesi gereklidir.

Mekanın var oluşunu özetleyen tanımlama olgusu, süreç boyunca birçok farklı mekansal boyutun ya da dinamiklerin etkimesi ile şekillenebilecek esnekliktedir. Bu esneklik, kimi zaman katı kimlikler kazandırılmış olan yapısal öznelerin bile kimliğini değiştirebilecek, örneğin değerini arttırabilecek ya da azaltabilecek güçtedir. Silva (2004)’nın “Bir üçgen eşkenar, ikizkenar ya da çeşitkenar olabilir. Eşkenar bir üçgen, içinde ikizkenar üçgen olma potansiyeli vardır, ama ikizkenar üçgen değildir” tanımı, iç içe geçmişliği olan belirgin kimliklere katı, değişmez kimlikler kazandırır. Araştırma kapsamında ele alınan melezlik kimliği, aslında bu kadar sistematik bir katılığa değildir. Çünkü melezlik kimliği, birlikteliklerin güçlerinde meydana gelecek ciddi reformlardan bile etkilenmeyebilir ya da küçük bir etki ile değişimi de söz konusu olabilir.

Şekil 3.23 : Melezlik kimliğinin oluşumu (Zheng, 2004)

Bu güç kimi zaman mekanın konumlanışı, biçimlenişi, eylemlerinin şekillenmesi ya da düzeninin organizasyonu gibi bir durumun parçası olabileceği gibi, bu durumlar arası iletişimsel hareketliliğin de sebep ya da sonucu olabilir. Rajchman (2003)'ün “İki nokta arasında yer alan şey çizgi değil, birçok çizginin kesişiminde yer alan şey noktadır” ifadesi üzerinden bakıldığında, sadece bakış açısının değişmesinin bile, kimlik tanımını ne büyük ölçüde değiştirebileceği görülür. Melezliği yaratma amacı ile oluşturulmuş mekansal öge yığınlarının, parçalanmış bütünlerin, katı çeperlerle yapılan fonksiyon zonlamalarının, süreklilik adına sınırsızlığın ya da sınırın kendisi olma durumlarının ne derece melez olduğu sorularına aranacak cevaplarla, bu sürecin daha sağlıklı deneyimlenmesi olasıdır.

Melezlik kavramının sahip olduğu hem o hem bu, hem hiçbir, hem de her ikisi olma durumu, üçüncü şey veya öteki, belirsiz veya tanımsız gibi kelimelerle ifade edilebilir. Burada asıl önemli olan, melez oluşum olarak karakterize edilebildiği noktada artık “yeni” bir şeyi tariflemesidir. Bu noktada devreye giren “yeni” kavramını deneyimlemek için, melez oluşumun sahip olduğu kimliğin kendi içinde ve bağlamında ne gibi pozisyonlar alabileceği üzerinde durulmalıdır.

Deleuze'un de ifade ettiği gibi, "Oluş tam da olmak demek değildir...Taklit etmek demek değildir...Gibi yapmak demek değildir. Bir modele uymak demek değildir. Bütün gibi yapmaların bir modeli olduğunu düşündüğümüzde, oluş modelin dışına çıkmaktır...Bu geçmişte olana bakmak ve model almak değildir, daha çok hala olmamış üzerine doğru eğilmektir" (Akay, 2006).

3.2.2.1. Aynılık, ayrılık, benzerlik

Aynılık, ayrılık ya da benzerlik terimleri ile melez oluşumların birliktelikleri üzerinden yapılan incelemeler, oluşumun tanımlamasını yapabilmeye ya da mevcut tanımları yorumlayabilmeye yardımcı olarak kabul edilebilirler. Bu kabul, melez olarak nitelenmiş ya da nitelenecek herhangi bir mekansal ara durumun, hem kendi içinde, hem de bir aralığını nitelediği mekanın geneli eşliğinde, melezliğinin ne açıda konumlandığı ile ilgili dinamikleri içinde barındırır.

Melez mekan her zaman birbirinden farklı oluşumların bir arada olması üzerinden tanımlanamayacağından, kendi içinde birbirine benzer ya da aynı oluşumlardan söz edilebilir. Herhangi bir sergileme alanı olarak düzenlenmiş bir koridorda, sergileyici olma rolü ile, o koridorun aynı zamanda başka bir sergi holüne açılmasıyla sahip olduğu bağlayıcı olma rolü, birbirinden farklı iki durumun adeta birbiri içine geçmesidir. Bir başka deyişle, bu durum aynı melez sistemin farklı boyutlarda içeriklere sahip olabilmesi ile ilgilidir. Belki de melez mekan, böyle bir aralıkta melez olarak evrilir. Öte yandan, aynı sergi koridoru üzerinde birbirine benzer eserlerin çokluğu, yine melez olma hali içinde barındıran bir durumdur. Sadece sergileme koridoru olarak tanımlanan bu koridorda baskın olan, sergilenen eserlerin niceliği iken, aynı koridorun bir farklı duruma daha hizmet ediyor olması, bünyesinde farklı oluşumları barındırabileceği gerçeğini doğrular. Bunu sağlamak için, aynı koridorda herhangi küçük bir satış tezgahı ya da danışma alanının varlığı yeterlidir.

Melez mekan olarak nitelenen herhangi bir sirkülasyon alanı, bulunduğu mekanın genelinde, onun diğer kısımları ile her açıdan benzerlikler, ayrılıklar veya aynılıklar barındırabilir. Çünkü bu alan, bir takım mekansal niteliklerin birlikteliğidir ve bu nitelikler mekanın bütününde de izlerini gösterebilirler. Bir galeri boşluğunun ortasından geçen bir köprü, tasarımı gereği zeminde ya da tavanda bağladığı

mekanlarla aynı dokusal özelliklerde olabilir. Fakat bu durum, onun melez bir oluşum olduğu gerçeğini değiştirmek ya da etkilemek zorunda değildir. Çünkü o köprü, aslında ne birinci ne de ikinci mekandır. Hem her ikisi, hem de hiçbirisi olma durumu, onun asıl karakteridir.

Şekil 3.24 : Mekansal bağlamda farklı ve benzer ara durumlar (www.spec-net.com.au, 2007)

Daha yakın ölçekte bir değerlendirmede, melezliği farklılıkların bir araya gelmesiyle, aynılıkların çoğalmaya başladığı bir aralıkta tanımlamak mümkündür. Her ne kadar aynılaşıma ya da benzerleşme, bir çeşit homojenleşme üzerinden, içsel anlamda bir melezliğe işaret ediyor olsa da, bu kapsamda farklılıkların varlığı daha dışsal anlamlarla ilişkilidir. Kendi içinde daha çok benzerlikler ve aynılıkların bir sentezini sunarak melezleşen bir oluşum, bağlamıyla olan farklılığı var olduğu sürece, tam anlamıyla bir melezliğe işaret eder. Burada sözü edilen farklılık, bir nevi öteki olma durumudur ki, bu kavram, sadece yabancılaşma anlamında bir ötekilikten çok, yaratılma eylemi dolayısıyla sahip olunan, bir karakter sunma biçimidir. Tanyeli (2002)'nin tanımı yaptığı "...ötekileştirme süreci bir simetri (veya ayna imgesi) yaratma uğraşısıdır. Ötekileştiren kendisini ve davranışlarını meşru kılmak için, yarattığı simetriğini gayrimeşru, geçersiz, yanlış, tarihsel analizde geride kalan, tasfiye edilmesi veya düzeltilmesi gereken olarak niteler". Bu tanım ötekileşmeyi, yani farklı olma durumunu, daha çok olumsuz anlamda nitelerken, Deleuze farklılığı "yaratıcılık" olarak tanımlar (Hayles, 2004). Ona göre oluş, "birine benzemek yerine, benzemeyi mümkün olmaktan çıkaran hareket" tir (Akay, 2006).

Öyle görünüyor ki, melezlik yalnızca aynılık veya benzerlikler, ya da farklılıklar üzerinden tanımlanmak durumunda değildir. Her iki kavramın etki ve tepkilerinin üzerinden kendi oluşumunu kurgular. Bu da zaten o oluşumun kimlik kazanması durumuna eşittir.

Melezlik kimliğinin, yapısal birliktelikler üzerinden karşılaştırılmalarla sorgulanması, tanımlanma sürecinin yalnızca belirli bir aralığını temsil eder. Bu durumun tamamlayıcısı, söz konusu karşılaştırmalardan doğan sentezlerdir ve bu aşamada aidiyet kavramından bahsedilebilir.

3.2.2.2. Ait Olma

Melez mekanın bulunduğu mekanlar bütünü içindeki ait olma durumu, kimliğinin belirlenmesinde belki de en baskın rolü oynar. Karşılaştırmalı durum ve eylem analizlerinin, kimliği niteleyeceği aralığını besleyen bu kavram, oluşumun karakterini büyük ölçüde etkileyebilecek bir potansiyeldedir.

Melezlik bağlamında incelenen birçok kavramda olduğu gibi, aidiyet kavramı da birçok zıt karakterdeki durum arasında gidip gelen bir durumdadır. Kimi zaman, melez oluşumların çözümlenemeyecek bir yapılaşma haline gelmesi, söz konusu ait olma durumlarında belirsizliklere neden olabilir. Bu daha çok bağımsız çalışan, izole sistemler için geçerli bir yargı olabilir. Kimi zaman da, onun varlığına kaynak olan mekansal öğelerin niteliklerine göre ait olma durumu, daha net açıklanabilir. Aynı nitelikteki iki katı birbirine bağlayan bir merdiven, alt katın mı yoksa üst katın mı bir elemanıdır? Hangisine aittir? Ait olma durumunda bir paylaşım söz konusu olabilir mi? Örneğin, yarısına kadar alt katın, diğer yarısı ise üst katın bir parçasıdır şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir mi? Onu tanımlayan aşağı inmek mi, yoksa yukarı çıkmak mıdır? Başka bir deyişle alt katın mı, üst katın mı özelliklerini taşımalı, yoksa kendisi başlı başına bir geçiş sistemi mi olmalıdır? gibi birbiri ardına sıralanan sorulara verilebilecek cevaplarla, arada olma durumunda aidiyet kavramının ne noktada şekillendiğine bakmak mümkündür.

Aidiyet durumunun tanımlanabilmesinde böyle bir sınıflandırma söz konusu olduğunda, oran-orantı kavramı devreye girmeye başlar. Bu oran-orantı, ara durumla, onun çeperinde yer alan durumlar arasındaki nitelikler ile ilgilidir. Aynı merdiven

örneği ele alındığında, herhangi iki kattan da eşit miktarda özellik taşıdığına yepyeni bir sisteme ait olmaya başlarken, eşitlik dağıldığında çokluk durumuna göre iki sistemden baskın olan sisteme mi ait sayılır? sorusu akla gelir. Yani aynı merdiven aynı özellikteki iki kat yerine, herhangi bir idare katını önemli bir toplantı salonuna bağlaması üzerinden ele alınırsa, o zaman bu merdiven toplantı salonun merdivenleri olarak görülür ve kimliği de ona göre şekillenir. Örneğin, büyük ve görkemli bir kültür merkezinin üst katında yer alan bir fuaye alanı halıyla kaplı ise, bu halı, genelde o kata çıkan merdivenlerin ilk basamağından itibaren uygulanır. Bu ilişki çerçevesinde, söz konusu merdivenler zemindeki ana giriş lobisini fuayeye bağlayan merdivenler değil, sadece fuayenin merdivenleridir.

Şekil 3.25 : Galerinin merdivenleri

(www.pub.ucsf.edu/missionbay/imagedb/index.php, 2007)

Öte yandan, her zaman kimliği tanımlamada net bir ifade kullanabilmek, belirli bir sınıflamaya ait kılabilmek söz konusu değildir. Bazen sistem, içeriği ya da hedefi gereği, arada olma durumunu belirsiz kılar hale gelebilir. Ama bu belirsizlik durumu, kimlik kazandırmada olumlu ya da olumsuz bir etkidir şeklinde kesin bir yargıyla tanımlanamaz. Herhangi bir yapının rampaları, birbirine bağladıkları mekanlar arasında, başı sonu ayırt edilebilecek sınırlara sahip olmadıklarında, belirsiz olarak tanımlanabilirler. Bu durum, özellikle akışkan mekan kavramı adı altında tasarlanmış mekanlar için geçerlidir. Bu bağlamda belirsiz olan şey rampanın kendisi olsa da, bu belirsizlik tanımsızlık demek değildir. Belirsiz olma durumu onun kimliğinin ana karakteridir ve sistem içinde edindiği yeri bu nitelikte, bu başlık altında tanımlar.

Şekil 3.26 : Rampa aracılığıyla sınır kavramına yaklaşım
(www.archidose.org/Oct99/101899.html, 1999)

Ait olma durumu, melez bir mekan söz konusu olduğunda, daha çok içinde bulunulan bağlamın boyutları ile ilgilidir. Melez mekanın, bir bağlama o veya bu şekilde ait olması, kabul edilebilir bir durumdur. Yine de, ölçeğin daha bireysel bir orana küçültüldüğü noktada, kendine ait bir sistem gibi, kendi kendinin melezi olabileceği ihtimali sorgulanmalıdır.

3.3. Varlığın Sürdürülebilirliği-Devamlılığı

Melez mekan oluşumu, tıpkı ortaya çıkışı gibi, melezlik sürecinde bir aralığı temsil eder. Bu sürecin en çok göz ardı edilen aralığını, melezliğin oluşmaya başladığı andan itibaren, var olma durumunun devamlılığı oluşturur. Yani bu süreç, tamamlanıp bitmek yerine, yaşamını devam ettirebilir. Bu bağlamda, her zaman sıfırdan başlayarak ortaya çıkışları sergileyen, sonra da belirli ya da belirsiz bir tanımlama aralığı ile son bulan bir süreç tariflenmez. Dolayısıyla, varlığın devamlılığı aralığını, tam olarak kesin bir süreç aralığında konumlandırmak da uygun değildir. Aynı zamanda, sürecin lineer bir akış yerine, daha açık uçlu bir yapısının

olması gerçeği, var olmanın nereye kadar sürdürülebileceğinin de bir kesinliği olmadığını kanıttır. Çünkü bu evresel sayılabilecek süreç hareketi, kendi içinde geri dönüşleri, ara bir noktadan yeniden başlayışları ya da başka aralıklarda başka şeylere dönüşümleri, bozulmaları, hatta yok oluşları bile içinde barındıran bir harekettir. Herşeyin herşeye alçak ya da yüksek bir derecede bağlandığını savunan görüş, aynı zamanda kritik bir noktada meydana gelebilecek herhangi bir değişimin, bir takım ilişkileri tanımlayan yolları da aktive etmesinden bahseder. Böylelikle, bir konumdaki değişikliğin, başka bir noktadaki değişimi de etkileme potansiyelini öne sürer (Batty, 2005c). Değişimin her an, herhangi bir noktada olabileceği ihtimali yüzünden, melezlik kimliği kazanmış bir oluşumun varlığını, ne kadar sürdürebileceğinin en azından zamansal olarak net bir karşılığını aramak yersizdir.

Özellikle mevcut mekansal bir sistemde melezlik kimliğinin ortaya çıkışı, sürecin başladığı aralığın kesin çizgilerle altının çizilemeyeceğini vurgular. Ayrıca, belirli bir mekansal oluşumun zaman içinde melezleşmesi ihtimali, bu sayede doğrulanır. Bu noktada süreç kapsamında değişimin de kaçınılmazlığını vurgulamak için, inşaa etme durumunu süreç yapan şeyi, bağlantıların esnekliği ve değişmek için sahip oldukları potansiyel olarak gören tanımlamaya yer vermek uygundur (Franck ve Lepori, 2000b).

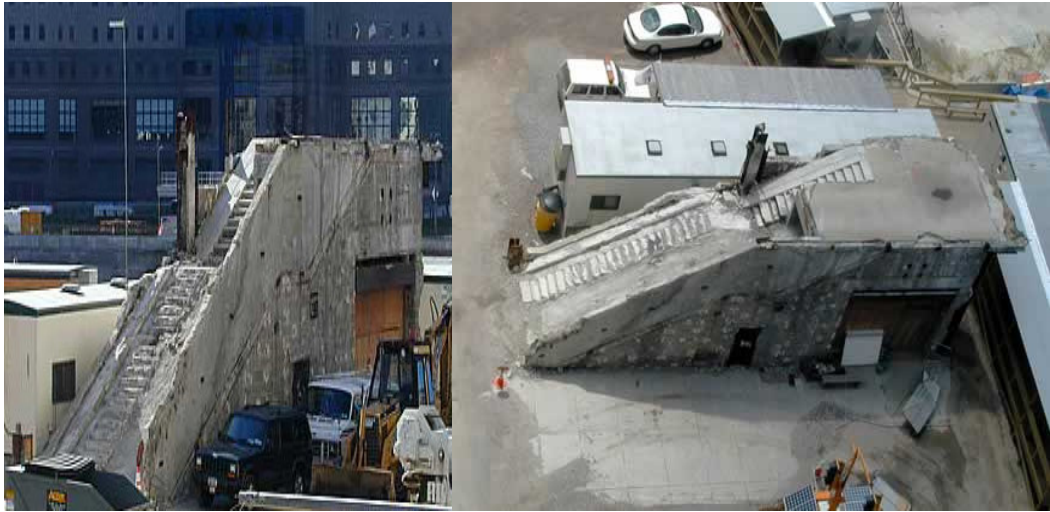
3.3.1. Kalıcılık

Melez oluşum sürecinin devamlılığına yön veren süreç aralığı, süreklilik ve değişim unsurları arasında gidip gelen bir yapıdadır. Bir yanda mimari tasarımda süreç kavramı daha tamamlanan ve biten bir aralık olarak ele alınır. Bu alanda, bina arazisinin kalıcı, strüktürün 30 ila 300 yıl, cephenin 20 yıl, servis alanlarının 7 ila 15 yıl, mekan planının ise 3 ila 30 yıl var olduğunu katı aralıklarla betimleyecek kadar ileri giden çalışmalar mevcuttur (Franck ve Lepori, 2000b). Bu aralıkta sürekliliğin nerede durduğu, daha çok kalıcılık kavramı ile açıklanabilir niteliktedir. Açıklamanın varış noktası, melez oluşumun kalıcı olup olmadığı sorusuna aranacak cevaplarla ilintilidir.

Melez bir oluşum olarak görülen herhangi bir mekansal düzenleme, eğer gerçek anlamda melezlik kimliği taşıyorsa, bu kimliğini süreç boyunca devam ettirebilmesi olasıdır. Kimlik olgusunun çok çabuk kaybedilemeyeceği gerçeği bir yana, melez bir

yapılaşma artık kendi doğası gereği belirli bir kararlılığa sahiptir. Sahip olduğu isim, onu diğerlerinden ayıran şeydir ve bunun devamlılığı aynı zamanda bir yeninin de tanımıdır. Yeni ise, başka yeni yığınlarının altında kalarak gizlenmediği ya da farklı etkileşimlerden ötürü başkalaşmadığı sürece yeni olmaya devam eder.

Daha geniş bir ölçekten bakıldığında, melez bir mekanın bağlamı ile var olması durumunun da kalıcılığı etkilediği açıktır. Doğal evrim görüşü üzerinden mimariye yaklaşan Simon, elemanların doğal etkileşimlerle birbirine bağlandığına ve birleştiğine, böylelikle birçok çeşitte montajın yaratıldığına inanır. Bu montajlardan sadece stabil olabilenlerin varlığını sürdürebileceğini, diğerlerinin ise başka bir evrimin parçası olmak yolunda dağılacaklarını savunur (Heylighen, 1989b). Birliktelik ve bağlantılar üzerinden kalıcılığın değerlendirildiği bu açıklama, melezlik bağlamında bir mekansal ara duruma taşınabilir. Örneğin bir koridorun, arada olma kimliğini, mekanın kendisi var olduğu sürece devam ettirebileceği gerçeği doğar. Aynı ara durum, kendi bağlamından sökülüp çıkartıldığında, artık ne bir ara durum, ne de bir melez oluşum olarak nitelenebilir. Bu noktada, belki de izole sistemler üzerinden örnekleri akla getirmek uygun olabilir. Bir mekanın orta kısımlarında konumlanan bir merdiven, bağladığı katlar arasında bir ara durum teşkil edebildiği noktada melez olabilir. Aynı merdivenin etrafı kalın duvarlarla örüldüğünde, bağlantılarının kopması sonucu, bağlamı ile olan ilişkileri zayıflar. Bu durum, melez bir oluşum olarak varlığının devamlılığını tehdit eden bir unsurdur.

Şekil 3.27 : Mekansal bağlamda ara durumun yok oluşu
(www.nationaltrust.org/11most/world_trade_center.html, 2006)

İki ayrı ölçekte yapılan düşünce analizlerinin sonucu, melez oluşumun, özellikle kendi içinde güçlü bir karakter oluşturmamasından doğan bir kalıcılığa sahip olması kabul edilebilir. Çünkü oluşumunu sağlayan birliktelikler, tıpkı homojen çözeltilerde olduğu gibi, çözünenleri ve çözenleri kolayca tarif edilebilecek ya da oluşum üzerinden tek tek ayırt edilebilecek basitlikte değildirler. Dolayısıyla, öteki ya da başkası olma kimlikleri ile beraber getirdikleri yeni olma durumu, kolaylıkla bozulmayacak bir kalıcılıktır. Bu durumun daha tersi bir durum, bağlam konusu devreye girdiği zaman geçerlidir. Arada olma hali ile kazanılan melez kimlikler, mekanın genelinin sahip olduğu kimliğin devamlılığına bağımlı durumda bir kalıcılıktır. Bu bağlamda kesintiye uğraması, hatta tamamen sona erdirilmesi gerçeği de yadsınamaz. Önerilen sistemin var oluşunu sürdürebilmesi için, farklı boyutları ile düşünülmüş, karşılaştırılmış ve değerlendirilmiş, daha öngörülü yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Çünkü, “Bir sistemde asıl sürdürülmesi gereken kimliktir. Bu kimlik o sistemi var olduğu çevreden ya da arka planından ayırt eden olarak tanımlanabilir. Bu da bulunduğu durum değişse de kimliğini sürdürebilen sistemlerin doğuşuna izin verir” (Heylighen, 1989b).

3.3.2. Başkalaşım

Var olma sürecinin içeriği gereği bahsedilen kalıcılık, katı ve mutlak olmaktansa daha arada bir noktada konumlanabilecek, esnek ve değişken bir karaktere sahiptir. Bu açıklama, var olmanın sürdürülebilmesi durumunun kalıcılıkla olduğu kadar, değişim ile de ilgili olduğunun bir ispatıdır. Binaların farklı değişim oranına sahip katmanların çoğulluğundan oluştuğunu öne süren görüş, bu değişimler yüzünden onların da her zaman parçalanabileceğini savunarak, değişimin gücünü vurgular (Scheid, 2005a). Değişim, bir sürecin hemen hemen her aralığında karşılaşılabilecek ve etkinliğini sistemin bir bölümü veya tamamı üzerinde gösterebilecek dinamik bir durumdur. Dolayısıyla, etki ettiği sistemlerin de bir tepki olarak değişime uğraması, bir başka deyişle başkalaşımı söz konusudur.

Sözü edilen başkalaşım, mimari oluşumun doğduğu aralıklardaki değişken durumlarla ilgili olabilir. Bu tip değişimler, özellikle mevcut mekansal düzenlemelere yeni işlevler yüklemekle ilgili bir çizgide yoğunlaşırlar. “Alışlagelmiş mimari öğeler evrimsel bir gelişmenin belli bir aşamasını temsil ederler; değişikliğe uğramış kullanım ve anlatımlarında, hem eski hem de yeni

anlamlarından bir şeyler içerirler. Eski diye adlandırabileceğimiz bir öge çift işlevli ögeye benzer. Gereksiz bir ögeden farklıdır, çünkü çift anlam içerir. Bu durum, çağrışımla su yüzüne çıkan eski anlamla, değişikliğe uğratılmış veya yeni işlevin ve yeni bağlamın yarattığı yeni anlamın hemen hemen belirsiz birleşiminin sonucudur... Bu tür çalışmalarda, eski binalar program ve simge açısından kendilerini yeni kullanımlar bırakırlar. Böylece birbirine dolaşık eski sokak dokuları yeni işlevler ve farklı ölçeklerde devinimler kazanır. Ortaçağ Avrupası'ndaki kent surlarının bıraktığı izler, 19.yy da bulvarlara dönüştürüldüler; Broadway'in bir bölümü, burayı New York eyaletinin üst bölümüne bağlayan bir anayoldan çok bir meydan ve simgedir. Bunun yanı sıra, Philedelphia'daki Society Hill'de bulunan hayaletimsi Dock Caddesi, eskiyle yeni arasında yapılan olumlu bir geçişe değil, bu işlem sırasında anlamını yitirmiş bir bölgeye örnektir" (Venturi, 2005b). Bu anlatımda da özetlendiği gibi, değişim kavramı, çok geniş bir mimari yelpazede ve zaman aralığında sıklıkla karşılaşılan ve mekansal başkalaşımın temelini oluşturan bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir.

Şekil 3.28 : Dock Caddesi, Philedelphia (www.sailortownbelfast.org/Housing.htm, 2006)

Başkalaşım, etki ettiği alansal çeşitlilik bir yana, mimaride melez oluşum sürecinden bahseden bir açıklama için, herhangi bir aralıkta ortaya çıkarak, oluşumun özellikle tanımlama aralığını etkileyebilmesi önemlidir. Melez oluşum kimliğinin ortaya konusu, ister kendi içinde, isterse daha geniş bir birliktelik kapsamında ele alınsın, bir başkalaşım olarak görülebilir. Melez olan şey, hem onu ortaya çıkaranlardan, hem

de etrafında bulunanlardan başka birşey olabildiği sürece melez olabileceği için, kendi süreci de başlı başına bir başkalaşımdır. Bu durum, mekansal bir ara durum üzerinden örneklendiğinde, iki koridor arasında bağlantı kurabilmek için tasarlanmış üçüncü bir koridor ele alınabilir. Bu koridor, diğerleri gibi ulaşımı sağlaması açısından bir koridor olma kimliği ile var gibi görünüp, aslında ara durumların arasında olması dolayısıyla, onların dışında başka bir şey olma anlamına da sahiptir. “Hem o...hem bu...” olgusunun özünde var olan çift anlam çelişkilere olduğu kadar başkalaşımlara da yol açabilir...ancak anlam değişimi, biçimsel değil de algısal düzeyde de yaratılabilir” ifadesi, melez oluşumun sadece anlamında oluşabilecek değişimin bile, farklı yönlerde değişimleri tetikleyecek güce sahip olduğunun bir göstergesidir (Venturi, 2005b). Bu da, mekansal niteliklerin hangi boyutunda olursa olsun, melezliği doğuran ya da onu betimleyen şeyin, değişimlerden doğan başkalaşımlar olduğu kanısını doğrular.

Melez oluşum bir çeşit başkalaşımdır demek mümkünken, melez oluşumun kendi oluşumu üzerinden başkalaşması mümkün olabilir mi? sorusuna aranacak cevaplar, daha çok varlığın sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Melezliğin kendi oluşumu açısından başkalaşımı, içsel ve dışsal ilişkileri arası değişken olma halini belirsizleştirirken, varlığının sürdürülebilirliği bağlamındaki başkalaşımda, bu ayrım yeniden belirtmeye başlar. Melez bir oluşum, bağlamı çerçevesinde var olduğu aralıkta sahip olduğu arada olma kimliğini, bağlamın bir başkalaşım sürecine girmesiyle kaybedebilir. Kendi bağlamında kazandığı sağlam ve oturmuş karakterin, bu kadar hızlı başkalaşabilmesi daha ciddi deformasyonları gerektirecek zorluktadır.

Bu anlamda, başkalaşımın kendi sürecine bakıldığında, aralığın nasıl şekillendiği akla gelen diğer bir soru işareti olabilir. Eklemlenme, karıştırma, iç içe geçme gibi birçok yaklaşımla tanımlanabilecek deformasyonlarla, melez oluşum kimliği gizlenebileceği gibi, ortadan da kaldırılabilir. Tersî yönde bir başkalaşımın söz konusu olup olamayacağı sorusu, buradaki boşluğu dolduran cevapları içinde barındırır. Franck ve Lepori (2000b)’nin “Bina bir süreç olarak algılanıyorsa, dönüşüm potansiyeline olan dikkat, sürecin başından itibaren ortaya konulmalıdır” görüşü, bu aşamada bir yön vericidir. Melezliğin kendi oluşum sürecindeki başkalaşımının, başladığı aralığa dönüp dönemeyeceğinin kritikleri, onu oluşturanlarına ayrılıp ayrılamayacağını sorgulamak içindir. Bu da bir nevi öze dönüş tartışması ile özdeş bir durumdur.

“Özsel gerçeklik insana sezgi ve entellektüel görüş yoluyla keşfedilebilecek özsel gerçeklik grupları hakkında kesin bilgi veren, nesnelerin onları her ne ise o yapan özlerini ortaya koyan gerçeklik türüdür” (Cevizci, 2000). Herhangi bir mimari ürünü özünden alıp, daha genel noktalara taşıyan durum ya da eylemlerden ayıklayabilmek, olası bir durum olarak görülebilsede, aynı şey melez bir oluşum için çok da olası değildir. Çünkü, onu melez yapan şeyin temelde ne olduğunu tartışmak bir yana, böyle bir öze ulaşıp ulaşamayacağı bile, net bir açıklamaya sahip değildir. Melezliğin aslında bir başkalaşım olduğunu tekrar hatırlatarak, bu başkalaşımın başkalaşması, ileri yönde daha olası iken, bir parçalanmaya doğru gittiği tam tersi yönde saf bir oluşuma ulaşması pek kolay görünmemektedir. İçinde bulunduğu arada olma durumu nedeni ile, ortaya çıkışının ya da oluşumunun bile bir dizinle tarifini yapmanın kolay olmadığı melez bir oluşum için, deneyimlediği deformasyonlarla yapı taşlarına ayrılmasının güçlüğü, bu noktada daha kabul edilebilir durmaktadır.

Sonuç olarak, başkalaşım süreci itibari ile her ne yönde ilerlerse ilerlesin, bulunduğu aralık ve etkilediği durumlar üzerindeki gücü neticesiyle, melez oluşumun ortaya çıkması ya da ortadan kaldırılması olasıdır. Esasında bu oluşum, tanımlanması ve bu tanımın sürdürülebilirliği ile ilgili bir durum olması niteliğiyle, ciddi analizlere ihtiyaç duyan dinamik bir olgu olarak görülmelidir. Ağ topolojisinin ilişkisel anlamda stabil olabilse de, tamamen donmamış olduğunu hatırlatan görüşün desteğiyle, değişimler ve onun getirdiği etkileşimlere de açık kapı bırakılması gerekliliği, başkalaşımın potansiyel varlığının kaçınılmazlığına işaret eder (Kokinov, 2005c). Bu yüzden, kendisini, sürecin tamamını olumlu ya da olumsuz yönde olmanın aralığında besleyen, başlı başına bir süreç olarak tanımlamak da mümkündür.

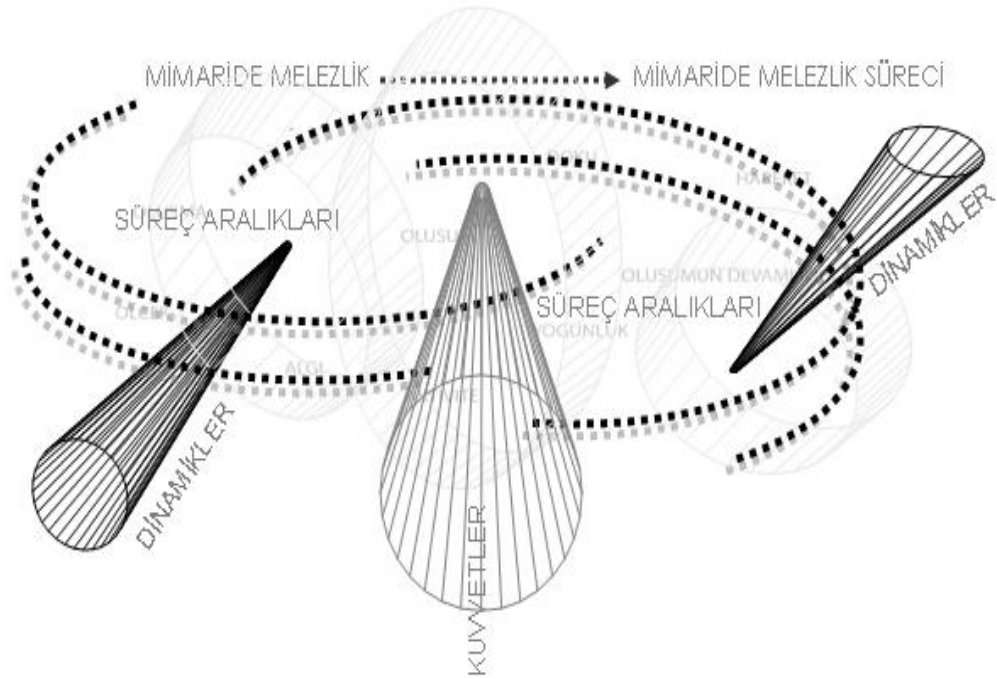
3.4. Bölüm Sonucu

Günümüzün mimarlık anlayışı, kendini stil ve formun ötesinde başlı başına bir süreç olarak tanımlama hedefindedir (Dubbeldam, 2002). Bu anlamda, mimari bir tasarım öne sürme ya da mevcut oluşumları değerlendirmenin yolu, süreç kavramının irdelenmesinden geçer. Bu durum, melezliğin mimarideki rolünü sorgulamak açısından da önemlidir. Araştırma kapsamında, melezliğin süreç bağlamında tanımlanması ise, mekansal ara durumların aracılığına işaret eder.

Söz konusu süreç, melezliğin kendi tanımında sahip olduğu ara durum potansiyellerini yansıtan bir yapılaşma tarifler. Farklı aralıklarda, açık uçlu evreler belirler. Bu evreler, mimaride melezliğin ortaya çıkışını, varlığını ve sürdürülebilirliğini yansıtan aralıklarını kapsar. Aralıklar, birbiri içine geçebilen, belirgin ya da sınırlı olmayan aşamalardır ve kendi içlerinde de kavramsal ve yapısal açıdan farklı aralıklar içerirler. Böylelikle, melezliğin yapılaşması, birçok boyutta kesit üzerinden sorgulanır. Bu anlamda, mekansal ara durumların aracılığında, bir bakıma mimari tasarım süreçlerine yön verme hedefiyle ilerlenir.

4. MELEZLİK SÜRECİNİ ETKİLEYEN KUVVETLER, DİNAMİKLER

Melezlik sürecinin değişken birçok boyutla beslenen tarifinin, daha üst ölçekten incelendiğinde, yalnızca bir takım girdilerin bir takım çıktılara dönüştüğü bir sürece eşdeğer olmaması, kabul edilebilir bir durumdur. Melezlik süreci kapsamındaki oluşma, oluşum ve oluşumun devamlılığı aralıkları, ardışık bir sıralama ile birbirini takip eden bir dizinde yer almadıkları gibi, yalnızca kendi kavramsallıkları ile de bir süreci tanımlayabilmek için yeterli değildirler. Çünkü melez bir oluşum yaratma süreci, diğer birçok mimari tasarım sürecinde de olması gerektiği gibi, belirli bir formül bağlamında ilerleyen katılıklar yerine, daha geçirgen, daha esnek aralıkları kapsar. İçeriğini zaman, mekan ve yerin oluşturduğunu iddia eden bir süreç tanımına göre, aynı sürecin ilişkileri de kapsayan gerilimleri ve mücadelelerinden bahsetmek mümkündür (Franck ve Lepori, 2000c). Dolayısıyla, sonuç ürünü etkileyebilecek bu aralıklarda bir takım kuvvetlerin, dinamiklerin varlığından söz etmek gerekir.

Şekil 4.1 : Süreç bağlamında kuvvet ve dinamikler

Sürecin herhangi bir aralığında devreye girme potansiyelini taşıyan bu kuvvet ve dinamikler, genel olarak birçok boyutuyla ele alınabilecek kadar çeşitlilik gösterirler. Eisenman (2003b)'ın, mekanı “kuvvetlerin matriksleri” şeklinde nitelemesi, bu çeşitliliği işaret eden iyi bir özet olarak görülebilir. Sosyal, kültürel, psikolojik vb. yönleri ile, daha çok insanın kendisi ve kendi getirileri ile ilgili üst ölçekteki kuvvetlerin sürece katılımı, herhangi bir mimari tasarım süreci için de etkin bir durumdur. Fakat, tüm bunların üzerinde gerektiğinde duran bir mimari gündemin varlığı kabul edilerek, bakış açısı daha çok melez sistem kuvvetlerinin maddeselliği, işlerliği ve her ikisinin birlikteliğine doğru yönlendirilir.

Sürecin kapsamında aktif roller edinen kuvvet ve dinamiklerin çeşitliliği bir yana, bu çeşitliliğin hangi aralıklarda hangi durumları doğurabileceği de önemlidir. Süreç bağlamında gelişen etki ve tepkimeler üzerinden tanımlanabilecek kuvvet ve dinamikler, aynı zamanda o sürecin bir kısmı ya da bazen tamamında aktif olabilirler. Melezlik sürecinde, belirli bir çerçevede sınıflandırılan bu kuvvet ve dinamiklerin, bu sınırlamanın dışına taşacak kadar çok boyutlu olduğu bir gerçektir. Fakat, burada amaç, belli başlı dinamikler üzerinden süreç aralıklarında meydana gelebilecek etkileşimlerin değerlendirmelerini yaparak, potansiyelleri açığa çıkarabilmektir.

Süreç bağlamında kuvvet tanımlamaları yapabilmenin ötesinde, sürecin toplamdaki enerjisi ve gücüyle kendisinin de bir dinamizmi veya kuvveti açığa çıkarması olasıdır. Yaratma sürecini, bilinmeyen keşfi, kaynaklar, ihtiyaçlar ve amaçlar arasında denge araştırması, katılımcı bir eylemden fazlası ve yeni açılan formların mücadelesinden doğan bir gerilim olarak tanımlamak, onun gücünü bir kez daha vurgulayan bir yaklaşımdır (Franck ve Lepori, 2000c).

4.1. Fiziksel Boyut (Algı Boyutu Üzerinden Maddesellik Durumu)

Melezlik süreci üzerinde, etkinlikleri tartışılmayacak potansiyeldeki kuvvet ve dinamiklerin sahip olduğu niteliksel boyutları, yine süreç aralıkları üzerinden değerlendirilebilir. Değerlendirme kapsamında, fiziksel özellikleri ağır basan boyutların oluşturduğu gruplamalar üzerinden gitmek, bu bağlamda gelişen bir takım etkileşim analizleri oluşturmak üzere atılan ilk adımdır.

Fiziksel çerçeve içinde yer alan, hemen akla gelebilecek yüzeysel ya da boyutsal yargılar, mekanın en boy ve yükseklik kavramları ile kısıtlı tanımlamaların ötesindedir. Fizikselleştirilerek kast edilen, sadece katı bir mekansal maddesellik ya da sadece forma dayalı, onun üzerinden yapılacak matematiksel çıkarımlardan ibaret bir ifade değildir. Bu bağlamda özelleşmiş örnek bir ifadenin, konkav biçimlerin sirkülasyon sistemini içine alabilecek doğal bir yapıya sahip olmasının karşısında, konveks biçimlerin bir sirkülasyon sistemine uymak için bir farklılaşma göstermeyeceği şeklindeki, kurallarla belirlenmiş formal yaklaşımlar dikkati çekicidir (Shpuza, 2001). Halbuki, araştırma gereği devreye giren fiziksellik, mekanın kendisinin ve kullanıcısının fiziksel birlikteliğinden oluşan bir fizikselliktir. Kullanıcının söz konusu olduğu aralıkta, fiziksel davranışın ötesinde, algısal boyutun yansımalarının ele alınması kaçınılmazdır. Romero (1998)'nin mekansal algının, tamamen bu dinamik oyuna bağlı olduğu düşüncesinin yardımıyla, fiziksel dinamiklerin maddesel niteliklerinden söz ederken, kullanıcı ve onun mekana taşıdığı algısal etkileşimler de analiz edilecektir. Çünkü “Bir mimarlık gerçekliğinin anlam çözümlenmesi olduğunda, mimarlık gerçek-liği artık bir mimarın ürettiği bir gerçeklik değildir. Umberto Eco'nun açıkladığı biçimiyle bir açık alımlama gerçekliğidir... Açık alımlamada gerçekliğin yaratılması onu yorumlayanın içine katılması ile oluşur. Bir mimarlık gerçekliğinin yaratıcısı artık sadece bir mimar değil, onu yorumlayan, algılayan diğerleridir. Yani bu gerçeklik algı nesnesi, algılayan ve tasarlayan tarafından oluşturulan bir gerçekliktir” (Güney ve Yürekli, 2004).

Bu kapsamda melezlik sürecini etkileyebilecek fiziksel anlamda kuvvet ve dinamikler, ölçek-oran, yoğunluk, doku ve hareket başlıkları altında irdelenmektedir. Herbir başlık altında yapılan incelemelerde, söz konusu dinamiklerin, hem melez oluşumun kendisi, hem de bulunduğu bağlamı ile ilişkilerini gözden geçirilir. Çünkü bu noktada asıl amaç, melezlik kavramını mekansal oluşum üzerinden incelemek üzere, yalnızca kendi içinde özetleyebilecek bir tanımlamadan kurtarmaktır. Bu kavram, bulunduğu bağlama da bağlı olarak asıl melezlik kimliğini oluşturan boyutuyla değerlendirilmelidir. “Durumları bağlamları içinde değerlendirmek ...kısaca, gerçekliğe bağlanma ve gerçekliğin toplam bir vizyonuna sahip olmaktır ki, bunun içinden yeni çözümlerin üremesi çok büyük bir olasılıktır” (Şentürer, 2004).

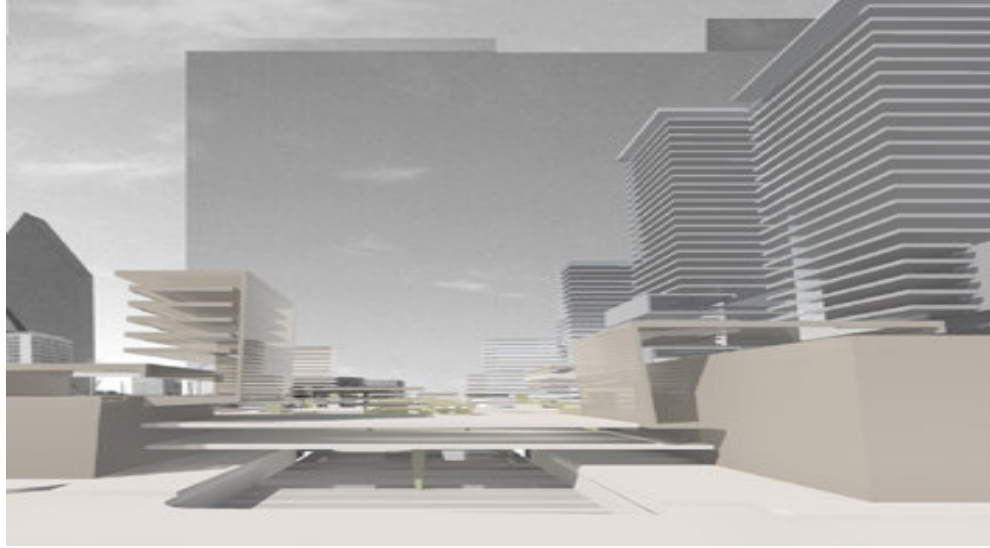
4.1.1. Ölçek-Oran

Mekansal oluşumların melezlik durumlarını, süreç üzerinden incelemede ilk akla gelebilecek fiziksel ölçek boyutu, önemle üzerinde durulması gereken bir dinamiktir. Öncelikle ölçeğin mekansal düzenlemedeki etkisinin kabullenilmiş durumuna kabaca göz atılabilir. Bu durumda, küçük düzenlemelerin hem daha yenilikçi olma, hem de yeniliği ortaya koyma kabiliyetine, daha geniş ölçekteki düzenlemelerin ise, daha küçük ölçekli yenilikleri istila eden, içsel bir strüktüre sahip olduğu gibi, kritik iddiaları olan görüşler dikkati çeker (Scheid, 2005b). Esasında fiziksel ölçekle kast edilen durum, yalnızca mevcut boyutların niceliği ya da niteliği ile ilgili değildir. Bir başka deyişle, bu aralıkta sözü edilen, en-boy-yükseklik kavramlarının matematiksel karşılıklarından çok, işin algısal boyutunu yansıtmaktadır.

Tasarım sürecinde ortaya konulan boyutların nasıl algılanacağı, sürecin ilk anlarından itibaren ön görülebilmesi gerekli bir durumdur. Ching (2002e)'in “Yürüme yolları arasında yön kaybına neden olacak bir karmaşanın meydana gelmesini önlemek için, çeşitli yollar arasında herbirinin boyut, biçim ya da uzunluğunu farklılaştırmak sureti ile bir hiyerarşik düzen elde edilebilir” önerisi, bu aşamada örnek olarak sunulabilecek bir yaklaşımdır. Bu aralıktaki ölçek değerlendirmeleri melezlik sürecine çevirildiğinde, mekansal bağlantıların ön plana çıktığı açıktır. Bağlantıların nitelikleri ve öngörülen boyutları, algısal boyut söz konusu iken, mekansal ara durumların süreç içindeki konumlarını da etkilerler.

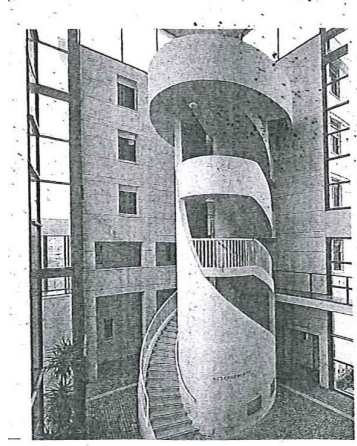
“Tasarımcıların özellikle ilgilendikleri şey görsel ölçek unsurudur; görsel ölçek nesnelerin gerçek boyutları ile değil de, nesnelerin kendi normal boyutlarına veya aynı bağlam içindeki başka nesnelerinin boyutlarına göre küçük mü yoksa büyük mü göründükleri ile ilgilidir” (Ching, 2002f). Melez mekan sürecinde, mekansal oluşumun kendi ölçeği kadar, içinde bulunduğu bağlam içindeki ölçeği de önemlidir. Çünkü, hem kendisi bir çeşit bağlantıdır, hem de bulunduğu sistem yada sistemler içindeki birçok bağlantıyla ilişkilendirilir. Bu ilişkilendirme, bir nevi kıyaslama durumunda, ölçek kavramı oran kavramını ön plana çıkartır. Daha kapsamlı bir ölçek-oran ilişkisine göre, “Ölçek, herhangi birşeyin boyutunun başka birşeyin boyutuyla veya referans olarak alınan bir standart ile kıyaslamasını gerektirir; oran ise bir parçanın hem öteki parçalarla, hem de bütünle kurduğu harmonik ilişkiyi

belirtir. Bu ilişki sadece bir büyüklük ilişkisi değil, bir nicelik veya derece ilişkisi de olabilir” (Ching, 2002g).

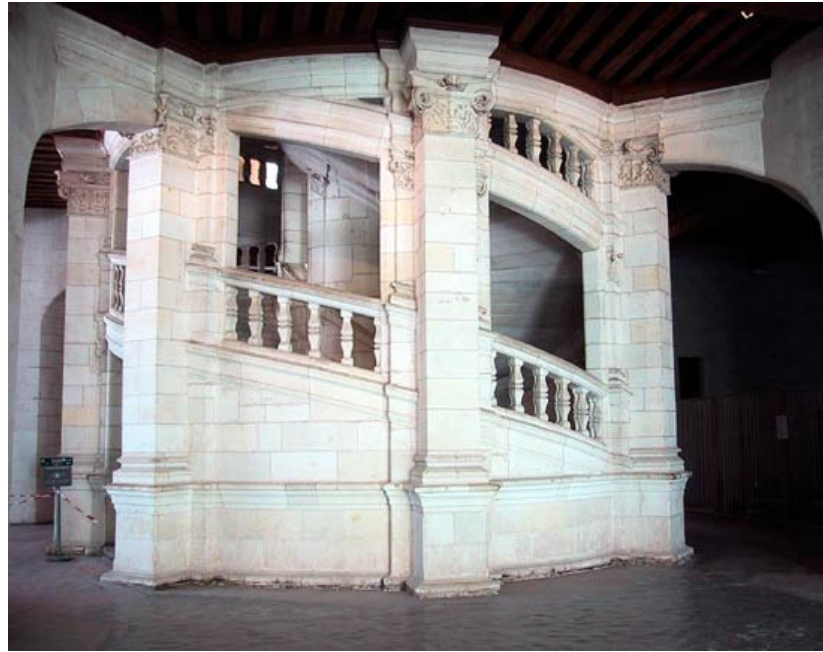
Şekil 4.2 : Farklı ölçeklerde ara ve ana mekan tanımlamaları
(www.lukez.com/teaching/thesis/fausto/fausto_images.htm, 2000)

Ara durumun ölçeğinin, fiziksel büyüklük açısından abartılması ya da küçültülmesi, farkındalık durumunu etkiler. Ayrıca, asıl durumların baskın ya da çekinik karakterde kalmasını sağlayarak, melezlik bağlamında yapılan eleştirilere yön verir. Kimi zaman, ara durumun mekan içinde ölçeğinin gereğinden fazla vurgulanması durumu, onun bir ara durum olarak algılanması ihtimalini azaltarak, daha çok iddialı bir kimlik kazanmasına, katılaşmasına neden olabilir. Öte yandan, ara durum ölçeğinin çok fazla küçültülmesi, kendi algılanmasını da güçleştireceği için, arada olma durumunun belki de farkedilememesi nedeniyle, gerçekte yaşamayan melez kimlikler doğurabilir. Bu kimlikler ise, asıl katı kimliklerin iddialı büyüklükleri karşısında ezilip, yok olabilirler. Örnek olarak, melez mekan oluşumu bağlamında değerlendirilebilecek, herhangi iki mekansal oluşumu birbirine bağlayan açıklıklar ele alınabilir. Herhangi bir lobiye dışarıdan açılan bir ana giriş kapısı düşünüldüğünde, kapının boyutu çok fazla büyüdüğünde geçiş noktası olma durumu azalmaya başlarken, boyutu küçüldükçe ara durum olma özelliği baskınlık kazanabilir. Elbette bulunduğu bağlamda, yani lobinin tamamında yer alan diğer mekansal oluşumların taşıdığı karakteristiklere göre, orantının tam tersi bir gelişme de söz konusu olabilir.

Şekil 4.3 : Büyük ölçekli bir sirkülasyon alanı tasarımı
(www.chdeportzamparc.com/, 2006)

Mekansal ölçek boyutunun bağlamı ile değerlendirilmesine verilebilecek bir diğer örnek ise, Murcia Katedrali olabilir. Bu katedralde “...büyüklük ve küçüklük eni ve yönü çarpıtılmış “Shingle” biçiminde bir merdivende de aynı anda yansıtılır. Basamak aynasının ve tabanının boyutları kuşkusuz aynı kalır, ama merdivenin eninin aşağıda geniş oluşu giriş katındaki büyük salonu, yukarıdaki daralma ise üst kattaki göreceli küçük odaları anırtır” (Venturi, 2005c).

Şekil 4.4 : Mekansal bağlamda ara durum ölçeği, Murcia Katedrali
(www.thammachat.tripod.com/chambord1.htm, 2006)

Derinlik kavramı da, yine mekanın ölçek ve oran boyutlarının algısal etkileşimlerle ilişkilendirildiği bir aralıkta yer alan, diğer önemli bir boyuttur. Hücreler arası bağlantılar şeklinde şekillenmiş bir koridor, sistemin toplamındaki derinliğini azaltırken uzama, devamlılık ve lineerlikten etkilenir. Merkezilik prensibine göre, merkezi şekilde konumlanmış koridorlar, çeperde konumlananlara göre plan düzleminin derinliğini daha çok azaltır (Shpuza, 2001). Bu tip tespitlerle, derinlik kavramının mekansal ara durum olarak ele alınabilecek koridor düzenlemeleri üzerindeki etkinliği tartışılabilir.

Tüm bu tespitler ve mekansal anlamda buldukları karşılıklardan görüldüğü üzere, mekanın fiziksel ölçeği, ara durumun oransal anlamda ana durumlarla ve mekanın bütünü kapsamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine izin veren bir kuvvettir. Çünkü, ölçek ve daha ilişkisel boyutuyla oran kavramları, algısal değişimler ve seçimlerle farklı çizgilere taşınabilecek değişkenlik potansiyelini içinde barındırırlar. Bu potansiyelleri de melezliğin özellikle ortaya çıkış aralığında farklı etkileşimler yaratabilmek üzere kullanırlar.

4.1.2. Yoğunluk

Mekansal bir oluşum sürecinin fiziksel boyuttaki dinamikleri söz konusu olduğunda, ele alınması gereken diğer bir durum da yoğunluk olgusudur. Sürecin melezleştiği aralıktaki yoğunluk durumu, daha çok var olma ve varlığını devam ettirme durumları ile ilişkilidir.

Melez oluşumun içsel strüktürü düşünüldüğünde, onu oluşturan durumların, sistem içinde yer alan diğer durumlarla kurduğu yoğunluk ilişkilerinin, kimlik üzerinde etkileyici tutumlar sergileyebileceği anlaşılr. Bu ilişkilerde, genel anlamda denge kavramı önemli olmaya başlar. Mekansal oluşumun bir bölümünü oluşturan oluşumlardan herhangi birinin yoğunluğunun diğerine göre baskın olması, sistemin sahip olduğu heterojenlik ya da homojenlik karakteristiğini de değiştirebilir. Sistemin heterojen yapısının, varlığın tanımlanabileceği şekilde homojen bir yapıya dönüşmesi, parçaların yoğunluklarındaki artış ya da azalma ile ilgilidir. Bu da tıpkı bir çözeltinin çözünen ve çözücülerini ile olan yoğunluk ilişkileri gibi, sonucu etkileyecek özellikte bir etkinlik durumudur. Mesela, iki katı kimlikteki mekansal oluşumun birbiri içine geçmesi ile oluşan bir melez mekan, her iki mekanın da

özelliklerini kendi içinde barındırabilir. Bu bir dengede olma hali olarak tanımlanabilir. Aynı mekanlardan herhangi birinin diğeri üzerine basmaya başlaması durumunda, aynı melez mekan, baskın olan parçadan diğesine oranla daha fazla yoğunlukta nitelik taşıyabilir. Böylelikle, daha çekinik mekansal kimliğinin etkisinden sıyrılarak, baskın olan mekansal oluşumun bir parçası olmaya başlar. Bu da denge durumunun yeniden tartışılması ihtiyacını doğurur.

Melez mekan oluşumunda yoğunluk faktörü söz konusu olduğunda, dahil olduğu mekanın toplamındaki durumu, yani mekanın diğ parçaları ile olan yoğunluk ilişkileri de önem kazanır. Bir mekanda birden çok bağlantı noktası, geçişler, ara durumlar olabilmesi durumu elbette olasıdır. Bu mekanda, kendi başına melez olan ya da olmayan durumların niteliklerindeki yoğunluk artması ya da azalması, hem mekanın bütününe, hem de parçalarının melez olma niteliklerinde değişime neden olabilir. Bir rampa kendi başına sadece bir rampa iken, birden fazla rampadan oluşan, hatta neredeyse tamamının rampalarla tanımlandığı bir mekanda, aynı rampa sadece bir bağlantı olmanın ötesinde, oluşturduğu mekanın kendisi olmaya başlayabilir. Bu durumda melez olma tanımı netlik kazanabileceği gibi, belirsizleşebilir ya da tamamen yok olabilir.

Şekil 4.5 : Sirkülasyonda yoğunluk artışı

(www.thewe.cc/weplanet/news/americas/venezuela.htm, 2006)

Yoğunluğun dinamikleri üzerinden yapılabilecek analizlerle, mekansal süreç boyunca hedeflenen, bozulan ya da yeniden kurulmaya çalışılan denge durumları

değişebilir. Böylelikle, mekansal oluşumun niteliklerini ve belki de melezlik potansiyellerine yön verecek sonuçlar doğabileceğini savunmak mümkündür. Bu aşamada, melezliğin varlığını sürdürebilmesi için yoğunluğun sistemde kuracağı denge ilişkileri sorgulanmalıdır. Kalabalıkların büyümesinin ölçek ve yoğunlukları kontrolden çıkarması, güvenlik ihtiyacının doğmasına neden olan korku ve panik durumlarını doğurabilir ki, buna sebep olarak denge durumundaki bozulmalar gösterilmektedir (Batty, 2005d). Burada sözü edilen yoğunluk, her ne kadar bambaşka bir alanın konusu olsa da, denge üzerinden ciddi boyutta etkilerinin olması önemli bir tespittir. Yoğunluğun kendisini, süreç boyunca sık sık kontrol edilmesi gerekli bir dinamik olarak ele almak, mekansal kaliteyi de arttırabilmek için, akılcı bir önerme olmaktadır.

4.1.3. Doku

Mimarlıkta yüzey etkisi, birçok araştırma alanının kapsamında rol alabilecek potansiyelde, etkin bir durumdur. Bu durumda yüzeyin sahip olduğu niteliklerle, sistemin genelinin tetikleyicisi olabilecek güçler tarif edilebilir. Bu güçlerle nitelenen tariflemelere göre yüzey, kesinlikle görülebilecek, temsil edilebilecek ya da saklanabilecek şeyler arasındaki gerilimi doğuran ve gizleyendir (Burns, 2003). Herhangi bir mekanın tasarım sürecinde, yüzey niteliklerinin en kapsamlı ifadesi olan doku, bir başka deyişle malzeme, ne kadar önemli bir yere sahipse, aynı durum melez bir mekanı, dinamikleri ile olan ilişkileri bağlamında tanımlarken de geçerlidir. Franck ve Lepori (2000d)'nin, “bir merdivenin iniş çıkışı nasıl beden için var ise, basamaklarının yapıldığı malzemenin de onu deneyimleyen beden için var olduğu” düşüncesi, yine ara durum dokusunun önemini vurgulayan bir örnektir. Bu sebeple, mekansal bir ara durumun, mekanın genelindeki ya da kendi içeriğindeki baskınlık ve çekimlik durumundaki çözümlemeler, malzeme nitelikleri üzerinden yapılabilir. Fakat bu çözümlemeler, bağlantılar arasındaki mekansal süreklilik olgusu ile ilişkilendirildiğinde, daha uygun karşılıklar bulmak mümkündür.

Mekan genelinin malzeme niteliğindeki devamlılık ya da kesintiler, başkalaşım, karışımlar vs. içinde barındırdığı ara durumun niteliklerini etkileyecek sonuçlar doğurabilirler. Bireysel arayüzlerin organizasyon ve tasarım çeşitlemelerini örnekleyen bir yaklaşıma göre, her kurgu fonksiyonel, mekansal ve formal elemanların organizasyonlarından oluşur. Örneğin, bir binanın kapı girişi, yüzey

dokusunda meydana getirilecek bir değişiklikle iki baskın alan arasındaki geçiş işaret edebilir (Bobic, 2004c). Bu gibi örneklerde, tamamında belirli bir malzeme dokusunun etkin olduğu bir mekanda ara durum dokusu, bambaşka bir malzeme ile tanımlanabilir. Bu durum, ara olma karakterini güçlendirebileceği gibi, izole bir yapılaşmaya doğru da gidebilir. Çünkü kendi katı kimliği, ara durum olma kimliğinin üstüne çıkarak, daha baskın bir hal alır. Bu ayırıcı niteliği ile bağımsız bir sistemmiş gibi algılanır ve öyle de hareket eder.

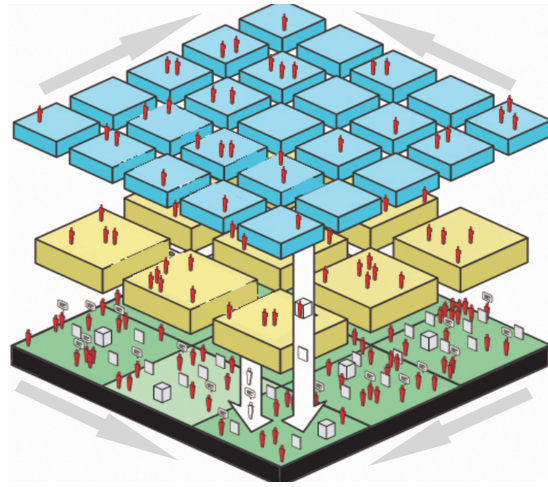
Bunun dışında mekansal süreklilik amaçlı bir mimari tasarım örneğinde, bu süreklilik genelde malzeme niteliğinde de devam ettirilmesi gerekli bir durum olarak görülür. Bu amaçla ortaya konulan, Angelil ve Klingmann (2000)'ın pürüzsüz mekanların farklılık ve uzaklıkları bağlayarak, bölünmelerin de üzerini pürüssüzleştirdiği savı ile, doku üzerinden süreklilik olgusunu güçlendirme istekleri açıktır. Halbuki böyle kesin bir süreklilik üzerinden konuya yaklaşmak yerine, bu tip yaklaşımlar daha farklı ele alışlara sahne olmalıdır. Melez mekan olarak tanımlanabilecek ara durum, ana durumlarla benzer ya da tamamen aynı görünüme sahip olarak, gerçekten melez olma başlığı altında tanımlanabilir. Fakat bu netliğin belirsizliğe dönüşebilir, hatta sistemin geneli içinde yok olabilir potansiyellerinin de açığa çıkabilir olduğu unutulmamalıdır.

Malzemenin gücü ile, sadece onun niteliğinde yapılabilecek değişimlerle bile, herhangi bir mekansal ara durumu, ana durumlardan herhangi birinin parçasıymış gibi tanımlamak mümkündür. Zemini ahşap kaplı bir teras katı ile, zemini taş kaplı bir giriş katı arasında yer alan merdivenin basamaklarının malzemesinin ne olacağı üzerine verilecek kritik karar, o merdiveni bir tanım altında toplamak için yeterli olabilir. Basamaklar ahşap yapıldığında, o merdiven artık terasa çıkan merdiven iken, aynı basamaklar taş kaplandığında aynı merdiven artık giriş katına inen merdivendir. Öte yandan, tamamen farklı, üçüncü bir çeşit malzeme kaplaması söz konusu olduğunda sonuç başka iken, taş ve ahşap karışımı bir malzeme ile kaplanması durumunun sonucu ise bambaşkadır.

4.1.4. Hareket

Hareketli kavramı, belki hız çağı olarak adlandırılan zaman aralığının bir getirisi olmasının etkisiyle, birçok disiplinde kazandığı baskın karakteri, mimarlık

dünyasında da sahiplenir. Fakat “Mimarlık, basit bir hareketi önermez, onu sıklıkla kurgular, kullanıcıyı farklı yollara taşır ve belirli pozisyonlara adapte eder” (Franck ve Lepori, 2000e). Dolayısıyla, bir mekan içindeki kullanıcı hareketliliği, aynı zamanda o mekanın kendi senaryosunun sahip olduğu harekete uyan ya da uymayan hareketlerle ilgilidir. İzlemelerin mekanı, birşeyleri bir yerden bir yere taşımaktan çok, onların etrafta dolaşmasını sağlayabilen mekandır (Castells ve Hayles, 2004). Bu sebeple, mekanın genelinin sahip olduğu hareket senaryoları, mekana varış ya da uzaklaşma durumlarının ötesinde, ara durumlarının da karşılıklarını bulabilmesi açısından özenle irdelenmelidir.

Şekil 4.6 : Bir mekanın hareket şeması

(www.croquet.funkencode.com/2006/04/24/the-64-billion-dollar-question/, 2006)

Ayrıca hareket, fiziksel olduğu kadar diğer birçok boyutuyla da, etkileşim odaklı bir kavramdır ve zaman-mekan ilişkilerinin kurgulanması bağlamında önemli roller edinir. Etkileşim söz konusu olduğunda, mekan dahilindeki kullanıcının yolculuğu, onun takip ettiği izler, varış ya da ayrılış noktaları, geçişler, bağlantılar gibi mekansal ara durumların deneyimlenmesine yön verebilen kavramlar, yine hareket olgusunu gündeme getirirler.

Ulaşımın mekansal ara durumlar üzerinden incelenmesi ile önem kazanan hareket kavramı, bu ara durumların yeniden tanımlanmasına neden olabilecek sonuçlar doğurabilir. Bazı durumlarda hareketin tanımı, ara bir mekanın da tanımı olmaya başlar. Bu tanım melezlik çerçevesinde olup olunmadığını belirleyebilecek güce sahiptir. “ ...bir mekana dair bilgiler, ancak içinde hareket edilerek elde edilebilir.

Böyle bir oluşum içerisinde Arnheim, mekanları görsel anlamda, dinamik ve statik olmak üzere iki grupta toplamıştır. Bu düşünceye göre, bir koridor statik bir etkiye sahiptir. Çünkü kullanıcı sadece bir aks üzerinde ilerlemek zorundadır. Bu nedenle kullanıcının zihninde oluşan mekansal etki hep aynı kalır. Bu durum bir oda için geçerli değildir; oda, farklı noktalardan bakıldığında değişik şekillerde algılanacağı için, görsel anlamda dinamik bir etkiye sahip olacaktır” (Demirel, 2004). Böyle bir yargı, ara durum potansiyeli olan bir koridor örneği üzerinden, sirkülasyon alanının hareketinden doğan dinamizmi görmezden gelir. Halbuki mekansal ara durumlar üzerinde hareketin etkisini incelemek için, sirkülasyon alanları, yüzeysel kurallarla ele alınamayacak kadar potansiyel mekanlardır. Bu durumu desteklemek üzere, yine koridor niteliğindeki yürüme yolları üzerinden gerçekleştirilen bir takım analizlere yer verilebilir. Bu alanların sadece bir aks üzerinde ilerlemenin ötesinde, kesişimler ve karşılaşmalar da yaratabilen “karar-verme noktaları” olarak nitelenmesi, hareketin bu anlamdaki gücünü vurgular niteliktedir (Ching, 2002e). Söz konusu hareketin iddia edilen lineerlikle sınırlı olmasının dışında, birçok farklı kurguyla ele alınabileceğinin bir diğer ispatı, Ching (2002h)’in yol-mekan ilişkileri üzerine yaptığı sınıflandırmalardır.

“Yollar, birleştirdikleri mekanlar ile şu şekillerde ilişkili olabilirler:

Mekanların yanından geçerek

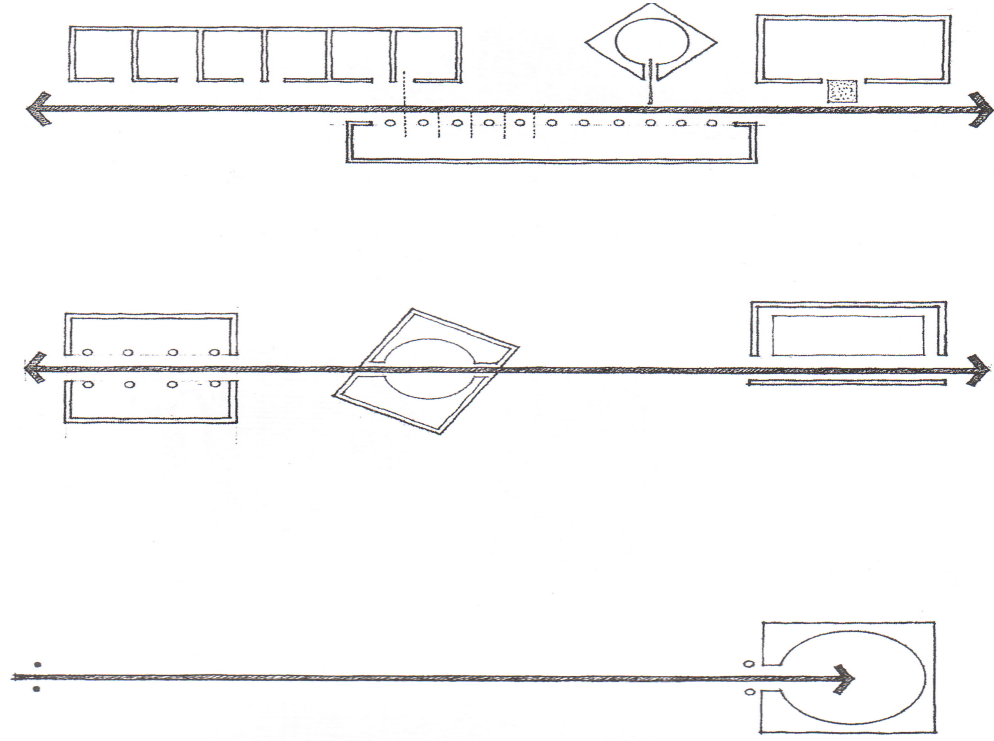
- Herbir mekanın bütünlüğü korunur.
- Yürüme yolunun konfigürasyonu esnekliklidir.
- Yürüme yolu ile mekanları bağlantıya sokabilmek için ara mekanlar kullanılabilir.

Mekanların içinden geçerek

- Yol, mekan içinden eksen boyunca, açılı ya da bu mekanın kenarı boyunca geçebilir.
- Yol, bir mekanı kesip geçerken, içinde bir dinlenme ve hareket düzeni oluşturur.

Bir mekan içinde son bularak

- Mekanın konumu, yürüme yolunun kendisini ortaya çıkarır.
- İşlevsel veya simgesel olarak önemli mekanlara yaklaşım girmek için böyle bir yol-mekan ilişkisi kullanılır”.

Şekil 4.7 : Yol-mekan ilişkileri (Ching, 2002h)

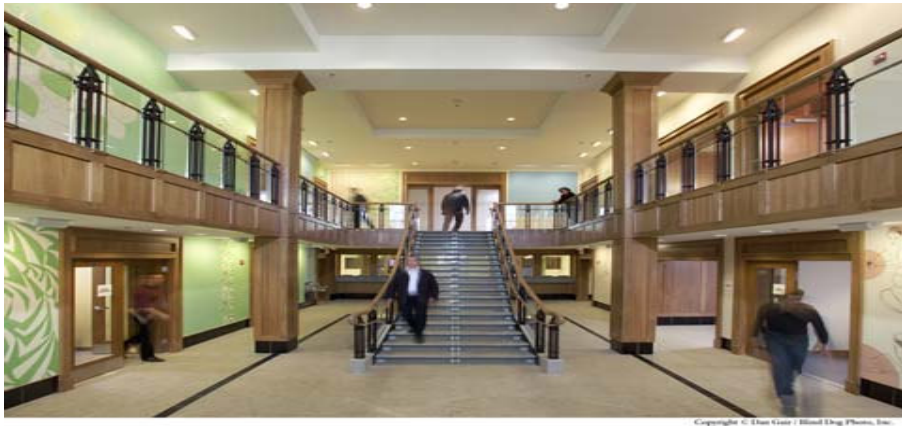
Bu anlamda farklı ilişki kurgulamalarının mümkün olabileceğini gösterirken, bu sınıflandırmanın yalnızca sınırlı modellemeler üzerinden açıklanması yetersizdir. Bunların dışında, hareket üzerinden birçok ilişki biçimi kurgulayarak, mekansal süreç içinde dinamik etkiler yaratmak mümkündür.

Aynı dinamik etkileşim, koridorlarla sağlanan yatay hareketlilik üzerinden vurgulanabileceği gibi, herhangi bir merdivenin düşeydeki hareketliliği üzerinden de gösterilebilir. İnmek ve çıkmak arasındaki durum farklılığını merdiven hareketliliği ile değerlendiren bir açıklamaya göre, yerçekiminin de yardımıyla inmek eyleminin çıkmaktan daha kolay olduğu, bu iniş ve çıkışların yeryüzü ve gökyüzü arasında bir gerilim, merdivenin kendisinin ise katlar arasında bir bağlantı sağladığı düşünülür. Bir merdiven tasarlamak, basamakların ritmini, katı ya da şeffaf strüktürünü, duraklamaları ve bakış açılarını da seçmek, onu kullanan beden için hem bir mod, hem de bir yolculuk yaratmak olarak tanımlanır (Franck ve Lepori, 2000e).

Öte yandan, yatayda ve düşeydeki hareketlilikleri ile daha özel çerçevelerde değerlendirilen sirkülasyon alanları, mekansal oluşumun daha genel ölçekleri veya bağlamlarında da değerlendirebilir. İki uç noktada konumlanan ulaşım şemalarının

karşılaştırmasını yapmak, hareketin o mekana etkiyecek diğer dinamiklerini de ortaya çıkarma olanağı sağlar.

Bu şemaların ilk bölümünü oluşturabileceği düşünülen durum, sirkülasyon mekanının, bağlı bulunduğu mekanda kolay ulaşılabilirliği durumudur. Yaygın olan bir tasarım anlayışı çerçevesinde, ofis binalarındaki asansör ya da merdivenlerden oluşan ve çekirdek adı altında tanımlanan sirkülasyon alanları, genellikle kolay ulaşılır niteliktedirler. Belki de zaman ve hız kazanımı amacı ile, mümkün olduğunca mekanın ana girişine yakın noktalarda şekillendirilirler. Böyle bir konumlandırma, sirkülasyon alanlarının özellikle giriş katında oldukça vurgulanması, diğer katlarda ise daha çok standartlaşması sonucu, tekdüzeliğe itilmesi ile ilgilidir. Bu noktada söz konusu ara durum, melez bir durum olmaktan çok, kendi çerçevesi altında katı bir kimlik kazanmış mekanın, herhangi bir organizasyon kutusundan biri gibi çalışır. Önemli olan, hareket esnasındaki yaşanmışlıktan çok, hareketin başlangıç ve bitiş noktalarının tanımlanmasıdır. Bu da o ara durumu başı sonu belirli bir çerçeve içine iter. Bu tip yapılaşma süreçlerindeki tespitler, örneğin bir asansörün, ne kadar sürede ve hangi katlara hizmet ettiği, kaç durağının olduğunun irdelenmesi soruları etrafındadır. Onun dışında nasıl bir yolculuğun yaşandığı, onun senaryosu, katlar arasındaki yaşantının ara durumları gibi konular, bu anlamda akla bile getirilmeyen noktalardır. Çünkü o asansör, sadece ulaşımı sağlayan, yani varış ya da ayrılış noktalarına hizmet eden bir geçişin ötesinde bir şey değildir. O yüzden, örnekleri sıklıkla görülebilecek, aynı anlayışa sahip yapılaşmaların birinden ötekine tekrar etmesi de kaçınılmazdır.

Şekil 4.8 : Kolay ulaşılabilir sirkülasyon alanları
(www.oikos.com/library/showcase/cambridge/index.html, 2004)

Ulaşım şemalarının diğer bölümü, daha çok hareketi zenginleştiren, dolaşıma teşvik eden yaklaşımlarla ilişkilidir. Ulaşım, her zaman ya da her çeşit yapıda, bir an önce tamamlanması gerekli bir evre olarak ele alınmaz. Kimi zaman varılacak ya da uzaklaşılacak noktalara ulaşım, mekanın tek hedefi değildir. Mekanın diğer noktaları, yani kendisinin toplamı da, en az bu sonlanma noktaları kadar önemlidir. Bu yüzden, temelinde sirkülasyonun vurgulandığı, onun mekanın tamamına ya da çoğunluğuna hareketi kazandırdığı mekansal düzenlemelere gidilebilir. Fakat bu durum, her zaman mekanın tamamının yaşar hale geldiği ya da sirkülasyonun katılımıyla arada olma kimliğini güçlendirebildiği örneklerle sonuçlanamayabilir. Bazen dolaşımı mümkün olduğunca uzatabilmek amacıyla, sirkülasyon mekanlarında hareket önemli olmaya başlar. Sonuçta yine abartılı bir ele alışla, ara durum, ara durum olmaktan çıkmaya doğru yol alır.

Genellikle alışveriş merkezi tasarımlarında, tasarımcıların yaklaşımı, işverenlerin de isteğiyle ulaşımın kolaylıkla sağlanması yerine, dolaşımın vurgulanması doğrultusundadır. Burada asıl amaç, kullanıcının mekan içinde geçirdiği zamanın niceliği üzerinden, tüketimi mümkün olduğunca arttırmakla sağlanan kazançtır. Batty (2005d)'e göre küçük metrekarelerle tanımlanan mekanlardaki hareketin dinamikleri yoğunluk koşulları tarafından bastırılırken, çok büyük metrekarelerle tanımlananlarda hareketin maaliyet ve kararlılık ile karakterize edilir. Bu görüş, hareket üzerinden mekanı sistematize eder. Bu tip kurallarla tasarlanan sirkülasyon alanları, genellikle bulundukları plan düzleminin en sonunda, girişe mümkün olduğunca uzak noktalarda konumlandırılırlar. Fiziksel boyutları da hareketi arttırıp dolaşımı uzatabilmek için, mekan genelinde abartılır. Halbuki, gereğinden fazla uzaklaşma durumu, sirkülasyon alanlarını artık ulaşımı sağlamanın ötesinde, daha çok ulaşımı gerekli bir mekansal oluşuma dönüştürür.

Şekil 4.9 : Ulaşımı güçleştiren bir alışveriş merkezi tasarımı
(www.lightingdesignlab.com/locations/wa_pacplace.html, 2007)

Bazı durumlarda, ulaşımı geciktirme isteğinin fazlaca abartılması, mekanın geneli içinde bir takım karışıklıkların doğmasına ve hareketin zaman zaman düğümlenmesine neden olabilir. Özellikle alışveriş mağazalarının bulunduğu bölgelerdeki askı geçit sistemleri, labirente benzetilip, sistemin en karışık yerleri olarak tanımlanırlar. Buna neden olarak, daha fazla dolaşımla, daha fazla teşhirin sağlanması gösterilir ki, bu da ticari kaygıların bu noktadaki yaptırım gücü yineler. Ne yazık ki, bu probleme çözüm olarak, kolay yönlenme ve hareketi sağlamak için, “uygun yerlere görünen ve birbirleriyle uyum içerisinde yön tabelaları koymak” gibi sınırlı ve yüzeysel etkinlikte öneriler getirilir (Kaya ve Kaplan, 2001). Halbuki, hareket sınırlanmış bir çizgide ilerleyen bir yönlenimden çok daha fazlasıdır. Bedensel hareketlerin amacı, etrafta neler olduğunun duyumsamalarıyla ilişki ve etkileşimler kurmaktır. Aynı zamanda, dünyanın hareketler ve potansiyel hareketlerle anlaşılması, bu kavramı katı yönlenimlerden uzaklaştırır niteliktedir (Franck ve Lepori, 2000e).

Şekil 4.10 : Askı-geçit sistemleri, ABD (Kaya ve Kaplan, 2001)

Ulaşabilmenin, ulaşımın kendisi olma kavramının önüne geçmesi yine problemli bir durumdur. Bu da ara durumun sadece ana durumlar arasında, aşılması gerekli herhangi bir kademe gibi çalışmasına neden olur. Kendisinin ara durum yerine ana durumlardan herhangi biri gibi tanımlanması, melez bir oluşum olarak değerlendirilmesini zorlaştırır.

Hareketin, tek boyutlu ve tek amaçlı, sınırlı, zorlayıcı, geçici çözümlerle şekillenen modellemeleri yerine, mekan içindeki tanımını ve mekanın kendi hareketinin tanımını karşılaştırma yoluna giden kurgu önerileri, hareketlilik kavramı üzerinden mekan tanımlamada olası çözümler sunabilirler. Çünkü hareket dinamiği, mekanı yaşanır kılacak potansiyelleri içinde barındırabilen, birçok çeşitliliği o mekana katabilme gücüyle, ulaşımın ötesinde karşılaşmaları, çarpışmaları, yönelimleri, duraksamaları, geri dönüşleri de tanımlayan bir boyuttadır. Bu kavramların eşliğinde bir melez mekan tanımı, söz konusu hareketin kurgusal dinamiğinden kolaylıkla etkilenebilir. Mekanın hareket üzerinden şekillenebilmesi ya da en azından var olan kimliğini koruyabilmesi için, genel ve ara durumlar arası hareketin ilişkisel metodlarla irdelenmesi gereklidir. Bu anlamda Couture ve Rashid, objeler ya da stiller yaratmak yerine, insanların mekan boyunca hareketine yardımcı olmak eylemleri ile ilgilendikleri için örnek tasarımcılardır (Moreno, 2007). Yine, Royal Danish Akademisinin, mekan boyunca hareket edilebilecek mekanları tasarladıkları iddiaları ile eşleşen Amsterdam yakınlarındaki Florida Pavyonu, bu bağlamda eleştirilebilecek örnekler arasındadır (Moreno, 2007).

4.2. İşlevsel Boyut (Kullanım)

Mekansal bir ara durumun tasarım süreci, bir anlamda yaşantının oluşumunun, varlığının ve bu varlığının devamlılığının bir süreci olarak tanımlanır. Bu süreçte mekansal oluşumun melez olma niteliklerini etkileyebilecek dinamikler, ele alınan fiziksel boyutları ile sınırlandırılmış değildirler. Mekanların avantajlarını, onların bağlantı ve ilişkileri toplamalarındaki sınırsız yetenekleri ile temellendiren görüş, mekanların yalnızca fiziksel yakınlıklarla ilişkilendirilemeyeceğini vurgular (Kelly, 2006). Sözü edilen yaşantının devreye girebilmesi için, fizikselliğin yanısıra aktivitenin, başka bir deyişle işlerliğin de devreye girmesi kaçınılmazdır. Bu çözümleme, elbette melez bir mekanın oluşum sürecini etkileyebilecek bir dinamiktir. Çünkü, içinde birçok bağlantısal ilişki ve etkileşimi barındırır. Bu durum bir mekanı ara bir oluşum olarak değerlendirebilmek için, yüzeysel değerlendirmelerin ötesinde bir güce sahiptir.

Melez mekan oluşumları üzerindeki işlevsel etkileşimler söz konusu olduğunda, mekanın kullanımı önemli olmaya başlar. Mekan kullanımının niteliği, yapısı,

değişimi, başkalaşımı, çoğalması, azalması vs. melez mekanın kendi kimliğini etkileyebilecek dinamikleri içinde barındırır. Örneğin bir havaalanı yapılaşması, bir uçak aracılığıyla onu terkeden yolcu ve orada çalışan bir personel için aynı anlamları taşıyamayacağından, bir işlevsel görecelilik kapsamındadır (Auge, 2000). Bu çerçevede, yine modelleme sürecinde hedeflenen ve varılan sonuçlar arası ilişki ve etkileşimlerin değerlendirilmesi faydalı olur. Kimi zaman bir ara durumun, sadece kullanımının niteliği ile bile melezlik kapsamında ele alınması olasıdır. Bu bağlamda bir sirkülasyon alanı, sadece insan sirkülasyonunu sağlamanın ötesinde bir aktivite ile yüklendiğinde melez bir karakter kazanabilir. Yeniden havaalanı örneğine dönülecek olunursa, hem turizmin gelişimi, hem de ulaşım ağının genişlemesi ile bu tip düzenlemelerin temeldeki ulaşım fonksiyonu sorgulanır. Alışveriş dükkanı, restoran, park ve otel gibi yapılaşmaların getirdiği farklı etkinliklerin birliktelikleri ile, sahip oldukları arada olma durumunun iletildiği savunması dikkat çeker (Avendano ve diğ., 1999). Venturi (2005c)’nin “Kahn galeriyi yeğler çünkü hem yönlendiricidir hem değildir; aynı anda hem bir geçit hem bir odadır” ya da “...Nashdom’un basamak sahanlığı ise aynı zamanda bir odadır” örnekleri, yine bu çerçevede değerlendirilebilecek, daha küçük ölçekte ve detayda ara durumların temsili olarak ele alınabilirler. Fakat, bu gibi işlevsel birliktelikler tasarımı her zaman etkin ara durum tanımlarına ulaştırmaz. Genellikle sonuç, sadece anlamsal ölçekte bir çoğulculuk, bir yığın olarak kalma durumu ile eşleşir. Bu tip bir mekansal oluşum, anlamında meydana gelen kayma yüzünden, karmaşık bir heterojen yapı kazanmanın ötesinde konumlanamaz. Tam tersi bir yaklaşımla, aynı sirkülasyon alanının ulaşım ya da bağlayıcılık işlevini bile yerine getiremeyecek kadar sıkıntılı bir modele sahip olması, melezlik bağlamında benzer nitelikte olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Şekil 4.11 : Louis Kahn’ın galeri tasarımı

(www.greatbuildings.com/buildings/Institute_of_Public_Admin.html, 2007)

Tüm bu sonuçlar, her zaman dışarıdan bir işlevsel kuvvetin eklenmesi veya çıkarılması üzerinden kurgulanmış değildir. Asıl önemli olan, mekanın bütününde meydana gelen işlevsel ilişkilerin ve neticesinde karşılaşılan etkileşimlerin analizidir. Bu yüzden, bir ara durum olarak görülebilecek sirkülasyon alanlarının melezlik bağlamında değerlendirilmesi için, bu işlevsel boyutların birliktelikleri üzerinden yorumlar sunulmalıdır.

4.2.1. Paylaşım (İşlevsel Birliktelikler)

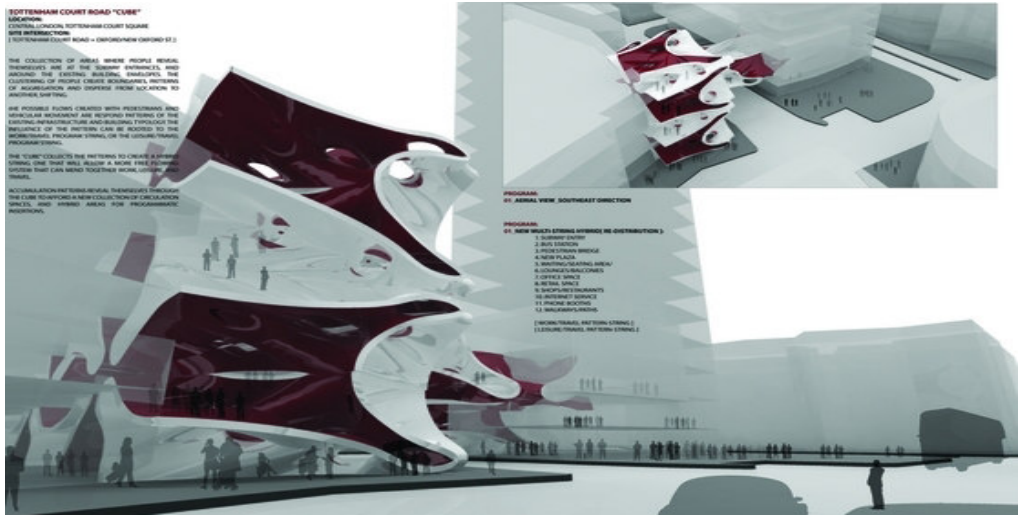
Bir mekansal ara durumun melezliğinin analizini, işlevsel dinamikler üzerinden tanımlayabilmek için, o mekanın bir arada olma durumlarının gözden geçirilmesi gerekir. Bu birlikteliklerin çözümlemelerine getirilen önermeler genellikle, “bina alt bölümlerinin, bina işlevsel yapısı bütünü içerisinde sahip oldukları hiyerarşik bağlantı değerleri (König sayıları, ortalama derinlik ve entegrasyon değerleri)” veya “bina bütünü işlevsel çözümlemelerinin, bina bütünsel formuna ilişkin oluşturduğu değerler (Beta, Gamma indeksi, döngü sayıları, graf çapı ve alt yedek şebeke indeksi)” in aracılığı ile oluşan sistematik kurallarla ele alınırlar (Yıldırım, 2002). Halbuki, ara durumun işlevsel dinamiği, aynı mekan çerçevesindeki ana durumlar ve hatta diğer ara durumların sahip olduğu işlevsel ilişki ve etkileşimlerle ilintilidir.

Bir sirkülasyon alanı işlevsel bir geçişi anlattığı noktada, birçok farklı işlevle yüzyüze kalır, onları içine alır, dışına atar, üstüne basar ya da onların içine girer, eriyip kaybolur. Bazı durumlarda, sirkülasyon alanının aradılığı, bu işlevsel birlikteliklerden hiç etkilenmez, sadece sirkülasyonu sağlama yönü ön planda kalır. Bu genelde birbiri içine karışmayan, sınırların daha belirgin olduğu izole oluşumların bir göstergesidir. Öte yandan, geçiş mekanının aralıklarında, daha birbiri içine geçebilen işlevsel birliktelikler söz konusu olabilir. Ana mekanların sahip olduğu işlevlerden birini veya birkaçını içinde barındırabilen sirkülasyon alanlarını düşünebilmek mümkündür. Berlin’deki Alexanderplatz projesi, sirkülasyon alanlarını insanların durmadan geçtikleri yer kavramından çıkartarak, onların bir araya gelişini sağlayan kamusal alanlara dönüştürdüğü iddiasındadır. Bu mekan, artık yalnızca bir geçiş olmaktan çok, iletişim ve deneyimin meydana geldiği bir mekandır (Hayles, 2004). Bu sayede, tanımlı sadece sirkülasyon üzerinden kurgulamak yetersizleşeceğinden, artık ara mekan, ana mekanın işlerliğinden izler taşır bir hal alır. Dahası, işlerliğin bu şekilde birbiri içine geçmesi durumu, bazı durumlarda hiç

sınır tanımaz bir hale gelebilir. Bu durum, genellikle işlevsel sürekliliği sağlayabilmek amacı ile tasarlanmış ara mekanlarda dikkat çeker. Ara ve ana durumlar arasındaki etkileşimin en yüksek düzeyde olduğunu kabul edilerek, ara durumu net bir şekilde tarifleyebilmek güçleşebilir. Geçirgenliğin artması, belki de en üst seviyeye ulaşması, hangi aktivitenin nerede başlayıp, nerede bittiğini belirli bir diyagramla analiz edebilmeyi, hatta tanımlayabilmeyi de güçleştirir. Fakat bu durum, her zaman olumsuz bir örnekle sentezlenmez.

Şekil 4.12 : Alexanderplatz projesi, Berlin (www.alexanderplatz.com/, 2006)

Şekil 4.13 : İşlevsel süreklilikte bir mekan örneği
(www.arch.columbia.edu/gsap/54023, 2006)

Bir sergi mekanı boyunca varlığını devam ettiren, ana sirkülasyonu sağlayan bir rampa, sahip olduğu işlev ya da işlevler bağlamında, melez oluşum potansiyelini sunabilir. Bu rampa, sergi mekanı boyunca dolaşımı sağlamanın ötesinde, serginin

devamlılığını sağlıyorsa, örneğin ulaşımı boyunca sergi mekanı ile görsel de olsa etkileşimini sürdürmeyi başarabiliyorsa, mekanın asıl işlevinin tanımı ile çakışabilecek nitelikler gösterir. Aynı rampa, içinde sergileme ya da ulaşımın dışında, daha birçok işlevi barındırıyor ve bu işlevler, işlevsel katmanlar yığını şeklinde ele alınıyorsa, bu anlamda bir karmaşa söz konusu olur. Bu aralıkta dikkat edilmesi gerekli durum, işlevlerin nicelikçe fazlalığı ya da azlığı ile ilgili olmaktan çok, onların birbiri içine geçebilmeleri ile ilgilidir.

Mekansal işlevler arasında olağan geçişler sağlayıp, birbirleri içinde erimelerle, işlevsel çeşitlilikte bir homojenlik sunabilme durumu, melez bir oluşuma neden olabilir. Bu etkileşimin sadece işlevsel karışma düzeyinde kalması ile, işlevsel bir çelişki elde etmenin ötesine geçilememesi olasıdır. Venturi (2005c)'nin "İşlevlerin açıkça belirtilmesinin ve yine uygun biçimde eklemlenmesinin "içermeyi" ("hem o...hem bu...") amaçlayan karmaşık ve çelişkili mimarlıkla bir ilgisi yoktur; bunun adı olsa olsa "dışlayan" ("ya biri ya öteki") mimarlıktır" açıklaması da, bu olasılığı destekler niteliktedir.

4.3. Fiziksel-İşlevsel Boyut (Dinamiklerin Birlikteliği)

Birçok tasarım kararının binanın hem hareket ve bağlantı, hem de statik ve aktivite parçaları arasındaki ilişki ile ilgilenerek kurduğu fiziksel ve işlevsel birlikteliğe yapılan gönderme, melez mekan sürecinin dinamikleri bağlamında da geçerlidir (Shpuza, 2001).

Söz konusu dinamikler, her ne kadar ayrı başlıklar altında incelenmiş olsa da, bu durum onların dinamiklerin iki ayrı kolunu oluşturduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü bu dinamikler, kendi alt başlıkları altında yer alan tanımlamaların tek sahiplenicisi değildirler. Yani, bir tanımlama çerçevesinde yer alan dinamiksel boyut, aynı zamanda bir diğerinin de alt başlığını oluşturabilecek bir nitelik kazanabilir. Örneğin, hareket boyutu yalnızca etkileşimin fizikselliği ile ilgili bir boyut olmanın ötesinde, işlevsellik dinamizminin de göz ardı edilemeyecek bir öğesidir. Mekansal kullanım elbette içinde hareketi de barındırır. Herhangi bir mekansal kullanımın etkinliği, algı boyutu üzerinden ele alınan ölçek boyutunu da devreye sokabilir.

4.4. Bölüm Sonucu

Mimarlık artık mekan ve yerin, orada ve burada olmanın statik durumları ile sınırlandırılmayıp, olayın problemi ile ilgilenmelidir (Eisenman, 2003a). Fiziksel ve işlevsel dinamiklerin, hem kendi içinde hem de birlikte kurdukları ilişki ve etkileşimler sayesinde, mekan ve insanın niteliksel birlikteliklerinden, diğer bir deyişle yaşayan bir mimarlık olayından söz etmek olasıdır. Tüm bu etkileşimlerin birlikteliklerinin sayısız kombinasyonları ile oluşabilecek melezlik sürecinde, mekan üzerinden yaşam senaryoları önerileri sunabilmek mümkündür.

Yaşayan bir melez sistem oluşturabilmenin söz konusu olduğu aralıkta, günümüz mimarisinde karşılığını bulmuş program önerileri üzerinden değerlendirmeler yapılır. Bu oluşumların mimaride karşılıklarını bulup bulamadıkları, gerçek melezleşme senaryolarına sahip olup olmadıkları tartışılır. Böylelikle, hedeflenen mekansal melezleşmenin ulaşılabilirliğinin sorgusu ile, sürecin mimari anlamdaki etkinliği deneyimlenir.

5. MEKANSAL ARA DURUMLARIN MELEZLİK SÜRECİ BAĞLAMINDA, MEVCUT ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ (SİRKÜLASYON ALANLARI)

Mimari tasarım sürecinin ortaya çıkmasında birçok etkileşimin sayısız çeşitlemeleri ile önermeler sunabilme durumu, melez bir mekan oluşturma süreci için de geçerlidir. Mekansal bir oluşumun sürecini tanımlamanın birçok yolu olması, tasarımcının süreci ele alış biçimindeki farklılıkların da bir sonucudur.

Melezlik kavramının mekansal deneyimler üzerinden değerlendirilmesi, melezliğin melez mimari yaşam senaryoları içine ne ölçüde girebildiğini sorgular. Sürecin bir bölümünde ya da tamamında etkinlik gösterebilen durumların hangi nitelikteki girdilerle, ne gibi çıktıları oluşturabileceği hakkında yargılar sunar.

Melezlik süreci olarak tarifi yapılan aralıklar bütünü, tam anlamıyla başı ve sonu belirgin izlerle ifade edilemeyeceği açıktır. Ara durumların tasarımlarını içinde barındıran bu süreç, bu ara durumların farklı aralıklarından kesitler sunabilen, başlı başına melez bir süreç tarifidir. Dolayısıyla, daha açık uçlu, birbiri içine geçebilen aralıklarda bir tanıma gitmek daha uygundur.

Sürecin kendisinin bir son ya da başlangıç olmama durumu, ortaya çıkan, oluşan ve varlığını sürdüren melezlik süreçlerinin, mimarinin kuvvet ve dinamikleri ile desteklenmesine neden olur. Yalnız bu genel süreç kavramı ile anlatılmak istenen, tamamıyla örnek bir süreç tanımlaması üzerinden, belirli kalıpta model önerisi sunma kaygısının olmadığıdır. Böyle bir tasarım sürecine maruz kalan herhangi bir mekansal ara durumun, melezliğin kendisi olması ya da en azından izlerini taşıyabilmesi için, süreç evrelerinin her birinden sırasıyla geçmek gibi bir kurallar dizisiyle ilerlemesi, önerilen bir durum değildir.

Sürecin melez yapısı, kendi içinde de yine melez olarak nitelendirilebilecek süreç aralıkları sunar. Bu aralıklar aslında oluşma, oluşum ve sürdürülebilirliğin salt kendi aralıkları olmaktan çok, mimarinin dinamikleri ile etkileşime girmeleri üzerinden

şekillenen aralıklardır. Dolayısıyla bu etkileşimler için nasıl zaman ya da karakter tanımlamaları yapılamıyorsa, bu aralıkları da belirgin zaman dilimleri ve kurallı etkileşim sonuçları ile dizinlemek, sonsuz kombinasyonu olan bir problemi çözmek gibidir. Bu etkileşimlerle tariflenen aralıklar, sürecin genelinin herhangi bir iç içe geçme noktasında, bir ya da birden çok dinamiğin devreye girdiği noktada şekillenirler. Yine başka aralıklarla da etkileşimlere girerek, bambaşka aralıklar tarifleyebilirler. Görüldüğü üzere, bu aralık tarifleri belirgin bir bitişten çok, tekrar tekrar evrilmeyi öngörürler.

Derinleşen melezlik süreci içinde tariflenen tasarlama aralıkları, mimari ürün elde etme gözüyle bakıldığında, sahip oldukları oluşumun izleri ve etkileşimlerin dinamikleri ile ara durumların ele alınış şemalarını tariflerler. Bu aralıklardan doğan şey, doğrudan bir ara durum değil, onun bir nevi değerlendirilme yöntemidir. Dolayısıyla, her aralığın bir melezliği tarifleyeceği yargısı söz konusu olamaz. Ancak, onların tariflenmesi ile bir ara durum yorumunun, melezlik potansiyeli taşıyıp taşımadığının yargısı mümkündür.

Sürecin tasarlama aralıkları ve onların tarifledikleri ara durum yaklaşımları, mimari bir mekan tanımına giderek, bir ürüne işaret edebilecek durumdadır. Dolayısıyla, araştırma kapsamında mevcut mimari ara durum örnekleri üzerinden karşılaştırmalı analizlere yer verilir. Bu analizlerin temel amacı, mevcut ara durum yaklaşımlarının, tasviri yapılan sürecin hangi aralıklarında ne gibi etkileşimlerle, nelere dönüşebildiğine bakmaktır. Bu yaklaşımların melezliği işaret edip edemediklerinin ya da en azından o potansiyeli içinde barındırıp barındırmadıklarının değerlendirilmesi de tartışma konusudur.

Görüldüğü üzere, farklı süreç aralıklarına referans verme potansiyeli olan, mimaride mekansal ara durum ele alış yöntemleri, bir sonuç tariflemek yerine, mekansal bir modele giden yolu tariflemektedir. Bu yüzden, örnekler üzerinden yapılacak analizler, aslında bu yolda melezliğin nerede durduğunun bir tartışması olarak görülebilir.

Herhangi bir mekansal ara durumun ele alınış biçiminin, melezlik bağlamında analizlerini yapmak üzere, mevcut mimari ara durum önerileri, sirkülasyon alanları üzerinden değerlendirilir. Sahip oldukları potansiyel durumlarla, sirkülasyon alanı-

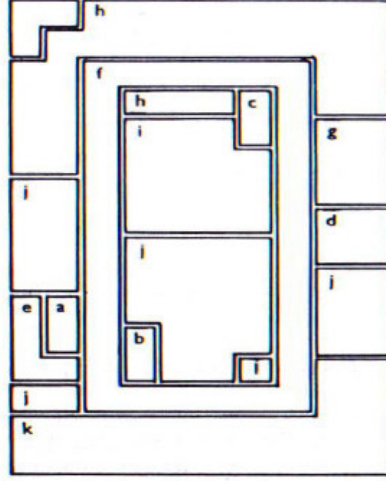
ara durum ilişkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermek için, Alvar Aalto'nun tasarladığı birçok kültürel etkinlik binasındaki, kamusal sirkülasyonu mekansal ara yüzler üzerinden sağlama çabası örnek teşkil edebilir (Spens, 1998).

Şekil 5.1 : Sirkülasyon-ara durum (www.sangboy.com/ando/bigi3.htm, 2004)

Hensel (2004)'in “Genel yaklaşımların yerine, mimaride servis alanları olarak da adlandırılabilen sirkülasyon alanları, tasarım sürecine tamamen eş zamanlı bir süreçle tanımlanmalıdır” görüşü, bu alanları süreç bağlamında vurgular niteliktedir. Sirkülasyon alanlarının mimari bir süreç çerçevesinde ele alınış biçimleri, melezlik kavramının tartışılabilmesini sağlayabilecek önermeler doğurabileceği için de önemlidir. Diğer önemli olan konu, bu önermelerin mimaride gerçekten de karşılık bulup bulamadıkları duruma olan bakıştır. Çünkü, kendine özgü mevcut sürecinde ortaya çıkan mekansal bir ara durum, ele alınışı itibari ile, melezlik bağlamında değerlendirilebilir. Bu durum, tasvir edilen melezlik süreci aralıkları ile de karşılaştırma yapabilme imkanını doğurur. Örneğin tümevarımcı yaklaşımlarda, bölümün bütünsel formunun belirsiz olduğu, tüm dengelimci yaklaşımlarda ise, mekanların belirli bir bütünsel biçime yerleştirilmesinin, yatay ve düşeyde sirkülasyonun çözülmesini zorlaştırdığı düşünülür. Seehof Etal, mekanların boyut

farkları arasında yarattığı çelişkiler yüzünden, geometrik uyumu sağladığı noktada, işlevsel kopukluklara neden olan tümel sirkülasyon alanı biçimlerinin önceden belirli olmasının gerekliliği iddia eder (Yıldırım, 2002). Bu şekilde, farklı ara durum yaklaşımlarını, melezlik potansiyeli üzerinden tartışabilmek üzere çözümlemeler sunulabilir.

Şekil 5.2 : Tümdengelimci bir mekansal biçimlendirme yaklaşımı (Yıldırım, 2002)

Mevcut mimari örneklerde sirkülasyon alanlarını ele alış biçimleri, mimari melezlik sürecinin tasarlama aralıklarında şekillenen, ara durum ele alış biçimlerinin yalnızca belirli bir kısmına hitap edebileceği gibi, kimi durumlarda birden çok aralığın birlikteliğinden doğan bir ele alışla da eşleştirilebilirler. Analiz kapsamında mevcut ele alış biçimleri üzerinden yapılan incelemelerde, bu yaklaşımların melezlik süreci ile olan ilişkilerini gözden geçirebilmek için, eşleştirmelerle sağlanan karşılaştırmaların çerçevesinde değerlendirmeler sunulacaktır.

5.1. Mimaride Melezlik Sürecinin Tasarlama Aralıkları ile Tek Boyutta Eşleşen Ara Durum Yaklaşımları (Tekil Tasarlama Aralıklarına Bağlılık)

Mekansal ara duruma örnek teşkil eden sirkülasyon alanlarının kendi süreçleri bağlamındaki ele alınış yöntemleri ile, melezliğin kendi sürecinin aralıklarında ortaya çıkan ara durum yaklaşımları arasındaki ilişkiler değerlendirilmelidir. Bu sayede, mimarinin mevcut örneklerinde melezliğin kendisini ya da en azından potansiyelini nasıl konumlandırabileceği ile ilgili ipuçları sunulabilir. Bu örneklerle

genel anlamıyla bakıldığında dikkati çeken, süreç aralıklarından sınırlı nicelik ve belirgin nitelikte izler taşıyan olguların, yalnızca belirli dinamiklerle nitelediği tasarlama aralıklarının yansımalarıdır. Bir diğer durum, daha fazla aralığın ve farklı boyutlardaki mimari dinamiklerin etkileşimi, bir başka deyişle aralıkların ara kesitleri ile şekillenir.

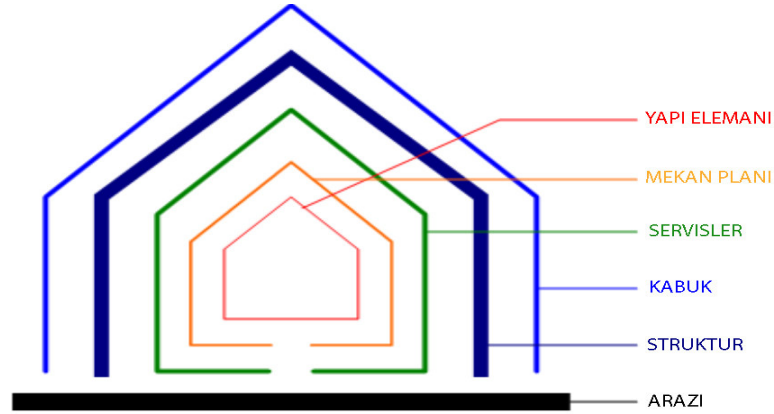
Mevcut örneklerde bu yansılardan ilki, genellikle belirli, katı ve tek düze kurallar çerçevesinde ele alınan mekan yaratma süreçlerinin bir sonucudur. Bu sonuç, melezlik sürecinin yalnızca belirli bir aralığında, belki de tesadüfi izler taşıyarak gelişmiş yaklaşımlar için geçerlidir. Bunu yansıtan başlıklar altında toplanan yaklaşımların, diğerine oranla çok daha yaygın bir ele alış çevresine hitap ediyor olması da, üzerinde durulması gereken diğer önemli bir durumdur.

Mimari tasarım süreçlerinde mekansal ara durum olarak görülen sirkülasyon alanlarının, birincil yaklaşımla ele alındığı durumlarda, baskın karakterleri ile dikkati çeken ara durumun ele alınış yöntemleri, izole etme, ekleme, karıştırma ve çarpıştırma üzerinden özetlenir. Bu kavramların eşliğinde, farkındalık durumunun boyutlarını tartışmak bir yana, melezlik sürecinin belirli aralıklarına konsantre olunarak tasarlanan mekansal ara durumların, ne derece melez olabileceklerinin bir değerlendirmesi yapılır. Bu anlamda, sahip olunan mimarinin genel tutumundaki sorunlu durumlara da çözümlemeler önerme yoluna gidilir.

5.1.1. İzole etme

Günümüz mimarlığında bağlantı, ilişki ve etkileşim ağlarının kazandığı aktif durum kadar, aynı zaman aralığında ayrımların, bağımsız oluşumların da birçok boyutuyla varlığını sürdürmesi söz konusudur. “Etkileşimli alanlardan oluşan bir dünyada yaşanıyorsa, izolasyon yoktur, iki şeyden birinin diğerine müdahale etmemesinin bir yolu yoktur” (Franck ve Lepori, 2000f). Öte yandan mimari mekanın, kavramsallığının ve dilinin keşfi, son zamanlarda daha çok strüktür ve malzemenin statik anlayışının, kullanıcı ve kullanımla ilişkileri üzerinden modellendiği gerçektir. Ayrıca, çağdaş binaların genellikle, kullanıcılarının organizasyon ve aktivitelerini, fiziksel kütle ve formla sarmalayan donmuş varlıklar (Schneidler, 2007) olarak tanımlanması, söz konusu ayrımlar üzerinden bir bakıma izolasyonun gücünü vurgular.

Franck ve Lepori (2000b)'nin binaların sıklıkla bağlamları ve işlevselliğinden ayrılmış objeler olarak algılanması tanımı, sirkülasyon alanlarının sistemin geneli içinde ayrı birer sistem olarak ele alınmaları yaklaşımı ile örtüşür. Bu yaklaşım biçimi, genellikle zonlamalara dayalı organizasyon şemalarının kaynağında analiz edilen mekansal düzenlemeler için geçerlidir. Çünkü, bu tip yaklaşımlarda yaygın olan anlayış, ana ve ara karakterde parçalardan oluşan bir mekansal sistem kurgulamaktır. Shpuza (2001)'nin oda gibi sirkülasyon alanı olmayan mekanları uğraşı alanları olarak tanımlayıp, buna sebep olarak da sirkülasyon alanlarının plan düzleminin geri kalanından çıkarılmasını göstermesi, bu bağlamda bir örnek teşkil eder.

Şekil 5.3 : Zonlamaya dayalı bir mekansal organizasyon şeması

Bir takım mimari kabullerin üzerinden, farklı karakterleri ile ele alınan sirkülasyon alanları, mekanın bütünsel değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, genellikle kendi içinde bağımsız olarak çalışan, izole edilen bir ele alış biçimiyle tasarlanırlar. İzole olma potansiyeli oldukça baskın olan bu sirkülasyon alanlarının, ne boyutta ele alınırlar, ne yönde şekilleneceği, mevcut örnekler üzerinden değerlendirilir. Bu noktada melez mekanın da ne derece ulaşılabilir olduğu sorgulanabilir.

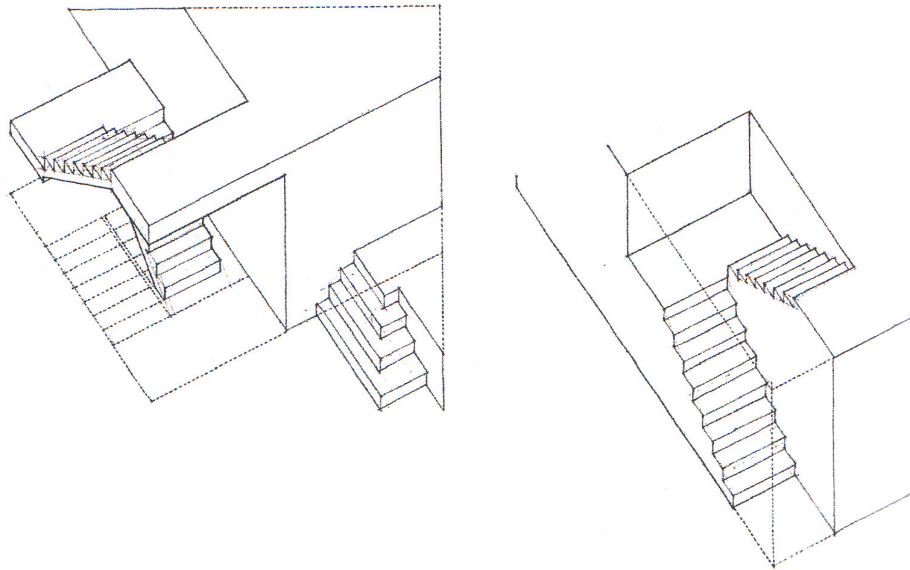
Bu anlamda değerlendirilecek örneklerin ara durum yaklaşımları, genel anlamda iki ayrı karakterde kavramla eşleştirilebilecek durumdadır. Bu kavramlardan biri, sirkülasyon alanlarının, bir çeşit gizleme metodu ile, bir diğeri de tam tersi bir güçlendirme metodu ile yol almaları ile tariflenebilir. Le Corbusier'in sarmal merdiven ve rampa korkuluğunun sürekli eğrilerini daha da yüceltmesinin yanında, Wright'ın iç mekanda tüm merdivenleri duvarlar arasına saklaması tutumlarının

karşılaştırılması, bu aralıkta çarpıcı bir örnek olabilir (Venturi, 2005d). Her iki çerçevede değerlendirilen örnekler üzerinden, sirkülasyon alanlarının ne tip izole kimlikleri, hangi durumlar altında kazanabilecekleri, melezlik sürecinin aralıklarıyla yapılan karşılaştırmaların yardımıyla sorgulanmalıdır. Aynı zamanda, bu izolasyonun, ara durum olma ve hatta melezlik kimliği kazanabilme durumu etrafında karşılıklarını bulup bulamadıkları da gözden geçirilmelidir.

5.1.1.1. Gizleme

Gizleme, genellikle sirkülasyon alanlarının, mekanın geneline göre önemsiz ya da ikincil planda servis mekanları olarak değerlendirildikleri durumlarda karşılık bulan bir ara durum yaklaşımıdır. Mekanın genelinde görsel anlamda engel teşkil ettiği, başka işlevsel boyutların mekanın ana karakterini oluşturması gerekliliği, organizasyon şemalarına ayrılma durumunun işlerliği kolaylaştırdığı iddiaları ile yola çıkan mimari örnekler, genel anlamda bu çeşit bir izolasyonun belli başlı tetikleyicileridir.

Bir merdivenin bir mekana sığdırılma yollarını birkaç yolla açıklayan Ching (2002ı), bir sıralama altında onu, “hareket güzergahının ve duraklama bölgesinin içinden oyulup çıkarıldığı volümetrik bir kütle olarak” kategorize eder.

Şekil 5.4 : Bir merdivenin volümetrik kütle olarak ele alınması (Ching, 2002ı)

Yine başka bir sirkülasyon sisteminin izolasyonla ele alınışı, kendi açılımını kamusal alan aktivitelerini alt üst etmemek için, bu sistemlerin geniş toplu kullanım alanlarının kenarlarına yerleştirilmesi gerekliliği üzerinden yapar (www.architypes.net/pattern/give-circulation-spaces-equal-importance, 2007). Bu da yine ikincil planda bir yaklaşımla ele alınmanın bir sonucudur.

Örnek 1: Figge Sanat Müzesi

Davenport'un merkezinde, Iowa'nın doğusunda, Mississippi Nehri kıyısında yer alan müzenin yapımı 2005 yılında tamamlanmıştır. Tarihsel kentin içinde simgesel bir bina yaratma hedefi ile, dış cephesi tamamen cam bir strüktürden oluşan yapının genel tasarımı, opak, saydam ve yarısaydam yüzeylerle basit hacimsel bir blok üzerinden kurgulanmıştır. Ayrıca, güçlü ve tekil hatlarıyla kentin ızgara sistemini destekleme iddiasıyla, farklı cepheler farklı arazi koşullarını yansıtmakta ve “kent meydanı, cadde girişi ve nehir terasları” gibi isimlerle tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2006).

Şekil 5.5 : Genel görünüş (Yılmaz, 2006)

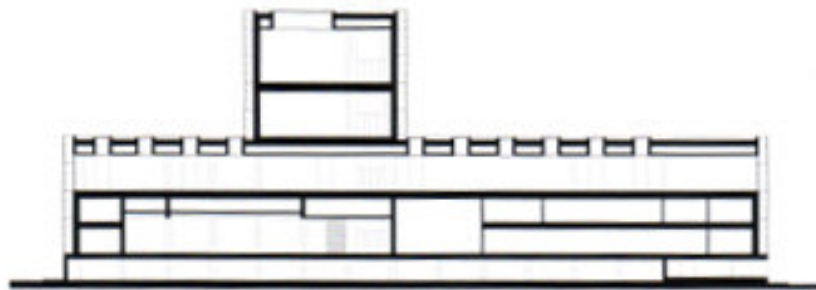
Çeşitli programları içinde barındıran mekan, özellikle sabit koleksiyonlar için düzenlenmiş geniş sergi alanları, derslik ve kütüphane gibi eğitim ve çalışma alanlarının yanısıra, kamusal olarak sınıflanan restoran, lobi, mağaza ve bir kış bahçesine de sahiptir (Yılmaz, 2006).

Şekil 5.6 : Yerleşim planı (Yılmaz, 2006)

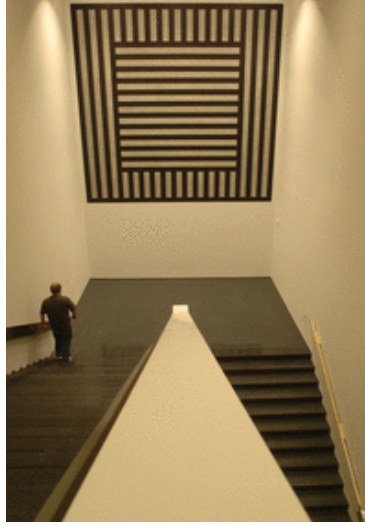
Genel tanımlamaların takibinde, daha detayda tanımlamalara gelindiğinde, tasarımın işlevlerin üst üste bindirilerek teşvik edildiğinden bahsedilir. Bina içindeki dolaşım rotalarının, ziyaretçilerde müzenin etkinliklerine ilişkin farkındalık yaratacak biçimde geliştirildiği, böylelikle sergileme çalışmaları ile hızlı bir ilişki kurulabildiği düşünülür (Yılmaz, 2006).

Mekan üzerinden geliştirilen tüm bu tarifler gözden geçirildiğinde, araştırma kapsamında en tartışılır durumun, işlevsel konumlanma ve rotalar arası ilişkilerle ilgili olduğu açıktır. Hem plan düzleminde, hem de üçüncü boyutuyla dikkati çeken en çarpıcı durum, yapının sahip olduğu içedönük, kapalı birlikteliklerden oluşan bir yapılaşmadır. Üst üste yığıldığı açıkça belirtilen işlevsel oluşumlar, birbirinden bağımsız çalışan ayrı hücreler içine yerleştirilmiş gibidirler. Ayrıca, mekansal anlamda hızlı bir yönlenme sağladığı iddia edilen rotalar, aslında duvarlar arkasına gizlenmiş sirkülasyon mekanları ile ilişkilidir. Onlar da herhangi bir kapalı hücre gibi çalışmaktadırlar.

Şekil 5.7 : Bina kesiti (Yılmaz, 2006)

Kısacası, müzenin geneli içinde mekansal ara durumlar oluşturacağı düşünülen sirkülasyon mekanları, bir çeşit gizleme metodu ile ele alınmıştır. Dolayısıyla, kendi içinde çalışan, bağlantıları net olmayan, kapalı, bir o kadar da sıradan mekansal oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, arada olma durumlarından, özellikle zonlama ve işlevselliğin baskın karakterleri yüzünden, tamamen uzaklaşmışlardır.

Şekil 5.8 : Merdiven tasarımı (Yılmaz, 2006)

Arada olma kimliklerinin böyle bir kapalı sistem içinde görülemeyeceği ya da karşılıklarını zaten bulamayacağı gerçeği, bu noktada melez bir kimlik tanımlamasını da neredeyse imkansız kılar. Çünkü, sistemin ele alınış biçimi, aslında en az kazandığı kimlikler kadar katıdır. Melezliğin belki de en temel karakterini oluşturabilecek bağlantı ve etkileşimlerden doğabilecek, homojen yapılaşma da böyle bir düzende seçilememektedir.

5.1.1.2. Güçlendirme

Sirkülasyon alanlarının mekansal bağlamda izole olarak değerlendirilmesine izin veren ele alış yöntemlerinden bir diğeri, niteliklerinde meydana getirilecek güçlendirilmelerle ilgilidir. Bu yaklaşım, gereğinden fazla baskın karakterler kazandırma durumu ile eşleştirilebilir. Bu tip yöntemler ise, özellikle sirkülasyonun çok fazla ön plana çıkartıldığı örnekler için geçerlidir.

Bir mekandan diğerine önemli geçişlerin belirgin yöntemlerle işaretlenmesi gerekliliğini savunan görüş, sirkülasyon alanlarına verilen önemin diğer mekanlar

kapsamında arttırılması amacındadır. Aynı görüş, kullanıcıları sirkülasyon alanlarına yönlendirmek için, bu alanlarda farklı seviyeler, farklı zemin malzemeleri, duvarlar, kolonlar vs. kullanarak, sistemin genelinden farklı olma durumlarının belirginleştirilmesi şeklinde öneriler getirir (www.architypes.net/pattern/give-circulation-spaces-equal-importance, 2007). Halbuki, ara durumu güçlendirmek isterken, aslında bir çeşit izolasyon tanımlamaya başlar.

Şekil 5.9 : Güçlendirme üzerinden bir merdiven tasarımı (www.da-vinci-code-paris.com/Louvre-Museum, 2007)

Örnek 2: Mirador Konut Bloğu

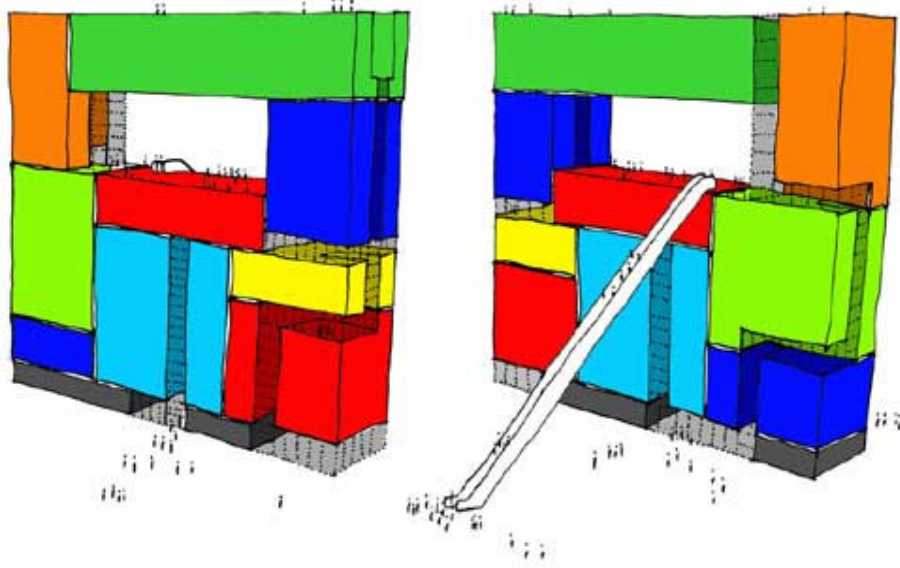
MVRDV Mimarlık Ofisi tarafından 2004 yılında Madrid’de tamamlanan konut projesi, çevresinde yer alan kütesel tek düze binalardan sıyrılıp, bölgenin genelinde bir işaret noktası tanımlayabilmek iddiasındadır (www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006).

Şekil 5.10 : Genel görünüş
(www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006)

Genel bir bakışla çok katlı blok kütlelerinden oluşan yapı, formu sayesinde peyzaja bir çerçeve oluşturur. Bu çerçeveyi sağlayan durum, yerden 40 metre sonra cephede açılan büyük bir yırtık ile ilişkilendirilir. Bu yırtığın asıl görevi, kamusal bir bahçe tanımlaması üzerinden, yeni bir konut mimarlığı hedefine aracılık etmesidir (www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006).

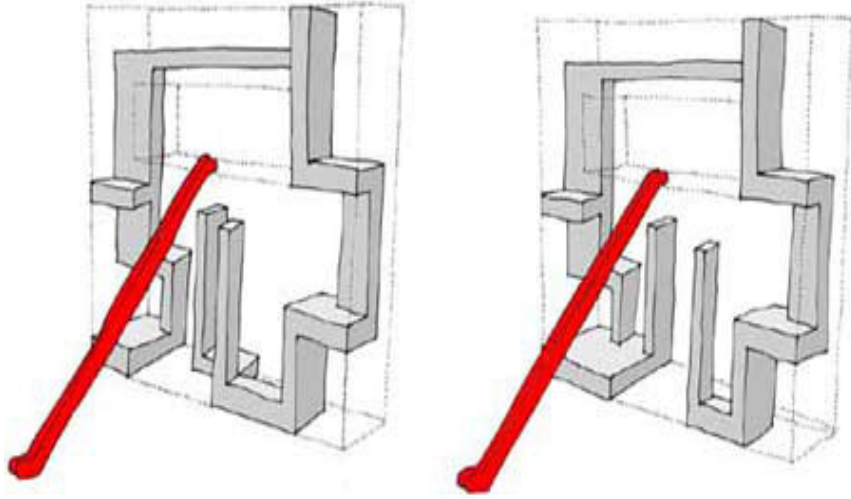
Konut bloğunun geneli, kendi içinde birçok çeşitte farklı ve kompakt konut tipinden oluşur. Standart aile tipi birimlerinin ardışık tekrarlarından vazgeçilerek, her konut tipi küçük birer konut bloğu gibi çalıştırılır. Ayrıca bu bloklar, üst üste konulup yapıştırılarak, alışılmadık bir kent kapasitesi sağlanması iddiasıyla bir “süperblok” tanımlarlar (www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006).

Şekil 5.11 : Organizasyon şemaları

(www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006).

Dünyanın en iyi 12 yeni binasından biri olarak seçilen bu konut bloğu, kullanıcı ihtiyaçlarına tekil bir strüktür üzerinden çoğul çözümler sunması ile ön plana çıkar. Yine bu değerlendirme bağlamında, 21 katlı devasa açıklığının, masif ve heykelsi teraslarla üst katlara köprü kurması açısından, dikkat çekici olduğu ifade edilir. (Sullivan, 2006).

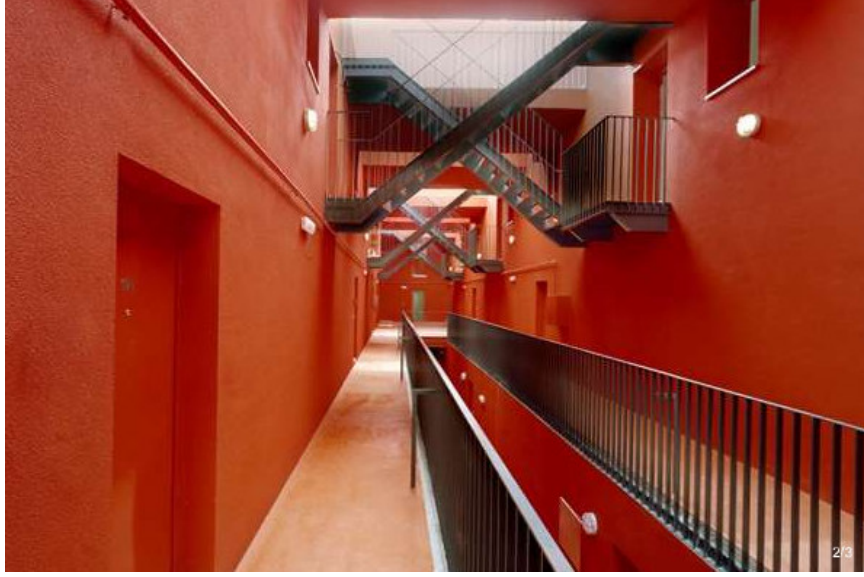
Şekil 5.12 : Sirkülasyonun kurgusu

(www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006).

Farklı tipolojilerde konut birimi birlikteliklerinin varyasyonu ile modellenen bu yapı, ilk anlamda cephesinde bulunan açıklık üzerinden değerlendirildiğinde, aslında temelinde bir ulaşım durumunu sağlamak yatar. Süreç boyunca kullanılan analizler incelendiğinde, zeminin, bir bakıma kentsel dokunun, tüm peyzaja hakim olacak yükseklikte bir noktaya taşındığı görülür.

Hem konut bloklarından oluşan modüllerin yatayda ve düşeyde bağlantılarını sağlamak, hem de zemin ile yükseklik arasındaki ilişkiyi kurabilmek için, sirkülasyon alanları mümkün olduğunca güçlendirilmiştir. Sistemin ana yapılaşmalarını oluşturan konut blokları kadar, sirkülasyon alanları da dikkat çekici niteliktedir. Bu çekicilik, hem iç mekanda, hem de dış cephede kolaylıkla algılanabilecek bir kuvvettir.

Yapının bütününde bu kadar kuvvetli bir kimlik ve etkiye sahip olan sirkülasyon alanlarının, konut blokları kadar yapının ana karakterlerinden biri gibi değerlendirilmeleri ile, nasıl bir mekansal aralıkta olduklarına bakılabilir. Bu noktada, ara durumların ana karakterlerden bile güçlü olmaları durumu ile karşılaşılır. Bu niteleme, özellikle malzemenin karakterinde meydana getirilen ayırıcı ve baskın karakterle güçlendirilir. Böylelikle, sirkülasyon alanlarının, ara durum olma potansiyeline de bir nevi sınır çekilmiş olur.

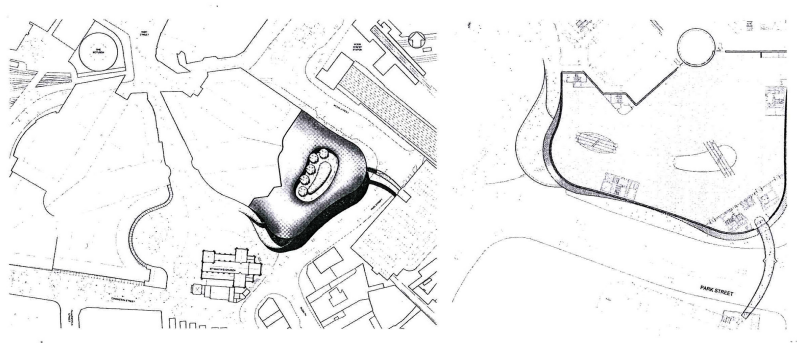

Şekil 5.13 : Malzemeye dayalı güçlendirme
(www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html, 2006)

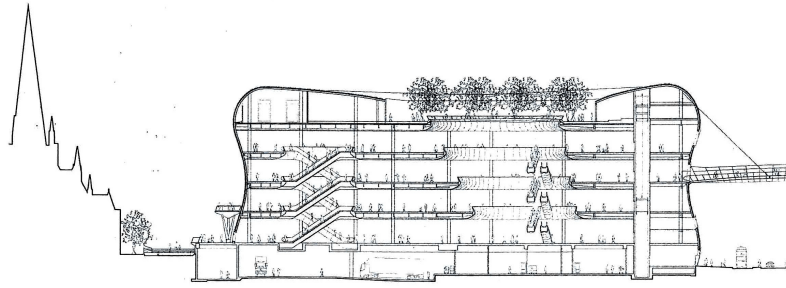
Görüldüğü üzere, mekansal bir ara durumun izole edilmesi, yalnızca onu gizleyerek değil, güçlendirilerek de yapılabilmektedir. İzolasyonun devreye girdiği bir modellemede, bu anlamda bir yaklaşımla, ara durumun farkındalığının arttırılması, onu ara durum olarak güçlendiren öneriler sunamayacağından, melezlik konusunu gündeme getirmek yine güçtür. Çünkü ana durumun bu denli güçlendirilmesi, melezliğin de o denli kayboluşu gibi bir duruma işaret eder. Onun süreci ile sağlıklı ilişkiler kurabilmek için, sınırlamalara bağlı zonlamalardan doğan etkileşimlerin analizi elbette yetersizdir.

Örnek 3: Selfridges Alışveriş Merkezi

Yapımı 2003 yılında tamamlanan Selfridges Alışveriş Merkezi, Birmingham’da Future Systems mimarları tarafından gerçekleştirilmiştir. Özellikle ölçeği ve dış görünümü ile mimarlık gündeminde sıklıkla ele alınan bu merkez, çevresiyle alışlagelmemiş ilişkiler kurması açısından yoruma açıktır. Bu ilişkilerle özellikle fiziksel nitelikleri sayesinde farklılaşarak, hem çevresi bağlamında bir işaret noktası, hem de bu zamana kadar tasarlanan alışveriş merkezleri arasında bir kırılma noktası olma hedefindedir. Bu yüzden, hem iç hem de dış mekan tasarımı ile dikkat çekici bir mimari karaktere dönüşmüştür (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007).

Şekil 5.14 : Yerleşim planı (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

Şekil 5.15 : Bina kesiti (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

Şekil 5.16 : Genel görünüşler (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

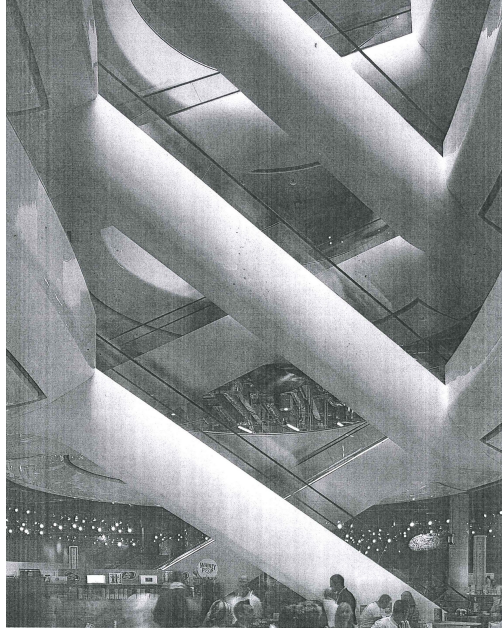
Özellikle, üçüncü boyutuyla eğriselliğin sürekliliğini koruyan bu yapı, en üst kısmına yerleştirilen ışıklık sayesinde, iç mekanda yer alan derin galeriye referans verir. Bu galeri, aynı zamanda birbiri içine geçer gibi konumlanan, parlak beyaz yürüyen merdivenlere verilen, devasa bir iskeletin kemikleri gibi olma kimliği ile dramatik bir etkiye sahiptir (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007).

Şekil 5.17 : Galeri ve sirkülasyon alanları (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

Yapının sahip olduğu fiziksel yüzey çeşitlemelerinin baskın karakterleri bir yana, özellikle iç mekanında tariflediği sirkülasyon mekanları, tartışılması gerekli bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda en çok dikkat çeken alan, galerinin kemikleri olarak simgelenen, devasa yürüyen merdivenlerdir. Bu dikkat çekicilik, belki de heykelvari kimliği ile o kadar baskın bir durumdadır ki, iç mekana dönüp bakıldığında, neredeyse onun dışında hiçbirşey algılanabilir durumda değildir. Bu abartılı durumun araçları ise rengi, dokusu, fiziksel formu, konumlanışı gibi boyutlar üzerinden geliştirilen yaklaşımlardır.

Bu tip yaklaşımlar, güçlü bir sirkülasyon sistemi üzerinden kurgulanabilir. Güçlendirme durumuyla kendini tanımlayan ara durumun, tamamıyla ana durum haline gelmiş halini, bu örnekte gözlemlemek mümkündür. Dolayısıyla, ilk örnekte güçlendirmeye izole edilmiş bir aralık olarak sirkülasyon alanı, melezliği nasıl açığa çıkartamıyorsa, aynı durum bu örnek için daha da güçleştirilmiş demektir.

Şekil 5.18 : Sirkülasyonun güçlendirilmesi (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

Mekan içindeki sirkülasyon alanının bu ilginç durumu, mekanın dış cephesinde yer alan ve çevreyle bağlantıda aracı olduğu düşünülen köprü açısından da devam eder. Fakat bu noktada bir güçlendirmedense, daha çok bir ekleme dikkat çekmektedir. Bu bağlamda melezliğin nerede durabileceği, bu başlıkta açık uçlu bırakılarak, bir sonraki başlık altında ele alınan örneklerle netleştirilmeye çalışılacaktır.

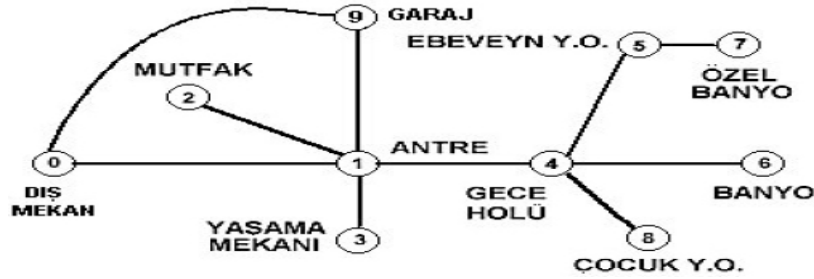

Şekil 5.19 : Sirkülasyonun eklemelenmesi (www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html, 2007)

5.1.2. Ekleme

Sirkülasyon alanlarının melezlikle kurabileceği ilişkileri gözlemek üzere, karşılaştırmaları süreç aralıkları kapsamında gerçekleştirilen analizlerde karşılaşılan ikincil kavram, mekansal ara durumun bir takım eklemlenmeler üzerinden kurulan modelini karakterize eder.

Yıldırım (2002)'ın bu kapsamda şekillenen analizi, eklemlenmeden doğan tasarlama yaklaşımlarında, “hiyerarşik diziliş bağlamında her bölümün tasarım alanına yerleştirilmesinde “Alt Bölüm Çevresel İlişki Matrisi” kullanılması” gerekliliğini savunur. Bu matrise göre, her bölümün tasarıma yerleştirilme sıralaması belirginleştirilir ve “her bölüm, önceki bölüme eklemlenerek; kesin biçim öncesi veri sağlayan “işleve bağlı biçimsel embriyo” şeması” adı altında katı tanımlamalar ve kurallarla ele alınır.

Şekil 5.20 : Bir konut yerleşiminin alt bölümlere ayrılma şeması (Yıldırım, 2002)

Her zaman bu kadar belirginleşmiş sistematikler eşliğinde olmasa da, genellikle parça bütün ilişkisi içinde değerlendirilen mimari tasarım süreçlerinde, her bir parça sürecin başlarında katı kimlikler ve yalın içeriklerle tanımlandıktan sonra bir araya getirilir. Bu parçalardan birini, servis mekanları olarak tanımlanan sirkülasyon alanları oluşturur. Bu yaklaşımın işaret ettiği en baskın melez süreç aralıkları, özellikle seçilen bir mimari boyutun, bir çeşit sıralamayla etkileşimidir. Örneğin, bu mimari boyutun özellikle işlevsellik üzerinden kurulduğu noktalarda, sirkülasyon işlevi ile bir tanıma oturtulan mekanların, aynı zamanda diğer işlevlere ayrılmış oluşumlarla birlikte, bir sıralama üzerinden tasarlanacağı açıktır. Bu yüzden, arada olma durumunun konumlandığı aralığı ve aynı zamanda melezlik kavramı ile kurduğu bağlantıları netleştirmek için, bu yaklaşım temeline sahip, mevcut örnekler değerlendirilmelidir.

Örnek 4: Seattle Merkez Kütüphanesi

OMA Mimarlık Stüdyosunun 2004 yılında Seattle’da hayata geçirdiği kütüphane binası, eğimli bir arazide yer alan iki cadde arasında konumlanmış, dolayısıyla her iki tarafa da açılan yüzeyler oluşturma gerekliliği duymuştur (Kiser, 2005).

Genel boyutuyla, 4 kat boyunca yükselen döşemelerin birbiri üstüne yığılması ile kendi modellemesini açıklayan bu yapı, yatayda herbiri kendi fonksiyonuna uyum göstermek için, değişken ölçeğe sahip sekiz ayrı katmana ayrılır. Cam ve çelik strüktürden oluşan bir dış yüzeyle de giydirilir. Böylelikle, hem genel formu birleştirilir, hem de ara durumlarında kamusal alan tanımlamalarına gidilir (Kiser, 2005).

Şekil 5.21 : İç ve dış görünüş (Kiser, 2005)

Yapının giriş düzlemlerinden biri, çocuk kütüphanesi ve yabancı dil kaynaklarına ev sahipliği yapar. Camdan devasa bir duvar altında konumlanan “living room” isimli lobiye, hem yürüyen merdivenlerle, hem de kat boyunca yükselen yürüme yoluyla ulaşılabilir. “Dewey Ramp” isimli alan ise, 4 kat boyunca spiral bir formla yükselen kitap araştırma alanıdır. En üst katta okuma odası yer alır (Kiser, 2005).

Şekil 5.22 : Platform şemaları (Kiser, 2005)

Program ve medyanın birleşimi amacıyla operasyona başlayan tasarım grubu, bu amaçla 5 ayrı platformda, farklı program yığınları tanımladığını, bu yığınların da her

birinin tek bir amaca hizmet etmek için ölçek, yoğunluk ve transparanlık bakımından farklılaştıklarını öne sürer. Öte yandan, bu farklı platformlar arasında çalışma, etkileşim, oyun ve okuma işlevleri ile organize edilmiş ara mekanlar oluşturulduğu savunulur (Kiser, 2005).

Bütün bu mekansal birleşim ve etkileşimlerin organizasyonlarının çıkış noktalarını değerlendirmek, aynı zamanda genel yaklaşımı değerlendirebilmek için önemlidir. Yapının dış cepheden bağımsız olarak şekillenen iç yapısı, kendi söyleminde yığınlar olarak tanımladığı işlevsel zonlamanın, üçüncü boyutuyla da forma yansımış halidir.

Bu tasarımda diğer bir baskın karakter, sıralama üzerinden şekillenen aralıklarla ilgilidir. Kütüphanenin ana işleyişini oluşturan, bir nevi lineer süreç şeması, zeminden başlayarak yükselen bir sıralama ile binanın kendisine de yansıtılır. Bina adeta yükselen bir organizasyon şemasına dönüşür. Bu şemalar arasında bir takım geçişleri sağlamak için, ister istemez bir takım sirkülasyon alanları aracılığıyla bağlantılar sağlanmaya çalışılır. Bu tip bağlantıların biraz da zorunluluktan doğmuş ve biten bir şemayı harekete geçirmek üzere sonradan eklenerek modellenmiş gibi durmaları, onların baskın karakterlerini şekillendiren bir durum haline gelir. Ayrıca sirkülasyon alanları, dikkati çekecek biçimde sistemin ayrı çalışan, bağımsız parçaları gibidirler. Fakat, bu bağımsız kimlikler, katı fonksiyon ve form yüklemeleri ile modellenmiş platformlar arasında, daha çekinik düzeyde kalırlar. Dolayısıyla, bitmiş, kendi içinde çalışan mekanlara, bir nevi takılma şeklinde eklenirler. Yani bu aralıklarda o sirkülasyon alanının, kendine özgü, nitelikli bir ara durum tanımlaması zordur. Nasıl olsa, platformların işlerliği ile sistemin genelinin işlerliği kabul edilmiştir. Bu durumda bulunduğu aralıkta bir merdivenin, olduğu yerden kaldırılıp bir rampaya dönüşmesinin, sistemin genelini ya da kendi rolünü etkileyecek bir karakterinin olduğu pek söylenemez.

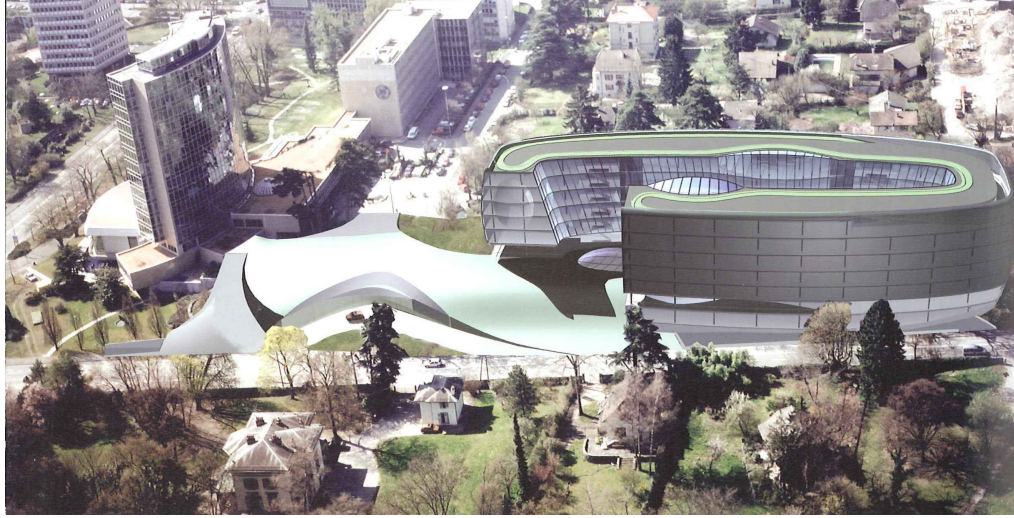

Şekil 5.23 : Sirkülasyonun eklenti şeklinde konumlanması (Kiser, 2005)

Bu çerçevede değerlendirilen sirkülasyon alanlarının, ara durum olarak melez olabilme potansiyelleri de görülemez. Öte yandan, kendi sürecinde ara yüz olarak nitelediği oluşumları, fonksiyonların birbirine karıştığı bir mekan kavramı üzerinden tanımlar. Hatta “mixing chamber” ismi ile de bunu açıkça gözler önüne sererek, farklı boyutta bir ara durum yaklaşımı sergiler.

Örnek 5: WIPO Merkez Ofisi

Hani Rashid’in Cenova’da gerçekleştirdiği bu ofis projesi, arazi planlaması ve kütleli şeması itibarıyla eski ofis binasına yenisini entegre eden bir sistemden oluşur. Bunu sağlamak için, yeniden merkezileşmiş bir giriş ve tüm araziye servis veren bir duraklama noktası tanımına gidilir (Couture ve Rashid, 2002).

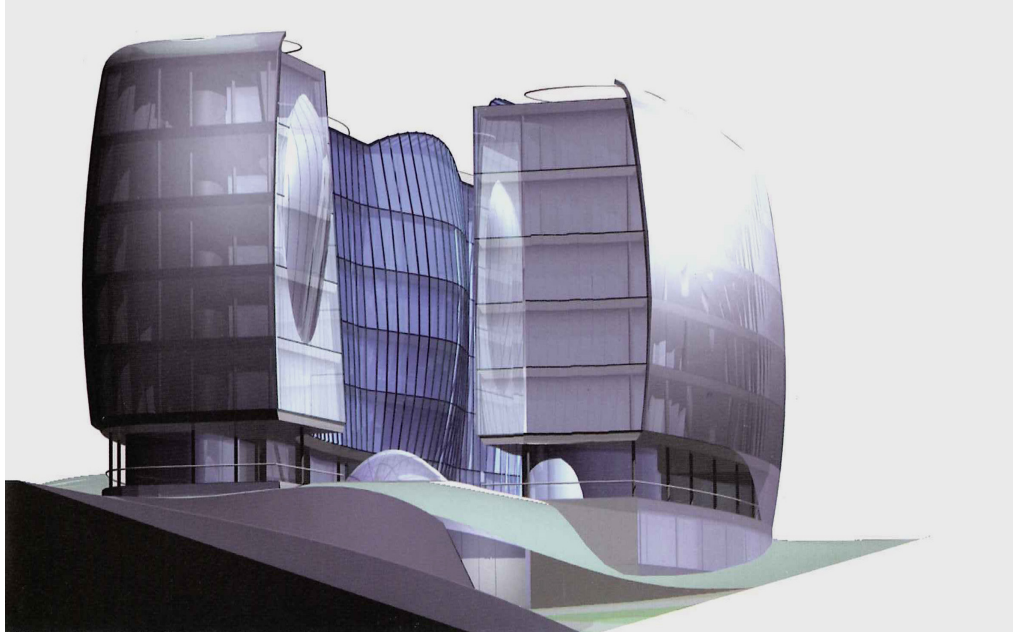

Şekil 5.24 : Genel perspektif (Couture ve Rashid, 2002)

Zemin düzleminin düzenlemesi boyunca yeni peyzaj yükselir. Böylece önerilen ile mevcut binalar arası yeni seviyede bağlantılar artırılır. Bu durum, hem akışkan, hem de olaylarla dolu yaya bağlantıları ile, yeni binanın dışındaki avluya da direkt ulaşımı sağlar. Avlu, birçok farklı aktivite için kullanılabilir. Hem eski hem de arazinin diğer bölümlerinden de ulaşılabilir niteliktedir (Couture ve Rashid, 2002).

Bina ölçeğinde yapılan diğer bir değerlendirme, yeni binanın formu ve malzemesi boyunca eskisini tamamlayıcı özellikte oluşudur. Örneğin, şeffaf bina kabuğu, hem farklı görüş açılarını, hem de açıklıkla birlikte doğal peyzajı karşılar. (Couture ve Rashid, 2002).

Genel şemaya bakıldığında, zemin seviyesinde her iki bina için de genel giriş noktası olan ve “yeni” diye tariflenen bir mekan dikkati çeker. Bu mekanda bir resepsiyon alanı ve video gösterilerine aracılık eden bir kamusal sergi mekanı konumlanır. Söz konusu videolar, iki bina arası bağlantıları olaylar ve dramatik boyutlar üzerinden yansıtırlar (Couture ve Rashid, 2002).

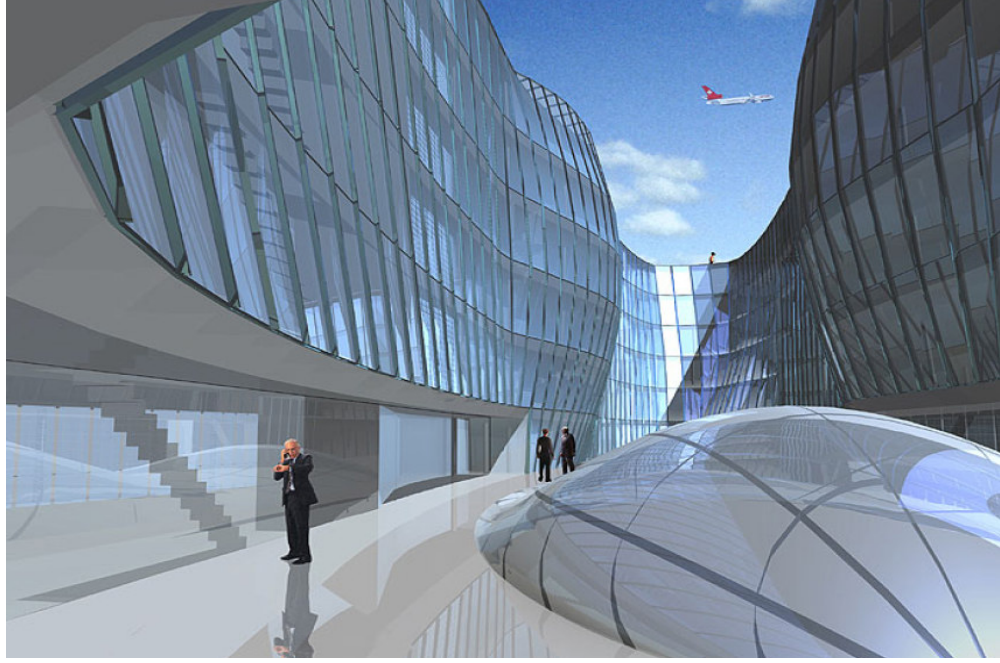
Şekil 5.25 : Genel perspektif (Couture ve Rashid, 2002)

Yeniden tanımlanan giriş alanı, yeni binanın kamusal alanını akıcı bir şekilde, eskisine bağlar. Dolayısıyla, konferans alanları, toplantı odaları ve diğer birçok aktivite ile yüklü mekanlarla da direk bağlantıya geçer (Couture ve Rashid, 2002).

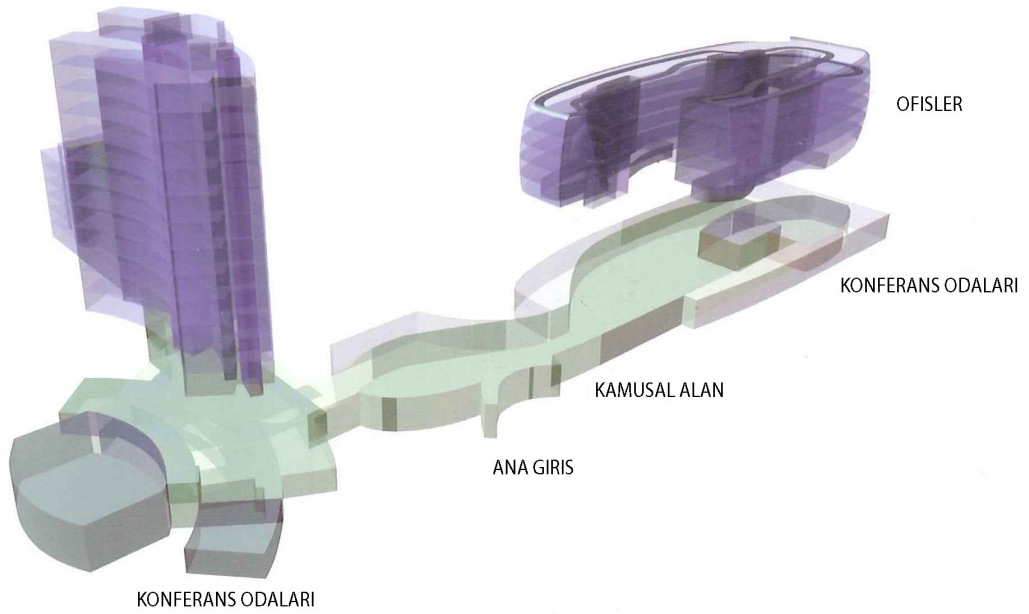
Öte yandan, ofis katları daha çok esnek ve açık plan şemaları önerir. Ayrıca personel alanları ve toplantı odaları, avlu ile görsel iletişim kurarlar. Binanın bu noktadaki cam cephesi, avlu için de adeta bir dış duvar gibi çalışır. Bu içsel mekan, aynı zamanda kamusal alanlar, yemek alanları ile kütüphaneden de ulaşılabilir konumdadır (Couture ve Rashid, 2002).

Bina, kurgusu gereği her ne kadar eskisinin yenisiyle entegrasyonlar aracılığıyla bir arada olduğunu savunsa da, bu durumun ne derece sağlanabildiği, tartışma konusudur. Bu şüpheyne neden olan ilk durum, eski ile yeni arasındaki geçişlerin daha çok görsel nitelikteki eşleşmeler aracılığıyla sağlanabileceği düşüncesidir. Bir yanda

kamusal olarak tanımlanan mekanlarda bağlantılar sağlama çabası devam ederken, öte yanda eskinin üzerine yeni olma durumu yığınlar halinde eklemlenir. Bu yığınlarda, yapısal ya da işlevsel elemanlar ayrı ayrı gruplar halinde ele alınarak, adeta belirli bir sıralama sunulur.

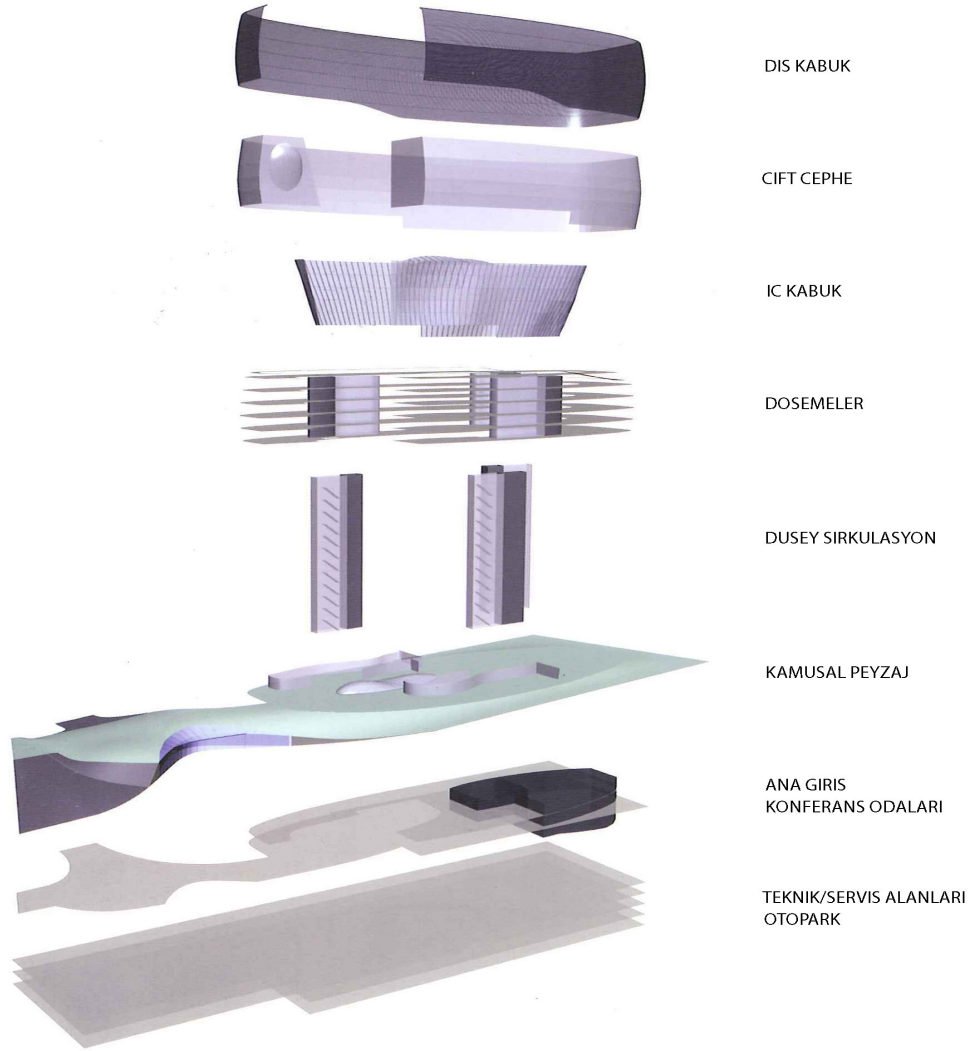

Şekil 5.26 : Avlu-bina ilişkileri (Couture ve Rashid, 2002)

Şekil 5.27 : İşlevsel elemanların gruplara ayrılması (Couture ve Rashid, 2002)

Sirkülasyon alanları ile sağlanacağı düşünülen entegre bağlantılar da, aslında bu eklentilerin bir parçası olmanın ötesinde değildir. Böylelikle sıradan bir yapısal eleman olarak çalışırlar. Bu noktada, melezliğin tartışması bir yana, ara durum karakterini bile sergileyemeyen örneklerle tanımlanırlar.

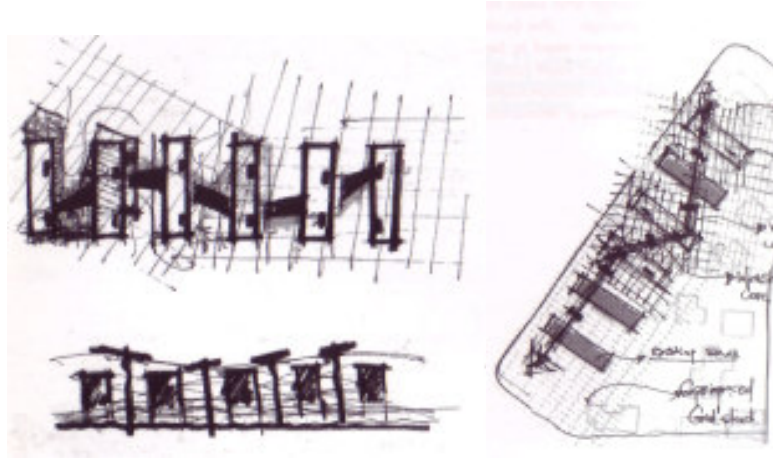

Şekil 5.28 : Eklenererek oluşan organizasyon şemaları (Couture ve Rashid, 2002)

Örnek 6: Support and Infill

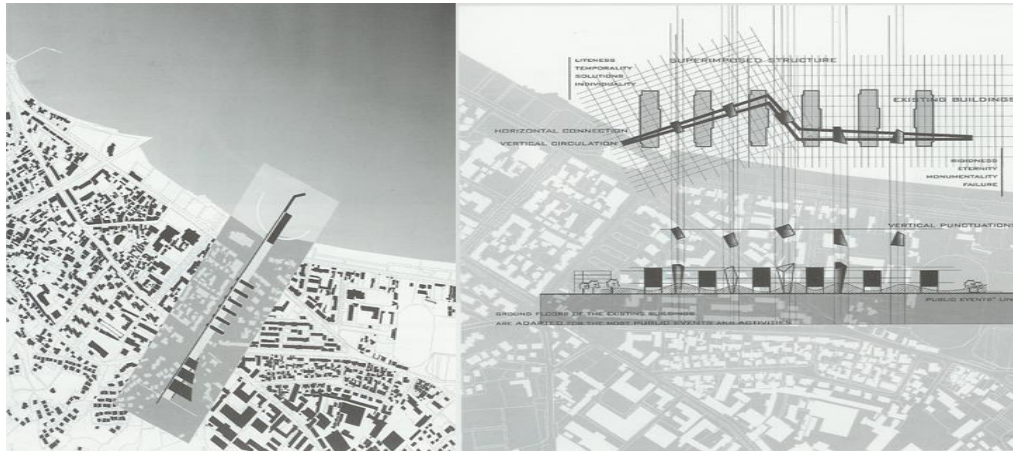
Adelina Grega tarafından tasarlanan bu proje, Güven Arif Sargın'ın önderliğinde Arnavutluk'ta yapılmış bir alan araştırması üzerinden geliştirilen bir önerinin sonucudur. Bu projeyi özel kılan yaklaşım, melez mekan tanımlamaya ya da yaratmaya olan niyetin, sürecin başında açıkça belirtilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, bu örnekte melezliğin potansiyellerinden çok, karşılıkları ve geçerliliği sorgulanabilir.

Mevcut kent dokusu üzerine öneriler getirmek temeli ile şekillenen projenin çıkış noktası, konutların, farklı programlara sahip ek performans mekanlarına olan ihtiyacının tespiti. Bu tespiti sentezleyebilmek adına 6 benzer prefabrike konut bloğu, katı, statik olduğu kadar gelişme, değişim ve dönüşüme kapalı olmaları nedeni ile seçilir. Onları daha geçici, değişken ve esnek kılmak için de, çok fonksiyonlu kamusal mekan tanımlamalarına gidilir (Greca, 2004).

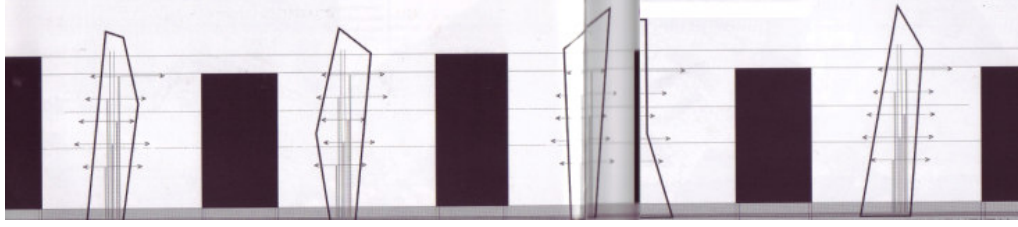

Şekil 5.29 : Eskiz çalışmaları (Greca, 2004)

Kamusal mekan olarak tasarlanan ve mekansal ara durum olarak karakterize edilen çok fonksiyonlu aktivite kuleleri, sirkülasyonu altyapı elemanı olarak ele alır. Onu mevcut binalar arasında bağlantılar kurmak için kullanır. Bu elemanları, aynı zamanda mekansal ara durumları aktive edeceği düşüncesiyle konumlandırarak, onlara organizasyon ve işlev açısından yükler bindirir (Greca, 2004).

Şekil 5.30 : İki boyutta ara ve ana durumların ifadesi (Greca, 2004)

Şekil 5.31 : Ana-melez mekan kesiti (Greca, 2004)

Melezliği yarattığını iddia eden bu proje, süreci bağlamında değerlendirildiğinde açıkça belli olan durum, eklemenin baskın olmasıdır. Bu eklemleme, bir entegrasyondan çok, boşlukları doldurma mantığına daha yakın ara durumlar tanımlar. Böyle bir yaklaşım için ara durumu yaratma yolu, ana durumlar arasına girmek ve onlara birden fazla işlev sunmak üzere bir takım yüklemelere gitmekten geçer. Melezliğin tanımı, sirkülasyon alanlarının katı kimliklere sahip ara mekanlara yardımcı, servis altyapısının elemanları olarak çalıştığı ifadesi ile, üzeri örtük bir hal alır. Daha kendisinin ara durumu çelişkili olan bir mekanda, ona ikincil bir karakterde hizmet eden bir sirkülasyon alanını, melezlik bir yana, arada olma durumu ile de eşlemek zordur.

5.1.3. Karıştırma

Mimaride bağlantılar üzerinden kurulan mekansal ilişkilere olan ilginin artması, birliktelik kavramlarının sıklıkla gündeme gelmesine neden olmaktadır. Bu anlayışla ele alınan mimari örneklerin sayısı günden güne artmaktadır. Sözü edilen birliktelikler, mevcut örneklerle eşleştirildiğinde, genellikle fonksiyona yönelik ele alışların varlığı dikkat çekse de, kimi zaman strüktürel ya da formal anlamda birleştirici bir yaklaşım da gündeme gelebilmektedir.

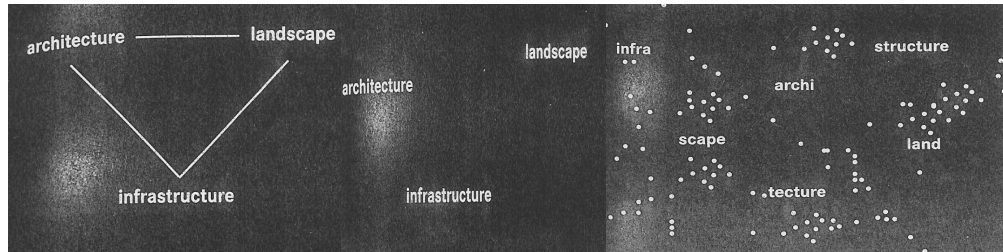
Bu bütünleştirme düşüncesi, yalnızca günümüz mimarlığı ile şekillenen bir yaklaşım da değildir. “Aynı bütünleştirme düşüncesi içerisinde, bina içinde bulunan kullanım alanlarının birleştirilmesi fikri, tarihsel örnekleriyle birlikte karşımıza çıkmaktadır.” Bu örnekler arasında “hem yeni bir kentsel mekan yaratmak, hem de yaya ulaşımı içinde mekanları birbirine bağlamak amaçlı” tasarlanan “Floransa-Ponte Vecchio, Eski Londra, Paris-Pont Neuf, İngiltere-Pulteney ve Venedik-Ponte Di Rialto köprülerini” saymak mümkündür (Kaya ve Kaplan, 2002).

Tschumi (1996)'nin programların çakışması olarak nitelediğı kullanım alanları, diğeri bir deyişle farklı işleyişlerin birlikteliğı ile tasarlanan örnekler, daha yakın zamanlı ele alışlar sayesinde, farklı dinamiklerde karşılıklar sergilerler. Bu bağlamda en yaygın olan yaklaşım türü, kamusal ve özel yaşamlar arasında etkileşimi arttırıp, izolasyonu öldürmek iddiasıyla yola çıkan, ortak ve bireysel kullanım alanlarının birliktelikleri ile ilgilidir.

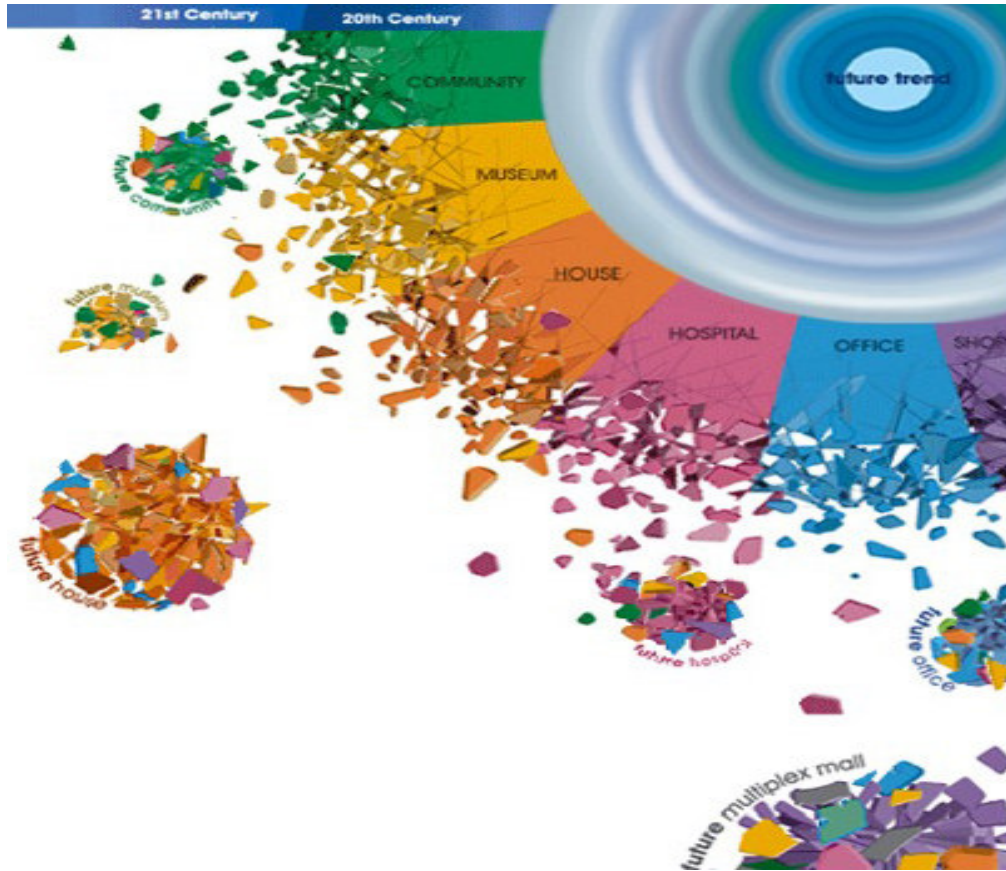
Şekil 5.32 : Melez kent tasarımı (www.worldtraveldirectories.com/China/Modern-Architecture.html, 2007)

Farklı boyutların birlikte ele alınışlarında baskın olan işlevsel boyutun dışında, birçok farklı aracı olabileceğini hatırlatmak gerekir. Örnek olarak, Rem Koolhaas'ın alt yapı, mimarlık ve peyzaj üçlemesinden bahsedilebilir. Bu üçlemeyi ayrı ayrı ele almak yerine, tek bir noktaya yönelme amacı ile hareket eder. Mimarlığın peyzaj, alt yapının mimarlık ya da peyzajın alt yapı gibi bildirilebileceğı noktaları, terminolojilerin melezleşmesi olarak tanımlar (Angelil ve Klingmann, 2000).

Şekil 5.33 : Koolhaas'ın melezleşme kavramı (Angelil ve Klingmann, 2000)

Mimaride melezlik bağlamında ara durum değerlendirmeleri yapmak söz konusu olduğunda, bu anlamda şekillenen yaklaşım tanımları, daha karıştırmacı bir tavır almaya başlayan yöntemlere karşılık gelmeye başlarlar. İzole etme ve ekleme ile tasvir edilen mekansal ara durum yaklaşımları, daha çok melezlik potansiyelinin gizli taşıyıcılarıdır. Bu gizliliğin açık niyetlere dönüşme durumunda, karıştırma yöntemleri ortaya çıkar. Karıştırma, melezliğin kendi tanımından da çıkartılan bir karışım yargısı ile, ara durum mimarilerinin süreç tanımlamalarında yaygın bir kullanıma sahiptir.

Şekil 5.34 : Melez mekan adı altında bir çeşit karıştırma şeması (Saggio, 2006)

Bir mekansal ara durum, birden fazla mimari boyutun birçok süreç aralığı ile etkileşiminin karıştırılması ile şekillenirse, genellikle farklı boyutların birbiri içine geçmesinin karmaşıklığa işaret ettiği örneklerle karşılık bulur. Örneğin Hood (2005), Poplar Caddesi projesindeki melezlik anlayışını, geleneksel olmayan kamusal mekanın park ve sanat elemanları ve kasabaya gerekli olan park etme ihtiyaçlarının karşılandığı diğer elemanlarla birleşmesi şeklinde özetler. New York, Central Park'ı

bahçeler, sokaklar ve plazalardan oluşması sebebi ile melez mekan olarak tanımlayan anlayış, aynı bakış açısı ile çakışan özellikler gösterir (Arbor, 2006).

Şekil 5.35 : Poplar Caddesi Projesi, Georgia (Hood, 2005)

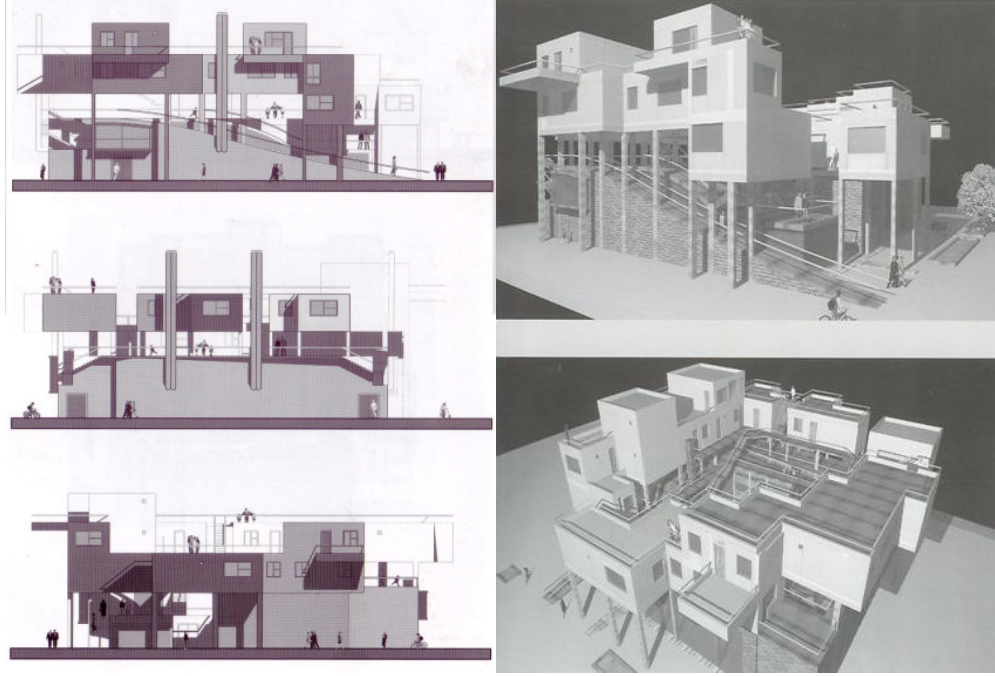
Bu örnekler, kimi zaman işlevsel, kimi zaman da farklı mekansal ölçekler gibi durumların, birbiri içine belirli belirsiz oranlarda karıştırılması üzerinden ara durumlar tanımlamaya çalışırlar. Bu aynı zamanda bir araya gelme aralığıyla eşleştirilebilir bir durumdur.

Örnek 7: Hybrid: The Superimposition of Two Pures

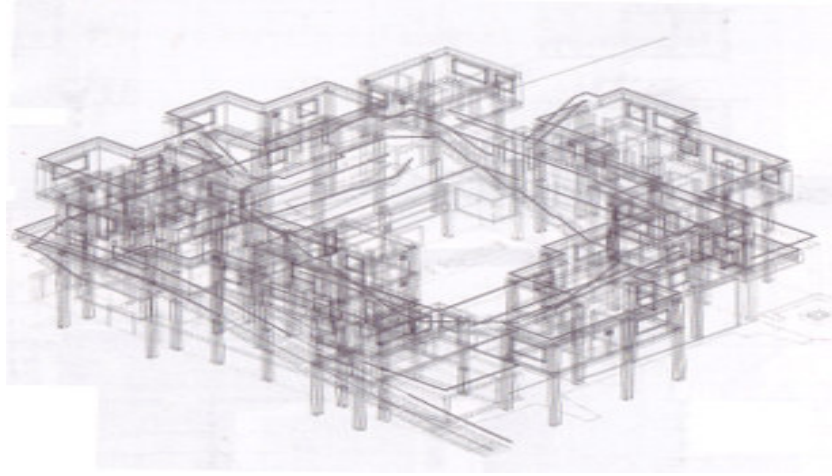
Yine Arnavutluk'ta gerçekleştirilen atölye çalışmasının ürünlerinden olan bu proje, Devrim Çimen tarafından, kasıtlı bir melez mekan tanımlama amacıyla tasarlanır (Çimen, 2004).

Daha başından melezliği farklı enerji seviyelerinin orbitallerinin bir karışımı olarak tanımlayarak yola çıkan bu çalışma, melez mekanları da bu bağlamda tanımlamaya yönelir. Bunu da çok fonksiyonluluk ile eşleştirir. Bu yüzden, ardından tanımladığı melez konut da, ticari mekan ve aktiviteleri içinde barındırır bir yapıdadır (Çimen, 2004).

Konut ve ticari mekanların birlikteliği üzerinden, melez mekan tanımladığı fikri ile şekillenen bina, aslında kendi sürecinde de tariflediği melezliğin karıştırmaya karşılık geldiği aralıkta konumlanır. Sonuçta iki ayrı ana fonksiyona sahip oluşumun birbiri içine geçmesiyle oluşan mekanda, sık aralıklı bir ulaşım ağı üzerinden bağlantılar kurgulanır. Bu aralıkta sirkülasyon alanları, arada olma durumunun tartışması bir yana, daha çok bir karışımın içine karışmaya çalışır haldedir. Bu yüzden, kendilerini birçok noktada tekrar tekrar tanımlamak zorunda kalırlar. Yapılaşmalarındaki bu çeşitlilik ve tekrarların sayesinde, karışık olmanın ötesine geçemezler.

Şekil 5.36 : Genel kesit ve perspektifler (Çimen, 2004)

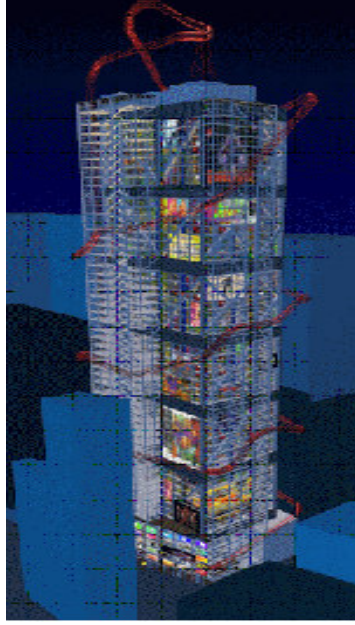

Şekil 5.37 : Mekan genelinde sirkülasyonun organizasyonu (Çimen, 2004)

Fonksiyon birlikteliklerine bu denli dayalı bir melezlik tarifine gitmek yerine, süreç içerisindeki farklı aralıklar da farklı boyutlar üzerinden değerlendirilmelidir. Zıt karakterli mekansal işlevlerin karışımı ile şekillenen çok fonksiyonlu mekanların, gerçek yaşamın devreye girdiği aralıklarda, ne kadar olumlu karşılıklar bulabilecekleri çelişkilidir. Aynı tanım üzerinden bir çeşit melezliğe takılı kalınan, standartlaşmaya doğru yol olan yaklaşımın, süreçle ne derece ilişkiler kurabileceği de ayrı bir soru işaretidir.

Örnek 8: The Fun Tower

Broadway’de bir caddenin köşesinde konumlanan bu kule, Times Square’i hem şekillendiren, hem de şekillendirecek olan birçok olayın zirvesinde olduğu iddiasıyla, günün her saatinde 8000 ziyaretçiyi karşılayabilecek, esnek bir yapıdır (Gajentaan, 1996).

Şekil 5.38 : Perspektif (Gajentaan, 1996)

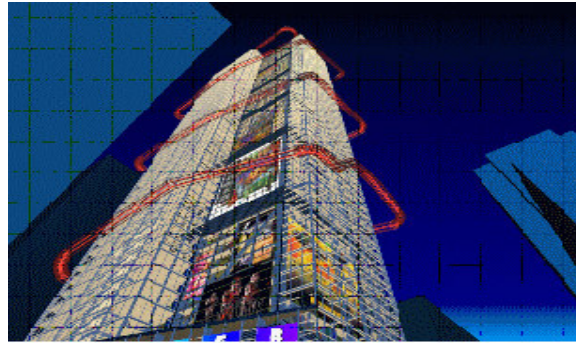
6 adet 7 katlı geniş holü, sinema, tiyatro, alışveriş merkezi, spor aktivite merkezleri, disco gibi birçok türde aktiviteyi içinde barındırır. Esneklik durumu, biraz da bu farklı fonksiyonlardaki hollerde, fonksiyonlar arası yer değişiminin sağlanabileceği ile ilgilidir. Bu değişimler, asansör ve merdivenlerin sayesinde ziyaretçiler tarafından bile gözlemlenebilir. Birbiri üzerine yerleştiren fonksiyon holleri, tepede tam bir bina arazisine dönüşür. Bu da kulenin adeta düşeyde çalışan bir kent gibi tanımlanmasına neden olur (Gajentaan, 1996).

Bu tanımlamalar üzerinden proje, temelde eğlence merkezi olma gerçeğinin yanısıra, değişimin de yeri olarak görülür. Değişim, fonksiyonlarla ilgili bir durum olduğu kadar, cepheye de yansıyan bir yaklaşımdır. Çift panelli cephe sistemi, ihtiyaca göre açılıp kapanabilecek cam perdelerine sahiptir. Bazı bölümleri aynı zamanda reklam panelleri olarak da çalışabilir şekilde düzenlenmiştir (Gajentaan, 1996).

Şekil 5.39 : Giriş alanı (Gajentaan, 1996)

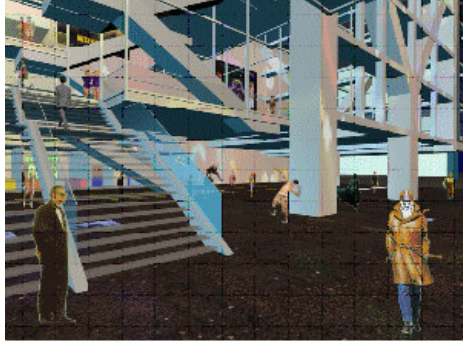
Cephenin dışında, projenin en önemli yapısal oluşumlarından bir diğeri lobisidir. Lobi hem ziyaretçileri karşılar, hem de onları üst katlara taşır. Sürekli meşgul olmasına rağmen, aslında içinde yapılacak çok bir şey olmaması yönüyle tren istasyonuna benzetilir. İçine Times Square’den metro aracılığıyla da ulaşımı sağlanan bu mekanın asıl ulaşım karakteristiğini, cepheyi boydan boya en üst katlara kadar dolaşan “yukarı çıkış yolu” belirler. Bu yola iki adet 40 metrekarelik, 120 kişiyi taşıyabilecek kapasitede dev asansörler aracılık eder. Her holde belirli bir süre bekledikten sonra hareketine devam eden bu sistem, hem iç mekanı, hem de dışarıda yer alan cadde manzarasını takip edebilme imkanı sağlar. Yani bu sistem, ulaşım ile birlikte, bir eğlence yolculuğu deneyimini kullanıcılarına sunması ile de ön plana çıkar (Gajentaan, 1996).

Şekil 5.40 : Yukarı çıkış yolu (Gajentaan, 1996)

Bir önceki örnekte olduğu gibi, bu yapı da strüktürel ve özellikle fonksiyonel birçok çeşidi içinde taşır. Her ne kadar bir melez mimari örneği olduğunu vurgulamak istese de, aslında birçok birliktelik üzerinden tanımlanan bir karışımlar bütünü olması

durumu, daha ağır basmaktadır. Öte yandan, bu karışımların karışanlarını oluşturan, hollere ayrılmış ana karakterler arası ara durumlar, melezliğe daha yakın bir ilişki ile yaklaşırlar. Çünkü bu ara durumların sahiplenicisi olan sirkülasyon mekanları, hem farklı tiplere, hem de yer altı ve yer üstü gibi farklı seviyelere hitap ederler. Binanın iç ve dış çevresi gibi farklı dolaşım aralıklarından, hem içeriye hem de dışarıyı aynı anda deneyimleyerek, ulaşımın yanında bir yolculuğa işaret ederler. Böylece, ara durumun farklı aralıklarını gösterebilen, onları mekanda bir etkinliğe kavuşturan bir mekan tanımlanır.

Şekil 5.41 : İç mekan sirkülasyon alanlarından bir görünüş (Gajentaan, 1996)

Melez olarak sunulan bu mekanın melezlik kimliği, her ne kadar farklı fonksiyonların birlikteliği üzerine yükleniyor olsa da, asıl melezliği, aslında ara durumu farklı nitelikleri ile ele alabilmiş olması ile ilişkilendirilmelidir.

5.1.4. Çarpıştırma

Mekansal ara durumun, mimari tasarımda ele alınış biçimleri ile ilişkileri gözden geçirildiğinde, en az üzerinde durulan ya da farkedilen kavramın, karşılaşma olduğu görülür. Halbuki arada olma halleri, yalnızca bir karışımın ya da bir çeşit eklemlenmenin beraberinde analiz edilmek durumunda değildir. Dengenin karşıtlıklardan yaratılması gerekliliğini savunan Venturi (2005a), karşıtlık ve belirsizlikler arasındaki gerilimin yansıtılma durumunu, “Karşıtlama (paradoks) olan eğilim birbirinden farklı gibi görünen nesnelerin yanyana durmasına izin verir ve bu uyumsuzluğun kendisinden bir çeşit gerçek doğar” sözüyle destekler. Belki de en kuvvetli dinamikleri içinde barındırabilen, karşılaşma temelli yaklaşım da bu bağlamda gözden geçirilmelidir.

Mekanın kritik takaslar için var olduğunu düşünen Soja (1996), onun aynı zamanda merkezi bir savunma gücü, yeni ve radikal olayların meydana gelebileceği bir karşılaşma yeri olabilmesini de iyi bir durum olarak öngörür. Karşılaşma kavramı, en iyi özetini, mekansal ara durum açısından çarpıştırma yaklaşımında bulur. Mekansal bir ara durum, farklı ya da aynı dinamiklerin birlikteliğini sağlayabilmenin ötesinde, ana durumların karşılaştığı, yüz yüze geldiği, dinamiklerinin yan yana olabildiği başlı başına dinamik bir durumdur. Bir ara durumu niteleyebilmek adına, iç içe geçmeler ya da izole olup ayrılmalar ne kadar önemli ise, karşılaşma aralıkları da o kadar önemlidir. Çünkü bu aralıklar, durumlardan hepsi ya da hiçbiri olma halinin beraberinde getirdiği dinamiklerin gerilimlerini içinde barındırır. Bu özelliği ile de tasarım sürecinin içeriğine kesinlikle dahil olabilmelidir.

Çarpışma aralığının, mekansal bir ara durumu melezliğe taşıyıp taşıyamayacağının sorgulaması açısından, çarpışmaya katılan ve katılmayan mekansal durumların potansiyelleri değerlendirilmelidir. Ayrıca, melezlik sürecinin içine giren ya da ona teğet geçen yaklaşımlar arasında da karşılaştırmalara gidilmelidir. Herhangi bir geçiş mekanının ortasından bakıldığında, önemli olan tek şey geçişin kendisi değildir. Geride bırakılan ve ileride olanlar kadar, etrafında dönen, üzerinden geçen veya içine girebilen durumların varlığı da göz ardı edilemez. Böyle bir ele alışla, arada olma durumunun en güçlü potansiyelleri, bu aralıkta şekillenebilir. Çünkü, “...mekan üç boyutlu bir strüktürden çok, bağlantılar ve ayrılışlar arasındaki gerilimden türer” (Arbor, 2006). Gerilim içerikli çarpıştırmanın bu gücünü, ara durum yaklaşımları üzerinden açığa çıkarmak için, bu bağlamda mevcut mimari karşılıklar ele alınabilir.

Şekil 5.42 : Çarpışma aralığında bir koridor (www.cdnarchitect.com, 2007)

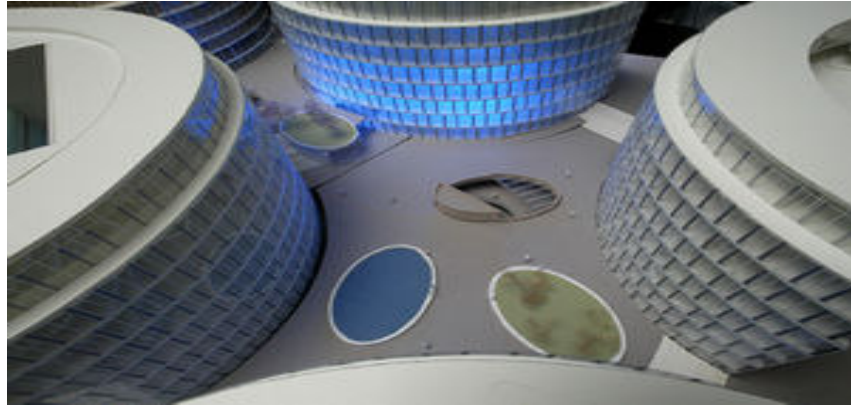
Örnek 9: Mediapark Blok 4

Mediapark Blok 4 Projesi, aslında birçok farklı içerikteki yapı bloklarının bir araya gelmesi ile oluşan, oldukça geniş kapsamlı bir yapı kompleksinin ofis blokları kısmının aldığı isimdir.

Şekil 5.43 : Genel perspektif (www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007)

Yapımı 2003 yılında, Herman Hertzberger mimari stüdyosu tarafından tamamlanır. Ofis blokları kompleksinin en önemli özelliği, bir çeşit avlu vurgulaması ile yola çıkan, bloklar arasında yer alan bahçe düzenlemesidir. Bu avlunun bahçe olarak görülmesi ile, daha çok açık bir kent mekanı olması durumu ilişkilendirilir. Yani bu binalar kent ölçeğinde bir bahçe olmaları ile önem kazanırlar. Blokların herbiri, birbirlerine ve avluya dönük yarım daire biçiminde ofis binalarından oluşur ve daha çok kent ile kurduğu bağlantılar üzerinden değerlendirilir (www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007).

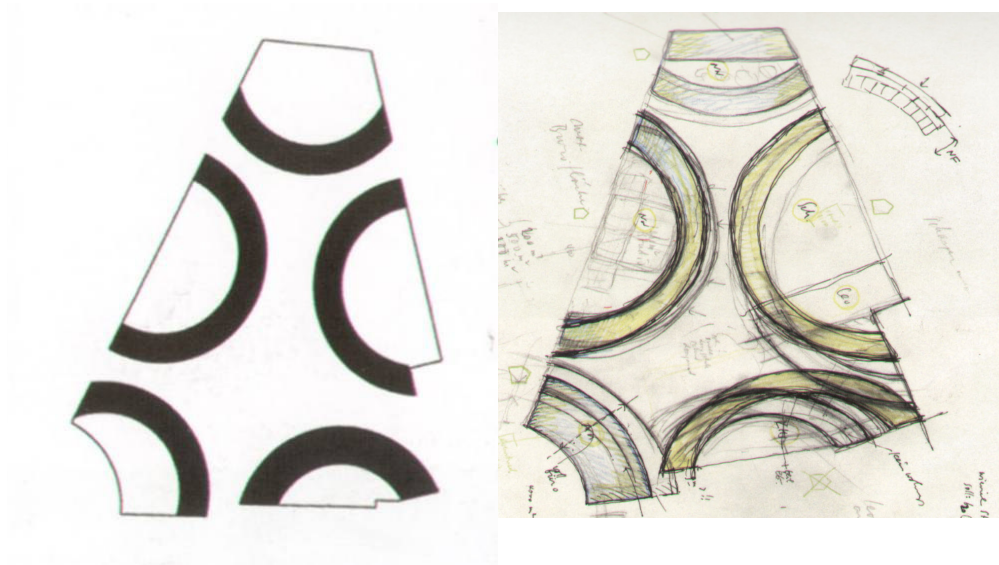

Şekil 5.44 : Çarpışma aralığı (www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007)

Şekil 5.45 : Avlu yerleşimi (www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007)

Yapı fiziksel anlamda, en başta konumlanışı itibariyle şehre açılan bir bahçe olarak nitelense de, daha çok içe dönük bir kapalılığı yansıtır. Kapalılığın tanımlayıcıları ise, en başta yüzyüze bir çerçeve oluşturan ofis blokları ve onların birlikteliklerinden doğan avlu yerleşimidir.

Şekil 5.46 : Çarpışma alanı analizleri (www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007)

Yapının tasarımı ile ilgili süreç analizleri incelendiğinde, mekansal anlamda ön plana çıkan durum, bir çeşit karşılaşma ya da çarpıştırmadır. Bu çarpıştırma, binaların birbirleri ile karşılaşmalarından doğan bir gerilim ile olduğu gibi, aynı zamanda bu gerilimin aralığında şekillenen ara durumun yaklaşımı ile de ilgilidir. Çarpıştırmanın belki merkezi hali olarak da açıklanabilecek avlu yerleşimi, blokların birlikteliği üzerinden bir ara durum oluşturabilir. Fakat, düzenlemenin biçimlenişi ve işlevselliği üzerinden etkinliği sorgulandığında, ara durum kavramı yine çelişkili bir hal almaya başlar. Çünkü buradaki biçimleniş, daha çok bloklar arası birlikteliğin kurgusu kurulduktan sonra ortaya çıkan, boşluk niteliğindeki bir ara mekana, bir işleyiş kazandırma çabasında gibidir.

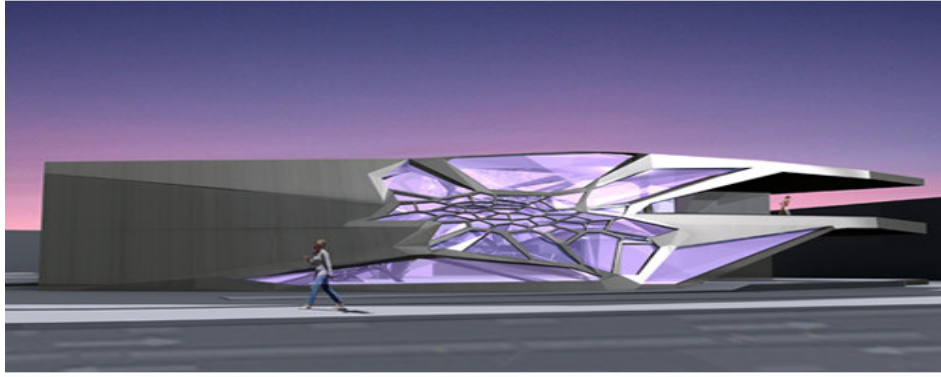
Bu işlerliğin gerçekte ne denli yaşayabilen bir arada olma halinin sorgulaması bir yana, çarpıştırma, karşılaşma gibi mimaride ara durumun belki de en karakterli kavramlarını doğurabilecek eylemlerin potansiyelleri gizlidir. Herhangi bir mekan tanımlamanın sıradanlığı üzerinden, etkinliği tartışabilecek bir takım oluşumlara gidilmektedir. Söz konusu avlu tanımı, bir takım farklı sosyal aktivitelerle ilişkilendirilmiş mekanlarla zenginleştirilmeye çalışılsa da, özellikle fizikselliği üzerinden forma dayalı gelişen salt bir aralığın ötesine geçemez. Dolayısıyla bu anlamda melez bir aralık tanımlamak mümkün değildir.

Şekil 5.47 : Çarpışma üzerinden mekansal organizasyon analizleri
(www.mediapark.de/index_ka165.php, 2007)

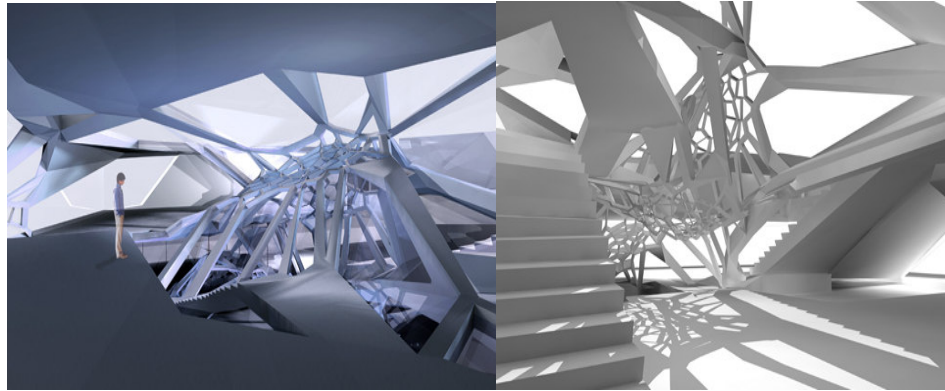
Örnek 10: Hücre Ev

Emergent isimli mimarlık ofisinin farklı proje grupları arasında gerçekleştirilen birçok projeden birini oluşturan Hücre Ev, 2006 yılında Los Angeles'ta hem yaşama hem de çalışma alanı olarak tasarlanmıştır. Başlangıç aşamasında program veya fonksiyon ilişkilerinden çok, hücresel tektonikler ve strüktürel performanslarla düzenlemelere gidilir. Bu sayede yapı, duvarların bile mekanı bölme ve çok yönlü kuvvetlerin taşıyıcılığını çözme konusunda işlevsiz hale getirildiği farklı dinamiklerle tanımlanır (Masuyama ve Grobe, 2006).

Şekil 5.48 : Genel görünüş (Masuyama ve Grobe, 2006)

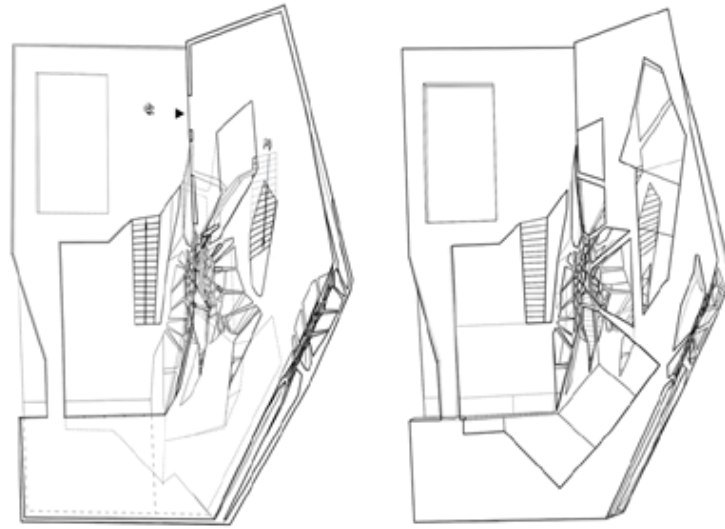
Genel anlamda yer düzlemleri, strüktürel çerçeve ve binanın dış kabuğu, bağımsız sistemler olarak ele alınmaz. Daha çok varyasyon ve adaptasyondan doğmuş gibi şekillenir. Bu şekillenme, üç boyutuyla gelişen ve yayılan hücresel bir modele yönelir (Masuyama ve Grobe, 2006).

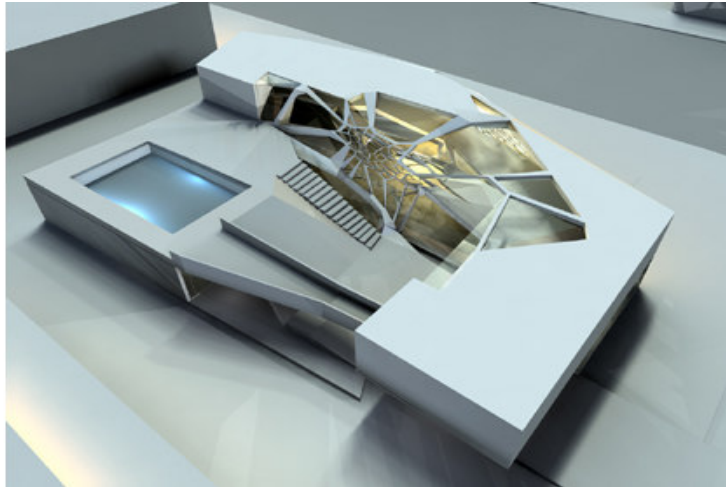
Şekil 5.49 : İç mekanın hücresel yapılaşması (Masuyama ve Grobe, 2006)

Binanın taşıyıcılığını sağlayan, yine micro ölçekli hücresel elemanlardır. Güç akışı ile malzeme dağılımı arasındaki geri beslemeli döngü, maksimum etkinin minimum malzeme ile yaratıldığı yerde yaratılır. Ayrıca bu etki, yalnızca teknikle de sınırlı değildir. Birçok atmosferik durumu da içerir (Masuyama ve Grobe, 2006).

İlk anlamda örnek değerlendirildiğinde, sıradan bir tasarlama yaklaşımı veya kurgusu ile meydana getirilmediği açıkça görülür. Savunduğu mimari görüşün de aracılığıyla şekillendirdiği hücresel yapılaşmalar, aynı zamanda daha geometrik düzenlemeleri de içinde barındırır.

Şekil 5.50 : Yerleşim planları (Masuyama ve Grobe, 2006)

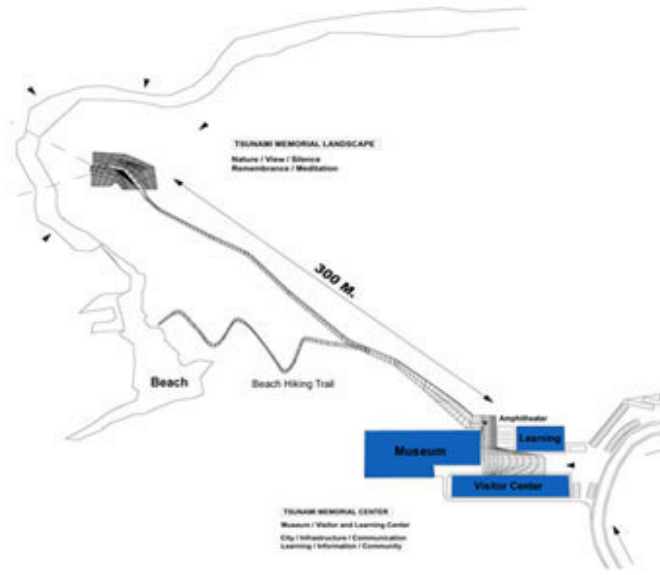

Şekil 5.51 : Sirkülasyon alanının konumlanması (Masuyama ve Grobe, 2006)

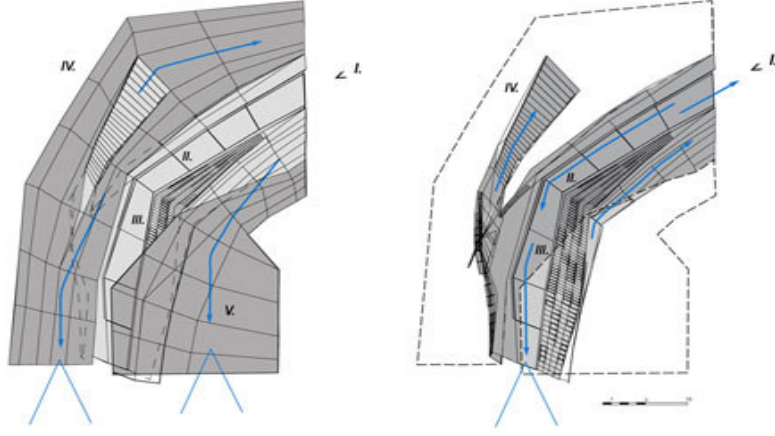
Bu ayrı durumların bir araya geldiği noktada, bir ara durum meydana gelir ve bu ara durum, zıt karakterdeki ana durumların çarpışmasına şahitlik eder. Aralığa yerleştirilen ve sirkülasyonu sağlayan merdiven düzenlemesi, bu karşıtlık bağlamında değerlendirilmesi gerekli niteliktedir. Söz konusu düzenleme, her ne kadar iki ana durumun arasında konumlanmış olsa da, onlardan hiçbir iz taşımadan, herhangi bir merdiven tanımına işaret eder. Bu tanım, çarpışmanın dinamiklerinden doğabilecek potansiyelleri ortaya koyamadığından, bir melez mekandan da söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü bu ara durumda şekillenen sirkülasyon elemanı, mevcut hücresel yapılaşmayı, başka bir seviyede çözümlenmiş farklı bir yapılaşmaya taşıyan, herhangi bir aracı eleman olmanın ötesine geçememektedir.

Örnek 11: Tsunami Anıtsal Peyzajı

2004 yılında gerçekleşen tsunami faciasının neden olduğu kayıpların mimari bir temsilini oluşturmak amaçlı proje önerisi, yine Emergent Mimarlık Ofisi tarafından gerçekleştirilen bir grup çalışmasıdır. Bu arada öneri, olayı harfi harfine yansıtmaya amaçlı bir anıtsallık girişiminde değildir. Daha çok bir soyutlama üzerinden gider. Bir obje olmaktan çok, bir nevi yerin sahip olduğu formu anlattığı savı ile, bir odak noktası olmaktan çok, bir deneyimdir. Bu nedenle, güçler ve doğanın dinamikleriyle ilişkili olduğu kadar, olayda insanın etkisiyle de ilişkili olan, adeta bir gizem mekanıdır (Field, 2005).

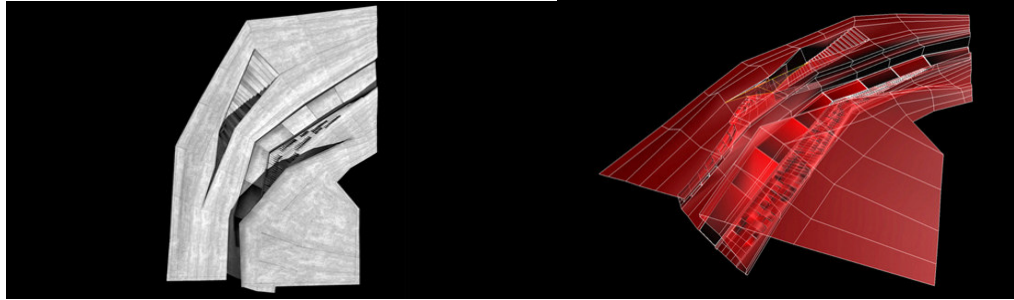

Şekil 5.52 : Vaziyet planı (Field, 2005)

Şekil 5.53 : Organizasyon şemaları (Field, 2005)

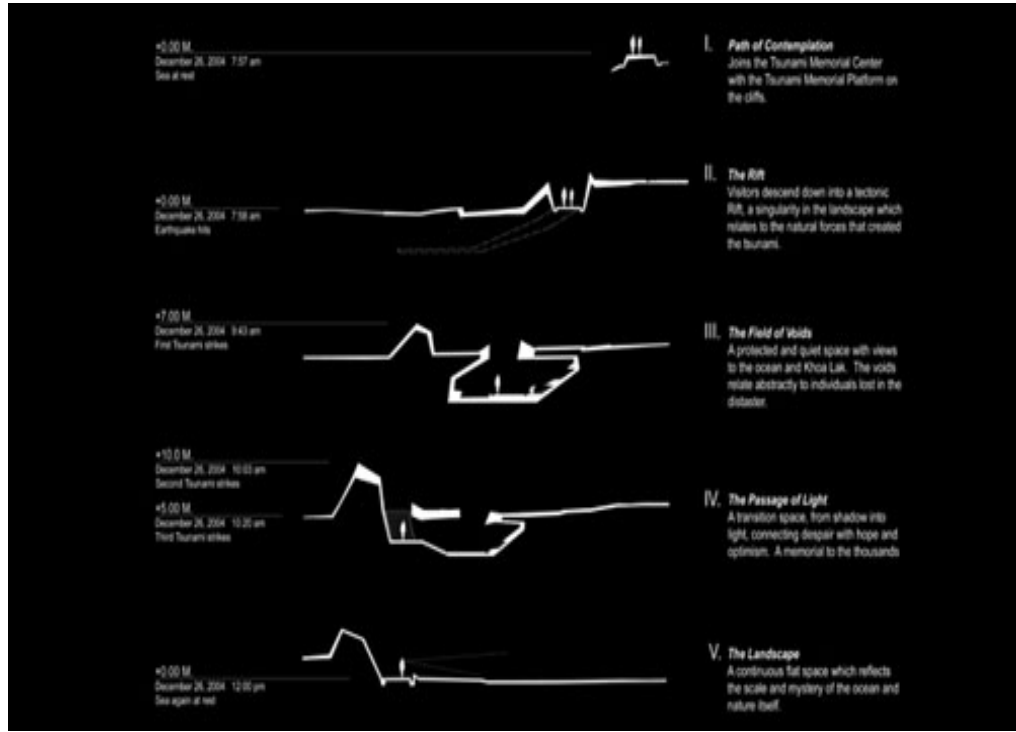
Peyzaj düzenlemesinin batı uçurumunda okyanus manzarası için net açıklıklar sunan bu gizemli mekan, anıtsal merkezden bir yürüme yoluyla ayrılır. Hem kentte bir tampon görevi görür, hem de ziyaretçileri için zengin seyir imkanları sağlar (Field, 2005).

Şekil 5.54 : Modellemeler (Field, 2005)

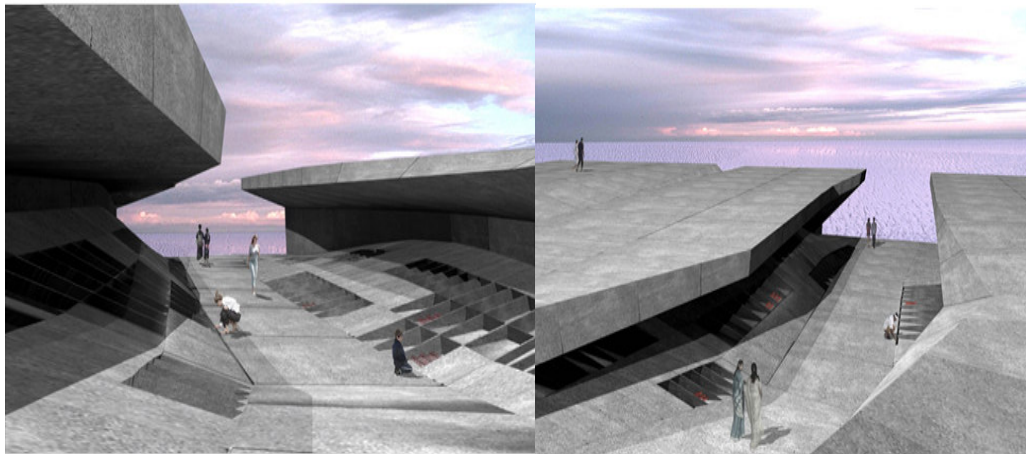
Peyzajın platform kısmında, ziyaretçiler sanki tektonik bir yarığa doğru ilerler gibi hareket ederler. Bu yarık, hem yas tutmak, hem de manzaradan faydalanmak için düzenlenmiş, özel ve korunaklı bir mekan belirtir. Boşluklar peyzajın sürekliliğini kırar, özel etkileşimler ve kişisel etkiler için imkanlar yaratır. Yarıktan, tekrar ana platformun olduğu yere, bir merdivenle ulaşım sağlanır (Field, 2005).

Anıtsal merkez, anıyı karşılaşıma ve öğrenme gibi temel etkinliklerin de imkanlarıyla desteklenir. Highway 4'ün yakınında bir yere konumlandırılan bu çalışma, kolay ulaşım ve park etme sağlaması ile de kullanıcı tercihini artırır yönde işler (Field, 2005).

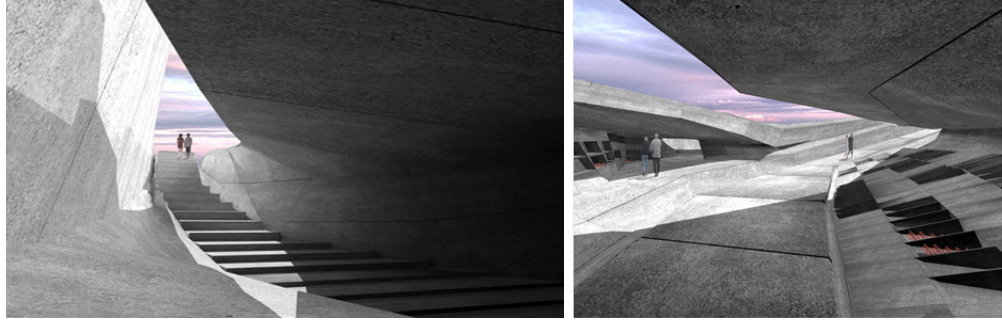

Şekil 5.55 : Farklı kesitler üzerinden analizler (Field, 2005)

Böyle bir yaklaşımda tarifi yapılan düzenleme, çevresiyle sağladığı bağlantılar üzerinden, hareketi yönlendirici izler sunmasının da ötesinde, aslında başlı başına bir çarpışma mekanı tanımlar. Bu çarpışmada, hem fiziksel boyutlar, hem de mekanın sunduğu deneyimler ön plana çıkar. Eski ile yeninin, alçak ve yüksek platformlarla sağlanan yüzeylerin, üzerinde ve içinde, hatta kara ile deniz arasında kıyı olma durumlarının birliktelikleri, bu yaklaşımı destekler niteliktedir.

Şekil 5.56 : Genel perspektifler (Field, 2005)

Şekil 5.57 : Çarpışma durumundan farklı perspektifler (Field, 2005)

Söz konusu ara durumlar arası bağlantıyı sağlayan sistem olarak merdiven, her ne kadar çarpışmaya tanıklık etse de, onun dinamiklerini kullanmadan tek düzeliğini korur. Bu bağlamda melezlik kavramının potansiyeli daha zayıftır.

5.2. Mimaride Melezlik Sürecinin Tasarlama Aralıkları İle Çok Boyutta Eşleşen Ara Durum Yaklaşımları (Çoklu Tasarlama Aralıklarının Aralıkları)

Belirli süreç aralıklarından doğabilecek yaklaşımlara odaklanarak şekillenen mekansal ara durumların, ne ölçüde melezliğe işaret edebileceği tartışılır bir durumdur. Bunun dışında, herhangi bir mekanın kendine özgü oluşum sürecinin, melezlik sürecinden daha fazla iz taşımasının melezlikle olan ilişkisi üzerinden gelişecek tartışma da söz konusudur.

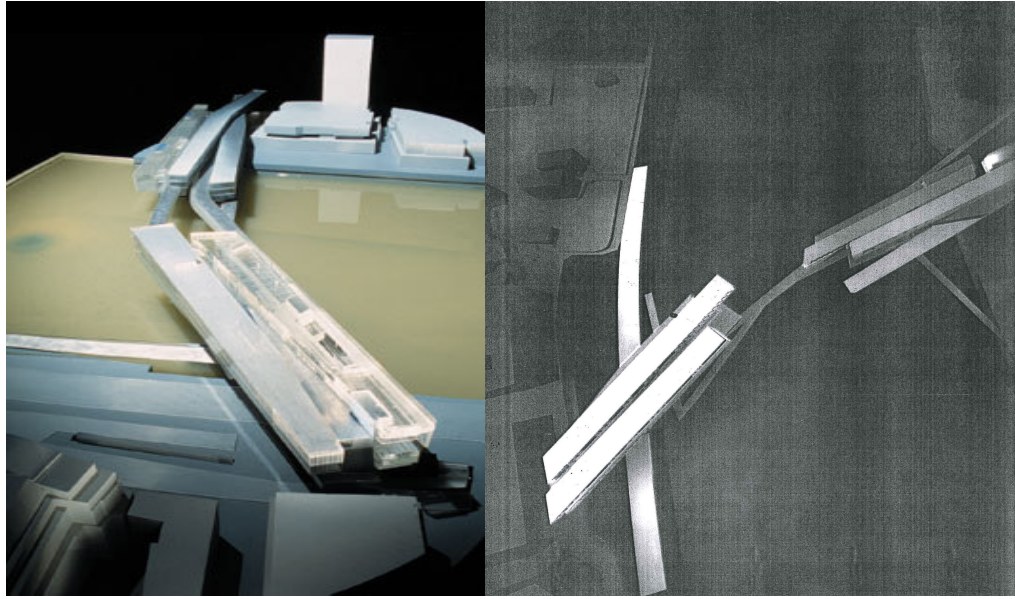
Kimi oluşumlarda farklı dinamiklere karşı olan farkındalığın artmasıyla, onları sürece katılan sıradan elemanlar olarak görmenin ötesine geçilebilir. Bu öneri, tek boyutlu yaklaşımlar üzerinden ara durum sorgulamalarına gitmek yerine, farklı veya değişken boyutların aracılığıyla gerçekleşen analizlere işaret eder.

Burada söz konusu olan çok boyutluluk, yalnızca süreçlerin aralık ilişkilerine takılı kalmış değildir. Çünkü farklı süreç aralıklarının çok boyutlu etkileşimi ile tasarlanan bir ara durum, aynı zamanda birçok ele alış yönteminin sentezini içinde barındırır. Bu çerçevede ilerleyen yöntemler, doğal olarak bir çarpışmanın, eklemenin, izolasyonun, karışmanın birlikteliklerinden izler taşıyabilir. Bu aralıkta kritik yaklaşım tariflerine sahip, mekansal ara durum olarak sirkülasyon alanlarının, ne gibi nitel karşılıkları olabileceği, yine bu aralıkta sunulacak mevcut örnekler üzerinden değerlendirilebilir.

Örnek 1: Habitable Bridge

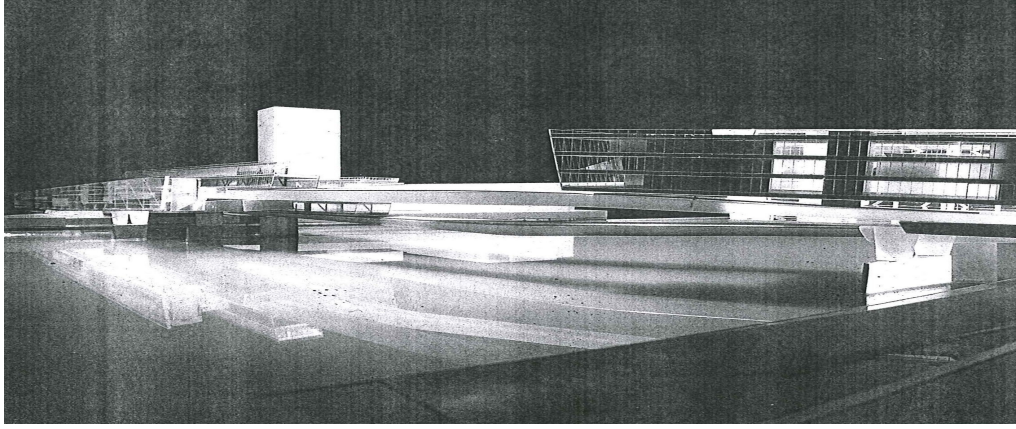
1996 yılında Zaha Hadid'in tasarladığı bir yarışma projesi olan bu köprü, Londra'da yer alır. Yapının ana temasını, gökyüzünün baskın karakterine dönüşen yatayda bir gökdelen formu ile birçok aktivitenin birlikteliği oluşturur. Bu noktada metropolisin kültürel çeşitliliği üzerinden, birçok aktivite ve fonksiyon yaşayan bir strüktürde toplanır (Beck, 1997).

Program ile kast edilen mekansal organizasyon, özellikle düşeyde çalışır. Bu sisteme ulaşım, yine kamusal bir akışa sahip sokak tanımlamaları sayesinde gerçekleştirilir. Ticari ve kültürel alanlar daha çok üst seviyelerde, ofis ve konut gibi özel alanlardan sonra kurgulanır. En önemlisi, tüm bu birliktelikler arasında mekanlar ve rotalar bütün bir akış gibi işlerler (Beck, 1997).

Şekil 5.58 : Modellemeler üzerinden köprünün konumlanması (Beck, 1997)

Bu köprü, ilk bakışta yalnızca farklı fonksiyonların birlikteliğini içinde barındırma yönüyle farklı ya da özel olarak görülebilir. Aslında kazandığı dinamik, aynı zamanda çok işlevli bir bina gibi çalışabilir olmasından çok daha fazlasıdır. Söz konusu olan yapılaşmanın sadece köprü olması bile yeterince güçlü bir ara durumken, ulaşımın ötesinde birçok şeyi arada olduğu noktalarda deneyimlemeye izin vermesi, bu gücü arttıran asıl durumdur.

Şekil 5.59 : Farklı fonksiyonların birlikteliği (Beck, 1997)

Proje bağlamında diğer önemli konu, ulaşım ya da geçişin, yalnızca başı sonu boyunca iki noktayı birleştiren yatayda bir doğrudan çok, düşeyde de çalışabilen aralıklarının olması ile güçlenen durumudur.

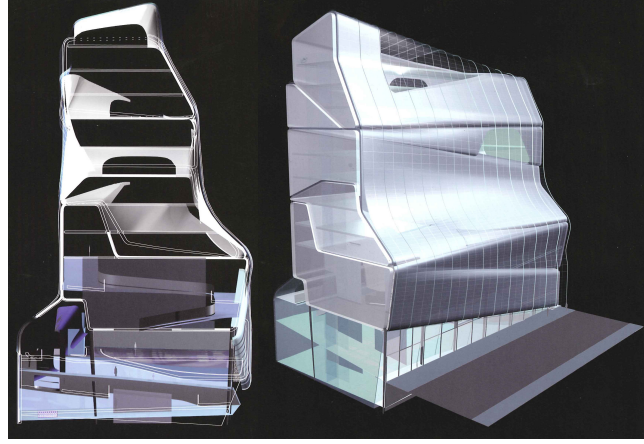

Şekil 5.60 : Yatayda ve düşeyde çalışan bir geçiş modeli (Beck, 1997)

Öte yandan, sınır niteliği ile tanımlanmış bir ara durum olan nehrin, iki ana durum arasında bir geçiş olmasının yanısıra, farklı boyutlarda, farklı yaşantılarla çakışıyor olması da önemlidir. Bu aralıkta var olan ara durum, hem yeniden tanımlanır, hem de kendisi başlı başına bir ara durum olarak etkinliğini sürdürür.

Örnek 2: Eyebeam Digital Sanat Müzesi

Açıklamasına geleneksel müze kavramı üzerinden başlayan, 2001 yılında Hani Rashid tarafından tasarlanan bu yapı, yeni formların sergilenmesini sağlayan yeni bir müze tarifler. Aynı zamanda program ve olayın akışkanlığı için var olan bir mekanizma olması iddiasıyla dikkat çeker (Rashid, 2006).

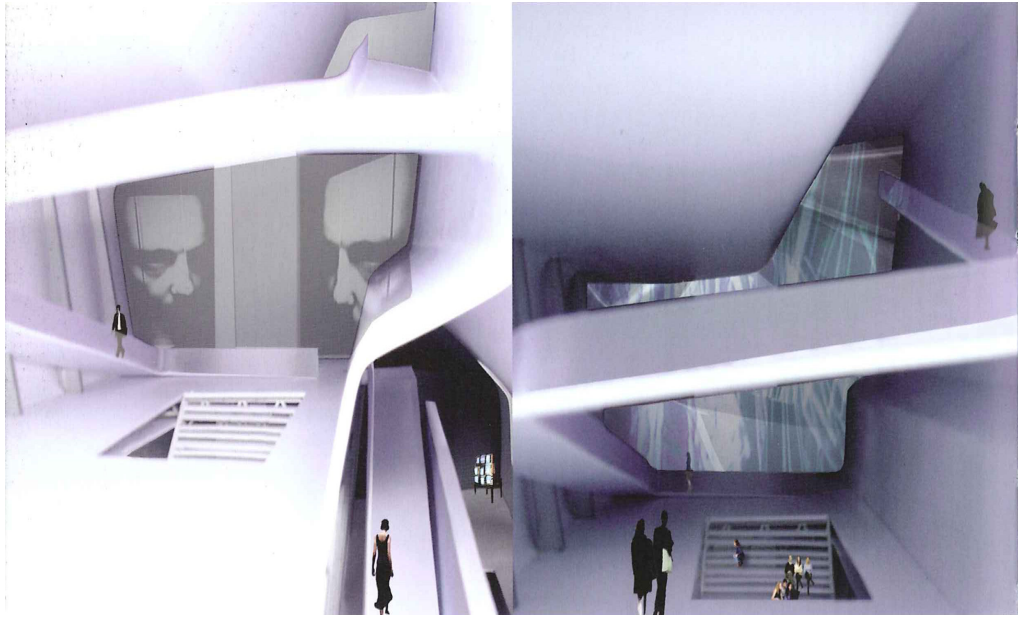
Şekil 5.61 : Genel kesit ve perspektif (Rashid, 2006)

Müze olarak hizmet vermesinin yanısıra, sahip olduğu atölyelerle birçok çalışma grubuna hitap edebilen bina, kendi iç mekanını geliştirir niteliktedir. Söz konusu akış, hem imaj, hem elastik olma, hem de her zaman değişime hazır olma durumları ile ilgilidir. Bina tasarımı, formal çözümlemelerinin her anında, programların üst üste binmesini ve geçişlerin sürekliliğini görünür kılar (Rashid, 2006).

Şekil 5.62 : Sürekliliğe dayalı iç mekan düzenlemeleri (Rashid, 2006)

Giriş seviyesinde yer alan geniş, eğimli ve sürekli yüzeyler, hem altında yer alan sergi alanına, hem de üst katlardaki tiyatro, atölye gibi aktivite alanlarına rampalarla bağlanırlar. Bu bağlantılarda geçişler görünmez haldedir. Atölye ve “kara kutu” isimli tiyatro alanı arasındaki geçişler de süreklilik üzerinden kurgulanır. Programlar arası değişim, kullanıcı mekan içinde yükseldikçe var olur. Bir mekan kimi zaman bir kafeye, tiyatroya, kitapçıya, yönetim ofisine veya çatı bahçesine dönüşebilir. Çatı bahçesi, iç mekandaki kafe ile dış mekandaki açık sergi alanları arasında, zaten başlı başına bir geçiş noktasıdır. Bu aynı zamanda bina ile kent arasında da bir ilişkilendirmenin işaretidir (Rashid, 2006).

Şekil 5.63 : Farklı mekansal oluşumların birliktelikleri (Rashid, 2006)

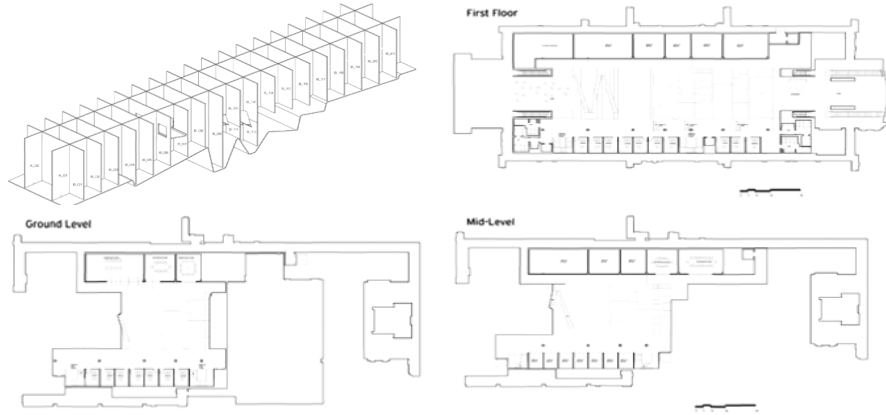
Süreklilik ve geçişler üzerinden, farklı boyutlarda kendini ifade eden bu yapı, hem içeriğindeki yapısal oluşumları düzeyinde, hem de bağlantıları ile şekillenen oluşumunun tamamında ilişki ve etkileşimler üzerinden kurgulanır. Kısacası, fiziksel yada işlevsel niteliklerine yansıyan bu özelliklerin kuvvetli durumu, onu başlı başına bir ulaşım, bir duraklama, bir yönlenim ve en önemlisi bir geçiş olarak sunar. Bu sunuş, binanın kendi gücünü de arttırır yönde gelişir.

Bu bağlamda, sirkülasyon alanı gibi bir mekansal ayırım yapıp, üzerinden değerlendirme yapmak kolay değildir. Çünkü, söz konusu merdiven ve rampalardan oluşan sirkülasyon mekanları, aslında binanın hem sergileme gibi ana

fonksiyonlarının, hem de birebir sahip olduğu strüktürünün tamamen içindedir. Ondan yansımalar taşıyıp, onun mekansal bütünlüğüne de işaret eden niteliklere sahiptir. Yani ulaşım mekanı olduğu kadar bir geçiş, bir sergileme, bir bağlantı mekanı, ya da bir döşeme olduğu kadar bir duvar ve bir tavan olabilmesi mümkündür. Ara durumun ve mekanın bütününe melezlik karakterini açığa çıkaran güçlü duruş, farklı süreç aralıklarındaki etkileşimlere hitap eder. Bunu da özellikle ortaya çıkış, oluşum ya da onun sürdürülebilirliği aralıklarının farklı dinamiklerle yüzleşmesinden bir takım izler taşımaya borçludur.

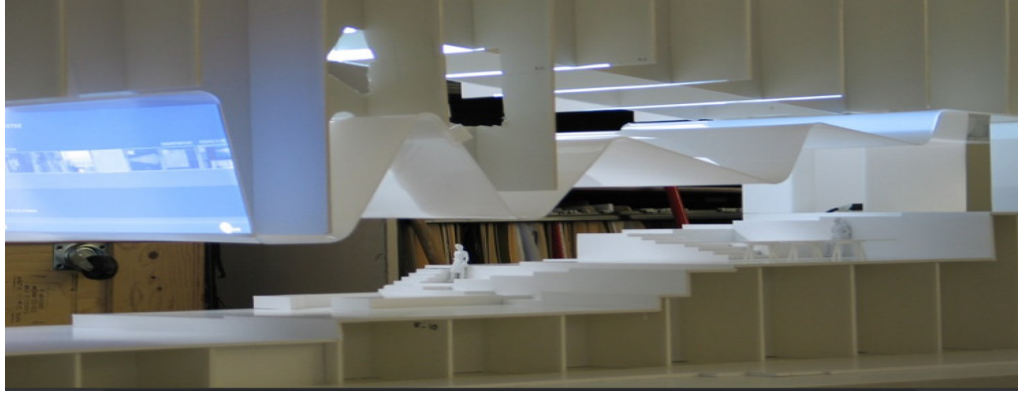
Örnek 3: Prototip Müşteri Deneyim Merkezi

George Yu Mimarlık Ofisi tarafından gerçekleştirilen ve deneysel anlamda bir örnek teşkil eden bu proje, büyük bir teknoloji firması için, farklı müşteri gruplarının deneyiminde, yüksek düzeyde entegrasyon sağlama amaçlı bir çalışmadır. Bu entegrasyon da yapıya ilk girildiği noktadan itibaren başlayan ve devam eden niteliktedir (www.georgeyuarchitects.com/, 2007)

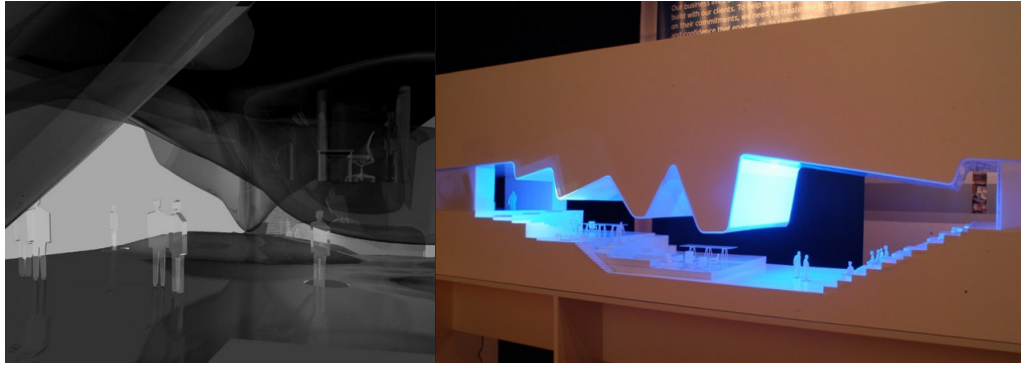

Şekil 5.64 : Kesit ve yerleşim planları (www.georgeyuarchitects.com/, 2007)

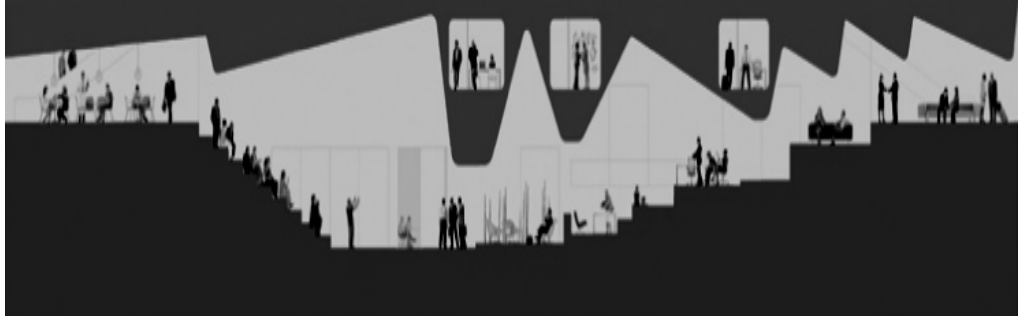
Entegrasyonlar üzerinden tanımlanan bu deneysel çalışma, süreci bağlamında incelendiğinde, özellikle bağlantıları sağlamak için, birçok farklı ve ardışık kesitler üzerinden yapılan analizler dikkati çeker. Söz konusu kesitler, farklı fiziksel niteliklerdeki mekansal oluşumlar ve onların sunduğu işlevlerle şekillenen, farklı yaşayışların organizasyonlarından kesitler sunar. Bu yüzden onları mekanın kendisini oluşturan ana karakterler olarak görmek mümkündür.

Şekil 5.65 : Model üzerinden kesitler (www.georgeyuarchitects.com/, 2007)

Şekil 5.66 : Uzak ve yakın ölçekte kesitler (www.georgeyuarchitects.com/, 2007)

Şekil 5.67 : Farklı boyutlardan kesitler (www.georgeyuarchitects.com/, 2007)

Bu bağlamda bir mekan, aynı zamanda bir geçiş, bir mekanın bir bölümü ya da hepsi, hem içi hem dışı olabilir. Dolayısıyla, genelinde, hem o hem bu olguları üzerinden kurgulanan aralıklarla çalışır. Bu tanım, melezlik sürecinin aralıklarının aralıkları ile şekillenen tasarımlara örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Böylelikle, birebir melezlik potansiyelinin mekan boyunca değerlendirilmesi söz konusu olabilir.

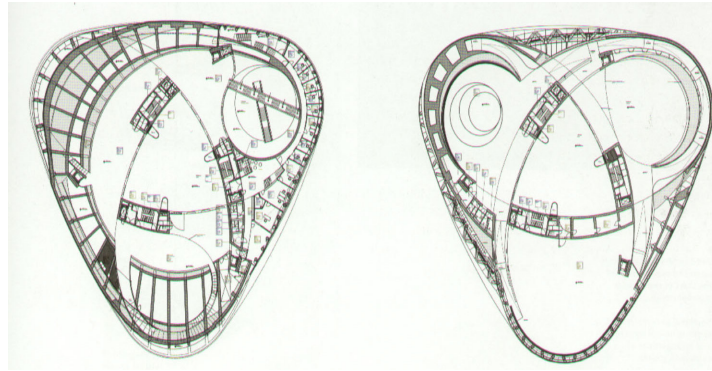
Örnek 4: Mercedes-Benz Müzesi

Şekil 5.68 : Genel konum (www.unstudio.com/projects/name/M/1/139#text, 2007)

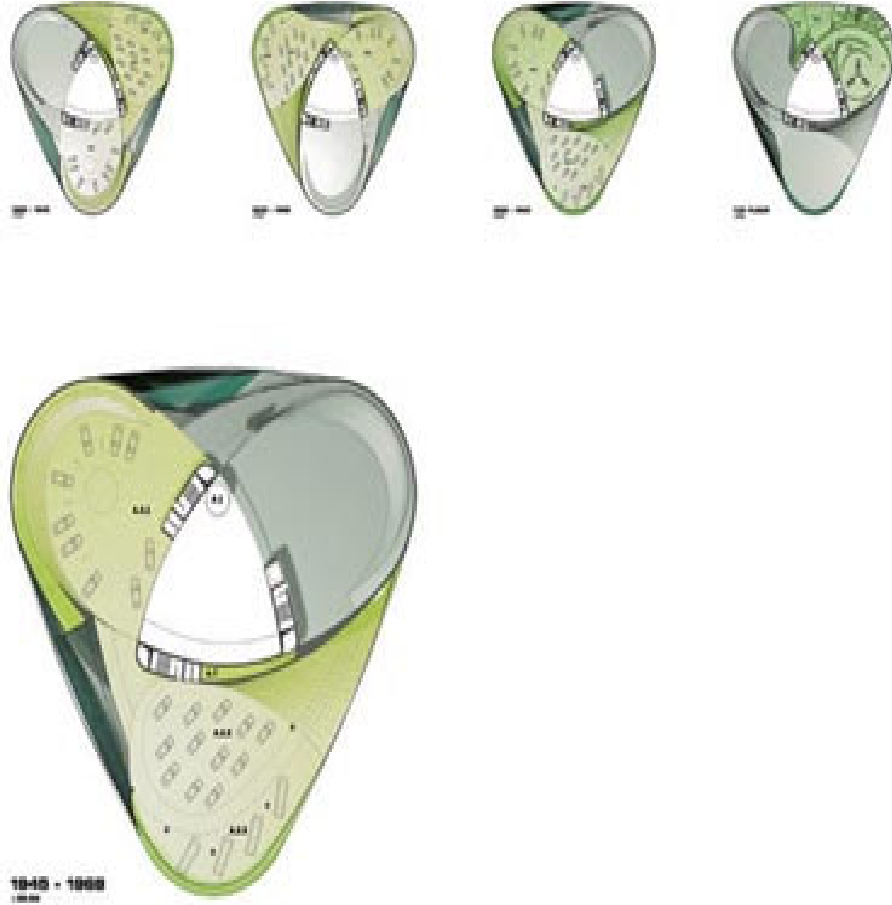
2006 yılında Un Studio Mimarlık Ofisi tarafından uygulanan Mercedes-Benz Müzesi, Stuttgart'ta yer alır. Müzenin genel geometrisi strüktürel ve programa dair organizasyonların bir sentezi olarak şekillenir. Bu durumda binayı bulunduğu çevrede bir kentsel işaret olarak tanımlar (www.unstudio.com/projects/name/M/1/139#text, 2007).

25000 metrekarelik alana sahip müze binası, yükseltilmiş bir platform üzerine yerleşir ve bu platform araç merkezinin odalarına açılır, ziyaretçiler ise binaya kuzeybatı köşesinden girerler. Bir yürüyen merdiven aracılığıyla zemin katını bodrum kata, 3 adet asansörle de üst katlara bağlayan giriş lobisi, aynı zamanda ziyaretçileri müzenin organizasyon sistemi ile tanıştırır. Lobinin yanı sıra yine zemin kotunda, geniş ve açık planlı mekansal şemalara sahip, çocuklar için müze, küçük dükkanlar ve bir restoran yer alır (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007).

Şekil 5.69 : Yerleşim planlarında sirkülasyonun konumlanışı (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

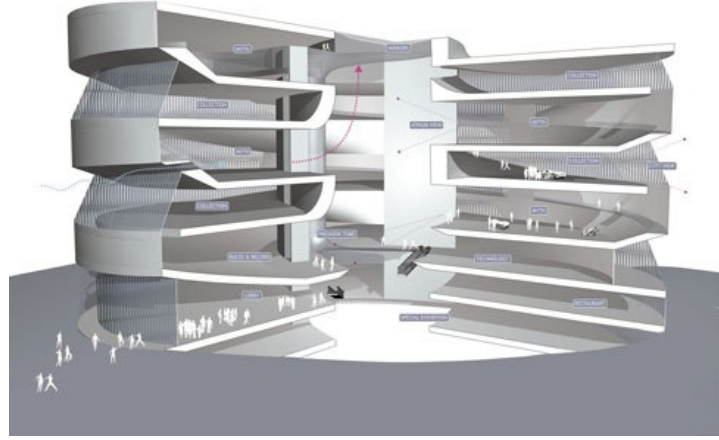
Sözü edilen binanın organizasyon sistemi, 2 ayrı tipin 3 ayrı kola ayrılıp, merkezdeki gövdede birleşmiş durumu üzerinden tanımlanır. Dolayısıyla binanın programı, zemin katından merkezi galerinin çevresinde dönerek ve artarak yükselen yüzeylere dağıtılır (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007).

Şekil 5.70 : Bina program şemaları

(www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

Müze deneyimi atrium boyunca çıkan ve iki ana yolu izleyen ziyaretçilerin hareketi ile başlar. Bu iki ana izden biri, araba ve kamyon koleksiyonlarının, diğeri de efsane odaları” isimli tarihi gösterimlerin sunulduğu mekanlardan oluşur. Bu mekanlar gösterim platformlarının çevresi üzerinde dönerek alçalır, birbirleri ile birçok noktada kesişirler. Ayrıca ziyaretçilerin de rotalarını bu noktalarda değiştirebilmelerine izin verirler (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007).

Şekil 5.71 : Binanın kesit olarak çalışması

(www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

Müze bir bakıma strüktür ve içeriğin birbiri içine geçmesinden oluşur. Aynı zamanda, insanların etrafta özgürce dolaşımını, hayal etmesini, öğrenmesini, bakmasını ve ışıkla mekanın cazibesine kapılmasını sağlar. Örneğin, iç mekanda müzenin rampalarından aşağı yürürken, farklı yaş ve tipte arabalarla çevrelenmiş olma durumu, ziyaretçilerde bir anayoldan aşağıya sürüş hissini uyandırır. Öte yandan, binanın strüktürü, geniş açıda bakış seçenekleri, kestirmeler, kapalı-açık alanlara elverişlidir. Süreklilik ve değişik gösterimlerdeki alıntılar üzerinden potansiyellere imkan vererek, heyecan verici mekanlar sunar (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007).

Şekil 5.72 : Sirkülasyon alanları üzerinden iç içe geçmeler

(www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

Bina ayrıca malzeme, durabilite, karakter ve düzgünlüğün kalitelerini etrafına yayar. Böylece, ziyaretçileri mekansal anlamda bir konfora teşvik eder (www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007).

Özellikle strüktürel ve işlevsel içerikler üzerinden tarifi yapılan bu müze, yaklaşımı itibariyle genel anlamda içiçe olma durumundan doğan birlikteliklerle şekillenir. Fakat bu birliktelikler, mekanı bir takım zonlamalar üzerinden tanımlayan organizasyon şemalarının karıştırılması yerine, farklı ele alışlarla bütünsel anlamda mekansal düzenlemeler tanımlar.

Şekil 5.73 : Galeri boşluğundan perspektifler
(www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

Şekil 5.74 : Hareket üzerinden mekanın kurgulanışı
(www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm, 2007)

Mekanın geneline bakıldığında, farklı mekansal oluşumların farklı boyutlardaki birliktelikleri ile homojen yayılımlar sağlandığı dikkat çeker. Kullanıma verilen önemle, hareket üzerinden mekansal kurgulara gidilir. Bu nokta, hem fiziksel hem de işlevsel boyuttaki dinamiklerin birlikteliklerinden doğan etkileşimlerden izler taşır. Böylelikle, mekan kullanıcının deneyimini göz ardı etmeden, bir nevi yaşamsal senaryo sunar.

Müzenin sahip olduğu bu zengin karakter, ara durumlar üzerinden değerlendirildiğinde, yine iç içe geçmenin potansiyeli ön plana çıkar. Mekan, sirkülasyon alanlarının mekanın geri kalanıyla bütünleşerek şekillenmiş bir halidir. Toplamda farklı dinamiklerle sunulan bu yapıda, aslında mekanın kendisi bir ara durumdur ve bu çok güçlü bir karakterdedir. Çünkü, sirkülasyon aynı zamanda bir sergi alanı, aynı zamanda bir giriş-çıkış ve mekanın kendi kurgusunun deneyimidir. Bu birlikteliklerin bağlamında, melezliğin nerede durduğu da açıktır. Mekanın kendisi nasıl birebir bir ara durum tarifini yapabiliyorsa, içinde taşıdığı birçok boyuttaki hem o hem bu olgularının sonuçları ile melezliğin tarifini de yapabilir. Çünkü, yapısı, oluşumu ya da kurgusu gereği melezlik sürecinin aralıklarından izler taşır. Aynı zamanda söz konusu dinamiklerin etkileşimlerinin çeşitlemelerini de içinde barındırır.

5.3. Bölüm Sonucu

Farklı ele alış biçimleri üzerinden değerlendiren, kapalılık ve sınırlılık üzerinden şekillenen mimari yaklaşımlar, genel anlamda sahip oldukları mekansal ara durum karakterlerinin izole edilerek tarifi edildiği örnekler üzerinde karşılıklarını bulmaktadırlar. Kendilerine özgü süreçleri ile melezliğin süreci arasında yalnızca tesadüfi düzeyde eşleşmeler ve sınırlanmış tek boyutlu birliktelikler vardır. Bu da ara durumun anlamında çelişkilere yol açar. Bu çelişik durumlar, melez olmayan ya da olabilme potansiyeli bastırılmış örnekleri mimarlık dünyasına sunarlar. Çünkü ara durumun kendisine getirilen farklı boyutlardaki sınırlamalar, bağlamından koparılmalar, arada olma durumlarını zedelerler. Bu durumda, nitelikli ara durumların ortaya konması da zordur.

Hiçbir şeyin sınırının olmadığı, sonsuz bir mekansal süreklilik öneren aşırı uç görüşün karşısında, her küçük proje parçasının kendi imkanlarıyla sonsuz olmasının, o projeyi kaba dönüştüreceği gibi kritik söylemler mevcuttur (Castle, 2004). Özellikle bağımsız objeler yaratmak üzere form kazanan binaların, aslında kendi işlevlikleri ve kendi çevrelerinden koptukları iddiası, izolasyonla ele alınan mimari yaklaşımların, ne noktalarda karşılık bulabildiğinin genel bir tanımını yapar. Bu aralıkta, mekansal ara durumların, yine ara durumları olan bir süreç üzerinden değerlendirmesini yaparken, bu iki uç noktada konumlanan izolasyonun katılığı ile, sınırsızlığın sonsuzluğu arasında ele alışlara gidebilmek önerilebilir. Kokinov (2005b)'un da belirttiği gibi, ikili durumlar izolasyonun içinde çok fazla bir şey yapamamaktadırlar.

Eklemlenme yöntemi ile tanımlı parçaların bir araya getirilerek katmanlaşmasını içeren bir mimari yaklaşımda, sirkülasyon alanları genelde en son aşamada sisteme eklemlenen parçalardandır. Başı sonu belirli katmanların sırayla bir araya getirilmesi ile tanımlanan süreci ile mekanın geneli bağlamında sirkülasyon, anlamı açısından da ikincil planda tutulur. Genellikle boşluklara enjekte edilme şeklinde ele alındıkları örneklerle özdeşleşir. Bu tip şemalar, sanki bitmiş bir sürecin sonradan tanımlanması gibi bir etkiye algılanabilirler. Çünkü sirkülasyonun ele alınış biçimi, tamamlanmış bir mekansal oluşuma, sonradan oturtulmaya çalışılma şeklindedir. Bu da onun bir katman olarak, diğer katmanların oluşturduğu mekanın geneline ne derece ait olduğunun şüpheli sonuçlar barındırabileceğinin bir ispatıdır.

Benjamin (2003)'in boş mekanın programatik bir enjeksiyonu bekler durumda olmaması gerekliliğini savunan görüşü eklentiye sorgular. Böyle bir enjeksiyon ile ana durumlar arası boşlukları, bir çeşit zorlama yöntemi ile doldurmaya çalışan bir sirkülasyon sisteminin, ne derece uygun ya da uyumlu bir ara durum olabileceğinin çelişkili olduğu görülür. Bu çerçevede, ara durum niteliğindeki çelişkili kimlikle, melezlik çerçevesinde değerlendirilmesi de güçtür. Çünkü ilişkileri önceden karar verilmiş, olağanlıktan uzak bir sistemin üstüne basarak empoze olmaya çalışması, mekanın geneli itibarı ile düşünüldüğünde, söz konusu ara durumun herhangi bir katman olarak tanımlanması ile eşitir.

Diğer taraftan, özellikle melez mekan oluşturabilme çabasını sürecin başında açıkça ifade eden birçok mimari süreçte, melezlik kavramı, başından itibaren bir takım

parçaların kompozisyonu, heterojenliği gibi kavramlarla tanımlanır. Dolayısıyla, karşılıklarını bulduğu iddia edilen sonuçlar, melezlikten öte, yalnızca parçaların yanyanalığı, iç içeliği, üst üsteliği ile oluşan karışık kompozisyonlardır. Bu sonuçların tanımladığı mimari tasarımlar, sürecin başında bir çıkış noktası olarak gördüğü heterojenlik kavramı üzerinden karışımlar tanımlamaya başlarlar.

Bu tip bir ele alış sürecinde elde edilen örnekler, sirkülasyon alanları açısından değerlendirildiğinde, genellikle fonksiyonel ya da işlevsel karışımların oluşturduğu karmaşıklık ya da yavanlıkların dışına çıkamayan mekansal oluşumlar belirir. Kimi zaman, böyle bir karışım içinde sirkülasyon alanını ayırt edebilmek mümkün olabilirken, çoğu zaman fazla nitelik yüklenmesi ile anlam kaymaları meydana gelebilir. Bu durumda ara durumların hangi noktada durduğu, neyi ifade ettiği net bir şekilde ifade edilemez. Çünkü, karışımındaki yığın olma durumunda bir çeşit çoğulluk anlayışıyla öngörülen kaynaşmanın meydana gelememesi, ayrıklığa ve dağınıklığa neden olur. Böyle bir durumda, neyin ara durum olduğu ya da bağlam çerçevesinde nerede değerlendirilebileceği ilişkisinin, melezlik olgusu ile ilgisi yoktur. Halbuki, Rajchman (2003)'ın “Çoğulluk yalnızca bir çok parçaya sahip olmak demek değildir, birçok yolla nelerin katlandığıdır” sözü, kavramsallığın ele alınışı bağlamında bir çeşit kırılma noktasıdır. Bu aralıkta melezliği, yeni mekansal oluşumlarla tanımlayabilmek için, ele alınan kavramları sıradan karışımlardan uzaklaştırmak, mimariyi de yeni kavramsal kırılma noktaları üzerinden değerlendirme imkanı verebilir.

Bir diğer açıdan, sözü edilen çarpışma dinamiklerini bilinçli ya da bilinçsiz olarak içinde barındıran bir tasarım aralığı, her zaman nitelikli ara durumlar, dolayısıyla melez oluşumlar tanımlayamayabilir. Bu bağlamda ele alınan örneklerde ara durumlar, daha çok boş mekanlar, nitelsiz yapılaşmalar olarak tanımlanma tehlikesi ile yüzyüzedirler. Bu yüzden, melezlik tanımlamasından uzak bir tanımsızlıkta yer almaları olasıdır.

Çarpışmaların söz konusu olduğu birliktelikler, benzer ya da farklı, hatta tamamen aynı durumların karşılaşması ile meydana gelen, çok boyutlu etkileşimlerin sentezini içinde barındırmalıdır. Etkin olarak değerlendirilebilecek ara durumların, melezlik olgusu bağlamında ele alınmaları olasıdır. Bunu sağlamak için, melezlik sürecinin

aralıkları bağlamında, özellikle bir araya gelme ve birlikte olma durumlarının etkileşimlerin ara kesitleri ile kendilerine özgü süreçleri sorgulanmalıdır.

Öte yandan, farklı ara kesit durumlarının aralıklarından mimariye bakan ara durum yaklaşımları, melezliğin kendi sürecinden daha fazla ilişki ve etkileşimi de deneyimleyebilecek açık uçluluktur. Bu tariflemenin asıl amacı, süreçler arası bir nevi ilişkilendirme orantısında bir sebep-sonuç şeması kurmaktan çok, süreç aralıkları ve etkileşim kavramları üzerinden ifade edilen tasarlama aralıklarının ara kesitlerini sunabilmektir. Çünkü, burada söz konusu olan şey, aralık eşleştirmelerinin nicel bir çoğulluk üzerinden değerlendirilmesinden daha fazlasıdır. Bu anlamda bir orantı kurmak gerekli görülürse, bunu aralıkların ara kesitleri ile mevcut ele alışların melezlik potansiyelleri üzerinden kurmak daha uygundur.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA: MELEZLİK BAĞLAMINDA MİMARİ ÖNERİLER GELİŞTİRME

Melezlik kavramı birçok disiplinde olduğu gibi, mimarlıkta da ön plana çıkmaya başlamaktadır. Farklı çalışma alanlarında sosyal, kültürel, bilimsel ya da teknolojik gelişmeler ile ilişkiler kuran boyutlarda analizlerle ele alınan bu kavram, mimarlık dünyasında da çok farklı karşılıklara sahne olmaktadır. Söz konusu bakış açıları üzerinden mimaride edindiği aktif rolün yadsınamaz olduğu, araştırmanın başlangıcında belirtilen tespitlerle açıklanmıştır. Bu araştırma konusu ise, mekansal ara durumlar üzerinden, mimarlıkta melezliğin bir süreç aracılığıyla değerlendirilmesi ile ilgilenmektedir.

Özellikle bilim ve teknoloji dünyasındaki gelişmelerin de etkisiyle günümüzün kavramları katı, statik veya durağan sistemlerin yerine, sürekli, hareketli veya değişken sistemler üzerinden tanımlanmak eğilimindedir. Bu sistemlerin getirdikleri olarak da nitelenebilecek ilişki ve etkileşimler, birlikteliklere odaklanmış durumdadır. Birliktelikler de bağlantıların varlığını ön plana çıkartır. Farklı ele alışlarda aldığı karşılıklar bir yana, mimarlık alanında bağlantılar, birlikteliklerle şekillenmekten çok daha fazlasıdır. Mekansal anlamda kendini gösterebilen bu kavram, aslında yakınlık, uzaklık, içinde ve dışında olma, süreklilik ve süreksizlik ya da tekrar gibi ilişkilendirmelerin dışında, mekansal anlamda etkileşimi de tanımlar. Bu etkileşim, mekanı oluşturan, destekleyen, karşılayan ya da onu yok edebilen durumlardan doğar. Durumlar arasında ana karakterler gibi, arada olanları da belirleyenler söz konusudur. Aslında bu da, mekansal bir oluşumda, ara mekan tanımlamalarına giden bir ara durumun varlığının hatırlatmasıdır.

Birliktelikler eşliğinde tanımlanan mekansal durumlar, esasında melezliğin mimari alanda tariflemesini yapabilme potansiyelindedir. Çünkü, melezliğin karışımlar kadar, hem o hem bu olması ile ilgili kavramsal karşılıkları, mekansal bir ara durum için de geçerlidir. Dolayısıyla bu iki kavram, mimarlıkta birbirini besleyen karakterleri ile eşleştirilebilecek durumdadır.

Mimaride melezlik, yalnızca kavramsal açıklamalarına takılı kalmış çerçevelerle ele alınmak durumunda olmadığından ve yalnızca mekansal birliktelikler üzerinden kurgulanması da yetersiz olacağından, araştırma kapsamında bir süreç üzerinden tariflenmiştir. Bu süreç, mimaride melezliğin süreci, başka bir deyişle melez bir mekan oluşumunu, betimleyebilmek üzere şekillenmiş bir yaklaşımdır. Onu diğer tasarım süreçlerinden ayıran durumu, belirli bir lineerlik ya da döngüsellik dizgisinde ilerlemekten çok, sürecin kendisine de melezlik karakterini kazandırmak ile ilintilidir. Melez bir mekanın tarifi nasıl katı kurallar çerçevesinde yapılmamalıysa, onu niteleyen süreç de bu katılıktan uzaklaşmalıdır. Bundan kurtulmanın yolu, başı sonu girdi ve çıktılarla değerlendirilen yaklaşımların yerine, arada kalan evrelerin de potansiyellerini sunan, açık uçlu bir sistemden geçer.

Bir mekanda ara durumun konumlanması, edindiği rolü, onun ortaya çıkışını, oluşumunu ve sürdürülebilirliğini de içermelidir. Yani melez mekanın oluşumu, oluşan ve tamamlanan bir süreç üzerinden irdelenmemelidir. Ortaya çıkması kadar, varlığını tanımlayabilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi, hem kendi içinde, hem de bulunduğu mekansal bağlamda bir melezlik yaratabilmesi açısından önemlidir. Bu tanımlamalar, tarifi yapılan sürecin aralıkları şeklinde çalışmaktadırlar. Birbiri içine geçebilen, yanyana ya da ard arda ilerleyebilen bu aralıklar, sürecin aşılması gerekli aşamaları olmaktan çok, onun içinde melezliği niteleyebilecek yönde aralıklar sunan potansiyel evrelerdir.

Süreç aralıklarının melez bir mekanın oluşumu ile ilintili olabilecek aralıklarının eleştirisini sunmak, tam anlamıyla bir mimari süreç tariflemek için yetersizdir. Bunu gidermek, farklı kuvvet ve dinamikler olarak isimlendirilen mimari boyutların devreye girmesi ile sağlanır. Fiziksel ve işlevsel çeşitliliklerle şekillenen bu kuvvet ve dinamiklerin süreç aralıklarına etki etmesi de kaçınılmazdır. Bu etki, nitel ya da nicel anlamda, dinamikler ve aralıklar bağlamında çeşitlilikler üzerinden doğar. Dinamizmi de içinde barındıran etkileşimlerle süreç aralıkları, tasarlama aralıklarına dönüşerek, mekansal anlamda yaklaşımlar tanımlamaya başlarlar. Bu yaklaşımlar, herhangi bir mekansal ara durumun ele alınış yöntemi olabilir ve ara kesitlerin ara kesitlerini sunabilen bir süreç kapsamında değerlendirilebilirler. (Şekil A.1)

Mekansal ara durum yaklaşımlarının günümüz mimarisinde bulunduğu karşılıklar da, bu aralıkta ele alınmaktadır. Amaç, melez olabilme ya da onun potansiyeline yön

verme durumlarının, kendine özgü süreçleri ile incelenmesidir. Bu değerlendirmeler, melezlik sürecinin aralıklarıyla karşılaştırıldığı ya da ilişkilendirildiğinde açıklık kazanmaktadır. Karşılaştırmalar sonucunda seçilen mevcut örneklerin, süreçle olan ilişkisel boyutlarıyla sınıflandırılması, hem sahip oldukları sürecin bir irdelemesi, hem de melezliğin tanımladığı sürecin etkinliğinin gösterilmesi ile ilgilidir.

Süreçler arası ara durum ele alış yöntemlerinin eşleştirilmesiyle ortaya çıkan değerlendirme, mutlak etkinlikte bir süreç modeli tanımlamak amacıyla değildir. Yapılan analizlerden de görüldüğü üzere, mekansal bir ara durumu ele alış yönteminin, sürecin tasarım aralıklarıyla olan benzerliklerin artması ya da azalması, melezliği nitelemez. Önemli olan bu sürecin birçok aralığına sayıca hitap etmek değildir. Asıl amaç, tek düze ele alışların sahip olduğu potansiyel güçleri göz önüne sererek, buldukları mimari karşılıkların yorumlarını sunmaktır. Aynı durum, süreç aralıkları ile eşleşmelerin arttığı örnekler için de geçerlidir.

Farklı eşleşmeler üzerinden yorumlanan bu örneklerde, özellikle sirkülasyon mekanları bağlamında yapılan analizler, bu alanların süreç içindeki ele alınışlarının ve bulduğu karşılıkların, kendi içinde ve mekanın bütünlüğündeki niteliklerini eleştirirler. Böylelikle, farklı yaklaşımlarla eleştirilen mimaride melezlik kavramının yalnızca ürüne yönelik bir bakış açısansa, sürece yönelik, daha kapsamlı ve nitelikli açılımları ön plana çıkar. Bu durum da, söz konusu melezliğin, mekansal ara durum yaşayışlarının dinamikleri üzerinden tarif edilmesine imkan verir.

Mekansal bir ara durum oluşumunun süreci boyunca, ara kesitlerinden ara kesitler sunabilmesi durumu, söz konusu mevcut analizler üzerinden incelenmektedir. Tek düze ele alışlar, daha çok belirli kavramsal yaklaşımlar altına sığınmaktadırlar. Bu yüzden, melezliğin ortaya çıkışı bir yana, ara mekan kavramını dahi bünyesinde tam oturtamayan örneklerle son bulmaktadırlar. Çünkü genel anlamda baskın karakterde bir yöntemle kurgulanan ara durum, tanımlanan süreç aralıklarından ancak kısıtlı ölçüde izler taşıyabilmektedir. Bunları da zaten melezliğin potansiyelini kullanabilmek üzere yönlendirememektedir. Böyle bir yöntemle, çoğu zaman izole, eklenti, karışık ya da yabancı duran ara durum açılımları dikkat çeker. Bu tarifler de çoğunlukla potansiyelli durumları gizleyerek bu anlamda sıradanlaşırlar.

Öte yandan, tek düzeliği kırabilen ara durum örnekleri, genellikle melezlik süreci ile daha çok boyutta eşleşenlerdir. Burada tercih sebebi, birçok süreç aralığına hitap etmek yerine, onların da etkileşiminden doğabilecek değişik aralıklardan da izler taşıyabilmek ile ilgilidir. Bu kapsamda yer alan örnekler , süreçleri bağlamında katı yaklaşımları kırarak, arada olma durumlarının dinamizmini süreçleri boyunca kullanabilirler. Tek boyutta ele alışlardan uzaklaşma, aslında mekanın geneli üzerinden de ara durum tarifleri yapabilmeye olanak verir. Süreç boyunca farklı aralıklardan sunulan kesitler, melez mekanın kendi tarifini de başlı başına güçlü bir ara durum karakteri üzerinden yapabilirler.

Mevcut önerilerle desteklenen araştırma, tüm bu tanımlama ve analizlerin de sonucunda, ara durumlar bağlamında benzer öneriler geçirmenin önüne geçilip geçilemeyeceğini de tartışma imkanı sunar. Genel yaklaşımın tekil boyutlar üzerinden temellendirilip geliştirildiği düşünülürse, bu anlamda mekansal ara durumların ister çekinik, isterse baskın bir şekillenmeyle olsun, birbirine benzer nitelikte çözümlemelere gittiği açıktır. Çünkü bu çözümlemeler, sıradan olarak yorumlanabilecek mekansal karşılıklar bulmaktadırlar.

Bu bağlamda kullanılan yöntemlerle ilgili farkındalık durumunu tartışmak bir yana, bu mekansal karşılıklarda, birbirine benzer tasarımların önüne geçebilmek gereklidir. Bu aralıkta melezliğin gücünden söz etmekle, aslında sıradanlık durumunu, yeniyi yaratabilme noktasına çekmek mümkündür.

Melez olan, kavramsal tanımının da gerçek anlamda karşılıklarını sunabildiği ölçüde yeni olana işaret edebilir. Aynı durum, mekansal bir ele alış için de geçerlidir. Melezliği belirli kalıplar içinde bünyesinde barındıran bir ara mekanın, bu bağlamda kendini tekrar etmesi kaçınılmazdır. Halbuki, süreci boyunca farklı aralıklardan kesitlerle derlenebildiği ve bunlardan doğan etkileşimleri de kullanabildiği sürece, oluşan mekan melezliğe yaklaşabilir. Bu da onun hem o hem de bu, hem hepsi hem de hiçbirisi olma durumlarının gücünde gizlidir. Mimarlıkta yeniyi ortaya koyabilmek elbette önemlidir. Melez bir mekan üzerinden bunu sağlayabilmek ise, bu bağlamda olasıdır.

Melezlik bağlamında mimaride yeniyi ortaya koyma olasılığı, yalnızca mekanın maddeselliği üzerinden gelişmez. Çünkü yeni oluş, bir mekan yaratma ile olduğu

kadar, onun sürdürülebilirliği aralığıyla da ilişkilendirilebilir. Burada devreye giren durum, bu mekanın deneyimlemesiyle doğan yeni tarifiyle ilgilidir. Deneyimle anlatılmak istenen, mekanın kurgulanan senaryolar üzerinden, bir bakıma yaşantı ile karşılaşması durumudur. Bu aralıkta mekanın beraberinde getirdikleri kadar, kullanıcının mekansal davranışları ve geniş ölçekteki çevre etkileşimleri de önemlidir. Gerçek yaşamla karşılaşılacak mekan, ara durumlarının melezliği bağlamında incelendiğinde, bağlamdaki etkinlik durumlarının da sorgulanması olasıdır. Aslında, melezliğin kendi sürecinin de bir ögesi olan bu yaşamla ilişkilendirme boyutu, onu modellenmiş katı kimliklerle analiz etmenin de önüne geçer. Bu boyut, melezliğin konumlanışını bir adım öteye taşıyabilmek için de gereklidir.

Yaşantının kendisiyle yüzleşme, sözü edilen melez mekanın, kullanıcının onu deneyimlemesi üzerinden açıklanabilir. Sıradan bir yaklaşımla tasarlanmış bir sirkülasyon alanı, onu deneyimleyen için, asıl hedeflediği mekana ulaşmak ya da benzer mekanlar arasında geçişi sağlamak amacıyla konumlanmış bir aracı olma durumunun ötesinde değildir. Dolayısıyla, bu alanlara olan farkındalık çoğu zaman oldukça düşüktür. Bu yüzden, daha çok ikincil planda, servis mekanları mantığıyla çalışan sistemlere dönüşmeleri de kaçınılmazdır.

Öte yandan, farklı aralıklardan izler taşıyarak, melezliğin kuvvetlerini yansıtabilen mekansal ara durum, farklı yönelimleri süreci boyunca içinde barındırabildiğinden, deneyime de daha açıktır. Çünkü birçok boyuttaki dinamiğin etkileşimi ile, mimari gücünü ara durum üzerinden yansıtabilen mekan, insan-mekan-zaman arasındaki ilişkileri de çeşitli aralıklardan sunabilen bir mekandır. Böyle bir mekan da, aslında kendi deneyimini kendisi tarifleyebilecek durumdadır. Örneğin bir merdiven, sıradan bir merdiven olabilmenin dışında, bir geçiş olduğu kadar bir ulaşım, bir varış olduğu kadar bir ayrılış, bir mekansal öge olduğu kadar mekanın kendisi olabildiği noktada birçok açıdan deneyimlenir. Bu deneyimler, onu gerçek yaşama adapte olma zorunluluğundan kurtararak, kullanıcıyı kendi deneyimine teşvik eden, kendine özgü yaşantılar sunar. Bu yaşantının, melezliğin poyansiyellerini yansıtabildiği sürece de, kendine olan adaptasyonu sağlaması olasıdır.

Gerçek yaşam üzerinden yapılan karşılaştırmaların dışında bir diğer konu, mevcut oluşumun, süreci boyunca meydana gelebilecek değişikliklere adaptasyonudur.

Detaylı açıklamalarını sürecin varlığını sürdürebilme aralığında bulabilen bu kavram, değişim potansiyelinin hep var olabileceği üzerine kurgulanır. Bu da esasında bir çeşit öngörülü sistem oluşturarak sağlanabilir. Değişim faktörünün her zaman tetikte olması gerçeği, içinde bulunulan bağlamda reddedilemez bir durumdur. Burada asıl önemli olan, ne yönde değişimler olabileceği tahminlerini içinde barındıran cevaplar üretebilecek esneklikte bir mekansal sistem oluşturabilmektir. Mekansal ara durum bağlamında böyle öngörülü bir sistem önerebilmek için, melezliğin kendi kavramsallığında barındırdığı değişkenler, destekleyici niteliktedirler. Çünkü farklı aralıklardan izler sunabilmeyi başaran bir mekan, aynı zamanda değişken boyutlardaki etkilere de hitap edebilecek güce sahip olabilir.

Melezlik, tarifi gereği sahip olduğu dinamiklerin de yardımıyla mekansal yansımalar bulabilirse, gerçek anlamda bir melez mekanın varlığından söz etmek mümkündür. Bu yansımalar, sözü edilen süreç boyunca oluşan, var olan, varlığını sürdürürken değişip, gelişebilen ara durumların mekansal karşılıklarıdır. Bu bağlamda, mekansal bir ara durumun melezliği ile aktif bir mimari rol edinmesinin yolu, yaşantının kendisi olabilmeyi veya yeniyi yaratabilmeyi başarabilmesinden geçer. Tüm bu açılardan etkin bir melez sistem tanımlayabilmek için, süreç boyunca yaklaşımlarla, farklı aralıklarda, farklı birlikteliklerden doğan, değişken etkilerin değişik tepkileri sorgulanmalıdır. Söz konusu ara durumlar, melezliğin kavramsal ve sürece yönelik güçlerini kullanarak kendi tanımını olduğu kadar, içinde bulunduğu uzak ya da yakın mimari çevrelerin de konumlanışını yeniden tarifleyebilirler. Aksi takdirde, alışlagelmiş yöntemlerle, tek düze ele alışlarla şekillenen sıradan mimari duruşların önüne geçilmesi zordur. Bu da ara durumları olduğu kadar, mekanın geneli üzerinden, mimarlığın bu anlamda bulduğu açılımların büyük bölümünü etkileyebilecek bir potansiyele işaret eder. Önemli olan, bu potansiyeli ara durumlar üzerinden yeni yaşayışlar tariflemek yönünde ortaya koyabilmektir. Bu tariflere ulaşmanın yolu da, bir bakıma melezliğin bu bağlamda sorgulanmasından geçer.

KAYNAKLAR

- Abel, C.**, 2000. Pseudo-Complexities, in *Architecture and Identity*, p.60 Architectural Press, London.
- Akay, A.**, 2006. Deleuze düşüncesine giriş nereden olabilir?, *Giles Deleuze için içinde*, Akbank Sanat sergi özel basımı, 30 mart-6 mayıs, 3-6.
- Andreu, P.**, 1999. Border and Borderers, *Architecture of the Borderlands, AD*, **69/7-8**, 57-59-61.
- Angélil, M. ve Klingmann, A.**, 2000. Scape, Hybrid Morphologies: Infrastructure, Architecture, Landscape, *Daidalos*, **73**, 22-23.
- Arbor, A.**, 2006. Natural Resources and Environment, www.snre.umich.edu/
- Auge, M.**, 2000. Non-places, in *Architecturally Speaking/Practices of Art, Architecture and the Everyday*, p.10, Routledge 11 New Fatter Lane, London.
- Avendano, S., Murphy, D. ve Old, A.**, 1999. Between London City Airport and Silvertown, *Architecture of the Borderlands, AD*, **69/7-8**, 66-69.
- Batty, M.**, 2005a. The Drivers of Urban Change, in *Cities and Complexity*, p.21, MIT Press, Cambridge.
- Batty, M.**, 2005b. Temporal Processes:Equilibria and Transition, in *Cities and Complexity*, p.31, MIT Press, Cambridge.
- Batty, M.**, 2005c. The Emergence of Fractal Phenomena: Order at the Edge-of-Chaos, in *Cities and Complexity*, p.479, MIT Press, Cambridge.
- Batty, M.**, 2005d. Observing and Understanding Local Dynamics, in *Cities and Complexity*, p.322, MIT Press, Cambridge.
- Beck, H.**, 1997. Zaha Hadid: Habitable Bridge, Thames River, London, UK, *UME*, **5**, 42-53.

- Benjamin, A.**, 2003. Opening the Interstitial: Eisenman's Space of Difference, in *Blurred Zones, Investigations of the Interstitial*, p.310, Eisenman Architects, The Monacelli Press, New York.
- Bobic, M.**, 2004a. Urbanity Now, in *Between The Edges*, p.42, THOTH Publishers Bussum, The Netherlands.
- Bobic, M.**, 2004b. Interface Typology, in *Between The Edges*, p.89, THOTH Publishers Bussum, The Netherlands.
- Bobic, M.**, 2004c. Interface Morphology, in *Between The Edges*, pp.70-83, THOTH Publishers Bussum, The Netherlands.
- Burns, K.**, 2003. Surface: Architecture's Expanded Field, *AD*, **73/2**, 86-91.
- Burry, M.**, 2003. Between Surface and Substance, *AD*, **73/2**, 8-13-19.
- Caples, S. ve Jefferson, E.**, 2005a. Mixology, *AD*, **75/5**, 5-7.
- Caples, S. ve Jefferson, E.**, 2005b. Fabricating Pluralism, The New Mix: Culturally Dynamic Architecture, *AD*, **75/5**, 26.
- Castells, M. ve Hayles, K.**, 2004. The Hybrid Museum, in *Nanoculture*, p.37, *Intellect Books*, USA.
- Castle, H.**, 1999. Modernism and Modernization in Architecture, John Wiley & Sons, London.
- Castle, H.**, 2001. *New Babylonians*, Transborderline: A habitable cross border structure, supporting the free circulation of people, *AD*, **71**, 3.
- Castle, H.**, 2004. Morphogenesis and the Mathematics of Emergence, Emergence: Morphogenetic Design Strategies, *AD*, **74/3**, 14-37.
- Cevizci, A.**, 2000. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 30, 260, Paradigma Yayınevi, İstanbul.
- Chakrabarti, K. ve Mehrotra, S.**, 2006. Data Node Splitting, The Hybrid Tree: An Index Structure for High Dimensional Feature Spaces, www.ieeexplore.ieee.org/servlet/opac?punumber=6088
- Ching, F.D.K.**, 2002a. Hiyerarşi, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.338, Yem Yayın, İstanbul.

- Ching, F.D.K.**, 2002b. Düzenleme İlkeleri, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.320, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002c. Kümeli Organizasyonlar, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.214, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002d. İç İçe Geçmiş Mekanlar, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.184, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002e. Yürüme Yolunun Konfigürasyonu, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, ss.252-253, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002f. Görsel Ölçek, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.314, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002g. Oran ve Ölçek, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.278, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002h. Yol-Mekan İlişkileri, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.264, Yem Yayın, İstanbul.
- Ching, F.D.K.**, 2002ı. Dolaşım Mekanının Biçimi, *Biçim, Mekan ve Düzen* içinde, s.274, Yem Yayın, İstanbul.
- Corfu and Epirus.**, 2005. Borders and Borderlands, www.durrell-school-corfu.org/
- Corner, J.**, 1999. Field Operations, Architecture of the Borderlands, *AD*, **69/7-8**, 52-54-56.
- Couture, L.A. ve Rashid, H.**, 2002. World Intellectual Property Organization Headquarters, in *Asymptote:Flux*, pp.88-93, Phaidon Press, USA.
- Cruz, T.**, 1999. The Tijuana Workshop, Architecture of the Borderlands, *AD*, **69/7-8**, 42-43-47.
- Çimen, D.**, 2004. Hybrid: The Superimposition of Two Pure(s), in *Hybrid Spaces*, pp.47-57, Ekip Grafik Ltd., Ankara.
- Demirel, E.**, 2004. Boşluğun Mimarisi, *Mimarlık*, **315**, 43-46.
- Dinçer, Ö.**, 2005. Mekansal Hemyüzey Birleşim ve Entegrasyon Kavramları ve Mimari Mekan Organizasyon Süreci, *Ege Mimarlık*, **2-54**, 27.

- Dubbeldam, W.**, 2002. Armature, in *architecturanimation*, 123, European Union, Barcelona.
- Düzgören, Ö.B.**, 2007. Evren, Evrim, İnsan, www.historicalsense.com/Archive/Fener73_4.htm
- Eğrekçi, E.**, 2006. Mimari Mekanın Nitelikleri, Biçim ve Mekan, www.odevsitesi.com/default.asp?islem=dok_indir&odevno=151370
- Eisenman, P.**, 2003a. Folding in Time:The Singularity of Rebstock, in *Blurred Zones, Investigations of the Interstitial*, pp.130-132, The Monacelli Press, New York.
- Eisenman, P.**, 2003b. Processes of the Interstitial: Spacing and the Arbitrary Text, in *Blurred Zones, Investigations of the Interstitial*, pp.94-101, The Monacelli Press, New York.
- Etcheberry, M.**, 2004. Füzyon Mimarisi, www.arsiv.sabah.com.tr/2004/11/12/cp/gnc105-20041106-101.html
- Field, J.**, 2005. Tsunami Memorial Landscape, www.emergentarchitecture.com/projects.php?id=7
- Foy, R.**, 2004. Architecture of Change: Design Adjusts to the Age of Flux, www.di.net/article.php?article_id=364
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B.**, 2000a. Paths, Roads:A Way to Convey, in *Architecture Inside Out*, p.84, Wiley-Academy, Great Britain.
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B.**, 2000b. Balancing Opposites, in *Architecture Inside Out*, pp.130-136, Wiley-Academy, Great Britain.
- Franck, K. A. Ve Lepori, R. B.**, 2000c. Inside Out, in *Architecture Inside Out*, p.27, Wiley-Academy, Great Britain.
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B.**, 2000d. The Animism of Architecture, in *Architecture Inside Out*, p.56, Wiley-Academy, Great Britain.
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B.**, 2000e. Bodies: Moving, Making Space, in *Architecture Inside Out*, pp.37-39, Wiley-Academy, Great Britain.
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B.**, 2000f. Matter as Field, in *Architecture Inside Out*, p.69, Wiley-Academy, Great Britain.

- Franck, K. A.**, 1998. It and I, Architects in Cyberspace 2, *AD*, **68/11-12**, 16.
- Frazer J. ve Frazer, J.**, 1998. Groningen Experiment, Architects in Cyberspace 2, *AD*, **68/11-12**, 15.
- Gajentaan, K.**, 1996. Fun Tower Times Square,
www.home.luna.nl/~xino/times2/funtower.htm
- Greca, A.**, 2004. Support and Infill, in *Hybrid Spaces*, pp.59-67, Ekip Grafik Ltd., Ankara.
- Güney, D. ve Yürekli, H.**, 2004. Özsel mimari gerçeklikler, Mimarlığın tanımı üzerine bir deneme, *İtü Dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, **3/1**, 31-42.
- Harrison, S. ve Dourish, P.**, 1996. Re-Place-ing Space: The Roles of Place and Space in Collaborative Systems, *Proceedings of CSCW'96 (pub. ACM)*., Xerox Palo Alto Research Center, Cambridge, www.ics.uci.edu/~jpd/publications/place-paper.html
- Hayles, K.**, 2004. The Construction of Hybrid Spaces, in *Nanoculture*, pp.37-39, Intellect Books, USA.
- Hensel, H.**, 2004. Finding Exotic Form:An Evolution of Form Finding as a Design Method, *Emergence: Morphogenetic Design Strategies*, *AD*, **74/3**, 31.
- Heylingen, F.**, 1989a. Relational Closure as an Internal Stability Criterion, Self-Organization, Emergence and the Architecture of Complexity, *Proceedings of the 1st European Conference on System Science*, Free University of Brussels, Belgium, 5-7.
- Heylingen, F.**, 1989b. Emergence and Self-Organization, Self-Organization, Emergence and the Architecture of Complexity, *Proceedings of the 1st European Conference on System Science*, Free University of Brussels, Belgium, 2-5.
- Heylingen, F.**, 1989c. Operationalizing the Theory, Self-Organization, Emergence and the Architecture of Complexity, *Proceedings of the 1st European Conference on System Science*, Free University of Brussels, Belgium, 8.

- Heylingen, F.,** 1989d. A Generalized Variation-and-Selection Dynamics, Self-Organization, Emergence and the Architecture of Complexity, *Proceedings of the 1st European Conference on System Science*, Free University of Brussels, Belgium, 4-5.
- Hood, W.,** 2005. Macon's Backyard, The Hybrid Spaces of Walter Hood, www.asla.org/land/050205/walterhood.html
- Kaya, Ö. ve Kaplan, H.,** 2002. Erişim ve Yönlenme, Askı-Geçit Sistemi: Kent Merkezinde Güvenlikli Ulaşım Mekanlarının Düzenlenmesindeki Yeri, *Uluslararası 1. Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi*, 8-12 Mayıs, 2002, Ankara, 464-473.
- Kelly, K.,** 2006. Making a Different Kind of Big, New Rules for the New Economy, www.kk.org/newrules/newrules-ack.html
- Kiser, K.,** 2005. Rem Koolhaas OMA Seattle Public Library, www.arcspace.com/architects/koolhaas/Seattle/
- Kluitenberg, E.,** 2006. The Network of Waves, Public Agency in Hybrid Space, www.nettime.org/Lists-Archives/nettime-1-0612/msg00038.html
- Kokinov, B.,** 2005a. Main Ideas of DUAL, DUAL Cognitive Architecture, www.alexpetrov.com/proj/dual/#main_ideas
- Kokinov, B.,** 2005b. Dual at the Meso Level, DUAL Cognitive Architecture www.alexpetrov.com/proj/dual/#main_ideas
- Kokinov, B.,** 2005c. Dual at the Macro Level, DUAL Cognitive Architecture www.alexpetrov.com/proj/dual/#main_ideas
- Lim, M.,** 2006. Hybridity in the Architecture of Colonial Presence, www.alambina.net/?phpzap=news&part=detail&id_news=40&lang=en
- Massumi, B.,** 1998. Sensing The Virtual, Building the Insensible, Hypersurface Architecture, *AD*, **133**, 16-17-18-22-24.
- Masuyama,T.ve Grobe, A.,** 2006. Cell House, www.emergentarchitecture.com/projects.php?id=9

- Mathur, A.**, 1999. Blues Meanders, Architecture of the Borderlands, *AD*, **69/7-8**, 48-49-51.
- Moreno, S.**, 2007. Blurred Vision, www.shonquis.com/writing.htm
- Rajchman, J.**, 2003. Perplications: On the Space and Time of Rebstockpark, in *Blurred Zones, Investigations of the Interstitial*, Eisenman Architects, p.152, The Monacelli Press, New York.
- Rashid, H.**, 2006. Eyebeam Museum, www.asymptote.net
- Romero, C.**, 1998. Vortex 2000, Architects in Cyberspace 2, *AD*, **68/11-12**, 49.
- Saggio, A.**, 2006. Changing Places of Digi-log Future, *International Conference*, Korea.
- Sargin, G.A.**, 2004. "Hybrid" Spaces, in *Hybrid Spaces*, pp.3-4, Ekip Grafik Ltd., Ankara.
- Scheid, E.**, 2005a. How Buildings Learn, Emergent Architecture, www.iawiki.net/EmergentArchitecture
- Scheid, E.**, 2005b. Punctuated Equilibrium, Emergent Architecture, www.iawiki.net/EmergentArchitecture
- Schneider, T.**, 2007. The Refashion Lab: Building Digital Matter And Hybrid Space, Interactive Institute Smart Studio, www.smart.interactiveinstitute.se
- Shpuza, E.**, 2001. Floor Plate Shapes as Generators of Circulation, Georgia Institute of Technology, *3rd International Space Syntax Symposium*, Atlanta, USA, 14.
- Silva, A.D.**, 2004. Cyberspace as space, From Multiuser Environments As (virtual) Spaces To (hybrid) Spaces As Multiuser Environments, Federal University of Rio de Janeiro, Rio de Janeiro 2004, 69.
- Silva, A.D.**, 2006. Hybrid Spaces as Mobile Spaces, From Cyber to Hybrid, *Space and Culture*, **9/3**, 261-269-278.
- Soja, W. E.**, 2000. Thirdspace:Expanding the scope of the geographical imagination, in *Architecturally Speaking/Practices of Art, Architecture and the Everyday*, pp.20-23, Routledge 11 New Fatter Lane, London.

- Spens, M.**, 1998. Alvar Aalto New York, Before and After, Architects in Cyberspace 2, *AD*, **68/11-12**, 6-8.
- Spuybroek, L.**, 1998. Transarchitectures, Architects in Cyberspace 2, *AD*, **68/11-12**, 62.
- Stam, R.**, 1998. *Hybridity and the Aesthetics of Garbage: the Case of Brazilian Cinema, Cultura visual en América Latina*, **9/1**, 2, www.tau.ac.il/eial/IX_1/stam.html
- Sullivan, C.C.**, 2006. Dünyanın En İyi 12 Yeni Binası, www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=6926
- Şentürer, A.**, 2004. Estetik Bugün (ve Türkiye): Kötü Taklit, Gerçeklik, Yenilik, *Etik-Estetik* içinde, ss.178-179, Yapı Yayın, İstanbul.
- Tanyeli, U.**, 2002-2003. Öteki ve Ötekileştirme, *Arredamento Mimarlık*, **100**, 68-69.
- Tschumi, B.**, 1996. Architecture and Disjunction, p.228, The MIT Press, USA.
- Venturi, R.**, 2005a. Bir Yanda Karmaşıklık ve Çelişki, Öte yanda Basitleştirme veya "Resim Gibilik", *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* içinde, ss.17-19, Matsa Basımevi, İstanbul.
- Venturi, R.**, 2005b. Çelişkili Düzeyler: Çift İşlevli Öğeler, *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* içinde, ss.42-60, Matsa Basımevi, İstanbul.
- Venturi, R.**, 2005c. Çelişkili Düzeyler: Mimarlıkta "hem o...hem bu..." Olgusu, *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* içinde, ss.28-59, Matsa Basımevi, İstanbul.
- Venturi, R.**, 2005d. Uyarlanmış Çelişki, *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki* içinde, s.82, Matsa Basımevi, İstanbul.
- Watts, L. ve Dubois, E.**, 1999. Personal presence as a marked trail: the formation and stability of place. Hybridization of interaction spaces, "placeness" and privacy: persons and groups in a lightweight media space, *Technical Report for the TACIT TMR Network*, 24th of September, France.
- Wise, C.**, 2004. Drunk in an Ogrı of Technology, Emergence: Morphogenetic Design Strategies, *AD*, **74/3**, 59.

www.alexanderplatz.com/ (2006)

www.answers.com/topic/auguste-perret (2007)

www.arch.columbia.edu/gsap/54023 (2006)

www.archidose.org/Oct99/101899.html (1999)

www.architypes.net/pattern/give-circulation-spaces-equal-importance (2007)

www.arkitera.com (2007)

www.bluffton.edu/~sullivanm/ohio/cincy/hadid/cac.html (2003)

www.cdnarchitect.com (2007)

www.chdeportzamparc.com/ (2006)

www.croquet.funkencode.com/2006/04/24/the-64-billion-dollar-question/ (2006)

www.da-vinci-code-paris.com/Louvre-Museum (2007)

www.digilander.libero.it/stalkerlab/tarkowsky/transbord/index.html (2000)

www.electronicshadow.com/v-med2/EN/hybridcube.htm (2006)

www.emergentarchitecture.com/projects.php?id=13 (2007)

www.encyclopedia.com/SearchResults.aspx?Q=hybrid (2007)

www.fba.fh-darmstadt.de (2002)

www.future-systems.com/architecture/architecture_03.html (1999)

www.georgeyuarchitects.com/ (2006)

www.greatbuildings.com/buildings/Institute_of_Public_Admin.html (2007)

www.icip2006.org/local_info.asp (2006)

www.kiasma.fi (2007)

www.lightingdesignlab.com/locations/wa_pacplace.html (2007)

www.lukez.com/teaching/thesis/fausto/fausto_images.htm (2000)

www.mediapark.de/index_ka165.php (2007)

www.mvrdv.nl/_v2/projects/178_mirador/textcredits/index.html (2007)

www.nationaltrust.org/11most/world_trade_center.html (2006)

www.newcastle.gov.uk/tlt/photo/018361.htm (2003)

www.noticiasarquitectura.info/especiales/unstudio_mercedes.htm (2007)

www.oikos.com/library/showcase/cambridge/index.html (2004)

www.people.vcu.edu/~dkuciauskas/research.htm (2007)

www.pub.ucsf.edu/missionbay/imagedb/index.php (2007)

www.rsc.org (2006)

www.sailortownbelfast.org/Housing.htm (2006)

www.sangboy.com/ando/bigi3.htm (2004)

www.spec-net.com.au (2007)

www.stat.scphys.kyoto-u.ac.jp/research.html (2005)

www.storefrontnews.org/ (2007)

www.thammachat.tripod.com/chambord1.htm (2006)

www.thewe.cc/weplanet/news/americas/venezuela.htm (2006)

www.ufr-anglais.univ-paris7.fr/COLLOC_CHV/METISSAGES-2/Affiche-27-oct.htm (2006)

www.unstudio.com/projects/name/M/1/139#text (2007)

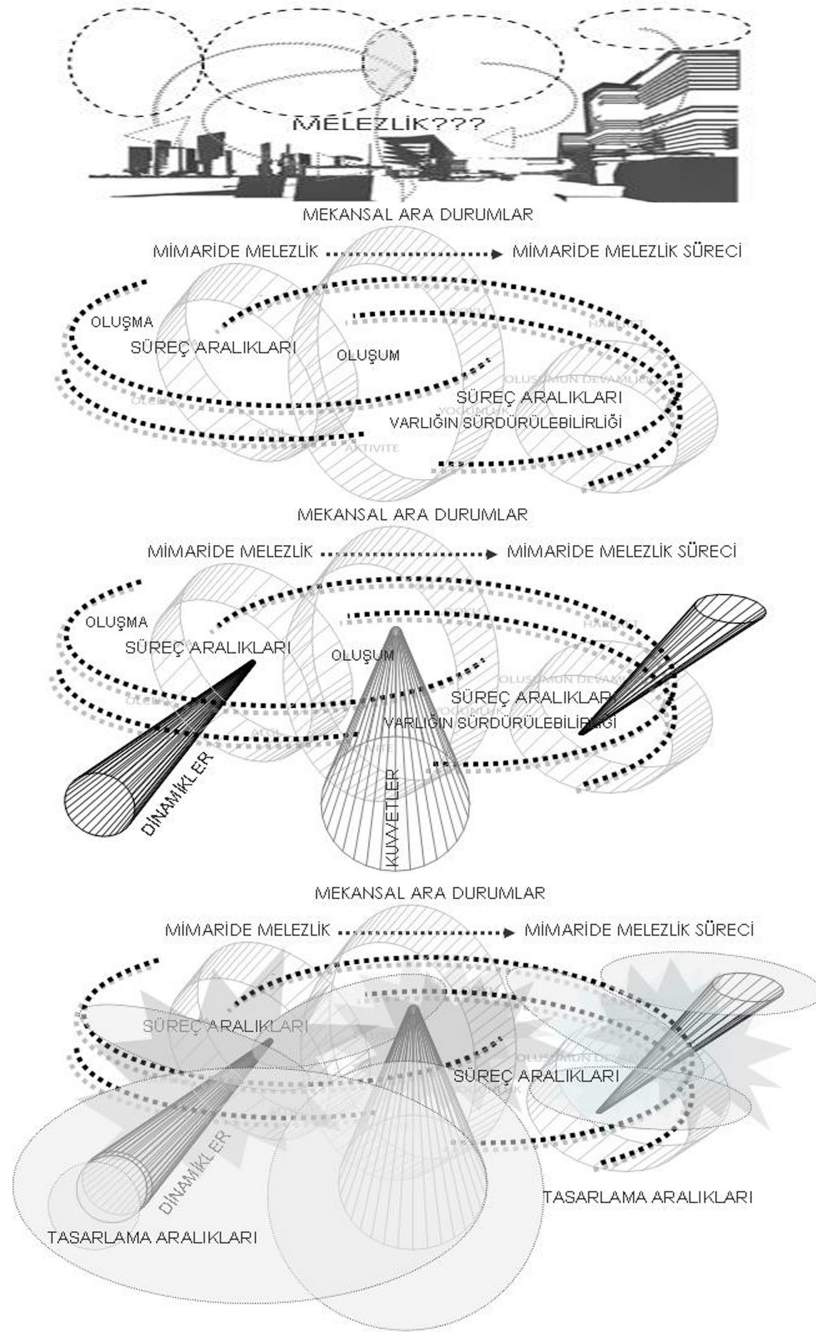
www.worldtraveldirectories.com/China/Modern-Architecture.html (2007)

Yazgan, K., Yazgan, B., 2004. The Hybridization Processes in Architecture, in *Hybrid Spaces*, p.22, Ekip Grafik Ltd., Ankara.

Yıldırım, C., 1998. Evrim Kuramının Bilimsel Konumu, *Evrin Kuramı ve Bağnazlık* içinde, s.37, Bilgi Dağıtım, İstanbul.

- Yıldırım, M. T.**, 2002. Bina Fonksiyonu – Bina Biçimi İlişkisinde Graf Teori, Kullanımı İle Veri Eldesi, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, **17/3**, 57-74.
- Yılmaz, B.**, 2006. Figge Sanat Müzesi, *Yapı*, **296**, 52-56.
- Yürekli, H. ve Yürekli, F.**, 2004. Mimarlıkta “Yeni” Kavramı, *Mimarlık ve Felsefe* içinde, ss.157-158, Yapı Yayın, İstanbul.
- Zheng, Z.**, 2004. Foreignness: Hybridization and Mutation as Design Process, *Master Thesis of Architecture*, Rice University School of Architecture, Texas.

EKLER

Şekil A.1 : Mekansal Ara Durumlar Üzerinden Mimaride Melezlik Süreci

ÖZGEÇMİŞ

1981, Ankara doğumlu olan Gökçe Nazan Gündüz, 1999 yılında Batıkent Lisesi'nden mezun olmuştur. Aynı yıl İ.T.Ü Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda İngilizce hazırlık eğitimi görmüştür. 2000 yılında İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde başladığı mimarlık lisans eğitimini 2004 yılında tamamlamış ve yüksek lisans eğitimine başlamıştır.